AMMONII HERMEAE IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS

Commentarii.

PER BARTHOLOMAEVM SYLVANIVM Salonensem nuper latine conuersi.

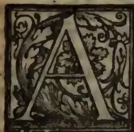
VIRTVTE DVCE

COMITE FORTVNA.

VENETIIS. MDLV.

CHRISTOPHORO MADRVTIO TRIDENTI EPISCOPO PRINcipi ornatissimo Bartholomæus Syluanius S. P. D.

AMMONIVM Hermeam in Prædicamenta Aristotelis, locis à me nuper emendatum compluribus, ac latinitate donatum, cum is à sapientiæ studiosis identidem efflagitaretur, munus de mea supellectile ad te defero, ac nomini tuo dicatum uolo optime Princeps Christophore Madruti: ut secus in me accidisse intelligas quam in multorum amicitiis uenire usu soleat: quę, nisi assiduis colantur officiis, sensim euanescunt. Nam etsi ita casus tulit, ut à quo tempore à te discessi, nullus consuetudinis usus intercesserit, tamen mea in te uetus obseruãtia eo magis est aucta, quo maior in dies ea causa qua te obseruare cœperam facta est. Non puto tibi memoria excidisse tempus illud cum tu mea opera in literis usus es, tum me singularis quæ in te elucebat præstantissimæ uirtutis indoles commouit, ut te non solum diligerem, sed uehementer etiam colerem. Ab ea indole cognoui quæ essent expectanda, eáque expectaui magna scilicet, atque præclara. sed meam tamen expectationem ualde à te sentio esse superatam. itaq;

meam in te uoluntatem tua uirtus quæ pepererat, eadem aluit, atque auxit. Quo factum est, ut in te colendo obseruandóque nemini forte concedam: ac, quamuis nec fœcundiora tibi desint ingenia quæ laudes tuas celebrare copiose ac splẽdide possint, mea tamen interesse magnopere existimem ut testis iis sim qui nostra hæc legent, summæ probitatis, sapiẽtiæ, benignitatis tuæ, ac denique earum uirtutum, quarum ope in sublimem hunc uirorum principum ordinem relatus es. Nunc genus non profero familiæ tuæ nobilissimum, uel Gaudentii Patris tui integritatem, cuius hodie fidei ac prudentiæ credit Ferdinandus Romanorum Rex inclytus quæ domi chariora habet, uel fratrum tuorum tum singularem eruditionem, tum militaris disciplinæ peritiam: quãdo graue mihi his recensendis negotium facesserem, ac demum uererer ne, quanquam uerissimus essem prædicator, aliquam tamen adulationis notam subirem. Non hanc tibi amplitudinem his fortunis præsertim comparatam esse animo: tametsi eæ quoque non minimum ad hanc dignitatem contulere, non, quod aliis uideo contigisse quã plurimis, aut hæreditatis iure, aut pecuniæ adiumento: sed tua sapientia quam plurimo literarum studio consecutus es, tua clementi ac miti natura, qua nulla in quenquam maleuolentia suffusus, neque amicis, neque alienoribus opera & consilio unquam dees, tua commemoranda quadam liberalitate, qua

allicis beneficiis homines, eósque percupidos tui, ac studiosos reddis adeo, ut se tibi non solum deuinctos fateantur, sed etiam mirifice gaudeant: tuæ te inquam uirtutis splendore illustratum: neque hanc tibi laudem esse cum alio communicandam. tuis ipse tibi præclaris operis & auctor & perfector extitisti. Demum ea uirtus est tua, ut tibi ne etiam principatus quem obtines, an tu illi plus dignitatis afferas, mecum sæpius dubitem. Quamobrem quæ ad hanc tibi gloriam uiam ostenderunt, eadem te nec ibi diu esse patientur: sed iis innixus altius euolabis: honoribus quibusque amplissimis perfuncturus: ut familiæ tuæ ornamenti (quanquam sit nobilissima) plus multo quam acceperis, redditurus quotidie sis. Hæc est hominum opinio de te: quæ magis in dies magísque confirmatur. Verum longius me digressum sentio, eáque commemorare quæ silentio præterire decreueram. At certe uerum necesse est fateri aliquando, neque, id quod faciunt inuidi, egregias laudes boni Principis intactas relinquere, ut hunc cæteri obseruent, homines, oculósque in eum intendant, uelut præcipuum probitatis exemplar, ad id uero unde oratio deflexit redeo. Ammonium meum tibi omnium maxime nuncupatum uolo Princeps optime, exiguum id munus quidem, si tuæ conferre uelim amplitudini: permagnum uero, si uel nostrum in eo excolendo laborem æstimes, uel rerum quas continet

dignitatem (eæ enim sunt decem amplissima rerum genera, quæ ad totam Philosophiam, ob idque ad bonas artes omnes aditum patefaciunt) simul ut, si quando à grauioribus negotiis te disiungis, referísque ad Philosophiæ studia, quæ te semper à prima usque ętate delectarunt, grauissimum istic Philosophum habeas, cuius excellenti ac singulari doctrina uti commode posśis: simul ut testis apud omnes sempiternus is sit meæ in te uoluntatis. Et uero tametsi nec tu in me, is esses qui es, neque ego te unquam præsens nouissem, ea tamen ad nos tui nominis fama peruenit, ut idem hoc faciendum mihi fuerit. quare à te peto ut Ammonium meæ in te pietatis monimentum ita excipias ut complectare, in tuísque intimis habeas. quem ubi per teipsum cognoueris, profecto non indignissimum tuo patrocinio, tuóq; hospitio iudicabis.

Vale.

IOANNES MARIAE CATAneus Salonensis Medicus Bartholomaeo Sylvanio Salonensi Medico. S. D.

RIDIE Non. Sept. cum apud Syluanũ filium, Mineruae essem, à te mihi Tabellarius noster literas reddidit, quibus me consuleras an Ammonium Hermeã in Aristotelis Prędicamenta, quem dudũ latinitate donaueras, mihiq; legendum exhibueras, & eum quidem sub sacro nomine reuerendiss. Tridentini Episcopi Madrutij, edere conueniat. Quid pro Deorũ immortalium fidẽ, tam celebrẽ cõmentatorem, tam expectatum, & antiquum, tam docte, tam fideliter per te, quo modo & Galenum nuper, & caetera plurima, quibus aetatem hanc ornas, ac commodas, interpretatum, in publicũ dialecticorum cõmodum non prodere? Quid & eum ipsum tam claro Principi, cui iam dicatae sunt Gratiae, & uirtutes omnes, bonae literae, bonae artes omnes, non dicare conueniat? Auctorem igitur grauissimum edito. Tanto numini fidenter uoueto. Atque in deuotionis nostrae, meae scilicet & Syluani erga ipsum praecipue testimonium, hanc epistolam una cũ Hermea publice cudendam curato. Vale.

Mineruae Idib. Sep.

QVONIAM Interpres in uertendo Ammonio ea tantum Aristotelis uerba, quæ in impresso Ammonij Græco exemplari nactus est, latina fecit, nos studiosorum utilitati consulentes, integram absolutamq; Prædicamentorum dictionem ubiq; suis locis ex Boethij translatione adiiciẽdam curauimus, ne quid tibi præterea requirendum esset. Vale.

ARISTOTELIS GENVS ET VITA

RISTOTELES fuit genere Macedo, ciuitate Stagiris oriundus, filius Nicomachi, Amyntæ Macedonum regis Medici. Vnde & filium quem suscepit, patris memoriæ gratia commendandi, appellauit Nicomachum ad quem & libros de moribus quibus titulus est Nicomachea, conscripsit. matre autem natus est Phæstide. Horum porrò uterq; & Nicomachus & Phæstis ab Aesculapio genus ducebãt. id quod dictũ,

In Aristotelem epigramma testatur hunc in modum habens.

Nicomacho genitore satusq;,& Phæstide matre.
Est Asclepiadis diuus Aristoteles.

Post obitum uero Nicomachi & Phæstidis Aristoteles apud hospitem quendam Acarnensem educatus. cuius etiam nequaquam immemor officij, non eius filium modo uicissim aluit Nicanorem, omnique imbuit literarum genere,uerum ipsum sibi quoque filium adoptauit,uitaq; decedens legauit ut nuptui Pythais eius filia Nicanori collocaretur. Aristoteles igitur per teneram adhuc ætatem liberalibus disciplinis erudiebatur:ut quæ ab eo de rebus poeticis,& aduersus poetas scripta sunt, nec non Homeri problemata,& Rhetoricæ artes declarant. Annum uero natus decimum septimum,Pythia quoque ei Philosophari iubente, Athenas concedit. Vbi Socrate utens preceptore,cum eo triennium agit.Cæterum extincto Socrate ad platonem uentitat:quicum per uiginti annos uersatur. adeoque strenuam nauauit operam,ut Plato Aristotelis domum Anagnostæ,id est Lectoris domum uocaret. Non enim Aristoteles Lyceum uiuente adhuc Platone,ut quidam suspicantur,ad eius æmulationem aperuit, quomodo.n. efficere id potuit,cum tunc potentes admodum essent Chabrias & Timotheus Athenis Imperatores, & Platoni genere coniuncti? Nonnulli sanè Aristotelem uiuo etiamnum Platone Lyceum aduersus

hunc aperuisse dicere ex eo conantur, quod in pluribus Platoni refragetur. quibus respondendum nõ contra Platonem simpliciter pronũciare, sed aduersus eos qui minus Platonica intellexere, Quod si uel ipsi reclamet, nihil esse absurdum: cum & in his Platoni consentiat. sunt enim ipsius Platonis uerba, ueritatem magis curare quam aliud quidquam oportere. Nimirum hæc quoq; ad uerbum inquit, amicus quidem est Socrates, sed ueritas amicissima. & alibi paulum quidem Socratis habenda ratio est, ueritatis uero quamplurimum fecit hoc ergo & Aristoteles, tametsi nec quæ sunt à Platone dicta subuerterit. quippe & hic consentanea illi peregit, cum despicere ueritatem nollet. Deniq; quod Platonem uidelicet magna beneuolentia prosecutus Aristoteles fuerit, ex eo compertum est, quod aram Platoni dicauerit, in qua sic inscriptum reliquit.

Ipse Platonis Aristoteles hanc condidit aram,
Laude malis quem fas nec celebrare, uiris.

Vsus est Aristoteles Platonis familiaritate annos uiginti. uita autem defuncto Platone, scholæ succedit nepos ipsius ex sorore Speusippus (fuit enim is filius sororis eius Potones.) Aristoteles uero in urbem sese Macedonum contulit: ubi Alexandrum conditorem instituit bonis artibus. magnaque huius pars imperij fuit. nam plurimum apud regem ualuit, potentiaque opportune est usus, tum singulis priuatim, tum omnibus publice promerendis. Et quidem

quod beneficia priuatsim in multos contulerit, declarabunt quæ eius commendatitiæ feruntur de quibusdam ad regem epistolæ. Quod uero & publicæ iuuerit multis, perspicuum ex eo fit, quod Staniorum oppidum solo æquatum Alexandro ut deintegro conderet suasit. unde & festum diem Stagiritæ celebrant Aristoteli, quem Aristoteleum uocant. mensem uero in quo solenne id agunt, nominant Stagiritem. Qui Eressium quoque Theophrasti ciuitatem cum ab rege Alexandro male tractanda esset, ab iniuria uindicauit. Cæterum post hæc cum diem suum obijsset Speusippus, accersunt Athenienses Aristotelem: duoque hi scholam Platonis excepere Aristoteles atq; Xenocrates, docebatque in Academia Xenocrates, Aristoteles in Lyceo. Postmodum uero Aristoteles seditione inter Athenienses coorta, in Chalcidem secessit utique cum hoc Atheniensibus dixisset, Non patiar uos bis in Philosophiã peccare. etenim morte iã Socratẽ Athenienses dãnarãt. Significauit quoq; Antipatro regi difficile esse Athenis agere. Porrò & uersum illũ dicebat Homericũ,

Inque piro pira, fico ficus, inque senescunt.

Quasi Atheniensium ex eo calumnias arguens. Rursus uero in Macedoniam reuertitur Aristoteles: multùmq; apud eius tempestatis Reges Alexandrum, & Olympiadem eius matrem & Antipatrũ, ac Philippũ ualuit. Scripsit uero unico Libro & ad Alexãdrum de regno, quo ipsum quonam pacto regnũ ad

ministrari conueniat docet. Deniq; cum eo uel usq; intra Brachmanas penetrauit: ubi respublicas quinquagintaquinque supra ducentas conscripsit. Hunc comitatus est & in Persidem: unde bello confecto, atq; Alexandro uita perfuncto, in patriam suam redijt: Fuit hic uir moribus plusquam satis moderatus. excessit in Philosophia humanos limites, de ea nihil omittendo commentatus. Atqui ex eius ipsius ingenio ac solertia compluribus additis, totam Philosophiam numeris omnibus absoluit. Nam Logicæ quidem adiecit, cum regulas discreuerit à rebus, & demonstratiuam rationem ac uiam cõfecerit. Norant enim ueteres demonstrare: at demonstrationes facere haud quaquam sciebant. quibus idem cum ijs accidit, qui corij secandi artem exercere non possunt, uti uero calceis possunt. Physicæ quintam essentiam adiunxit. Theologiæ uero etsi nihil accreuit, nihil de ea tamen tractauit, in quo quidquam desideres. Non enim ut arbitrantur nonnulli, sola ea quæ mundi ambitu continentur, sed & quæ supra mundum sunt norat: ut octauo quoque palam facit uolumine naturalis auscultationis: primam inquiens causam neq; per se mobilem, neque per accidens esse. ex hoc sane indicans, diuinitatem supremam ac moderatricem neque corpus esse, neque obnoxiam affectibus. Vixit Aristoteles uniuerso tempore annos tres & sexaginta. Nanque annum agens decimumseptimum Socratem audit, eiq; per triennium ad-

hæret. fuit & cum Platone annos uiginti uixit uero à Platonis interitu tres & uiginti. Hęc de uita Aristotelis habuimus dicenda.

QVAESTIO VTRVM PARS AN instrumentum Philosophiæ sit Logice.

VANDOQVIDEM autem propositus liber Logicę principium est commentationis, ut in orationis serie explicabitur, necesse est utrum pars an instrumentũ Logice Philosophiæ sit disquiramus. Haud enim ignorandum est, Philosophatos iam pridem uiros, quosdam Philosophiæ partem esse, qualis Stoicus chorus fuit uniuersus, alios instrumentum, ut Peripatetici omnes, Logicen pronunciasse. Plato Logicé partem simul atq; instrumétum dixit: partem quidem in Phædro, instrumentũ uero in Parmenide: ubi iuuenes inquit, quoad iuuenili ætate fruuntur, in garrulitate præexerceri oportere, ut postmodum à falso discernere uerum possint. Ex quo igitur Logicen garrulitatem uocauit, ex hoc instrumentum ab eo dictam conijcimus: non enim garrulitatem appellare eam ausus fuisset, si partem putasset Philosophiæ: ne Philosophiam garrulitatem nominaret. Fieri uero potest ut idem pars instrumentumq; sit, uerbi gratia

manus. est enim hæc tum dandi tum accipiendi instrumentum. pars autem corporis uniuersi. Suam igitur opinionem Stoici duabus asserunt argumentationibus, quarum prima in hunc modum progreditur. Si omne id inquiunt quo utens utitur neque pars alterius cuiusquam neque particula est, ipsius necessario utentis aut pars est aut particula. Sicuti & medicina præfinitrice uictus ratione utitur (græci hanc διαιτητικὸν uocant, quasi uictuariam latine appellauerimus) quæ quoniam neque pars alterius neque particula est, ob id Medicinæ pars est aut particula. uerum pars quidem curatricis, particula uero practices siue actiuę existit. Porro additum orationi est si illud neque particula alterius est, ob Astronomiam. hanc enim usurpat gubernatoria. ac quoniam prius Philosophiæ pars & particula est astronomia; pars nimirum Mathematicæ, contemplatricis uero particula eam ob rem gubernatoriæ neq; pars est neq; particula. Quare si Logicen usurpat Philosophia, hęc autem scientiæ alterius pars aut particula non est, philosophiæ igitur est. Prima itaque ipsorum est huiusmodi quidem argumentatio, sed quam facile redarguas. nam ego quoq; retorto dicam sermone. quoniam grammatica & rhetorica & Medicina ratiocinandi utūtur facultate, alia ut suas ipsius regulas recte sese habere demonstret, alia ut placita sua constituat, ac neq; pars neq; particula alterius est artis, plane dictarum artiū pars

erit aut particula. Præterea sermonē quoq; imperfe
cte protulerunt. siquidē dicere eos oportebat, Si id
omne quo utens utitur, artis alterius uel sciētię neq;
pars est neque particula neq; instrumentum, ipsius
uel pars uel particula uel instrumentum erit utentis.
quoniā igitur philosophię neq; pars est neq; particu
la ratiocinandi facultas, eius necessario erit instru-
Mentum. Nā quod uerbum hoc neq; instrumētum
addi sermoni opus sit, hinc datur intelligi. utitur.n.
Medicina phlebotomo, quod alterius neq; pars ne-
que particula ē artis, ergo Medicinæ. At si uera sunt
hæc, quādoquidē Phlebotomū corpus est, erit & me
dicina corpus, quasi ex corpore quoq; consistēns id
quod absurdum est, cum habitus animę sit ac sciētia.
Secunda uero ipsorum argumentatio id genus est.
Nulla inquiunt ars propriū instrumentū molitur. si
ergo Logicen facit Philosophia, non eius instrumen
tū, uerum pars erit. Cęterum hanc quoq; euertimus
aggressionē ex uidentibus, dicimusq; & artes alias
suorū inuentrices instrumētorū esse cōplures, ut in-
cudis excusoriā quod ipsius instrumentū est eodem
modo & materiā mallei. Quid ergo uel hic incōmo
dū sit Logicen Philosophię instrumentū esse dicere;
tametsi eius opus effectusq; est? At uero Peripatetici
instrumentū ut supra dixi Philosophiæ Logicen esse
uolunt, pluribusq; utentes argumentis, partes nō se
mutuo complecti aiunt, uerbi causa non cōtineri in
naribus manū. Quod si Logicen quoq; ut contempla

tiua & actiua comprehendi uideamus, non pars tamen erit ipsius, sed instrumentum. Item si quæ parti insunt ea non Logicæ insunt, quæ uero competunt instrumento, ea Logicæ quoque ipsi competunt, constat non ut partem esse, sed uti instrumentum. Est enim partis, ob seipsam non ob aliud factam esse: ut contemplatiua, cum pars Philosophiæ sit, sui, non alterius gratia facta est, perinde uero & actiua. At instrumento datum est, ut ad aliud, non ad se usu referendo fabricatum sit. Logicæ ergo non sui ipsius, sed alterius causa conflata est, nempe ut in contemplatione uerum à falso, bonum autem à malo in rebus agendis discernat. Hæc porrò si sic habent, instrumentum ergo Philosophie Logicæ est. Præterea si partem esse Philosophiæ Logicen supposuerimus, quoniam pars omnis eandem toti materiam finemque obtinet, Logice autem neque materiam eandem cum Philosophia neque finem habet. eius igitur nequaquam pars erit. Nam res quidem, Philosophiæ materia sunt: finis autem, similem sese Deo præstare. At Logicès materia, uoces & propositiones: finis, demonstrationes conclusionesque. Item pars alijs coniuncta partibus totum complet: adempta diminuit. at Logice horum efficit neutrum. non pars igitur, sed instrumentum. Atque hæc quidem Peripatetici: quibus minime est refragandum. Plato autem, ut ante diximus, & partem eius & instrumentum pronunciauit. Quem admo-

admodum enim duplex inquit ſextarius eſt, alter quo metiris, alter quem metiris, ac metiens quidem inſtrumentum metiendi eſt, quem autem metiris, totius is pars eſt humoris: eodem pacto & Logice ſemota quidem à rebus, Philoſophiæ inſtrumentum: rebus uero accommodata, pars eſt Philoſophiæ.

AMMONII HERMEAE COMMENTARIORUM IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS PRAEFATIO.

VEMADMODVM cum introductiones auſpicaremur, ea dicebamus quæ ad omnem Philoſophiam ſpectarent, dein propoſiti nobis intẽtionẽ Libri definiebamus, ita, nũc quoq; exordiẽtes, prius quã Ariſtotelis tractatũ aggrediamur, dicamus ea quę ad Ariſtotelicã oẽm Philoſophiã pertinent, tũ ſic quẽ præ manibus habemus prædicamentorũ libri intentionẽ decernemus. Decẽ autẽ ſunt quæ præmitti debẽt capita. Primũ quot modis Philoſophorũ ſectæ nominẽtur, ut qualis etiã fuerit ſectæ Philoſophus dignoſcamus Secundũ, de Ariſtotelicorũ operum diuiſione. Tertium, unde Ariſtotelicorum operum ſumendũ initium ſit. Quartum, quis finis Ariſtotelis Philoſophiæ. Quintum, quæ perducat ad finem uia. Sextum, quodnam genus ſit Ariſtotelicæ elocutionis.

Septimum, cur obscuritati studuerit. Octauum, qualis sit oporteat auditor. Nonum, qualem interpretem esse conueniat. Decimum, quot sint capita singulis Aristotelis commentationibus præfanda. Hæ itaque summæ sunt quæ quæri debent. Causa uero etiam exploranda est, ob quam solas has, atque nec plures nec pauciores indagamus. Enimuero eã plane didicerimus, si sermonem ex diuisione complectamur. Itaque Philosophorum sectas septem modis dici sciendum est: aut à sectæ principe, ut Platonici, & Pythagorei. aut à principis patria, ut Cyrenaici ab Aristippo, & ab Euclide Megarici, aut a loco in quo commorabantur, ut Academici a Xenocrate, & Stoici a Citico Zenone. aut a iudicio in Philosophando, ut qui Ephectici id est Inhibitores, uel hæsitatores nominantur: aut à uitę genere, ut Cynici, quibus præfuit Antisthenes. aut a fine Philosophię, ut Hedonici hoc est Voluptuarij, qui Epicurei sunt. aut ab accidente, ut ab ambulatione Peripatetici, nimirum ab Aristotele deducti. Inhibitores ergo huiusmodi de causa dicebantur. Pyrrho sectę Princeps indeprehensionem hoc est certitudinem nullam esse in rebus asserebat: talique exemplo utebatur. Quemadmodum inquit fieri nequit ut in fluuium bis eundem introeas (ante enim elapsus est quam secundo irruperis,) ita nec de rebus plane enunciare quidpiã licet, quippe cum earum quoque sit fluxibus natura, atque in eo quod fiat, ipsum esse obtineat. quam-

ob rem interrogati annuebant ſolum aut abnuebāt, mutatas antea res eſſe quam reſponderent putantes. At uero diſcipulus eius Heraclitus abſurditatem intendens, ne ſemel quidem licere in idem flumen ingredi affirmabat. prius enim quam totum ſit demerſum corpus, aqua præterfluxit iam plurima: ita ſeſe habere & rerum naturam. habent enim eſſe in motu ac fluxu omnia. quare & Inhibitores nominabantur, quod reſponſiones de rebus inhiberent atq; ſupprimerent. Plato autem cum hanc ſentētiam pluribus confutaret rationibus, poſt multa hoc quoque infert ipſis argumentum. Heus homines qui eſſe indeprehenſionem dicitis, num indeprehenſionem eſſe an non, deprehendiſtis? Nam ſi deprehendiſtis, eſt deprehenſio: ſin minus, habēda uobis fides non eſt, ut qui deprehenſionem eſſe non deprehendiſtis. Cæterum Cynici ſic uocabantur ob loquendi fiduciam, ac reprehendendi. Nam cani Philoſophum quandam ineſſe, ac diſcernendi uim quandam aiunt, quippe in externos latrat, blanditur domeſticis. ſic ij quoq;, uirtutes, quiq; uirtuti addicti uiuerent agnoſcebant amplexabanturque uitia uero, atque eos qui obnoxiam uitijs agerent uitam, uel ſi reges fuiſſent, infeſtabantur atque allatrabant. Voluptuarij ex eo nominabantur quod uoluptatem finem ſtatuerent, uoluptatem autem non corporalem, ſed tranquillum ſtatum animi, & perturbationibus uacantem, ac ſtudiola uitæ comitem. Porrò ij male ſentiebant cum

accidens uirtutis siue umbram, finem cōstituerent. Peripatetici autem eiusmodi de causa sic dicebantur. Plato enim exercitationis gratia deambulans so dalibus sese ad docendum dabat cui cum successisset Aristoteles, actionis siue accidentis cognomen adeptus est. Age ergo diuisionem quoque Aristotelico rum operum faciamus. quorum aliqua particularia sunt, ut Epistolæ. quædam uniuersalia, ut Physica, Liber de Anima, & alia nonnulla in medio sunt, ut Re spublicæ, & Historia de Animalibus, Particularia igi tur, & quæ in medio sunt, ualeant. Vniuersalium uero alia sunt ordine accurateque conscripta (syntagmatica Græci uocant) alia commentaria, in quibus sola capita describuntur. commentariorum alia sunt uniformia, nimirum quæcunque ei de uno scripta sunt speculamine nonnulla uaria, quæ scilicet de pluribus confecit. At ordinariorum seu syntagmaticorum quædam ex ipsius auctoris persona (autopro so pa Græci appellant) & auscultatoria sunt. aliqua collocutoria (Græce dialogica) atque axtraria. Scripta autem ea quæ ex auctoris persona atque auscultato ria dicuntur, partim contemplatiua habentur, partim actiua, partim instrumentaria. Contemplatiuorum nonnulla physiologica, nempe in quibus de natura tractatur. aliqua mathematica. alia theologica. Actiuorum quædam ad mores colendos, quædam ad domus, nonnulla ad reipublicæ administrationē pertinent. Priora illa Græca Ethica, altera Politica,

postrema Occonomica nominantur. Instrumentaria tum in ea discernuntur quæ methodum antecedunt, tum quæ de ipsa agunt methodo, tum quæ aliter ad methodum conducunt. Sunt ergo particularia quæ ad aliquem scripta privatim sunt, ut Epistolæ, & quæcunque rogatus ab Alexandro Macedone de Regis officio, ac quo pacto colonias deducere oporteat, perscripsit. Vniuersalia uero, ut naturales tractatus, & de Anima, uel qui de Generatione atque interitu docent. de uniuersalibus enim rebus in id genus disserit libris. Media uero, ut Respublicæ, & de Generatione animalium commentationes, quatenus enim de animalibus agitur, uniuersale habent. quoad uero non de omni simpliciter generatione, particulare sibi uendicant. Porrò Commentaria nominant illa, quæ ad res memoriæ suggerendas sibi annotabant. Consueuerunt enim ueteres cum antiquiorum libros prelegerent, ipsorum de quauis re sententias excribere, & argumenta quibus ea assererentur communirenturq;, neque id solũ, sed quæ ipsis quoque legentibus placerent, scriptis sępe numero memorię gratia mandabant, ut si quã do de re aliqua scribendum esset, uetustiorum de ea opiniones in deprompu haberent, ueluti propriorum materiam. Ex Commentariis ea uniformia nũcupabant, in quibus de sola re una obseruabatur, ut de Anima, de Cœlo, uel quopiam alio. Varia autem, in quibus de pluribus collectum est rebus. Cæ

tenim syntagmatica ea dicunt. quę elocutionem habent erudito operi consentaneam, & capitum diuisionem ordine decenti dispositam. At Syntagmatica tum collocutoria sunt, tũ auctoris ipsius personã referunt Sunt ipsius personæ ea, in quibus ex persona sua docebat, quæ & auscultatoria nominãt, quod ad suos legitimosq; auditores uerba faceret. Collocutoria autem, quæ non ex propria persona conscripsit, uerum quemadmodum Plato aliorum personas introducens, quæ & extraria nuncupabant, quod ad uulgi utilitatem scripta essent. plurimũ uero differunt ab Auctoris personam referẽtibus Collocutoria. in illis enim tanquam ad iustos uerosq; auditores sermonem faciens, & quæ ipse sentiat dicit, & exquisitissimus fulcit argumentis, quę assequi uulgus non potest. In Collocutoriis autem, uelut ad cõmunem ac multorum utilitatem scriptis, ea quibus ipse assentitur pronunciat: idq; non per demonstratiua, sed simpliciora argumẽta, quæq; percipi à pluribus ualeant. Diuiduntur quæ ex auctoris persona sunt, in Contemplatiua, & Actiua, & Instrumentaria, quoniam in hæc duo distincta est Philosophia, Contemplatiuum, atque Actiuum. Contemplatiua sunt, in quibus de ueritate mendacioq; considerat. Actiua in quibus de bono & malo scrutatur. At uero quoniam de bono & malo, & uero & falso non leuis est hominibus controuersia, aliiq; aliud bonum & malũ, & uerum, & falsum esse arbitrantur, instru

mentum quo hæc diſcernerentur nobis oportuit, traderet, id quod eſt demonſtratio. Porrò aliud nihil demonſtratio eſt, quam demõſtratiuus ſyllogiſmus. Vt enim tignarius faber amuſſi utitur inſtrumento, curuis ac rectis lignis diſcernendis, necnon ædificator perpendiculo quo rectos atque obliquos digno ſcat parietes, ſic Philoſophi demonſtrationem habent regulam rectam certamque rerum dijudicandarum. Diuidunt Contemplatiua in naturalia, & mathematica, & theologica. Sunt theologica quæ ipſi poſt naturalem tractationem ſcripta ſunt. eaque ſic τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ, ideſt Poſt naturalia nuncupauit. Omnia enim quæ ſupra naturam ſunt, Theologiæ docere proprium eſt. Naturalia uero, ut eæ ipſæ quę phyſicæ uocantur. & quæ de Generatione & Corruptione infraſcripta ſunt, ac ſimilia. Mathematica horum media habentur, partimque à materia ſeparabilia ſunt, partim ſeparari non poſſunt. ſcripſit.n. & lineas quaſdam. Actiua quoque in mortalia (habet enim mortalem tractatum) & in Oeconomica, ac ciuilia diducuntur. Inſtrumentariorum autem quædam de ipſis methodi principijs ſunt, ut prædicamẽta, & Liber de Interpretatione & duo Priorum Reſolutoriorum uolumina. alia de ipſa pertractant methodo, ut Poſteriora Reſolutoria, in quibus de Demonſtratione pręcipit Loci uero, & ſophiſtici Elenchi, & artes Rhetoricæ, &, ut placet nonnullis, quæ de poetica prodidit, ex ſe quidem ad methodum ne

quaquam conferunt, faciunt tamen & ipsa alter ad demonstrationem, cum per ea methodos, secũdum quas paralogismi hoc est mentitæ ratiocinationes fiunt doceamur. Tertium deinceps erat caput, unde Aristotelica opera auspicari conueniat. Itaq; Boethius atque Sidonius à naturali tractatu inchoandũ putant, utpote familiariore ac noto. semper autem à manifestioribus incipiendum ac cognitis. Huius uero præceptor Andronicus Rhodius diligentius exquirens, initium à Logica sumi oportere affirmabat, quæ circa demonstrationem uersatur. Quando igitur Philosophus in libris suis omnibus demonstratiua docendi ratione ac uia utitur, egregie nobis hęc prius elaboranda est, ut scripta eius reliqua facile assequamur. Sunt qui a Morali incipiendum arbitrentur, prius enim mores excolere, itaque adire alios tractatus oportere, ne turbata ab affectibus ratione non exactas de rebus sententias feramus. Quód si qui a Logica malint, ut quæ nos ad principia ducat, ac qualis uirtus id genus existat cum demonstratione intelligamus, dicimus proprium recte opinando id scire nos, dein post etiam demonstratiue debere. Quare tametsi demonstrationes non intellectu percipimus, ipsa tamen prius opera moralis scientiæ edocti, uiuere secundum ea recta opinione conuenit, tum demonstratiuas dehinc aggredi methodos. Quis uero finis est Aristotelicæ Philosophiæ? omniũ inquam principium nosse, omnium opificem cau-

lam, sempiternam, atque eodem se modo habentem. omnium enim principium idemque incorporeum demonstrat, deduci autem ex illo uniuersa. Sed quænam hunc nos ad finem perducunt? nempe doctrina eorum quæ in tempore ac mutatione consistunt, eiusmodi sunt generabilia corruptibiliaque: ab his enim nos ipsi ad sempiterna perindeq; se habentia mathematicarum interuentu subducimus: id genus cœlestia sunt. itaque post incorporeas substātias ad primam omnium causam transcendimus. Nam cum motus omnis aut ad substantiam, aut ad quantitatem, aut ad qualitatem, aut ad locum pertineat, at generationi internitioniq; addicta motus genere omni, cœlestia uero locali duntaxat cientur. Quamobrem decenti ordine pergendum est ab iis quæ multiplici genere de ea quæ uno ab solo agitantur, atque ita ad immobile, quodq; eodem pacto sese perpetuo habet principium, neque in oraculo pes est transgressor mittendus. Si enim a corporibus ad primum omniū principium semel accedere uelimus, illud quoque corpus esse arbitraremur, ac figura descriptum. Qua de re tradenda inquit Plotinus iuuenibus mathemata sunt, ut incorporeæ assuescant naturę. Aristotelis autē scribēdi genus ubiq; est elocutione exactum. fugit enim semper Philosophus rhetoricas exornationes, solum explicandę ac ueluti oculis subiiciendæ rerum naturæ intentus. sæpe etiam compressum, atque obscure dissertum,

non ex scribentis natura, sed ipse data opera id egit. Nam loca, meteora, aliaq; dilucide stilo est persecutus. Ergo obscuritatem affectauit, ut legentes ingeniosiores magisq; idoneos redderet ijs quæ dicerentur compositæ audiendis. atq; ignauos auditores ex primordiis auerteret siquidē legitimi iustiq; auditores quo sint obscuriora dicta, eo magis certando euincere atq; intima subire contendunt. Itaq; obscuritate propter profanos rerum inuoluens dignitatē obscuritate perinde ac uelamine est usus. Audito. esse iustus debet ingenio perspicaci literarum studiosus, moderatione animi præditus, ac undequaq; ornatus. Horum autem librorum enarrator neq; beneuolentia ductus conari debet quæ perperā dicuntur consentanea facere, ea ueluti a tripode excipere, neque recte prodita paruo sensu per odiū capere, sed eorum esse incorruptus iudex atq; auctoris sensum aperire in primis, illiusq; placita interpretari, tum quid ipse sentiat afferre. Capita autem quæ libris Aristotelis omnibus antefari oportet, hæc sunt, intentio scopusue. utilitas. inscriptionis ratio. an legitimus Philosophi liber sit. ordo lectionis. diuisio in partes. Intētio tractatus naturā detergit atq; dilucidat, & legenti quomodo intelligendum quidque sit ueluti habitum præbet. nam quidque dicitur, ad operis intentionem id parat dirigere. quam qui ignorat, similis cæco est, haud, quonam feratur, scienti. ac quæcunque ad intentionem pertinent, ab auctore temere

dici putabit. Vtilitas studium alacritatemq; inuehit auditori. Qui enim incepturus quidquam est, quem fructum ex ipsa illius utilitate accepturus sit, prius oportet condiscat. Quoniam uero in libris quibusdã titulo minus dilucescente a scopo aberramus, causam cur inscriptum ita sit quærere conuenit, ut in Prædicamentis, ac libro de Interpretatione, atque alijs. nam in commẽtatione de Cœlo, uel de Anima, non est inscriptionis ratio scrutãda. quippe cum ex seipsa perspicuitatem habeat. Quærimus etiam an suus legitimusque sit Philosophi liber. tres enim causæ Aristotelis libris dignoscẽdis errorem facere: una æquiuocatio auctorum. fuere nanque & Aristoteles alij, quorum scripta ob æquiuocationem nonnulli huiusce Aristotelis existimarunt. altera, librorum æquiuocatio. Eudemus enim & Phanias ac Theophrastus eius discipuli præceptoris exemplo Prædicamenta, & de interpretatione, & resolutoriam scripsere. tertia huiusmodi est, Ptolemæum Philadelphum Aristotelis conquirendorum operum perinde ac reliquorum perstudiosum fuisse tradunt, pecuniasque ijs persoluisse qui Philosophi ad ipsum libros afferrent. quo factum est, ut quidam lucri spe libros Philosophi nomine inscribentes comportarẽt. sane libros in magna bibliotheca Resolutoriorum quadraginta, Prædicamentorũ duos inuentos affirmãt. suntq; hic Prædicamentorum, Resolutoriorũ autem quatuor ueri legitimique Aristotelis iudicati

ab interpretibus, tum ex sententijs uerbisque, tum quod huiusce libri Philosophus alibi identidem meminerit. Lectionis ordinem exquirimus, ne maiora primum attingamus, atque ea quibus cognoscendis alia praecedere anticiparique oportet, ignari quae nobis cognosci in primis debeant. Diuisionem uero in partes, quoniam totius discere exacte naturā uolenti, huius partes diligentius inspectandae sunt. ut si hominem nosse exquisitius uelis, huius caput, & pedes, & manus, partesq; caeteras incognoscere perinde debes. si ergo & operis partes cuiusque prius in quot ac quaenam diuidantur, operaepretium est intelligas. Caeterum id sciendum non ubique omnibus ijs explorandis opus esse, uerum in quibus occulta est perspicuitas. saepe enim cum intentione iuxta utilitas dilucescit. uerbi gratia in commentatione de Coelo uel de Anima manifesta intentio est, & utilitas, atque inscriptio. in topis locisue ne unumquidē ex ijs conspicuum est. sed neque illico simul quoq; utilitas cognita patet intentione. nā eis in Topicis intentio est dialecticam nobis tradere methodum. Est porro dialectica, ut ipse definit, methodus quae de proposito omni problemate ex opinabilibus ratiocinatur. quod si de omni proposito, non solum autem uera, sed falsa etiam in quaestionem uocātur, qualis hoc loco utilitas? methodum nosse qua falsa etiam colligemus. Itaque pergens ipse utilitatem nobis detegit, commentationem ad tria utilem esse in-

se inquiens, ad exercitationem, ad uulgares disputationes colloquiaue, ad Philosophiæ methodos. at in Prædicamentis ac libro de interpretatione emicat simul cum intentione utilitas, ut deinceps ostẽdemus. atq; hęc quidẽ de Aristotelica omni Philosophia prodita sint. Sed dicamus & de proposito Prædicamẽtorũ libro, quæ intentio, quæ utilitas, quæ inscriptionis ratio sit, quis ordo lectionis, utrum suus iustu'q; Philosophi liber existat, quæ diuisio in capita. Hæc, uti diximus, Aristotelis tractatibus singulis præmitti oportet dicenda. Quidam in Prædicamentorum intentione in diuersas abiere sententias, atq; alij de uocibus solis intentionem esse prodiderunt, qualis fuit Alexander, nimirum ex Aristotelis dictiunculis decepti sic habẽtibus. Eorum quæ dicuntur alia per cõplexum dicuntur, alia sine complexu. quod si uoces sunt quæ dicuntur, patet esse ei de uocibus intentionem. Qui uero de solis rebus essé intẽtionem putarunt, qualis Eustathius fuit, de rebus à Philosopho diuisionem fieri aiunt dicente, Entium alia de subiecto dicuntur. quod si entia res sint, inquiunt, ergó de rebus ipsi intentio est. At de solis conceptibus disserere Philosophũ rati, qualis fuit Porphyrius, de decem generibus sermonem esse affirmãt. hęc autem considerari in multis, posteriusq; esse genita, quæ scilicet animo nostro inhærent. proinde hoc libro uerba de conceptibus ab Aristotele fieri. Cæterum falsus quoq; is est ex Aristotelis uerbis ad finem positis di-

centis. De propositis ergo generibus hæc dicta suffi ciãt. genera autem ubiq; Aristoteles uocat quæ sunt in pluribus, ac mẽte concepta. Verum qui exactius loquuntur, inter quos uel Iamblichum censeas, neque de solis ei conceptibus esse, neq; de uocibus solis, neque de rebus duntaxat sermonem ferunt, sed de uocibus res conceptum interuentu significantibus Prædicamentorum intentionem esse. Verum enimuero non recte priores definiuisse, sic licet perdiscamus. Dicãt ij qui de rebus ipsum disserere aiũt, quoniam rerum nonnullæ in sola cogitatione positæ sunt, ut Centaurus, & Hircoceruus, quædam à natura producuntur, de quibus ei sermo est? de ijs dicturi proculdubio sunt, quæ in natura existunt. Vtrũ ergo capta harum notione nos ita per uoces de ijs edocet? omnino sane confitebuntur. fieri enim haud potest quin a uocibus res per medios significẽtur cõceptus. ergo & de omnibus disputabit. Dicant & qui tractare eum de uocibus solis, aut solis conceptibus perhibent. quoniam uoces conceptusq; partim aliquid significant, partim ipsum esse uoce tenus obtinent ac cogitatione, de quibus agere ipsum censebitis? nimirũ de ijs dicent quæ res significant. nullus n. philosophis, uel de uocibus, uel de cõceptibus sermo ẽ significatu carẽtibus. ergo cũ de uocibus significãtibus uerba faciat, res quoq; ipsas per medios cõceptus attingit. cumq; de cõceptibus agat res indicantibus, de ipsis per uoces cõceptus interpretãtes dispu-

tabit: nudi enim si animi essent, nec corporibus impedirentur, nudis inter se agerent conceptibus congrederenturque. nunc coerciti corporibus non aliter quā per uoces suos mutuo significare cōceptus. ualēt. Quoniam uero res quędam simplices sunt, quędam compositæ (simplex res Socrates est, composita Socrates ambulat) eodem modo mentis quoque conceptiones & uoces partim simplices, partim cōpositæ sunt. simplex enim uox est Socrates simpliciter. & conceptio simplex, de Socrate. composita autem uox, quæ dicit Socrates currit & conceptio composita, de Socrate currente. utrum de simplicibus hoc loco differit rebus uocibusque, an de compositis atque de simplicibus inquam? Iccirco Prædicamentorum intentionem exquisite definiētes hic disputari de simplicibus uocibus affirmamus, quæ simplices per medios simplices conceptus significant. Verū ut luculentior sermo noster euadat, quædam nobis utilia ad eorum quæ dicturi sumus dilucidam repræsentationem assumamus. Quoniā enim Philosophiæ (sicuti prodidimus) pars altera contemplatiua est, altera actiua. contemplatiuæ finis est ueritatis cognitio, actiuæ boni adeptio. utriq; autem obstant contraria, ueritati falsitas, & bono malum, noster uero animus, ut qui imperfectus est, sæpe pro ueritate mēdacium eligit, uerum id esse existimans, & pro bono malum, quod bonum esse id putet Philosophis igitur aliquo instrumento opus fuit, quo ue

ritatem

ritatem à falsitate, & bonum a malo discernerent. Sed quodnam est hoc? demõstratio. quidquid enim bonum esse demonstratum fuerit, id ex necessitate est bonum, & quidquid malum probatum euidenter fuerit, id malum est. Similiter & uerum ac falsum. Quo enim pacto materiarius faber regula, ædificator perpendiculo rectis ac non rectis utitur descernendis, ita Philosophus demonstratione, ut ueritatem falsitatémque, & bonum & malum discernat. Porrò demonstratio syllogismus est scientiam pariens. amplius enim scientiarius syllogismo patet is qui simpliciter est syllogismus. Nam simpliciter syllogismo accedens certa aptáque materia eodem modo perpetuóque se perinde habẽs demonstratiuum syllogismum constituit. Verum quoniam docere de demonstratione non poterat, nisi prius quid esset simpliciter syllogismus docuisset: quemadmodum nec rectam aut curuam figuram describere quisquam ualet, nisi scribere simpliciter prius didicerit: rursus uero simpliciter syllogismus sine propositionibus tradi non poterat, ex iis enim collectio quædam constat orationum multarum, ut uel nomine ipso indicatur: propositiones autem sine nominibus ac uerbis, nam ex iis cõpositæ sunt: at nomina & uerba citra simplices uoces, etenim significatiua uox est nomen & uerbũ: de uocibus prius simplicibus iure differit. Vniuersaliter enim contemplationis finis fit actionis prin

cipium, contráque actionis finis principium contemplationis. uerbi gratia ædificator domo proposita secum ait, domum institui fabricandam, quod operimentum est imbribus æstibúsque arcendis. uerum hoc nisi tectum fiat, ædificari non potest. hinc igitur contemplationem inchoat. procedens uero inquit, sed hoc fieri nequit nō extructis parietibus. neque extrui possunt ii non iactis fundamentis. neque hæc rursus iac· non effossa terra. Hic cōtēplatio desiit. inde ergo initium capit actio. nam primū terram defodit, tunc sic iacit fundamenta, dehinc parietes erigit, postremo fastigium imponit, quod finis est actionis. at actionis principium, finis est contemplationis. Perinde igitur & Philosophus facit. Nam demonstrationem conficere cogitans secum inquit, libet de Demonstratione dicere. uerū quoniam demonstratio syllogismus est scientię opifex, non potest is de eo uerba facere, qui antea, quid syllogismus sit, non prodiderit. neque simpliciter syllogismum edocebimur, nisi quid propositio sit didicerimus. propositiones enim orationes quædam sunt, quarum collectio est syllogismus. Quare non cognitis propositionibus, syllogismum perdiscas nequaquam licebit. siquidem ex iis constat. sed neque propositionem sine nominibus ac uerbis, ex quibus omnis constituta est oratio. nomina autem & uerba sine uocibus simplicibus. siquidem horum quodlibet significatiua uox est. proinde ante de sim

plicibus est uocibus dicendum. Hic ergo cessauit cõtemplatio, sitq́ue hoc actionis initium. nam in Prædicamentis de simplicibus primum agit uocibus, tum ita in libello de Interpretatione, de Nominibus, Verbis, Propositionibúsque. Postea de syllogismo simpliciter in resolutorijs Prioribus. demum in Posterioribus Resolutorijs de Demonstratione. Hic ergo finis est actionis, quod erat contemplationis principium. Iure igitur primum hoc loco de simplicibus uocibus disputat. Homines enim uulgo congressi suum cuique rei nomen ex composito indiderunt, id solum nimirum curantes, ut res inter se per uoces significarent, non tamen dicerent quid nomen sit aut uerbum. De iis igitur in Prædicamentis edisserit. Sed quoniam non de uocibus agit significatu carentibus. (neque enim harum rationem habent Philosophi ullam) constat de uocibus conceptus significantibus haberi sermonem, necesse est enim ut si sit res, eius quoque nomen existat, & ante hoc quam rei habemus notionem. ut Socratis nomen, est uox, Socrates. res autem, socrates ipse. notio quæ in animo hæret, cognitio de Socrate. Est igitur intentio Aristoteli de simplicibus uocibus res simplices per medios simplices conceptus significantibus dicere. atque hæc quidem de intentione. Quod autem utilis Liber ad partem Philosophiæ contemplatiuam actiuámque sit, ex prædictis dilucet, si demonstratio quoque ut ostendimus

citra simplices uoces nequit cognosci. ac quoniam de communitatibus in quas entia omnia diuiduntur edisserit: Causa uero, inscriptionis id genus est: Prædicamenta, siue, ut græci dicunt, Categoriæ inscriptus est Liber. non quod de Categoriis hoc est accusationibus quæ in foro agitantur disputet. non enim Rhetorem agere instituit. sed, uelut in introductionibus quoque didicimus, duplex est generum differentia. nam quædam generalissima sunt, & genera duntaxat. nonnulla subalterna, quæ species generáque dicuntur superiorum. ac prædicantur solum quidem generalissima, subalterna uero prioribus subiacent, de posterioribus prædicantur. hic autem de decem generalissimis agit generibus, quæ prædicantur tantum, subiacent nunquam. ob id igitur Categoriæ id est Prædicamenta Librum inscripsit, quasi dixerit de generibus iis quæ duntaxat prædicantur. Ordo lectionis ex intentione clarescit quoniam enim contemplatio huc, uti diximus, terminauit, inde inchoanda est actio. ac quoniam simpliciora oportet compositis anteire, simplicior autem est decem Prædicamentorum præceptio, si, ut proditum est, de decem uocibus tractat quæ simplices res conceptuum simplicium interuentu significant. Librum omnes Aristotelis legitimum esse testantur, id quod & locutio declarat, quódque in aliis commentationibus Philosophus libri meminerit. Enimuero duobus inuentis,

ut dictum est, Prædicamétorum uoluminibus, tum in cæteris,tum in exordio prope consimilibus (est enim alterius initium, Entium quædam æquiuoca sunt,quædam vniuoca: quod idem ferme est cum huiusce libri principio) hic uerus iustúsq; esse Philosophi iudicatus est Liber ab interpretibus omnibus.Diuisio libri in capita tripartito distincta est, in Antepredicamenta, Prædicamenta, Postprædicamenta. In prima Sectione docet utilia ad Prædicamentorum doctrinam.Vt enim consueuerunt Geometræ utilia speculaminibus, tradendis quid punctum,quid linea, quid circulus sit prius docere, ne inter docendum aut peregrinis uti nominibus, aut de iis quidquam præcipientes digredi, ac propositi seriem abrumpere cogerentur, perinde quoque hic Philosophus, quoniam futurum erat uti in Prædicamentorum doctrina dictiones quasdam aut uoces nobis ignotas commemoraret, eam ob rem de iis primum edocet, ne sermonem turbare ac confundere uideatur. In secundo segmento de ipsis docet Prædicamentis.In tertio rursus de quibusdam agit uocibus, quarum in Prædicamentorum præceptione commeminit, ut de uerbo simul, prius,atque habere. Ac quam ob causam ante Prædicamenta non una de omnibus docuit? quoniam inquam uoces hæ partim incognitæ omnibus sunt, ut æquiuocum, uniuocum.(horum enim notionem nullam habet bona pars hominum) partim

nota quidem ex usu, sed quæ aliqua tamen articula ta declaratione egeant. ut simul, priúsque. Quæ ergo ignota plane sunt, ea doctrinæ Prædicamentorum necessario præmisit. quando si ignorarentur illa, utiq; eramus ea quæ de Prædicamentis traduntur haudquaquam intellecturi. utitur enim iis ad Prædicamentorum præceptionem. reliqua uero, inarticulate inquam nobis cognita, post Prædicamenta edocemur, ne longum faciat exordium, atq; instituto opere accessorium prolixius reddat. Porrò adinuēta est in partes diuisio ad operis perspicuitatem. ubi enim quot libri capita sint, ac de quibus uerba fiant didicerimus, dicta assequemur facillime, nec ea confuse atque indistincte capiemus.

DE AEQVIVOCIS.

Tex. I.

EQVIVOCA dicũtur quorum nomen solum commune est, secundum nomen uero, substantiæ ratio diuersa. Ut animal, & homo, & quod pictum est. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero, substantiæ ratio diuersa. Si enim quis aßignet quid sit corũ utrunq; quo animal est, propriam aßignabit utriusq; rationem.

EQVIVOCA dicuntur quorum nomen solum commune.}

SI nudi nostri essent solutíque corporibus animi, res inter se significare per ipsos conceptus ualerent. uerum quoniam deuincti corporibus nebulæ instar intellectricem uim suam obtegunt, indiguere nominibus, quibus mutuo res indicarent. Sciendum itaque est, nobis inuicem res uel per nomina uel per finitiones innotescere, uerbi gratia & per uocem homo, & per finitionem dicentem animal rationale mortale, hominem declaramus. Sed cum per uocem, homo, designamus hominem, totam simul ipsius intelligi damus naturam, cum notamus finitione, quæ particulatim homini adsunt contemplamur. Res igitur intra se aut communicant nomine, definitione uero differunt, uocantúrque æquiuoca aut communicant definitione, differunt nomine, quæ multiuoca nuncupantur, aut & nomine, & definitione conueniunt, hæc appellant uniuoca. aut demum finitione ac nomine dissident, quæ diuersiuoca nominantur. Cæterum aliud diuersum esse, aliud diuersiuocum oportet intelligas. Sunt quidem diuersiuoca, res quæ circa unum idémque subiectum considerantur; nomine autem impartiuntur diuerso, ut ascensus in scalis descensúsque: atque aliter quidem ascensus definitur, aliter descensus, nomina quoq; diuersa sunt. ascensus enim atque descensus. hæc igi

tur proprie diuersiuoca nominant. diuersa autem quæ in omnibus alia sunt tum subiecto tum nomine, ut homo & equus. Porrò de solis æquiuocis ac uniuocis præceptionem facit, quod solis iis in Prædicamentorum explicatione egeat. nimirum in hoc quoque æmulans geometricum genus docendi. nam & illi sola ea à quibus in proposito libro iuuantur, uel theoremate anticipare consueuerunt. Vel etiã aliter dixeris, nempe cum amator sit perpetuus breuitatis, per hæc de cæteris quoq; nos potestate edocere. siquidem cognitis iis, manifesta & reliqua erunt, utpote opposita. est enim oppositorum scientia eadem. Nam qui æquiuocum quid sit nouit, hic quoque oppositum nouerit, multiuocũ inquam si enim æquiuocum id est quod cõmunicat nomine, re autem est differens, ut mus, & marinus, & terrestris, ergo multiuocum est id quod huic ex aduerso est positum, quod re scilicet idem est, nomine discrepat, ut ensis, gladius, spatha. Similiter qui etiam qui uniuocum sit intelligit, nempe quod finitione consentit ac nomine, ut homo Socrates, & Plato, is etiam quid sit diuersiuocum callebit, nimirum quod finitione nomineq; discordat, ut ascẽsus ac descensus. etenim & nomine, & re distat. tametsi idem utrique subiectum rei sit. ut enim esse aliud frumento est, aliud semini aut fructui, ita esse aliud scalæ est, aliud ascensui descẽsuiq;: certo enim respectum circa scalas actionis hæc indicant no-

mina. Præposuit autem in docendo Aristotel. æquiuoca, quoniam simpliciora sunt communicantque uno duntaxat nomine. quodque priora natura sint æquiuoca uniuocis. ens enim æquiuoce de prędicamentis dicitur, nec uniuoce. Cæterum nisi hæç conuenerint omnia, nequit æquiuocum fieri. identitas nominis, toni, generis, casus, spiritus, terminationis. nam si aliud atque aliud nomen, sit, constat non esse æquiuocum, quod si idem sit nomen, tonus autem diuersus, neq; id æquiuocum est, ut ἄργος & ἀργός. primum enim penultimam acuit, & Vlyssis canem significat. alterum acuta ultima socordem designat. & si masculinum sit, significat uel canem Vlyssis uti diximus, uel Herois nomen. sin neutrum, nomen ciuitatis. similiter βίος & βιός. βίος enim habẽte tonũ in penultima, uita est. βιός autem est arcus si ultimam acuas. Et rursus si sint hęc, idem uero casus non sit, non facit æquiuocum, ut ὁ ἐλάτης & τῆς ἐλάτης. illud enim recti est, & aurigam significat, aut alium quempiam agentem. hoc uero & fœminini generis est, cum illud masculini & genitiui sit casus. nam ἡ ἐλάτη τῆς ἐλάτης. estque arboris nomen. Spiritum quoque eundem habeat oportet. si enim diuersus sit spiritus, non erit æquiuocum, ut in uerbo οἶος. id enim qualis significat. sed et solus significat, ac cum qualem indicat, aspirationem habet. cum solum, tenuatur. Eadem quoque opus est terminatione, id quod perspicuum arbitror. ἐλάτης

enim & ἐλάτη, terminatione differentia, non sunt æquiuoca. Quęrunt uero nonnulli cur non æquiuocum, sed æquiuoca dixerit. quoniam ęquiuocum inquam non est unum. non enim ipsum sibijpsi quidquam esse æquiuocum dicitur, uerum plura. nam aliud alij æquiuocum est, quoniam ergo unum est nomen, res autem multas declarat, iccirco pluraliter dictum est. Sed rursus addubitant cur Græce scriptum sit ὁμώνυμα λέγεται. idest æquiuoca dicitur, non λέγονται, hoc est dicuntur quoniam æquiuoca inquã et si multa sunt, quatenus tamen ęquiuoca, sunt unũ. unũ.n. est quod de multis prędicatur nomen propterea, dicitur, singulariter protulit, plurale est enim dicuntur. Alia ratio. Gręcis mos est in neutris nominibus si tertiæ personæ uerbis iungantur, singularem numerum pro plurali usurpare, ut τρέχει τὰ παιδία. idest currit pueri. ἐσφαλται τὰ βιβλία hoc est libri deprauatus est. & οὐκ ἐβλάστησε τὰ δένδρα, non germinauit arbores: causam produnt grammatici, sic plurali quoq; hic recto qui est æquiuoca, singulare illatum est uerbum quod est, dicitur. Neque uero nos præter eat tria hæc esse inter se differentia, æquiuoca, ęquiuocatio, æquiuoce. Sunt æquiuoca, res ipse. æquiuocatio, respectus is secundum quem nomine communicarunt. æquiuoce, ipsa, quæ de rebus est prædicatio. Illud quoque intelligendum, statim declaratam ex proœmijs libri intentionem. ait enim æquiuoca dicuntur. nam per uerba æquiuoca, res, per

dicuntur, uoces significat. res autem a nobis per me dios considerantur conceptus. ęquiuocorum autem præceptionem per equiuocas uoces cõfecit. nam id ipsum quoque æquiuocum, ęquiuocum est: cum plu ribus modis dicatur. Sunt enim æquiuoca quædam a fortuna, nonnulla a consilio. A fortuna, ut cum in locis quidam diuersis idem nomen habẽtes fuerint, ut Alexander Paris, & Alexander Macedo. A consilio, ut si cui licebat seruos quouis nomine appellare. Horum quæ a præ electione consilioque proficiscuntur, Aliqua a memoria fiunt, uti cũ quis filiũ suum maiorum nomine uocauerit. Alia a spe, ueluti ubi filium suum Philosophum fore quisquam expectans, Platonem nominauerit. Ac sæpenumero usu uenit ut quod factum a memoria est, indito a spe nomini concurrat: utique cum compertus Auus fuerit tale studij genus tractasse. Alia ab analogia, seu proportione, cum ab alicuius rei pro portione quidquam nuncupabimus, ut pedem lecti, ac montis uerticem quam enim pes ad hominem, eam quoque pes lecti ad lectum rationem ob tinet. Sunt etiam quæ ab uno dicantur, uerbi causa cum orsi ab aliquo, illius appellatione quæcunque ab eo deducuntur uocabimus. ut medicum uolumen, medicum pharmacum. Sunt & quæ ad unũ, sicuti quando ad finem quempiam futurum respiciẽtes, ad illũ ea nominabimus, ut salubris exercitatio, ac potio salubris. Cæterum differunt hæc ab ijs quæ

ab uno denominantur, quod ab aliquo principio dicantur illa, hæc ad finem aliquem spectent. Quæ autem ab uno proueniũt, partim ut ab exemplari causa appellantur, ut homo in tabula depictus ab aliquo uero homine: partim ab efficiente, ut medicum scalpellum. Porrò quærendũ hoc loco est quonam æquiuocorum significatu de æquiuocis doceat Aristot. Itaque eo dicimus qui ab uno est. nominatus enim pictus a uero est homine. Quidam autem cur æquiuoco a proportione usus nõ sit, indagarunt, id quod esse melius uidetur. & inquam quoniã quod in proportione est, id in quatuor minimum spectatur. Dicimus enim si forte contingat, duo ad octo proportionem habere, ut decem ad quadraginta. quadruplam enim rationem utraque obtinent. æquiuoca autem uel in duobus. iure igitur de æquiuocis secundum proportionem non disputat. Sunt uero qui dicant multiuocorum mentionem non ideo factam, quod eadem nomine æquiuoca inueniantur, definitione differant: contra multiuoca. proinde Philosophum quasi de rebus differentem nomina neglexisse, quippe cum ea scrutari grammaticos deceat. Aliter quoq;. de solis agit his in præsentia, id quod iam dixi, quæ ipsi ad prædicamentorum doctrinã sunt utilia {dicuntur} subaudiẽdum est res: ut ita sit, ęqui uoce res dicuntur quarum nomen solum commune. At cum dici ea inquit, apud ueteres quoque circunferri nomen indicat, neque suam eiusmodi esse

AEQVIVOCORVM

A fortuna, ut siquis hic est, alibi eodem uocatus sit nomine.

A cõsilio, ut sicui libeat seruos quibusuis appellare nominibus.

A CONSILIO.

A memoria, ut siquis aui memoriã seruãs, filiũ aui nomine uocauerit.

A spe, ut siquis filiũ suum fore Platoni similem sperãs, Platonẽ appellabit.

A proportione, ut cum pedes idq, aut mõtis uerticẽ, aut lecti pedes dicimus.

Ab uno, ut cũ orsi ab aliquo, quę cũq; ab eo proueniũt, illius appellatione nuncupabimus.

Ad, unũ, cũ rememdiũ salubre ac salubria cibaria dicimus. hęc.n. ut ad finẽ respiciẽtes sanitatẽ, æquiuoce uocamus salubria.

AB VNO

Ab aliqua exemplari causa, ut hõ in tabula pictus ab homine uero.

Ab aliqua efficiente, a qua & cognomen habent, ut medicum scalpellum est, musica lyra à medica sciẽtia & musica.

nominis impositionem etenim Plato quoq; eorum meminit. & Poeta de Aiacibus dicens, æquali nomine dicti. Vbi autem nomen ipse imposuerit, ait uoco, uel sit: ut in resolutorijs, Terminum autem uoco. & in libro de interpretatione, sitque hoc contra dictio. {quorum solum nomē commune.} Nunquid igitur non est in uerbis æquiuocatio? atqui est. dicimus enim fero, significatque hoc & porto, & dico. Quonam pacto ergo ęquiuoca esse ea inquit, quæ solum nomen commune obtinent? Respondebimus ad hoc, dici dupliciter nomen: alterum ad uerbi distinctionem: alterum communiter de omni dictione appellatum, quo intellectu uox omnis significatiua nomen uocatur: ut in libro de interpretatione, Ipsa igitur, inquit, quæ per se dicuntur uerba, nomina sunt, atque aliquid significant. Hic ego nomen dicit, non quod aduersus uerbum distinguitur, sed quod de uoce omni significatiua prædicatur communiter. Quamobrem fero, quod tum porto, tum dico significat, æquiuocum est. habet enim fero nomen commune, finitionem diuersam. Ergo & in uerbis æquiuocatio est. {solum commune.} Bifariam dicitur solum: uel unicum, ut cum solum dicimus solem, aut solam lunam uel quod ediuerso a coniugato distinguitur, uti cum dicimus relictum in prælio hastam solum habentem: tametsi nihil prohibet quo minus & calceos habeat, & uestem: sed ad scu-

ti, uel armorum aliorum differentiam. & in prandio panem habebant solum quanquam nil uetat & uestem habere: sed ad obsoniorum distinctionem. hic ergo ut ad coniugatum, uerbum solum, reddidit, finitionem inquam. Dictio autem (Commune) quatuor dicitur modis: uel ut id quod citra diuisionem impartitur, uti cum seruum dicimus communem. est enim hic substantia indiuisus, usu uero diuiduus: uel quod sectum in partes a pluribus habetur, ut commune prandium dicimus, & agrum communem. non enim sumus omnes totius participes, sed quilibet partis. uel quod est in anticipatione, ut in theatro locus communis, praeoccupantis enim fit. uel quod simul a participibus ex aequo capitur, ut praeconis uox communis uocatur. hanc enim omnes pariter audiunt: neque unus hanc syllabam, alius illam. humana etiam natura communis participantium omnium est, eam siquidem promiscue particulares obtinemus homines. hic ergo commune accepit eo significatu quo uox aequaliter exauditur. {secundum nomen autem ratio substantiae diuersa.} Cum ea exposuerit quae insunt aequiuocis, nunc quae eis non competunt apponit: ut non ea solum ex communitate ualeamus, sed ex differentia quoque cognoscere. Caeterum quaerendum est, cur non quorum nomen solum commune dixerit, ratio uero substantiae diuersa, sed secundum nomen autē ratio sub

ſtantiæ diuerſa? Dicimus poſſe æquiuoca, alio etiam alioque reſpectu eſſe uniuoca, quippe Aiaces in quo ſunt homines, uniuoci ſunt: ſiquidem hominis nomen finitionemque ambo ſibi uendicant. nam ipſorum uterque animal eſt rationale mortale: qua uero Aiaces, æquiuoci. ne ergo finitionem quamlibet, ſed nomini in quo conueniunt conſentaneam capiamus, recte ſecundum nomen autem ratio dixit. Aiaces enim ipſum hoc nomen commune habent, rationem uero ſecundum id ipſum, non etiam eandẽ, uerum alter ex Salamine, Telamonis filius, cum Hectore ſingulari certamine cõgreſſus: alter Oilei, ex Locride, pedes celer, Sagittarius {ſecundum nomẽ autem ratio} Cur non ſecundum nomen autem finitio, ſed ratio dixit? Quoniam nõ in rebus (aiunt) omnibus ſuppetit nobis finitionum facultas: ſed interdũ deſcriptione utimur, ubi uel per finitionem res exprimere non licet. Ergo generaliſſimorum generum aſſignari finitio minime poteſt, ſiquidem conſtat finitio omnis ex genere & conſtitutiuis differentijs, genus autem quod hæc ſuperet nequaquam reperiatur, ut ex eo ac differentijs, ipſorum finitionem reddamur. qua propter neceſſe eſt ea, tametſi deſcriptione, explicare propterea igitur non dixit, ſecundum nomen autem finitio, quoniã quæ per deſcriptionem deſignantur omiſiſſet. hanc. n. uſurpare in omnibus licet, quam ex ijs quæ rebus per accidens inſunt accipimus illud tamen affirmauerim

uerlm, superuacuum esse in quibus exponi res finitionibus ualét, eas descriptione declarare. Ac quamobrem igitur non dixit, secundum nomen autem definitio uel descriptio? quoniam inquam breuitatis amator id quod de ijs cõmuniter prædicatur, quod est ratio, protulit. ratio enim tum finitio, tum descriptio substantiæ dicitur. Vtrum ergo non est & in accidentibus æquiuocatio? atqui hoc uidemus. Prædicatur nanq; acutum de sapore & uoce. dicimus enim acutum saporem & uocem acutam, & acutam molem. non secus graue quoq; & de uoce prædicatur, & mole, & animi more, ut cum grauis homo dicimus. quomodo ergo substantiæ dixit? quoniam duplex inquam Aristoteles significatum nouit substantiæ, unum quod ab accidentibus ex opposito distinguitur, ac per se subsistit illis esse in alio habentibus, in substantia inquam. alterum penes quod omnem simpliciter essentiam substantiam uocat: in quo significatu usus est substantiæ nomine, accidentibus quoque assumptis. quid igitur tandem omnino adiecit substantiæ, nec dixit, secundum nomen autem ratio diuersa? Respondemus ne quis finitione uocis de prompta dicat æquiuoca esse uniuoca. (licet enim huius uocis Aiax finitionem uel descriptionem assignare, si dicamus. Aiax est uox dissyllaba, tenuis, masculini generis. atque hactenus uniuoci erunt Aiaces) ob id subtiliter addidit, secundum nomen autem substantiæ, hoc est eius quæ a nomine indicatur. Qui

dam etiam ſciſcitantur num quandoque & æquiuoca ſint uniuoca.communicant enim inter ſe tum nomine æquiuoci tum finitione.nam prædicatur de Aiacibus & æquiuocum ipſum,neque id ſolum, ſed finitio quoque æquiuoci.quippe uterque eorum habere cum altero nomen commune perhibetur, rationem uero ſubſtantiæ competentem nomini diuerſam,ſic igitur oſtenſum eſt & æquiuoca eſſe uniuoca.quid ergo dicemus? primum, haudquaquam ab re eſſe ſi ſecundum aliud atq; aliud eadem æquiuoca ſint & uniuoca: & uero magis neceſſe. Aiaces enim qua homines: uniuoci ſunt.qua Aiaces, æquiuoci.ſic & hoc loco quatenus Aiaces,æquiuoci.cum enim ſolam hanc uocem quæ eſt Aiax communes habeant,finitione ei congrua differunt,quatenus autem æquiuoci, uniuoci ſunt:cum non æquiuoci appellatione duntaxat, ſed finitione quoq; ei addicta conueniant.Alia ſolutio. Non poſſunt hæc uniuoca nuncupari: quandoquidem uniuocorum tum communiter nomen ac finitio,tum peculiariter de quouis per ſe atque in nullo reſpectu prædicatur: ut animal,& communiter de ſubiectis,& de quolibet priuatim.fertur enim Socrates eſſe animal, equus animal,ſed & definitio,ſubſtantia animata ſenſu prædita, quæ finitio eſt animalis, prædicatur & de omnibus communiter particularibus animantibus, & ſeorſum de ſingulis.etenim Socrates,ſubſtantia animata ſenſus compos. & equus ſimiliter. in æquiuo-

cis autem non ita:non enim post de quoque ſingillatim citraq; reſpectum, nec nomen, nec finitio prædicari:nam æquiuocus per ſe Aiax non dicitur. ſed neque ſolum nomen habet commune, ſecundum nomen autem diuerſam ſubſtantiæ rationem, uerum æquiuocus alij dicitur, minimumque de rebus duabus æquiuoci prædicabitur appellatio, quoniam & ex eorum numero eſt quæ in reſpectu habentur. Secari uero æquiuocum poteſt non ſecundum diuiſionem duntaxat ſuperius traditam, ſed & magis uarie, nimirum quo ſubiectum eſt modo.

AEQVIVOCA.

A fortuna, ut siqui Athenis, & hic eodem uocati sunt nomine.

A consilio, cũ ad quempiam respiciens cognatio nomina imponit.

A quo denominatiua, inter se autem æquiuoca, ut a medicina medica instrumenta. denominatiue enim ab ea dicuntur.

Et a quo, & inter se ęquiuoca, ueluti cum quis patris nomine filios uel nepotes uocarit.

A causa quadam efficiéte. hæc ab uno dicũtur, ut a medicina medica instrumenta. ab illa enim denominatiue dicuntur.

A fine, & dicuntur ad unũ, ut salubris causa, & exercitatio, & uictus. ad unum.n.finem spectant, sanitatem.

Aequæua inter se, & cum eo a quo.

Aequæua inter se, nõ cum eo a quo.

Qualem igitur hoc loco Aristoteles æquiuoci significationem assumit? nempe forma similem. quidam eam putant quæ est ab uno. est enim ab homine, ut a causa imago. utrunque autem uerum est.

AE QVIVOCA

A CONSILIO.

A ſimilitudine.

A Proportione, ut dicimus pedes mõtis ad uerticẽ, & pedes lecti, ut .n. ſe habent pedes ad totũ animal, ſic & lecti partes inferiores ad lectũ.

Ab actione, ut cũ patris nomine quempiã uocauerimus, quod in actionibus ſimilis ei fuerit.

A forma, ut cum Socratis imaginem illius nomine uocauerimus.

A ſpe, ut cum ſperantes aliqui filios Platoni ſimiles fore, ipſos illius nomine appellauerint.

Vt a cauſa effectrice, ut muſice ſcientia & mulier & cithara. a ſcientia .n. & mulier & cithara.

A fine, ut ſi quis alimentũ ad id quod ẽ reſpirare nominet, uitã, quoniã ad uitã, ut ad finẽ cõducũt aut phlebotomũ bonũ & purgatoriũ medicamẽ, quod ad bonum quoddam, hoc eſt ſanitatem referatur.

A memoria, ut cum aliqui patris memores, filios aui nomine appellauerint, ut illius memoriam cuſtodiant.

{Vt animal,& homo,& id quod eſt pictum.} Horũ enim communis nominatio eſt.nam utrũq; animal dices,non eſt autem finitio eadem. quandoquidem ſi alterum definias,dices ſubſtantiam animatam ſentiẽtẽ.alterum,ſimulacrũ ſubſtantię animatę ſentiẽtis.{Siquis enim aſsignet quid eorum ſit utrunque, eſſe animali propriam utriuſque rationem aſsignabit }Cum hæc tria ſint,materia & forma & compoſitum,finitiones uerum quandoque a materia conficimus,nonnunquam a forma, interdum a compoſito.atque ex materia quidem,iram eſſe dicimus, ſanguinis,cor ambientis feruorem, hic enim materia eſt iræ.a forma autem appetitum dicimus ulciſcendi.a compoſito, ſanguinis feruorem cor ambientis ob ulciſcendi appetitum.Cæterum quæ proprie habetur finitio,a forma deſumitur, nam ſocietatis auctor eſt rebus materia,forma autem,differentię.nos uero finitionibus res a ſe diſcernere mutuo uolumus.Quamobrem cum hic etiam a forma ipſarum finitionem promere Ariſtoteles uelit, non quid ſit eorum utrunque eſſe animal dixit.hoc enim compoſitum ſignificat,nimirum materiam ac formam. ſed quid eorum ſit utriq; eſſe animali, hoc eſt quod in utroque eorum ſit in quo ſunt animalia, ut finitioné ex forma declararet.huius enim ratione ſunt animalia.qui autem quatenus horum utrunque animal dicatur expoſuerit,propriam utriuſq; aſsignabit rationem,ut ſupra diximus.

DE VNIVOCIS.

II.

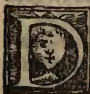
NIVOCA uero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, ut animal & homo atq; bos. communi.n. nomine horum utrunque animal nuncupatur; & est ratio substantiæ eadem. Siquis enim assignet utriusque rationem, quid utrunque est quod animal est, eandem assignabit rationem.

{Vniuoca autem ea dicuntur, quorum & nomẽ commune est, & ratio substantię nomini conueniẽs eadem, ut animal, & homo & bos, &c.

Absoluto de æquiuocis sermone, deinceps de uniuocis disputat. Patet autem & uniuocorum præceptio ex æquiuocis. eadem enim dicenda quę in æquiuocis recensuimus. nempe quod non in nominibus tantum uniuocatio, sed in uerbis quoq; consistat. quod item sit uel in accidentibus uniuocatio. nam uerbum alterare uniuocum est. alterare.n. dicitur & qui dealbat, & qui denigrat, eandem uero & finitionem admittunt. nam ipsum alterans definiẽtes, id esse dicimus quod in aliud mutandi, qua aliud est, in seipso principium obtinet. Hoc & in dealbante dicere, in denigrante conueniet. siquidem quoduis alterans, eorum in seipso principiũ habet quæ alterãtur mutandorum, estque aliud ab ijs quæ alterantur.

nam nisi aliud esset, ne alteraret quidem iccirco, qua aliud, additum est. Porrò exemplo eodem animalis data opera ut, idem posse alia atque alia ratione & æquiuocum & uniuocum esse uideatur. in homine enim uero & picto æquiuocum animal est, in homine autem & boue, uniuocum.

DE DENOMINATIVIS. IIII.

ENOMINATIVA uero dicuntur quæcunque ab aliquo differentia casu, secundum nomen habeant appellationem. ut à grammatica grammaticus, & à fortitudine fortis.

{Denominatiua uero dicuntur quæcunque ab aliquo differentia casu, secundum nomen appellationem habent.}

Postquam de æquiuocis præcepit atque Vniuocis, de Denominatiuis merito differit. siquidem hæc difficiliorem minusq; extricabilem habent complexum. cum enim solo nomine socientur æquiuoca, finitione uero dissideant, rursus uniuoca, & nomine. & finitione cõmunicent, hæc nec semel conueniunt nomine, nec plane dissentiunt. similiter, & finitione partim communicant, partim differunt. Enimuero hæc sub quatuor coniugationum quas enumeraui-

rius complexum haudquaquam rediguntur; æqui-
uocorum inquam & multiuocorum, & uniuocorū,
& diuersiuocorum. Nam illa cum uel in nominis ac
finitionis societate, uel utriusque differentia, uel
unius communitate, alterius differentia propriam
notam sortiantur, & nec utroque omnino conspi-
rant, nec penitus discrepent, sed nec altero exacte
conueniunt, in altero dissident. uerum in utroque
aliquatenus congruunt, quadantenus diuariant. Qui-
dam statuenda ea censent inter æquiuoca, siquidem
cum nomine solo concordent æquiuoca, finitione
discordent, uniuoca autem quoque consocientur,
hæc nec nomine simpliciter nec finitione consen-
tiunt. uerum ijs commodius inter uniuoca & diuer-
siuoca locum dabimus, cum enim in utroque con-
currant uniuoca, diuersiuoca in utroque uarient, hæc
modo quodam in medio sunt, atq; in utroque par-
tim communicant, partim diuersa sunt. Porrò in De
nominatiuis quatuor hęc adsint necesse est, commu
nitas rei, differentia rei, communitas nominis, circa
finalem syllabam differentia. si enim horum unum
aliquod desit, denominatiuum non erit amplius. Sit
communitas circa nomen ac differentia, sit circa
rem quoque communitas; differentia ne sit, deno-
minatiui non esse aio. ut in πλάτανος & πλατάνιστος,
idest platanus & παρθένος & παρθενικὴ hoc est uir-
go, res enim ab ambobus indicatur eadem. estque
παρθενικὴ & πλατάνιστος poeticum, πλάτανος autem

& παρθένος prosæ orationis, Rursus cætera omnia ordine sint, ne sit circa rem cōmunitas. pariter quoque Denominatiua nō erūt, ut in Helena & Heleno. Sint iterum deinceps omnia, absit finalis differētia syllabę, ut in musica et musica muliere. nam hęc sunt æquiuoca, non denominatiua. Rursus alia sint, ne sit aliqua in nomine communitas, nec erunt denominatiua, ut in uirtute & studioso. neque enim a uirtute dicitur uirtuosus, siue ut græci dicunt, enaretos, propterea quod huius ueteres ne in uestigio quidē somnij meminerunt, sed contra, nomen inauspicatum norunt poetę. Quisnam alius te, sit iunior quan quam ille, iuuabit Inarete. hoc est compos in malam partem uirtutis. Sed neque a studio deducitur studiosus, quod similiter de uirtute dicitur. studiosus autē solus est uirtute præditus. quamobrē studiosus, quod ad uocem attinet, a studio deriuatum est. quod uero ad significatum nō item. sed a uirtute est detortum. Per id autem quod dixit {Secundum nomen appellationem habent} communitatem declarauit nominis. uel hoc modo Cum quandam ea cum illo quod dixit ab aliquo societatem habere pronunciauerit, penes rem communicationem ac diuersitatem aperuit. nam si ab aliquo, constat quandam ea cum illo, quatenus ab eo, prodeūt societatem obtinere. quod si omnino ab aliquo, ea quoq; differre compertum est. nam nisi differrent, minime ab aliquo dicerentur. Cum dixit, differentia casu, finalis syllabæ transfi

guratione in indicauit. Docet autem de Denominatiuis Aristoteles, quod ea quoque ad doctrinam de Prædicamentis usum afferant.

DE IIS QVAE DICVNTVR. IIII.

EORVM quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia uero sine complexione. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, ut homo currit, homo uincit. Ea uero quæ sine complexione dicuntur, sunt, ut homo, bos, currit, uincit.

{Eorum quæ dicuntur, alia per complexionem dicuntur, alia sine complexione.}

Hinc ad doctrinam de Prædicamentis ingreditur. Verum quoniam prædicamenti nomen, & de rebus, & de Conceptibus, & de Vocibus intelligitur (nam Prædicamentum, & res ipsa, & Conceptus de re, & ipsa uox dicitur) uocis prius diuisionem tradit. Quod si de Vocibus hoc loco disputat, & Vocibus non significatione carentibus, paulopost autem & de rebus, cum ait, Entium alia de subiecto dicuntur, de conceptibus quoq; qui in medio sunt, sermonem haberi perspectum est quare uel ex ipsis auctoris dictis perspicua est libri intentio. Diuidit autem uoces in simplices atque compositas. fun-

plices eas dicit, quæ rem ſimplicem declarant, uel ſubſtantiam uel actionem, uel paſsionem, compoſitas. quæ compoſitum quidquam ſubſtantię, uel actioni, uel paſsioni ſignificant, ut Socrates currit. hoc. n. compoſitum eſt. & Socrates, uel bos. hæc enim ſimplicia. Porrò non ſimplex uox omnis rem ſimplicem notat, nec compoſita duplicem. Compoſita uox eſt Areuſpagus, ideſt Martiuſuicus. & Coruipetra, & Neapolis, hoc eſt Noua ciuitas, ſed quod ab ijs ſignificatur eſt ſimplex. Vox autem ſimplex, ut curro curris, omniaque primæ ac ſecundæ perſonæ uerba, ac quæ tertiæ de certa perſona feruntur, ut tonat, fulgurat, pluit, Iupiter enim uidelicet. nam hęc omnia pronunciatione ſimplicia, ſignificato compoſita ſunt. ſignificant enim ſubſtantiam quandam actioni complexam. Enimuero aiunt in tertijs perſonis non admodum apparere ſubſtantiam, ob uerbi infinitudinē. proinde ea ſola accepimus quæ præfinitam certamq; perſonam indicarent. uerū tametſi non definitam ſubſtantiam tertiæ perſonæ uerborum deſignent, ſignificant tamen prorſus aliquam agentem uel patiētem ſubſtantiam. Quapropter indicatiuorum tertiæ uerborum perſonæ uoce omnino ſimplices ſunt, ſignificatu compoſitæ. nam ſiquis dicat currit uel uincit, nimirum de aliquo prædicat id quod eſt uincere aut currere. Prorſus ergo & in tertijs perſonis, quamuis indefinitæ, ſubſtantia dilucet. at Ariſtoteles tamen eiuſmodi perſonas aſſum-

psit ueluti simplices, quoniam non distincte in ijs apparet substātia. Proprie autem simplicia fuerint uerba quæ uel actionem solam uel passionem declarant circa id quod agit aut patitur, ut uerberare, uerberari. Ergo nec uocum compositione aut simplicitate res simplices aut compositas oportet, sed ex ipsis significatis æstimemus. Quin & uoces ipsæ tametsi compositæ sunt, si rem simplicem ostendant, simplices appellandę, non secus & simplices compositæ si compositam declarent. si enim de solis ageremus uocibus ac syllabarum quantitate, compositione iuxta quantitatem iure definiremus, quomodo & grammatici faciunt. at si ceu de significantibus disserimus opus est uoces ad significatum iudicare. Eques enim non simplex quidquam designat. equum enim significat, insidentemque hominem, atq; equitandi artem. non simplex ergo uox appellanda, sed composita, uti Neapolis quoque. quoniam unum quid nō compositum, uerum simplex declarat. Porrò uerbum {dicuntur,} in rebus, & conceptibus, & uocibus quadrat. nā & res dici perhibentur, sed quasi significentur. & conceptus dici, sed quasi enuncientur uoces quoque dici aiunt. sed quasi proferantur. Quam ob causam igitur per complexionem dicta præponit complexione carentibus? Dicimusq; humanæ naturæ ex uoto esse ab imperfectioribus atque compositis ad simpliciora perfectioraque progredi. nam composita familiaria nobis notioraque

ſunt ſic ergo & puer orationem nectere, ac dicere Socrates ambulat nouit: cæterum reſoluere eam in nomen & uerbum, atque hęc in ſyllabas, tum illas in elementa, nō etiam nouit. ſic ergo nos quoq; ambulantem iuuenes hominem, prius totum hoc, hominem ambulantem cognouimus, ipſumque ita in ſubſtantiam atque actionem reſoluimus. Ac quomodo ergo incipere a ſimplicioribus oportere ſuperius pronunciabamus, quaſi futurum non ſit, ut ſimplicibus non pręcognitis cognoſcantur cōpoſita: proinde opus eſſe ut ſimplicium uocum pręceptio doctrinam antecedat ſyllogiſmorū? Dicimus igitur in quibus ęque, ſimplicia compoſitaque ignorantur, in ijs incipere a ſimplicioribus oportere. illic enim ſyllogiſmus ſimiliter ac ſimplices ignorabātur uoces. hic ea notiora quæ compoſitiora ſunt. iccirco ſumendum a ſimplicioribus docēdi initium. Quamobrem illic propter docendi modum, a ſimplicioribus, hic a compoſitioribus, ob modum cognitionis exordiē dum eſſe dicebamus. Eſt & alia cauſa cur hic antepoſita ſimplicibus compoſita ſint. Quoniam enim futurum eſt, ut complexione carentia diuidat, hæc ob id poſterius commemorauit, ut de ipſis protinus doceat. eſt autem tum hæc diuiſurus cum dicet. Eorum quæ citra complexionem dicuntur. Porrò ſtatuit in his de induſtria duo nomina, duoque deinceps uerba, ne quis poſt error ſequatur.

DE IIS QVAE SVNT.
V.

ORVM quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto uero nullo sunt: ut homo de subiecto quidem dicitur quodá homine, in subiecto uero nullo est. Alia autẽ in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto uero esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. ut quædam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero nullo dicitur. & hoc album in subiecto quidem est corpore, omnis enim color in corpore est: de subiecto autem nullo dicitur. Alia uero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. ut scientia in subiecto quidem est, in anima, de subiecto uero dicitur, ut de grãmatica. Alia uero neq; in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur. ut quidam homo & quidam equus. Nihil enim talium, neq; in subiecto est, neq; de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autẽ quæ sunt indiuidua, & unum numero, de subiecto nullo dicuntur. in subiecto autem nihil aliqua prohibet esse quædam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

{Eorum quę sunt, alia de subiecto aliquo dicũtur, In subiecto autẽ nullo sunt, ut hõ de subiecto quidẽ dicitur aliquo homine, in subiecto autẽ est nullo.}

Diuiſionem rerum in decem nobis traditurus, harum prius conſumptionem in quatuor exponit. tradita enim in duo prius uocum partitione, iure ad quaternariam hâc ſectionem pergit. nam numerus duo in ſeipſum multiplicâtus quatuor facit poſt hâc uero, eam quę in decem fit, diſtributionem docebit. ab unitate enim incipiens numerus, ſi ad quatuor uſque cōponatur, decē cōficit, unū, duo, tria, quatuor, & decē fiunt. Aliter quoq; Cōplexā hic rerū diuiſionē facit: copulat. n. uniuerſale ſubſtātiæ atq; accidēti. ſimiliter ijſdē & particulare illic articulatim & ſimpilcisſimam hanc facit ſectionē, nullum ulli coniungens, uerum quodlibet uti naturam obtinet docens, peculiariter de ſubſtantia, peculiariter nec communiter de ijs quę unicuique accidunt. Cum igitur pro intentionibus diuerſis fiat entium diuiſio, merito & diuiſionis ſegmenta diuerſa extitere. Eſto ergo id genus propoſita diuiſio entium. Entium inquit non nulla ſubſtantia ſunt, nōnulla accidentia. Rurſus ſunt quædam entium uniuerſalia, quædam particularia. Cum quatuor hæc itaque ſint entium ſegmenta, binaque comprehendantur, ſex coniugationes ex horum fiunt complexu: duæ inconſiſtentes quæ iungunt contraria, conſiſtentes, quatuor reliquæ. Nam entia partim uniuerſales ſubſtantiæ, partim uniuerſalia ſunt accidentia. & quædam particulares ſubſtantiæ particularia quædam accidentia ſunt, prout habet ſubiectæ tabellæ deſcriptio.

Subſtantia.

Subſtantia.		Accidens.
De ſubiecto & non in ſubiecto.	Vniuerſale	In ſubiecto & de ſubiecto.

Inconſiſtentes. Inconſiſtentes.

Non in ſubiecto, nec de ſubiecto.	particulare.	In ſubiecto. & non de ſubiecto.

Verum ſi uocibus iis quibus nos, uſus fuiſſet Ariſtoteles, atque uniuerſalem ſubſtantiam, uniuerſale accidens, particularem ſubſtantiam, particulare accidens nominaſſet utique nobis non faceſſeretur negotium: quaſi perſpicuum id eſſet quod traditur. at is ob quam diximus cauſam

obſcuritati ſtudens, alia uſurpauit nomina, eorum quæ ſignificantur naturæ accommodatiora quidem, cæterum a multitudinis uſu remota, ac proinde obſcuriora. Accidens igitur, in ſubiecto uocat: ſubſtantiam, non in ſubiecto uniuerſale, de ſubiecto: particulare, non de ſubiecto. conſtátque quamobrem accidens in ſubiecto nominet. id enim per ſe ſubſiſtere non ualet: ſed aliud, hoc eſt ſubſtantiam, ut exiſtat requirit. ſubſtantiam autem, non in ſubiecto appellat. neque enim alio eget ut eſſe incipiat: uniuerſale, de ſubiecto: quoniam particularia non ad ſubſiſtentiam poſtulat, uerum ad prædicationem: nam niſi ſint particularia, uniuerſale de quo prædicetur, non habet. particulare, non de ſubiecto: quandoquidem particularia de nullo alio prædicantur. Quamobrem uero non ſubiectum, ſed non in ſubiecto, uocauit ſubſtantiam ſi ad ſubſiſtentiam ſubiacet accidentibus? Ad hoc itaque dicemus primum ſubſtantiam non omnem ſubiectum eſſe. nam diuina ſubſtantia ſubiectum nequaquam eſt, cum in ipſa nihil accidat. ergo ſubiectum non uocabitur. quapropter ſi ſubſtantiam communiter uocaſſet ſubiectum, diuinam ſubſtantiam non ſimul comprehendiſſet. Secundum, quæ per quam potiſſima ratio eſt, quoniam cum in oppoſita diuiſiones fiant, quædam uitabiles ſunt, quædam ineuitabiles. ſunt uitabiles quæ in contraria, ineuitabiles quæ per

contradictionem fiunt. Cum enim. alia medio prædita contraria sint, alia careant, diuisionem quæ in contraria obitur ineuitabilem non esse in medio præditis necesse est: sunt porrò contraria medio prædita ut album & nigrum, sanitas & morbus: sunt enim inter album ac nigrum colores, fuscus, ruber, at cæteri omnes, inter sanitatem & morbum, quod medici neutrum appellant. conualescentias enim ex morbo neque sanitates esse aiunt: cum sanorum actionibus non perfungantur qui conualescunt; neque morbos, siquidem a causa ægrifica absoluti sunt ii qui sanitati restituuntur. ergo inter sanitatem & morbum, medium quoddam est conualescentia. Medio carent par & impar, si hæc ut contraria sunt plane opposita: nam nos alibi ostendimus non esse contraria. Rursus rationale & brutum opposita sunt sine medio, cum contraria nec ipsa sint. quare sunt proprie cõtraria quæcunque obtinent medium. Siquis igitur entia in contraria diuidat, atque entium alia alba esse dicat, alia nigra, colores eum medij omnes fugiant necesse est, neque uero solum ij, sed etiam substantiæ quæ colores non admittunt, ut aer, angelus, anima. Verum nec cæteræ in species oppositorum. diuisiones ineuitabile habent, iis duntaxat exceptis quæ per contradictionem fiunt: uerbi causa siquis dicat entia tum dextra esse, tum sinistra, uel partim dominos, partim seruos. alia

patres, alia filios: sunt enim quæ ex iis nullum existant. Verum enim uero nec si per priuationem & habitum fiat diuisio: ut si quisquam entium dicat alia cæca esse; alia cernentia: quædam docta, quædam indocta: habitus enim & priuatio in solis capacibus dicitur, quod autem habitum incipisci natura aptum non est, neque priuatum eo esse perhibetur, quo circa non omnia quæ sunt, & priuatio diuidit: nisi in quibusdam cum contradictione tantundem ualeat, ut habet corpus & incorporeum: nihil enim inter hæc medium est, siquidem incorporeum idem cum negatione potest quæ est non corpus. Ergo diuisio ea duntaxat quæ per contradictionem fit, ut siquis inquiat, eorum quæ sunt, alia esse alba, alia non alba, entia omnia comprehendit, nam & fuscum non album, flauum quoq; & rubrum similiter: sed & anima non alba, & angelus non albus, neque enim colori suscipiendo aptitudinem naturæ obtinent. Porrò & Plato uiam rationémque diuidendi quæ per contradictionem efficitur effert laudibus, eam enim effugere nihil inquit quod sit gloriabitur. Proinde igitur cum & Aristoteles accidens in subiecto appellauerit, per huius negationem indicauit substantiam, quam non in subiecto nominauit ut omnem substantiam assumeret. Ad hæc duplex esse subiectum dicemus, alterũ ad subsistentiam, alterum ad prędicationem, ad subsistentiam quidem substantia: nam hæc accidétibus

ut existant subiecta est, particularia uero ad prædicationem, uniuersalibus enim subiacent hæc, nō quo existant subiecta est, particularia uero ad prædicationem, uniuersalibus enim subiacent hæc, nō quo existant illa. (neque enim uniuersalia ut subsistant egent particularibus) sed ut habeant de quibus prædicentur, contra uero uniuersalibus particularia non ad prædicationem, sed ad existendi inchoationem, non esset enim Socrates & Plato, nisi esset homo simpliciter: eorum autem quæ ad prædicationem subiacent, alterum substantia, alterum accidens est, subdita enim est particularis substātia uniuersali ad prædicationem, ut dictum est: exempli gratia, socrates ei qui simpliciter homo est, & simpliciter animal, particulare accidens uniuersali, ut inhærens huic lapidi album, simpliciter albo ac colori: dicimus enim lapidem hunc esse album, & simpliciter album colorem esse. Quoniam igitur utrūque eodem modo subiectum nūcupatur, si entium alia in subiecto, alia subiecta esse dixisset, utique esset & particularia accidentia complexus, quæ & ipsa subiecta sunt, tametsi non ad subsistentiam, sed ad prædicationem. Vult autem per hæc uerba, non in subiecto, subiectam substantiam dicere, quæ ipsius esse initium suppeditat, eámque ab accidentibus est diuerso distinguere. Harum porro diuisionum altera est a substantiæ, altera a prædicationis modo, illa Entium inquit alia in su-

biecto esse, alia non in subiecto. hæc dicit Entium aliqua non de subiecto dicuntur. quædam enim prędicari, quædam ad prędicationem subiici ait, atque Aristotelis diligentiam contemplare, quomodo in subsistendi modum significante (est) dixerit: uerbum autem dicitur, pro eo quod est prædicatur, in eá quæ prædicationis modum indicat usurpauerit. {In subiecto autem nullo est.} Pro non in alio inest. Ex quatuor autem coniugationibus uniuersalem substantiam ueluti digniorem præponit: ac quoniam particularium scientes per uniuersalia reddimur: in particularibus enim a brutis nihil differimus animantibus. nobis uero eorum nonnulla acrioribus præstant sensibus, quibus particularia apprehendimus, dein secundam ponit huic obiacentem: particulare id accidens est: oppositum enim substantiæ est accidens: uniuersale autem particulare: postea uniuersale accidens particulari substantiæ prætulit, quoniam de uniuersalibus est sermo Philosophis. { In subiecto autem id dico, quod cum in aliquo non ceu pars insit, sine eo in quo est esse non potest. } Quoniam uocibus quibusdam nobis ex cōsuetudine ignotis usum sese Philosophus sensit: eæ sunt, de subiecto, & non de subiecto, in subiecto, & non in subiecto, uult deinceps nos de ipsis docere. cæterum non omnes exponit, sed duas duntaxat, quæ sunt, in subiecto, & de subiecto: nam iis cognitis, reliquarum quoque signifi-

catio conſtabit.qui enim quid ſit in ſubiecto eſſe nouit,quod etiam non eſſe in ſubiecto cognouerit.& qui de ſubiecto dici quid ſit didicit,is etiam quid nō dici de ſubiecto intellexit.ac prius quid eſſe in ſubiecto ſit,præcipit,id quod facit finitione.nam finitiones,ut ſæpe cōmemorauimus, naturam nobis exhibent rerum ut quæ ex genere ac conſtitutiuis differentiis conſiſtunt. Cum autem ex genere ac conſtitutiuis differentiis confletur finitio,huc quòd dicit in aliquo aſſumit Ariſt. quod generi proportione reſpondeat:reliqua differentiis.Dicitur enim in aliquo modis undecim, uel ut pars in toto, ut manus in toto corpore eſſe dicitur,& caput. uel ut totum in partibus, ut in capite, manibus aliiſque eſſe corporis fertur integritas. Porrò totum non in parte, ſed in partibus dicitur:quandoquidem non in parte una integritas, ſed in omnibus conſideratur. igitur una parte adempta,totum minutū uult mancúmq; eſſe, nec poterit totum uocari, uel ut ſpecies in genere,ut hominē eſſe in animali dicimus, uel ut genus in ſpecie, ut in homine animal. hic uero genus in ſpeciebus dicamus neceſſe non eſt, ut totum in partibus dicimus:non eſt enim a partibus exempta integritas,ſed ipſum eſſe in iis obtinet:at genus exceptam habet eſſentiam, eſtqúe in ſpecie qualibet totum,uel ut in tempore,ueluti cum ita loquimur, flagrarunt ea tempeſtate Troiam bella, aut tanquā in loco, uti dicimus in Lyceo, uel in foro, aut

tanquam in uase, ut uinum in dolio, siue in modio triticū. Enimuero locus & uas æquali quodammodo conuersione commeant: nam locum uas quod moueri ac transferri nequit, uas autem locum qui mouetur ac circunfertur appellabis. uel ut forma in materia, ut statuæ forma in ære, aut ueluti res subditorum in principe, ut quando res ciuium dicimus Principe desitas. uel ut in causa finali, cum medicū uerbi gratia, in medicina dicimus, aut militem in re militari spem collocare, uel tanquam in subiecto, ut accidens in substātia. Aristoteles igitur quod dixit in aliquo, ceu genus accipit prædicatū de pluribus: quæ dehinc sequuntur, differentiam loco adiicit, ut ab aliis ipsum discernat de quibus dictum in aliquo prædicatur. Atque per uerba hæc non ceu pars insit, ab eo quod tum ut pars in toto inest, tum ut species in genere, ipsum distinguit: nam hæc quoque uti pars quodammodo esse totius ipsius animalis uidetur, & animal totum esse quidpiam. idq; Porphyrius in introductionibus affirmat, cum tria sint hæc inquiens, generalissima genera, specialissimæ species, & subalterna, generalissimum, totum solummodo: specialissimum, pars est duntaxat: subalternum & totum & pars, uerum pars alterius: totum, non alterius, sed in aliis. Per id uero quod dixit, sine eo in quo est esse non potest, a cæteris seiunxit. Porro nōnulli finitionē, alij ex eo quod redūdet, alij quod deficiat, uitiosam asseuerāt. Finitionis

enim uitium est, ad id quod definitur nequaquam re flecti, sed uel plura, uel pauciora assumere. Qui abun dare eā dicunt, non sola accidentia a finitione aiunt, sed corpora quoque comprehendi. Cum enim (inquit) Socrates in loco ac tempore sit, est in aliquo, nec ut pars in toto. non enim loci pars est, aut temporis: nec fieri potest ut sit a loco uel tempore seiun ctus. Itaq; similem dicimus collationem non esse, accidens enim separatum esse ab eo in quo est, nequit, sed simul ac separatum est etiam interijt: ac corpora quamuis ab omni loco semota non sint, ab hoc tamē si disiuncta sint loco, sunt nihilominus. Nā cor pus qua corpus est, loco de tempore quo ipsum sub sistat non indiget, habet tamen hæc consequentia: quemadmodum is qui in luce ambulās umbram habet consectantem, qua nihil ad substantiam iuuatur. at accidenti ad ipsam subsistentiam conferunt corpora: quando sine ijs haudquaquam consisteret. Præterea nec corpus omne esse in loco est necesse. Sphęram enim minime uagantem Aristoteles in loco non esse demonstrat, si locus terminus est ambientis quatenus id ambit quod continetur: ut seria locus est uini quod capit, non se ipsa quidem tota, sed interiore superficie, qui eius est terminus. nimirum si foris exculpatur, uinum nihilominus cōtinet, qua si sola interiore superficie sit locus. Ergo si id ut diximus locus est, Aristoteles autē extra sphęram immobilem nihil esse demonstrat, ut eius quoque sine

claudatur:non locus,non tempus,non corpus, non uacuum,neq; aliud quidpiam.non eſt igitur ſphæra immobilis in loco. Quare corpus omne eſſe in loco non eſt neceſſe uerum ſectamen magis corporum uti diximus eſt locus & tẽpus. Porrò & illud in quæſtionem uocant,quomodo & quod uelut totum in partibus eſt, finitio non comprehendat. nam & in aliquo eſt.in partibus enim,neq; ut pars ineſt,ipſum que eſſe abſq; eo in quo eſt haudquaquam poteſt. Dicimus itaq, deſcriptionem quamuis in cæteris communicet,hac tamen in parte, quæ eſt in aliquo,differre.totum enim in parte eſſe non dicitur. quippe non in parte totum, ſed in quibuſdam magis. nam in partibus perhibetur.ſic Porphyrius quoq; totum autem dicebat non alterius,ſed in alijs. totum enim in partibus.Quod ſi inter eius ſignificata quod in aliquo dicitur, id etiam aſſumebamus quod uelut totum in partibus eſt,non quoad tamen eſt in uno,ſed ſola ea ſignificatione,quod per ſe non ſubſiſtat,id ipſum quoq; in aliquo eſſe dicebamus,illam quoq; præter eas qua recenſuimus difficultates in medium afferunt; nempe id etiam quod uelut forma eſt in materia a finitione comprehendi,formam enim aiunt in aliquo eſſe,in materia. neque ut eius partem ineſſe fieriq; non poſſe ut ipſa ſine materia exiſtat.Itaq; formam etſi materiæ non ſit,tamen compoſiti partem eſſe affirmamus. ſic ergo & manum non corporis totius, ſed omnis partem eſſe arbitramur.De-

inde uero formam asserimus cuiusque esse rei substantiæ completiuam: sublataq; forma subiectum tolli. at accidens neq; substātiam complet subiecti, neq; corrupto eo subiectum interijt. Aliter quoq;, propositum esse hoc loco Aristoteli dicimus explicare de entibus, non qua ratione sunt entia, sed qua significantur ab hominum multitudine, neq; esse de ijs ex propria ipsius sententia dissertum. idq; uerum esse ostendit plane in sermone de substātia, primam substantiam eam esse inquiens quæ spectatur in indiuiduis, secundam quæ in speciebus generibusq;: cum res contra sese habeant. nam prima est ea quam in speciebus ac generibus contemplamur, ut quæ indiuiduis causa est, atq; in corporea semperq; secundū eadem atq; eodem pacto se habet. quę autem in indiuiduis cernitur, secūda est, ueluti ut ita dixerim causata. uerum quoniam huius notitiam obtinet hominum multitudo, iccirco ex eorum opinione præceptionem faciens primam ipsam appellauit. Quando quidem igitur formę notio ac materię uulgo nequaquam constat, sed solum ex ijs compositum, idque ut unum, ea propter quamuis dicti in aliquo significata enumerasset Aris. non eius tamen quod ceu forma in materia est meminisset: quasi non de entibus qua entia sūt, sed ut de ijs uulgo placet, sermo habeatur. Sicut enim punctum definiens geometra, id ipsum esse ait cuius pars nulla est: nec punctum solum hæc finitio, sed & unitatem, & ipsum nunc cōprehē

dit (partibus enim nullis horum quodlibet constat) nec quisquam copulauerit geometram utpote finiē do puncto hæc quoq; amplectentem. prorsus enim dicet quanquam unitas ac ipsum nunc partibus non distinguuntur. nulla tamen subiecta mihi res est præter punctum quæ partibus careat: sic Arist. quoque quod ad institutæ ei doctrinæ intentionem attinet, esse in aliquo id quod est ut forma in materia non nouit: siquidem huius notionem nón habet. bona pars hominum. uult autem uti diximus non de entibus qua entia sunt uerba facere, sed quatenus ab id genus uocibus secundum uulgi placita significantur atque hæc aduersus eos finitionem iusto ampliorem esse contendunt. Qui autem defectionem in ea accusarunt, non accidentia aiunt omnia, sed inseparabilia duntaxat cōprehēsa. dixit enim inquiunt absq; eo in quo est esse non posse, nam separabili aiunt nō imposibile solum, sed necessarium quoque est separari. Quid igitur respondemus? nimirum probe a nobis dictum, si separari nequaquam posse pronunciasset. nunc uero dicit sine eo in quo est esse non posse, pro subsistere atque constare. nam separabilia etiam ut subsistant, nequit sine subiecta eis substantia fieri. Herent itē nonnulli atque aiunt quomodo esse absq; eo in quo est non posse accidens dixerit. Nam ecce odor est accidens, pomum enim sæpenumero cum longe à nobis absit, huius ad nos suauiolentia peruenit. quare potest à odor mali cum ipsius acci-

dens sit absque mali esse substantia. nec secus in id genus uniuersis. Hoc itaque duplici ratione soluimus: Primum quod non in quo erat, sed in quo est, Aristoteles dixit. Non potest igitur odor mali in quo loco est absque eo esse: siquidem aut in malo est, aut in aere. Deinde quod mali fragrantia nō sola, sed cum tenui quadam ipsius mali substātia ad nos redundat: id compertum ex illo est quod sępe fœtidum locum transeuntes sudario circunseptis naribus, aerem quidem respiramus (haud enim hunc respirare non possumus) odoris uero fœditatem non percipimus. quæ si substantia illa quæ defluxit, si aeri conferatur, crassioribus partibus consistat, nec subire meatum sudarij posit. quippe aer ob tenues sui partes ingreditur. Quod si sudarium quamuis multo tēpore adhęreat, odoris tamē grauitas sentitur, nihil est mirum: nam forte & ex sudarij posita id prouenit, cum præter modum dimoueatur, atque aditum crassiori substantiæ præbeat. quando uel si plurimum motu perturbetur illa, tenuatur magis, penetratq;. Nimirum admodum uentilata partes quoque tenuiores adipiscitur. Enimuero emanare cum quadam substantia odorem, argumento id maximo est, quod pomum temporis longiore spatio rugosius redditur, perinde quasi eius substantia in qua odoris gratia suberat, per halitum digeratur. Declarant id quoq; exhalantes ex incensis uapores, qui inde ob subiectæ substantiæ crassitudinem sub sensum cadunt. quo etiam fit

ut aerem manibus sæpius mouentes ad nares pellamus, utique cum ex suffitu editus uapor crassioribus partibus constat, nec ad sensorium facile peruenit. id quod facto opus non erat, si qualitates ex ijs quæ adolentur in aerem citra corpus prodirent. Illud scitu dignum est, Platonem affirmare pomi fragrantiam ad nos cum quibusdam defluijs euadere minime a subiecto disiunctam. Aristotelem causam ad aerem referre, ut qui obsequio facilis sit, atq; odores transmittat, siquidem qua ratione uisui ac sono, eadem quoq; est odori peruius nam odoris suauitatem accipiẽs nobis impertit. Plotinum uero mutari partem aeris in odorabilem qualitatem arbitrari. nam manens in pomo suaueolentia partem inquit quam sentimus aeris immutat, ac similem aliam sibijpsi qualitatẽ gignit: ut in igne etiam caliditas non igne relicto frigido ad nos concedit, sed manens in igne conformem aliam sibijpsi in aere caliditatem creat. Cæterum nulla harum per seipsam uera est opinio: neque Platonis illa quæ odorem ad nos cum defluxu fatetur progredi. nam defluxus corpus est, omnis autem corporis secundum naturam est motus. Nam aut leue est, & petet superna: aut graue, & ad inferna declinabit. at odorem mali æque omnes sentimus, supra, infra, ante, pone, dextra, sinistra, patetq; ex hoc defluuia duntaxat non satis esse dicere. Neq; sola Aristotelis est uera sententia. commentitium enim est dicere aerem totũ qui interiacet odo

re imbui, ut in uulturibus qui cadauera alijs in urbibus sentiunt inhumata. Sed nec uerum solum Plotini placitum est, aeris partem qualitate infici ac mutari. cœnum nanque altius porci effodiunt, quo maxime delibamentis potiatur. at tres simul ueræ sunt. Nā in hebetius olfacientibus cuiusmodi porci sunt, usus quoq; exposcitur delibamentorum. in ijs quę sagaciter odorant, quod genus uultures habentur, aer sufficit odoribus permeabilis. in ijs uero qui mediocriter ualent olfactu, quales nos sumus, satis aeris facit mutatio. Enimuero secundum opinionem ex ijs, nullæ qualitates a subiecto in subiectum demigrant. nam aut in instanti sunt eodem, tum in eo in quo sunt, tum in eo ex quo emanant, ipsaque a sese qualitas diuelletur: aut in alio atque alio. ac quoniam duorum instantium omnium tempus est medium, circa subiectum in illo tempore qualitates erunt. Possumus & hoc obijcere ijs qui substantiam simul quanquam migrare cum poni qualitate arbitrantur: nempe motum quendam unum hoc est in rectum a substantia fieri. nam uel sursum tendit, uel deorsum, uel prorsum, uel retrorsum, uel dextrorsum, uel sinistrorsum. Quandoquidem igitur contingit tum a dextris stantes, tū a sinistris, tum a fronte, tum a tergo sentire odoris iucunditatem, penes motus hoc cietur uniuersos. Afferenda igitur hoc pacto solutio est. Aer in genus potestate est cuiusmodi qualitas mali, quod qualitatum omnium acci-

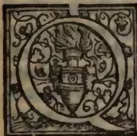
piendarum, ut quarum expers ipse est, naturam obtineant, ergo a mali fragrãtia talis actu fic, ac propter ea qualitates omnes nobis excipiendas trãsmittit, utpote carens ipse qualitate. Porrò siquis dixerit quomodo pendentia poma in arbore odorem nobis impertiuntur, nec gracilescentia diminutionem sustinent? quoniam est hic inquam quod influit atque, eo quod diffatur copiosius: est influxus uberior effluxu. {Alia uero & de subiecto dicuntur, & sunt in subiecto.} Cum particulare accidẽs declarauerit, quod in subiecto & non de subiecto appellant, nunc eo uertitur, ut uniuersalis nobis accidẽtis tradat exẽplũ, quod de subiecto, & in subiecto nominat. {Alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto quopiam dicunt.} Vbique ijs quę ad uocem pertinent (ea sunt de subiecto & non de subiecto) uerbum dicitur assignat: est autem attribuit ijs quæ ab ente proficiscuntur, quæ sunt in subiecto & non in subiecto. Cæterũ traditis accidentium particularium atque uniuersalium exemplis, nunc particularis exemplum profert substantiæ. Non de subiecto autem est impradicabile. utique prędicatione de subiecto. non enim simpliciter imprædicabile. siquidem & particulare prædicatione in subiecto prædicari potest, ut grammatica quædam de Aristarcho, idq; uel ipse pergẽs docebit uerbis illis, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quod si indiuidua quoque prædicantur de subiecto, ut homo is qui aduenit, Socrates ẽ,

prædica-

prædicatio eſt præter naturam, ut quæ particulare de uniuerſali prædicat: quomodo & ſubſtãtia ſi de accidente prædicetur, cum dicimus hoc album eſt Socrates. Prędicantur enim ſecundum naturam uniuerſalia de particularibus, & accidentia de ſubſtantijs, particularia uero de uniuerſalibus, ut in exemplo quod diximus, & ſubſtantiæ de accidentibus, præter naturam, ut album accedens, eſt Socrates. Nõ de ſubiecto igitur eſt imprædicabile prędicatione de ſubiecto, ea ſecundum naturam ſeſe habẽte. { Simpliciter autem indiuidua & unum numero de nullo ſubiecto dicuntur, in ſubiecto autem nihil prohibet eſſe nõnulla } Quoniam proxime particularium meminit ſubſtantiarum, ut quæ non de ſubiecto dicuntur, inquiens, alia uero neque in ſubiecto ſunt, neque de quoquam dicuntur ſubiecto, ut aliquis homo, uel aliquis equus: minime uero ſoleæ particulares ſubſtantiæ non de ſubiecto dicuntur, ſed particularia quoq; accidentia, ob id uniuerſalem hoc loco ſermonem conficit, aitque, ſimpliciter autem, hoc eſt, uniuerſali uero quodam ſermone indiuidua omnia, quæ & unum numero ſunt, ſiue ſubſtantiæ ſiue accidentia exiſtant, de nullo dicuntur ſubiecto. Verbum autem ſimpliciter tribus dicitur modis, uel uniuerſaliter, uelut cum ita loquimur, ſimpliciter omnis homo, pro in uniuerſum, uel unice, ut ſimplex ueritatis eſt uerbum, id eſt non uarium: uel proprie, ut cum ſimpliciter uirtus dicimus pro eo quod eſt proprie uir-

tus. Tribus modis quoq; appellatur unum, atq; in summa identitas ac diuersitas. dicimus enim uel genere unum, ut hominē & equum: uel specie unum, ut Socratem ac Platonem: uel numero, ut Platonem. unum enim quiddam Plato est numero. Sed diuersa quoq; similiter uel genere nuncupamus, ut equum & ficum: uel specie, ut equum & hominem: uel numero, ut Platonē Socratemq;. numero igitur unum hoc loco accepit. Cæterum sciendum est, quæ sunt numero diuersa, ea posse unum specie esse ac genere, ut Socrates & Plato: quæ autem diuersa specie sunt, prorsus quidem, & numero diuersa, genere autem non prorsus, sed eadem quādoq; esse ut equum & hominem: at quæ differunt genere, omnino & specie & numero discrepabunt, ut equus ficusque, uel homo & album. {in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla.} Postquam uniuersalem sermonem confecit, cùm dixit nullum ex indiuiduis, quæ & unum & numero sunt, de subiecto esse, non solæ autem particulares substātiæ, sed particularia quoq; accidentia sunt indiuidua, ueluti quædam, ut ipse inquit, grammatica, hoc subiunxit, in subiecto autem esse nihil prohibet, id est accidens. Atque ut semel dicam, quæ unum sunt numero, de nullo subiecto dicuntur, sunt autem in subiecto.

DE PRAEDICANDI RATIONE. VII.

VANDO alterum de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur omnia etiam de subiecto dicentur. Vt homo de homine quodam prædicatur. animal uero de homine: ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidam enim homo & homo est, & animal.

{Quando alterum de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcunque dicuntur de prædicato, & de subiecto quoque omnia dicentur.}

Absoluta de eo disputatione quod est in subiecto esse, nunc ad docendum de subiecto ingreditur: ac modo quodam hoc inquit, aliud esse prędicari de aliquo, aliud ut de subiecto prædicari. huic quod prædicatur ut de subiecto, id consequens est, quæcunq; de predicato dicitur, ea quoq; de huic subiecto nuncupari, ut prædicatur de Socrate, ut de subiecto, simpliciter hō. animal autem de homine simpliciter, hoc ergo & de Socrate prædicabitur. nā simpliciter hō, per mediū seipsum, animalis prædicationē traducit ad Socrates. Sed quid sibi uolūt hæc uerba ut de subiecto? nempe essentialiter atq; re ipsa. siquid. n. de prædicato per accidēs dicitur, non id quoq; de subiecto dici est necesse. uerbi gratia prędicatur re ipsa hō de

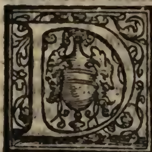
Agamemnone, atq; ut de ſubiecto de homine animal eſſentialiter, per accidens uero diſſyilabum. iccirco de Agamemnone prędicatur animal, diſſyllabum non prædicatur. Rurſus animatum ac ſentiens de animali, ut de ſubiecto, atq; de re dicitur, per accidens uero & in reſpectu, genus, uel triſyllabum Perinde quoq; ſe habet res in accidentibus. prædicatur enim exempli cauſa de tribus uti de re numerus de numero de re, quantum per accidens uero triſyllabum. ob id prædicatur numerus de tribus, triſyllabū non item. Vt ea igitur quæ eſſentia'iter & ut de rebus prædicantur indicaret, ut de ſubiecto dixit. triſyllabum enim de animali non ut de ſubiecto prædicatur, uerum ut de uoce ac ſyllabarum quantitate: & genus de reſpectu. Quæ igitur, inquit, dicuntur de altero ut de ſubiecto, hoc eſt ut de re ſubſiſtente, quæcunque de prędicato dicuntur (eſt autem hic quoq;, ut de ſubiecto ſubaudiendum,) omnia & de ſubiecto dicentur. Prædicamenta latitudinem profunditatem que obtinent. profunditatem inquam, progreſſum eorum in particularia latitudinem, diſceſſum in latera uerbi cauſa, ut ſic profunditatem capias, ſubſtantiam, corpus, animatum, animal, atque ita deinceps. latitudinem, cum ſubſtantiam in corpus & incorporeum ſecueris. Regulam igitur nobis Ariſtoteles tum latitudinis, tum profunditatis depromit. nunc profunditatis de hinc latitudinis, eſt porrò hæc regula. Quando primum de ſecundo de ſubiecto

prædicatur, & secundum de tertio de subiecto, tunc primum quoque de tertio de subiecto prædicabitur. prædicatur exempli gratia animatum de animali, animal de homine. animatum quodque de animali prędicabitur. Quod autem de subiecto dixit, regulę recte adiectum est. nã si uera esse debeat, utraq; de subiecto sit oportet propositio. siue. n. in subiecto sint ambę, nihil ueri cõcluditur, siue una de subiecto reliqua in subiecto, sitq; hæc uel prima uel secunda: nec ita quoq; ueri quidquã colligitur. ambę igitur in subiecto sumantur, ut Socrates albus, album dissyllabum. accidit enim albo disyllabum. si conclusum ita sit, mendacium est id quod conficis: nam Socrates non est disyllabum. Rursus primam in subiecto cape: alteram de subiecto: ut homo albũ, color: falsum comminisceris. neq; enim homo est color. Sumatur iterum prima de subiecto, secunda in subiecto: ut homo animal: animal, trisyllabum: neq; hoc modo ueri quicquam congeritur. Habemusq; per hoc regulæ uicem conuersam, quomodo sub decem prædicamenta quęcunq; sunt omnia queãt referri. ut enim regula primum secundo, & secundum tertio inesse monstrabat, sic contra sub prima redigi posteriora ac secunda ostendere eadem potest. ut homo sub animal cõfertur, animal sub animatum, animatum sub corpus, corpus sub ipsam substantiam, & homo ad substantiã reuocabitur. in prædicamentis quoq; alijs eodem pacto. Sunt uero qui temere dici querantur,

ex quatuor propositis, uniuersali, & particulari, substantia, & accidente, duo sola ab Aristotele describi; eaq; deteriora, accidens, & particulare: cum hic & quid sit de subiecto definiat, uniuersale inquam, cũ ait, si competit primum secundo, & secundum tertio, tertio quoque primum competere. Sed & quid non in subiecto, substantiam inquam, cum propria substãtiæ enumerat, nam descriptiones ex proprijs desumuntur. Atque ad hæc dubia respondemus, regulam esse quæ recitata est, non finitionem aut descriptionem, quippe in nullam descriptionem finitionemue finibile uel finitionis nomen accersiri: nemo enim homo inquit est homo animal rationale mortale &c. neque animal est animal substantia animata sensu ualens. nunc uero sæpe in regula id quod finitur, ipsum inquam de subiecto, assumptum est. Ad alteram difficultatem dicimus, ex proprijs quæ nominat substantiæ nullum eiusdem descriptionem esse: nam quæcunque ipsius recenset, propria, aut soli substantiæ suppetunt, sed non omni, aut omni, non soli tamen. at descriptio & uere propria soli & omni ac semper competere uolunt. Cæterum cum sit duplex prædicatio, altera de subiecto, altera in subiecto, (de subiecto quidem dicimus cum de particularibus prædicantur uniuersalia: in subiecto autem cum accidens de substantia proditur) prædicatio in subiecto, quæ aliud alij inesse dicit, nullam exhibet quæstionem. quę uero de subiecto est, cum

eſſe alterum oſtendere alterum uelit, hoc eſt præ-dicatum id quod ſubiectum eſt, quæſtionem præ-bet: dixerit enim quiſpiam quale prædicatum eſt animal de homine? num ipſum id quod homini concretum eſt, at uniuerſale? ſi concretum, idem de ſe ipſo prædicabitur, eritque nugamentum prædicatio. ſin uniuerſale, particulare uniuerſali adęquabitur: idque erit particulare quod uniuerſale eſt. dicemus itaque prædicatum de ſubiecto & communius eſſe, & ipſius proprium uelle. cum enim ita loquimur, homo eſt animal, nil ſane aliud dicimus, quam animalis formam qua uniuerſa ſunt inſignita animantia, homini quoque ineſſe, ut enim Præconis uox & omnium, communis exauditu, & cuiuſque propria eſt: ut centrum & communis omnium rectarum eſt terminus quæ ab eo excurrunt, & cuiuslibet proprium: ut materia denique & publice uniuerſis ſubſtrata eſt, & priuatim ſingulis, ſic prædicatum quoque & commune eſſe uult, & peculiare ſubiecti. ergo qua commune eſt, non eſt prędicatio nugamẽtum, quoad uero proprium, particulare haud uniuerſali adæquabitur.

DE GENERIBVS DIVERSIS. VII.

IVERSORVM generum, & non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie & differentiæ: ut animalis, & scientiæ. animalis enim differentiæ sunt gressibile, bipes, & uolatile, & aquatile. scientiæ, uero, nulla earum est. neque enim scientia à scientia differt in eo quod bipes est. subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias, superiora enim de iis quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur; quare quotcunque differentiæ prædicati fuerint, totidem, & subiecti erunt.

¶Diuersorum generum nec subalternatim positorum diuersæ specie & differentiæ.

Sumpticulas quasdam accipit ad propositam institutionem commodum ipsi allaturas. Quoniam.n. prædicamenta & generalissima genera sunt, & in unoquoq; series quædam subalternorum edita est generũ, regulam hic nobis tradit Philosophus, qua genera prorsus diuersa a subalternis discernamus: aitq;, diuersorum generum nec subalternatim positorum differentiæ quoq; plane diuersæ tum constitutiuæ tũ diuisiuæ, ut animalis ac scientiæ. sunt.n. constitutiuæ animalis differentiæ animatũ & sentiens, di

uisiuæ, rationale & brutum, mortale & immortale. scientiæ uero, constitutiuæ, si forte contingat, ratio num certitudo ac firmitas, aut scientiæ subiectas res secundum eadem atq; eodem pacto perpetuo se ha bere: diuisiuæ, contemplatiuum & actiuum. Sunt er- go differentiæ diuersæ si diuersa sunt genera. Aliter uero diuisit Plato in Georgia, nempe alias tantum sermocinales esse scientias, qualis est Dialectica, alias actiuas duntaxat, ut pictura: nonnullas mistas, quæ si mul sermocinales actiuæq; sunt, idq; tribus modis. aut enim tantūdem uerborum actionisq; habent, ut citharœdia: simul enim & canit & cithara personat. differt autem a citharistæ: nam hæc plectit & canit, citharistæ plectit tantummodo, ut alea ante iactum quæ opus sunt inuocat, tum quæ iactus tulit ante trā spositionem fatetur. Mistæ ergo aut actionem cum sermone æqualiter obtinent, aut sermonis plus quā actionis, ut histrionica: iuxta id quod a quodam di- ctum est, Reddas mihi quæ á patre cœpisti meo. illo uero per silentiū renuente dixit, pecuniam non in- quam. aut contradictionis plus, minus sermonis, ut medicina hæc enim sic dicta est, quasi medicatrix magis sit quam sermocinatrix. nam & sermone uti tur ad dignoscēdū curādumq; qui.n. nouit optime, is optime curabit. Quoniam uero pluribus dicūtur modis diuersa genera, nā diuersa censentur uel quæ se mutuo plane distant, ut substantia & quantum. uel quæ sunt haud prorsus disiuncta, ex aduerso tamen

inter se ab eadem diuisione diducuntur, ut uolucre & aquatile.hæc enim commune genus animal obtinent.Dicuntur & subalterna diuersa, ut substantia & corpus)ea propter dixit nec subalternatim positorum fieri enim poteſt,ut eædem horum differentiæ sint, ut simpliciter animalis & rationalis animalis. nam eædem sunt utriusq; tum constitutiuæ tum diuisiuæ:sunt constitutiuę amborum animatum ac sentiens,sed eædem quoq; diuisiuæ mortale & immortale.at eorum quæ nō subalternatim collocata sunt, uerum diuersa,nec constitutiuæ eadem sunt,nec diuisiuæ,ut in animali ac scientia diximus.Subalternorum tamen constitutiuæ uti proditum eſt, plane eędem:at diuisiuæ non omnino, sed licet quoque esse diuersas, ut in animali ac bruto animali. sunt enim eędem ut monuimus constitutiuæ, non eædem diuisiuæ, nanque simpliciter animalis sunt rationale & irrationale, mortale & immortale, bruti,uolucre, aquatile, terrestre. Eadem & in ijs ratio congruet generibus quæ inter se distincta ex opposito sunt. nam eorum quoque eædem sunt constitutiuæ, diuisiuæ diuersæ bruti enim eæ sunt quas recitauimus: rationale, mortale,immortale, cœleste, terrestre. Decenter autem uerbum specie apposuit,hoc eſt re, quo substantiales caperemus differentias.nam generum diuersorum eædem esse differentiæ per proportionem possunt.dicimus enim domus instrumēta partim pedibus esse suffulta, partim expeda.sunt

expeda mortariũ & eiusmodi reliqua, pedibus munita, sella, lectusq; sed & animalium dicimus alia carere pedibus, alia iisdem inniti. uerum differentiæ non sunt specificæ. non enim ex eo exprimitur homo quod bipes sit. sed neq; si uoce differentiæ eædem esse uideantur, iam specie quoq; sunt eædem, si quidem eiusdem speciei non sunt lecti atq; animalis pedes, quoniam nec idem est actus. in proportione autem iidem sunt, siqua modo similitudo intercedat. nam partes inferiores quæ animalis ac lecti uelut firmamenta sunt, pedes uocantur. ut enim pedes ad animal sese habent, sic fulcra quoque ad lectum. sed non præterea & usus pedum reliquos præstant, uerbi gratia non ambulant, nec secum corpus suo transferunt motu & similia. Itaq; non iidem specie sunt, sed uoce ac proportione, animalis n. habentur differentiæ ut pedestre, & uolucre, & bipes, & aquatile. Pluribus modis diuidi generum differentiæ possunt: ut substantiales differentiæ sunt animalis, rationale & irrationale. a tempore autem ducuntur uitæ, ut mortale & immortale. & a loco in quo cõmorantur, ut uolucre, pedestre, bipes, aquatile. et a partibus corporis, ut pedibus subnixa & expeda. Sunt porro & differentiæ aliæ, ex aliis quæ animalibus insunt depromptę. Ari. uero exẽplo usus a loco, ab alia quoq; diuisione exemplum, differentiæ a partibus desumptæ in medio data opera interseruit, docere uolens nihil in proposito si differentias quoque alias acci-

pias, explorandis generibus referre. nanq; inter se nec differentia prima, nec secunda, neq; ulla absolute genere diuersa conueniunt. {Subalternorum uero generum nihil easdem esse prohibet differẽtias.} Recte dixit nihil prohibet. Nam non eędem ex necessitate differentiæ subalternorum sunt generum, ut aperuimus. sæpe tamen numero easdem esse contingit Nam constitutiuæ quidem sunt eædem semper, quanquam solæ habeantur, plures enim sunt inferiorum. quandoq; uero & diuisiuæ, ut superius enarrauimus.

DE INCOMPLEXIS.

VIII.

ORUM quæ secundum nullam complexionem dicuntur, unumquodque aut substantiam significat, aut quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situ esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem (ut in figura dicatur) ut homo, equus. Quantum autem, ut bicubitum, tricubitum. Quale, ut album: grammaticum. Ad aliquid, ut duplum: dimidium: maius. Ubi uero, in foro: in Lyceo. Quando autem heri: superiore anno. Situm uero esse, ut iacet: sedet. Habere autem, ut calceatum esse: armatum es-

ſe. Agere uero, ut ſecare: urere. Pati, ut ſecari: uri.

{Eorum quę ſecundũ complexionem nullam dicuntur ſingula aut ſubſtantiam ſignificat, aut quantum, aut quale.}

Tradita uocum bipartita diuiſione in ſimplices atque complexas, eodem pacto & diuiſionem rerum ſecundum utrunq; ſegmentum conficere uoluit. Ergo cum prius ſectionem nobis, ut complexorum in quatuor præbuerit, uniuerſalis uidelicet ſubſtantiæ & particularis, atq; uniuerſalis particularisq; accidentis, nunc partitionem in decem ueluti ſimplicium tradit. priusq; per res tanquam umbratili pictura ea nobis deſcribit, ut in aliquam nos eorum notitiam deducat, poſtmodum articulatim nos de unoquoq; docturus. Quamobrem uero eorum quæ ſecundum nullam complexionem dixit? quid enim? ſuntne complexiones plures? etiam nam aut ſimplex uox eſt, ſignificatum compoſitum, ut curro. aut ſignificatum ſimplex, uox autem compoſita, ut Martiuſuccus, & Corumpetra, ut finitiones & finibilia: aut & ſignificatum & uox compoſita ſunt, uelut cum dico Socrates ambulat: aut ſimplex utrunq;, ut prædicamenta. Hic ergo eorum quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur diuiſionem facit, eorum inquam quæ nec uoce nec ſignificato complexa ſunt. Bene autem dixit eorum quę dicuntur. pro

pter coniunctiones, articulos, præpositionesq;. quæ per se non dicuntur, nec quidquam significant, uerum simpliciter uoces sunt quæ cum alijs pronunciantur, resq; ita cum illis significant. atq; hinc rursus perspicua est libri intentio. eorum enim inquit, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, singula uel substantiam significant. itaq; de uocibus res significantibus decernit: ergo & de medijs agi constat conceptibus. Cæterum sciendum est, rebus uerbo describendis subobscuram nobis ab eo prædicamentorum pręberi imaginem. Nam rudior eorum præceptio in nudis exemplis duntaxat prodit. subtilior uero tum propria cuiusq; enumerat, tum diuisionem affert, ut & quæ insunt prædicamentis, per propria, & quibus ea insunt, per diuisionem dignoscamus. Verum ipse in decem exemplis decem prædicamentorum enumerationem facit: nos uero in uno eodemq; exemplo doctrinam conficiemus, in socrate. Est ergo socrates substãtia: ut homo, & quãtum, ut bicubitus, uel tricubitus. quale autem, ut albus, musicusue. ad aliquid, ut iuuenum curator, aut sophronisci filius. ubi ut docens in Lyceo. quando, ut qui Peloponnesiacis fuit temporibus, & facere. ut qui cernit. & pati, ut qui cernitur. situm esse uti stãs, uel sedens, uel sub platano recubans, ut Lysiæ humilitatem orationum audiat. nam aut recta uniuersa membra sunt. idq; stare dicitur: aut supina omnia, & recubare nũcupatur: aut partim erecta, partim stra-

ta, quod ſedere appellant, habere autẽ, aut ueſtes cir cundatas. Nonnullos quoq; hæc angit difficultas, quo modo ſimplicia eſſe prædicamenta affirmemus, ſi quatuor uti prędiximus ſimplicia, ſex compoſita habeantur? dicimuſq; compoſita uocari ea, quod ſpeciem nobis inuehant compoſitionis, cum ſint ipſa ſimplicia. non. n. prædicametum eſt id quod in loco eſt, aut tempore: ſed eſt prædicamentum eſſe in loco, eſſe in tempore. ob id. n. & nonnulla ex ijs per in finitum nominauit, ne aſciſcendis perſonis compoſi tionem quampiam induceret. ut facere, & pati, & habere, & ſitum eſſe. Quoniam uero decem prędica mentorum ens genus non eſt, digeri quoque in ordinem poſſunt. primo, ergo ſubſtantia eſt, ceu ſubie cta omnibus, ſecundo loco quantum, ſiquidem & informis materia quantitatem prius induit, tum ſic qualitate afficitur. tertiũ quale, ac prius eo quod ad aliquid refertur, quando & id quod per ſe exiſtit, eo quod alio ſpectat prius eſt. At hæc ſi ſic habent, utique priora ea ſint quæ ex ſubſtantia & quanto, ijs quæ ex ſubſtantia & quali conſiſtunt. quæ item ex ſubſtantia & quali, ijs quæ ex ſubſtantia & ad aliquid pertinentibus. {Eſt autem ſubſtantia quidem, ut formula dixerim.} Non omnium ſubſtantiam notat. non enim intelligibilis apparet ſubſtantia, uerum ſenſibilis, tu uero & reliqua res quęcunq; in natura per ſe ſunt, nec alio quopiam egẽt ut ſubſi ſtant, ſubſtantias intellige. { Quale autem, ut album

Grammaticum.} Hic operæpretium est adnotasse, cum omnis in subiecto qualitas habeatur, non omnis autem sit idem specie subiectum sortita, sed partim consistat in corpore, ut caliditas, partim ipsum esse in animo habeat, ut Geometria, uelitq; Aristoteles per exempla duplicem speciem qualitatis ostẽdere, inclamasse eum, ac dixisse, Quale autem, ut album, grammaticum, utiq; album sumens qualitatis exemplũ in subiecto corpore insitæ: eius uero quæ ipsum esse in animo obtinent, grammaticum. {Habere autem, ut calceatum esse, armatum esse.} De ijs quoq; simplicibus intelligendum esse liquido constat. ait enim, Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Cæterum sunt qui quærant, cur quemadmodum sunt facere ac pati opposita, aliudque faciendi prædicamentum statuat, aliud patiendi, non idem & hoc loco agat (sunt enim opposita habere atq; haberi) nec ipsius haberi prædicamentum dixerit, sed eius tantum quod est habere? Dicimus itaq; posse hoc sub situs prædicamentum referri, ipsum inquã haberi. id enim haberi dicimus quod usquam est situm, ut in horto uerbi gratia arbores, uel ut in corpore arma, seu uestis, atq; hæc ipse haberi diceret. hortum quoque habere arbores, & eas ab ipso haberi: quæ & per situm esse, ut diximus, pronunciare nobis licebit. unde & sæpe ita loquimur, amictus pallio sum, uel talis est armis circundatus, quod Græci dicunt περικεῖσθαι. Quemadmodum igitur

tur in facere ac pati utrunque idem subiecto prædi camentum est, respectu autem diuersum (nam facere dicimus cum a faciente, pati ubi a patiente inceperimus) ita hoc quoque loco habere & situm esse siue haberi sunt eadem subiecto, respectu diuersa habere enim dicimus cum initium ab eo qui habet sumpserimus, cum autem ab illo quod habere quis fertur, situm esse siue haberi.

IX.

SINGVLA igitur eorũ quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur uel negatione. horum autem ad seinuicem complexione, affirmatio uel negatio fit. Omnis enim affirmatio aut negatio uidetur uel uera uel falsa esse. eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur, nullum neque uerum neque falsum est. ut homo, album currit, uincit.

{ Vnunquodque autem ex iis quæ recensuimus, ipsum quidem per se in nulla affirmatione dicitur negationéue: at horum mutuo complexu affirmatio fit uel negatio. }

Hic a sequentis libri intentione, qui de interpretatione inscribitur, propositi libri intentionem discernit, quoniam in hoc de uocibus docet simplicibus. in alio de affirmatione ac negatione. distinguit autem syllogismo in secunda utens figura: cuius medium terminum sumit ueritatem ac falsitatem. ait

enim, omnis affirmatio uel negatio ueritatem aut falsitatem significat: nulla simplex uox affirmationem aut negationem designat. neque enim si homo homo sexcenties dixero, uerus sum aut mentior. similiter si ambulat ambulat sexproferam, nec uerum nec falsum enuncio. Quod siquis asseueret dicentem ambulo uel uerum esse uel falsum, (nam si forte ambulet, uerus est: sin minus, falsus) respondemus eum qui ambulo dixerit, pronomen quoque ego potestate comprehendisse, perinde ac si ego ambulo dixisset. Quamobrem quicunque ambulo, inquit, potestate pronomen ego ad ueri & falsi generationem amplectitur: nec prædicamentum solum ipsum per se nec simplicem uocem pronunciat. iam enim commonuimus simplices non sola uoce æstimandas, neque compositas, sed uoces quoque complexas, si simplex quidquam declarent, simplices esse: & quasdam simplices, si id quod intelligitur complexum nec simplex habeant, compositas haberi. Quocirca curro non simplex est, quoniam nec significatum simplex. Aristoteles uero hanc ipsam prius dubitationem reprimens dixit. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, hoc in ex eorum quæ nec significato complexa sunt. Igitur uoces simplices, uti explicatum est, si per se proferantur ipsæ, nullam ueritatem aut falsitatem indicant:

at affirmatio omnis uel negatio plane aut ueritatem aut mendacium declarat. ut si inquam Socrates ambulat, si forte fortuna ambulet, uera locutus sum, sin sedeat, falsa. Rursus quoque cum dixero Socrates non ambulat, si non ambulet, ueritatem sum assecutus: sin ambulet, mentitus. Ergo prædicamenta, uti est proditum, cum uoces simplices sint, ueritatem nullam uel falsitatem significant. quod si inter se conferantur, affirmationem faciunt uel negationem, in quibus ueritas inest & falsitas: ut homo currit, ex substantiæ & faciendi prædicamento conficitur. affirmatio autem, negatiua particula quadam in medium ascita, negatio fit, ut homo non ambulat. { In nulla affirmatione dicitur uel negatione. } Multa exemplaria quæ quidem & emendatiora uidentur, non habent uel negatione: uerum id solum in nulla affirmatione dicuntur. si enim prædicamentum nullum affirmationem significat, multo magis negationem: quoniam particulam negatiuam desiderat: magísque suspicabitur quispiam ipsum facere, aut aliud prædicamentum aliquod affirmationem esse quam negationem. { Omnis enim affirmatio uel negatio ueritatem significare aut mendacium uidetur. } Verbum uidetur adiectum est, quoniam nec affirmatio uera est omnino, nec falsa prorsus negatio, ut si quis dicat curro, uel non

curro. Quandoquidem igitur ego pronomen in hisce subauditur facultate, huius gratia dixit uidetur: ut igitur hoc est, aut uacat uerbum uidetur, aut elegans est error scriptorum, aut pro eo dicitur quod est, ita omnibus uidetur. Quærunt aliqui sub quod prædicamentum oporteat & punctum, & ipsum nunc, & unitatem referri. ad substantiam quidem non potest: nam ea per se existens quiddam est: horum autem nullum propriam subsistentiam obtinet. habet enim suum esse in linea punctum, cum lineæ finis atque initium sit: & nunc in tempore. nam tempus non est, sed temporis principium finísque. Per nunc, temporis momentum intelligo, latitudine omni prorsus abiuncta. Vnitas quoque principium numeri, nec ullo pacto numerus est, quare nec seorsum est numerus; sed ipsum esse in numero obtinet: est enim principium. at esse principij in iis habetur quorum est principium. Neq; uero hæc quanta dicere possumus: est enim æquale & inæquale proprium quanti: punctum autem & ipsum nunc cui erunt æqualia? nam nec punctum puncto æquale dicitur, nec nunc similiter: sed nec unitas unitati qua unitas est. æqualia enim ea dicimus quæ idem quantum, ac partes similiter habent easdem. at hæc nec quanta sunt, & partibus carent. Verum nec dici de iis potest inæquale: tametsi quis in ipsis æquale dici concesserit: tempus enim tempori uel æquale fertur uel inæquale, & nume-

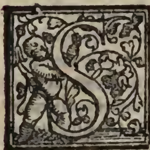
ris numero æqualis uel inæqualis, & linea lineæ; ut quæ quanta sunt, nam pro partium identitate uel æqualia uel inæqualia nuncupamus. hæc uero cum sint impertia, nullúmque ex iis quæ commemorauimus, collationem ad alia effugerunt. Præterea, quantum partim continuum est, partim discretum, hæc autem nec continua nec discreta sunt, sed partibus uacant. Id enim continuum uocamus, quod habet unitas partes, discretum quod seiunctas. porrò illud sciendum, quosdam redigere sub ea hæc uelle, quæ ad aliquid referuntur, atque hæc suorum consequentium principia esse affirmare, punctum lineæ, unitatem numeri, instans temporis. Principia igitur si sunt quorundam principia, id genus autem sunt quæ ad aliquid pertinent (nam pater filij pater est, & dimidium dupli dimidium) ergo & hæc sub ea quæ ad aliquid spectant referri. Sed respondemus ad aliquid se habentia, ut fatetur ipse inferius, quorundam respectus esse duntaxat, nec propriam habere subsistentiam: sed ipsum esse in alijs obtinere prædicamentis: nam aut in substantia, aut in quanto, aut in quali, aut in quopiam alio prædicaméto censentur. eáque ob id adnatis assimulat, quorum esse in aliis hoc est in stirpibus habetur. Est igitur in prædicamentis omnibus ad aliquid spectantia contemplari: cum enim dixero pater filij pater, ad aliquid relata in substantia dixi: cum autem duplum dimidij du

plum eadem in quantitate pronunciaui, cum albius albo albius, in qualitate: atque in aliis similiter. Hæc igitur ipsa per se quid sint, quóue sub prædicamento agant, ac ipsorum tunc mutuum respectum opus est exponamus. Quid itaque dicemus? Nempe sub nullum hæc re uera prædicamentum quantum ex præsentis operis intẽtione recepi, siquidem propositum est, ut sæpe diximus, Aristoteli non de entibus qua sunt entia differere, sed quatenus ab id genus uocibus significantur ab hominum frequentia: uult enim in hisce de uulgo notis docere. Quoniam ergo nullam de his plures homines notitiam obtinent, tametsi ea licebat sub unũ prædicamentum quantum inquam referre, ac dicere quantum alterum secari in partes, alterum impers manere: sectile aut continuum esse, ut discretum: atque hæc sub indiuisibili quanti segmento statuere, non tamen reposuit: propterea quod de hisce rebus institutio propositi libri intentioni nequaquàm conueniat. Atque uelle ipsum non de entibus decernere quà entia sunt constat ex eo, quod cum triplicem in Naturali auscultatione substantiam prodiderit, unam quæ ad materiam pertinet, alteram ad formam, tertiam ad utranque simul, nusquam hic neque materiam per se, neque formam, substantiæ nomine appellandam censet: perinde quasi nullam horum multitudo utpote simplicium notionem habeat, sed compositum ex iis

duntaxat norit. Cæterum & illud disquirunt, sub quod prædicamentum referendæ priuationes negationésque sint? Respondemus sub nullum potissimum: quando nec finitum quidquam declarant: at indicatiua certarum sunt rerum prædicamenta. quod si omnino prædicamento subiici opus sit, ad idem sese priuationes, ad quod & habitas recipient; & inficiationes ad quod affirmationes quoque referentur acceptæ. est enim genus idem contrariorũ, ut albi & nigri, & calidi & frigidi, ac similium. Rursus quærunt motus & mutationes sub quod prædicamentum conferri oporteat? atq; sub nullum inquam, sunt enim prædicamenta earum rerum quę in natura existunt, quæque suam perfecte ipsarum formam receperunt: est autem imperfectum quiddã omnis mutatio: uia enim est ad formã atq; ens, mutatio, non ens ipsum. Aliter quoq; respondeas. nempe ne fieri quidem posse ut sub unum prædicamẽtum mutatio omnis redigatur: in pluribus enim ut ipse edocebit uisitantur mutationes: nam & in substantia sunt, ut generatio et corruptio: & in quãto, ut auctio & decretio: & in quali, ut dealbatio & denigratio: & in prędicamento ubi, ut ascensus, descensus, reuolutio. Quamobrem mutationes uiæ sunt quæ ad prædicamenta deducunt alia ad aliud: nec ipsæ prædicamentum complent: nam mouere atque omnino mutare sub faciendi, moueri autẽ & in summa mutari sub patiendi prædicamen-

tum referentur, ipsi uero motus mutationésque cũ niæ ac generationes quædã ad prædicamenta sint, ad ea quo modo diximus si oporteat redigentur.

DE SVBSTANTIA X.

VBSTANTIA autem est quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur, quæ neq; de subiecto aliquo dicitur; neq; in subiecto aliquo est: ut quidã homo, et quidam equus. Secundæ autẽ substantiæ dicuntur species, in quibus eæ quæ principaliter substantiæ dicũtur, insunt: & hæ quidem, & harum specierum genera, ut quidam homo in specie quidem est in homine, genus uero speciei animal est. secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur, ut est homo, atque animal.

{ Substantia quæ potissimum, & primo, & maxime dicitur, est quæ neque de subiecto dicitur aliquo, neque in subiecto quopiam est, ut aliquis homo, & aliquis equus. }

Cum ea exposuerit quæ ad absolutam prædicamentorum conferunt perceptionem, cúmq; proxime nos rudius ac ueluti in exẽplis de ipsis quoq; prædicamẽtis docuerit, nunc ad exquisitam etiam ipsorum enarrationem conuertitur: docetq; prius

de ſubſtantia. Nam primum in prædicamẽtis locum ſubſtantia obtinet: eamq; ob id cæteris iure antepoſuit: ſiquidem hæc ſimul cum alijs infertur. nam ſi ſit quoduis ex accidentibus, erit omnino & ſubſtantia cui id accidit, reliqua uero ſecum non infert. neque enim ſi ſit ſubſtantia, prorſus aliorum quodq; eſt. & tollit quidem ſecum alia, non ipſa tamen cum alijs tollitur. At quæ ſimul interimunt nec ſimul interimuntur, quæque ſimul inferuntur non ſimul inferunt, ea priora eſſe natura confeſſum eſt. Itaque natura prior eſt cæteris ſubſtantia. Alia ratio. Res partim per ſe, partim in ipſo, partim circa illud dicuntur. per ſe eſt ipſa ſubſtantia. in ipſo quantum & quale. in ſubſtantia enim ſpectantur. circa illud ſeptem reliqua habentur. Præterea, hæc per ſe ſubſiſtit; neque alijs ad exiſtentiam indiget. reliqua hęrent in alio nam ipſum eſſe in hac habent ſi enim ſubſtantia ſit, alia quoque ſint prædicamenta eſt neceſſe. at niſi ſit, alia ſubſiſtere haudquaquam poſſunt. Porrò hæc ſubſtantia tum ſimplex eſt, tum compoſita. Sex enim modis ſubſtantia dicitur: nam aut exiſtentiam omnem declarat, quæ & de accidentibus fertur. quaſi ea quoque propterea quòd in rerum natura exiſtant, ſubſtãtiæ ſiue eſſentiæ nuncupentur. aut naturam non in ſubiecto iacentẽ, quæ ex oppoſito ab accidentibus dirimitur, hæc in ſubiecto non hærens natura aut ſimplex aut compoſita eſt, ſimplex quædam deterior quam com-

posita quædam præstantior. Est autem substantia composita, homo, et id genus alia simplex uero & quam composita pręstantior, Deus, angelus, mens, anima, & similia. simplex & quam composita deterior, materia prima formaque. Disputat autem hoc loco Aristoteles neque de simplici atque ea quæ præstat compositę (non enim de rebus diuinis sibi differendum proposuit) neque de simplici ac deteriore quam composita, quando nec scrutari de natura instituit, sed de sola composita. atque huius alteram primam esse ait, alteram secundam. primam uocat particularem, secundam uniuersalem, quæ ad species ac genera pertinet. nam ut proditum est sæpenumero, non de entibus qua entia sunt commentatur, sed de quali significato uulgus loquendo quodlibet prædicamentum ferat. quandoquidem si naturam esset rerum secutus, primam generum ac specierum, secundam indiuiduorum dixisset, utpote illam causam, hanc (ut ita dixerim) causatum, enimuero causa causato, & uniuersale particulari potius est. Item priora naturæ, posteriora nobis, & nobis priora, naturæ posteriora sunt. Quoniam igitur ad introductitios ei sermo est, merito particularem substantiam primam appellauit. est enim sensui hæc euidentior secunda, quæ in generibus ac speciebus consistit. a particularibus namque ad uniuersalia, illucescente sero in nobis ratione, subuehimur. ideo quasi dog-

ma haud quaquam probans, non quæ potisſimum & primo & maxime eſt, ſed dicitur, pronunciauit. atque quo planior ſermo noſter fiat, dicamus hoc pacto, tranſpoſitis Philoſophi aliquantulum uerbis. ſubſtantia autem quæ & potisſimum & primo & maxime dicitur, hæc eſt ideſt quæ uulgo dicitur. At ubi uelut ex propria ſententia ſermonem profert, non amplius dicitur, ſed eſt uerbum uſurpat, nam quæ inquit nec de ſubiecto aliquo dicitur, hoc eſt prædicatur, nec in ſubiecto quopiam eſt, & non nec in ſubiecto quopiam dicitur: cum ipſe dogmati aſſentiatur. Enimuero cognitam Ariſtoteli & intelligibilem fuiſſe ſubſtantiam ac compoſitis præſtantiorem ipſe plane & in Metaphyſica oſtendit, & in libris de cœlo, atque in octauo Naturalis auſcultationis: ubi per ſe inquit mobilia priora eſſe ijs oportere quæ aliunde mouentur, & immobilia ſemper mobilibus. nam niſi immobilis quędam ſemper mobilium cauſa exiſteret, utique illa motu ſempiterno haud quaquam perduraſſent agitanda. Hanc autem incorpoream eſſe, ac partibus carere dimenſionibuſque tali quodam demonſtrant theoremate. (nihil enim fortasſis ab re fuerit ſpeculaminis uelut in digresſione meminiſſe) nam hanc aſſerit cauſam ui infinita conſtare. quod ſi eſt, plane quoque incorpoream nam corpus omne, ut ipſe ad calcem octaui Naturalis auditus uoluminis probat, finitam obtinet poteſtatem.

ſi enim in infinita, datum ſit inquit eſſe infinitam: quando igitur diuidi poteſt omne corpus, diuidamus corpus in tria uerbi gratia inquit. utrum ergo ſegmentum quoduis infinitam uim an finitam poſſidet? ſi infinitam, pars toti tantundem ualebit: id quod abſurdum eſt, nec fieri poteſt. ſi finitam, patet id quoque quod ex finitis conſtat finitum plane eſſe. quare & totius corporis finita uis erit, nec infinita ergo corpus nullum finitum ui infinita præditum eſt. corpus autem nullum infinitum eſt magnitudine. nam id quoq; ipſe in Phyſica oſtendit. nullum. itaque corpus infinitam uim obtinet. hoc ſi ſit, ergo quod facultatis infinitæ compos ſit corpus non erit. incorporea eſt igitur prima ſubſtantia, ſiquidem & infinita pollet facultate. Porrò non intelligibilem ſubſtátiam ſolum compoſitis nouit pręſtantiorem, quam Græci dianoeticen nominant: idq; in Demonſtratiua probat commentatione: ait enim uti ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, ſic haberi demonſtrabilia ad demonſtrationem. ſic ergo & permutato ordine, ut ſenſus ad demonſtrationem, ita fore ut ſenſibilia ſeſe ad demonſtrabilia habeant. ergo ſi ſenſus deterior propterea eſt demonſtratione. quod hic circa particularia, illa circa uniuerſalia uerſetur, deteriora quoque erunt ſcibilibus ſenſibilia. quare non intelligibilem duntaxat, ſed cogitatricem quoq; præſtantiorem compoſitis ſubſtantiam cognouit. hic auté quæ ſecūda ſunt, primas uti diximus nominat, ijs de cau

ſis quas ſæpius recenſuimus. { Quæ neque de ſubiecto dicitur aliquo, neq; in ſubiecto quopiam eſt. } Quæritur cur ſubſtantiam prædicamentis præſtantiorem negatione finiuerit, ſi negationes affirmationibus contemptiores eſſe arbitramur Itaq; dicimus, atqui cõtra finitiones per negationem aſcitas maiorem ſubiecto dignitatem afferre. ſic ergo & Deum Opti. Max. ſignificare uolentes, non quidquam de eo, ut Diuinus inquit Plato Affirmamus: ſed ad negationes uenimus. Interrogante enim Timęum Socrate quid Deus eſſet, quid non ſit noui quidem inquit ille, quid uero ſit haud noui. nam nec corpus, nec colorem nec angelum nec eius quidpiam generis, ſed his præſtantiorem eſſe intelligo. quid autem ſit non intelligo Quapropter ſubiectum interim magis eiuſmodi exornant finitiones: cũ ab inferioribus omnibus ipſum ſeiungant. Solent quoq; in materia finitionẽ negatione explicare hoc modo, quæ nec homo, nec lapis, nec ignis, nec corpus deniq; eſt: ſed deterius quidquam ut ęquiparari his debeat. Quocirca aſſimulari Deo materiam disſimiliter ferunt. asſimulari, quoniam uterq; aliorum negatione indicatur: diſſimiliter uero, quoniam cum hic pręſtantior exiſtat quàm ut entia omnia cõferri ei posſint. uniuerſa abnegamus: deterior autem cum ſit materia omnium comparatione, hæc inſiciamur. Quęrendũ uero eſt, num hæc in ſubſtantijs quoq; intelligibilibus ut angelo ac ſimilibus, finitio quadret, ut dicere eas poſſi

mus neque in subiecto esse, neque de subiecto appellari: nam & in ipsis quodammodo competere ratio uidetur: sed asserimus non competere. nam quæ acceptæ negationes in definitione sunt; non sublationem solum, sed positionem quoque significant siquidem ad aliorum distinctionem dicuntur: nam non in subiecto quæ est substantia, ad eorum quæ sunt in subiecto hoc est accidentium differentiam dictum est: non de subiecto autem ad eius quod de subiecto fertur, discrimen. Enimuero quemadmodum duplex lumen est, alterum econtra a tenebris, ijs inquam quæ in aere offunduntur discretum, alterum quod nusquam refertur: nec oppositum habet ullum, ut solare, ita negationes quoque hic per seipsas quandoque, nec ad discriminationem: interdum uero ad oppositorum discretionem dici affirmabimus. Ergo si negationes hoc loco non ad oppositorum discrimen acciperentur, utiq; conuenire in intelligibilibus substantijs finitionem, haudquaquam ratione quodammodo uacaret: quoniam nec in aliquo insunt subiecto, nec de ullo subiecto prædicantur: nunc uero assumptis ad differentiam negationibus, iure particularibus substantijs finitione dignitatem comparamus, cum eas per id quod dicit non in subiecto seiungamus ab accidentibus: per uerba autem hæc non de subiecto, ab ijs quæ de subiecto prædicantur, discernamus. Et uero hic ipsis dignitatem adhibemus, cum usum alijs præbere, nul-

ſius uerò egere eas affirmamus: uniuerſalia enim ad prædicationem opus habent particularibus, hæc uero illis non item. At intelligibilibus ſubſtantijs nullam per hæc dignitatem aſſeremus: nihil enim proditum magni eſſet ſi has in ſubiecto non eſſe diceremus, neq; enim aduerſus eas dictum accidens quodpiam eſt: ſiquidem nec capaces omnino ſunt accidentium. At quid de intelligibilibus loquor ſubſtantijs? quando nec in ſola anima ratio congruet, utique cum abſolutam eam a corporis uinculo, ac ſimilem Deo redditam, bonumque mundanum inſpicientem contemplamur? at cum in generatione ſpectatur, corporibuſque complexa eſt, tunc & in ipſa finitio quadrabit, ut quæ ſubdita eſt accidentibus: nam Philoſophiæ, uel grammaticæ, uel alij cuiquam ſubiecta ſcientiarum eſt, quæ circa ipſam contingere. Porrò duorum quæ in finitione accepta ſunt, alterum prius natura eſt, alterum doctrina. cum enim ſint ſubſtantia & accidens, & uniuerſale & particulare, prior natura ſubſtantia eſt, quod per ſe ea ſubſiſtat, illa uerò ipſum eſſe in hac obtineant quod autem ad propoſitæ intentionem doctrinæ attinet prius eſt particulare: etenim natura uniuerſale eſt prius. Itaq; ex ijs quæ in finitione ſunt accepta alterum ex rerũ natura prius eſt, alterum ex doctrinę intentione, Atq; eum ſpecta de ſubiecto & in ſubiecto docere non temere anticipaſſe, quandoquidẽ futura nobis obſcura finitio erat, uocibus quæ ignotæ

essent in ea assumendis {Secundæ uero substantiæ di cuntur.} Quærere hoc loco dignum est, qualem in substantia modum usurpauerit diuisionis: nam diuidendorum quædam uelut genus secantur in species, ut animal in rationale & brutum: alia sicut totum in partes, ut corpus in manus & pedes & caput ac reliqua, nonnulla uero ceu uox æquiuoca in significata diuerse, ut mus in marinum terrestremq; nulla igitur harum diuisione substantiam in primā ac secundam deducit. Itaq; dicimus primum diuidendorum uti genus in species sectionem non esse, nam id genus diuisionis consequens est, una abolita specie, nō simul & reliquas aboleri. homine enim perempto, non simul & reliquæ intereunt animantes, quæ species sunt animalis: at hic secunda si intereat substantia, simul aufertur & prima. nā nisi genus sit ac species, nec erunt indiuidua. Præterea nulla species alteram speciem cum in eadem a seinuicem diuisione seiunguntur continere potest. neq; enim continet homo equum, si in hęc discretum animal sit. sed nec iterum a rationali animali brutum comprehēditur. aut econtra, si animalis rursus in hæc fiat diuisio. At uero nec ita plane diuidas licet ut alterum in altero claudatur. ubi gratia, animal aliud est inops rationis, aliud equus. nam & equus in bruto censetur: neq;.n. quod continetur id a continente cōtra distinguitur. dicimus uero animal aliud impos esse rationis, aliud compos: quoniam cum æquali a genere hæc distent

absen-

absentia, neutrum in altero concipitur. at hic secunda substantia primam complectitur: species enim genusq; adhuc magis contentiuum est indiuiduorum, non ergo uti genus in species substantiam in primam ac secundam diremit. Verumenimuero nec sicut totum in partes, nec similares, nec dissimilares, neq; enim ex aduerso partem a toto, sed partes a partibus hac in diuisione licet segregemus: nã nec manus dicimus aliud manum esse, aliud digitũ: continetur enim in manu digitus quoq;, hic uero e regione distinguitur a toto pars, quippe & secunda in prima concluditur. Quinetiam in ijs quæ ceu dissimilaria diuiduntur, totum propriæ parti nequaquam nomen impertit, ut in facie sese res habet: nõ enim pars uerbi gratia os facies nuncupatur: hic autem pars utraq; totius nomine substantia uocata est. Rursus quæ ut similiaria dissecãtur, totius habent nominationem finitionemq;, ueluti in carne: similiter enim pars carnis caro dicta est, & uero carnis finitionem admittit. at hic tametsi prima nomen cum secunda commune habeat, non tamen & finitione conueniet: non enim unam edes animalis uel hominis finitionem, ac Socratis. nam ne finitio quidẽ plane est indiuiduorum: hominis autẽ animalisq; est. ergo substantia neq; ut totum in partes consumitur, neq; in dissimilares, neq; in similares. Verum nec ut in diuersa significata uox æquiuoca dispertitur: nam eius generis diuisio idem distribuit nomen segmen-

tis rei communitatem non distribuit, ut homo & uerus & pictus. hic uero est primæ substantiæ & secundæ quædam uel penes definitionem communitas: nam commune in ambabus est in subiecto non esse. Quid igitur dicimus? nempe diuisionem non esse prorsus quæ nobis hoc loco traditur, sed ordinem solum enumeratorum: ueluti siquis orationis principia alia elementa esse dicat, alia syllabas, alia dictiones, alia nomina & uerba: uel hominibus quibusdam ordine sedentibus, hunc esse primum asserat, illum secundum. ordinis enim est id, non diuisionis. {Secundæ uero dicuntur substantiæ in quibus speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellantur.} Quamobrem uero in uniuersum dixit, Secundę dicuntur substantiæ species & genera, sed in quibus speciebus eæ substantię sunt quæ primæ appellantur? Dicemus subtiliter admodum ita dissertum: nam si genera & species dixisset, quoniam in alijs prædicamentis genera speciesque habentur, ut color genus in quali, species album & nigrum, esse in accidentibus quoq; secundas substantias suspicari nobis liceret: ob id non species quaslibet, sed in quibus primæ substantiæ inueniuntur speciebus secundas substantias appellauit. Est uero uel hoc loco adnotandum, in ijs ipsum quæ non ex propria asseruntur sententia, uerbum dicuntur protulisse. secundæ enim inquit dicuntur substantiæ. quæ autem propria opinione asseruntur, in ijs non dicuntur, sed insunt pronunciare. in quibus

enim inquit speciebus eæ substantiæ sunt quæ primę appellantur. neque in secundis duntaxat substantijs uerbo dicuntur, sed in primis quoq; est usus. eę enim inquit substantiæ quæ primæ appellantur. Ipsi autem primæ substantiæ in speciebus esse ac generibus ut in uniuersalioribus uidentur. Veruntamen & genera & species, ut traditum est, perinde quasi in indiuiduis sint licet sumpsisse: cum enim ut communitates ea cœperimus, tunc uniuersaliora sunt, quasi in se induidua complectantur. at cum in Platone aut Socrate genus uel speciem acceperimus, tunc ut elementa ea capientes indiuiduorum, dicemus in indiuiduis ipsa ut partes in totis contineri.

X I.

MANIFESTVM est autem ex iis quæ dicta sunt, quòd eorum quæ de subiecto dicuntur, necesse est & nomen et rationem de subiecto prædicari: ut homo de subiecto quodam homine dicitur. prædicatur etiam & nomen. hominem enim de quodam homine prædicabis: & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur. quidam enim homo, & homo est & animal: quare & nomen & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum uero quæ in subiecto sunt; in plurimis quidem neque nomen neque ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem uero impossibile est. ut album cum in subiecto sit cor-

pore, prædicatur de subiecto, (dicitur enim corpus album) ratio uero albi nunquam de corpore prædicabitur. Alia uerò omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs quæ per singula proponuntur: ut animal de homine prædicatur: ergo & de quodam homine animal prædicabitur. nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino de homine. Rursus color in corpore est: ergo & in quodam corpore. nam si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substãtiis, aut in subiectis eis sunt. Nõ ergo existentibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum esse.

{Porrò ex ijs quæ diximus constat, esse eorum quæ de subiecto dicuntur necesse tum nomen, tum rationem de subiecto prædicari.}

Vult hoc loco primam substantiam laudibus efferre, dictamq; eam non inepte substantiam primo & potissimum & maxime fuisse: quandoquidem hæc nullo eget posteriore: quæcunque autem post primam substantiam sunt, illam partim ad subsistentiam, partim ad prædicationem requirunt. est igitur hæc intentio, ad propositi autem probationem hæc præsumit, atq; inquit ex dictis patere esse eorum quæ de subiecto prædicantur, necesse & nomen & rationem de subiecto prædicari. Qualibus dictis? nimirum illis quæ superius traduntur de ijs quæ

de subiecto prædicantur, in quibus dicebat, Quando alterũ de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunq; de prædicato dicuntur, de subiecto quoq; dicentur omnia. Hæc autem præsumit, cum primam ut dixi celebrare substantiam uelit, nempe quæ de subiecto prædicantur & nomen & finitionem subiectis tribuere. quę uero sunt in subiectis, ipsum quidem esse in ijs habere: uel nomen autem solum uel neq; nomen neq; finitionem subiectis impertiri. enimuero de prima substantia quæcunq; præter eam sunt, prædicantur omnia. Ergo primæ substantiæ usum omnibus quæ pręter eas sunt. alijs ad innixum, alijs ad prędicationem præbēt. nam quæcunq; præter primam substantiam sunt, aut de subiecto de ea dicuntur, quę nomen ipsi & definitionem tradunt, qualia sunt genera ac species. hæc enim de ea prædicantur uniuoce. nam & eiusdem particeps nominis est prima substantia, ut dicitur uniuersalis homo de Socrate, nomenq, illi ac definitionem transmittit. nam Socrates, & homo & animal uocatur. horumq; particeps est finitionis. est enim substantia animata sensus compos: & animal rationale mortale. Cætera præter substantiam, accidentia inquam, quæ primæ substantiæ sunt in subiecto, finitionis eam nunquam, nominis uero quandoq; solius consortem reddunt: nam albedo est in corpore: nec finitionem unquam corpori impertit: haud enim dicere nobis liceret corpus esse colorem qui uisum dissipet: sed forte quod tri-

plici constat dimensione, capax coloris qui uisum dispergat nomen tamen impertit. album enim corpus appellamus, uerum non semper. nam ecce uirtus. enimuero hæc neque nomen neque finitionem confert subiecto. non enim qui uirtutis particeps est uirtuosus, sed studiosus perhibetur. Quæ autem nomen distribuunt, partim æquiuoce id faciunt, quæ & rara sunt: partim denominatiue, æquiuoce, ut grammatica mulier a Grammaticā: & musica. a Musica denominatiue aūt quæ ēt sunt plurima, ut a fortitudine fortis. & a Grammatica Grāmaticus: & albus ab albedine: & quæcūque eiusmodi sunt. {Alia nanque omnia uel de subiectis dicuntur primis substantijs.} Bene dicuntur. non enim egent particularibus uniuersalia ut subsistant: sed ut de illis prædicentur. {Aut in subiectis sunt ipsis.} Recte sunt dixit. nam accidentia ipsum esse in particularibus obtinent substantiis. {Hoc autē apertum ex iis est quæ singulatim proponūtur. {Alia omnia quæ præter primam substātiam sunt, aut de subiecto ea dici, aut ipsa esse in subiecto uult inductione probare, quando uniuersali ratione non potuit. ostendit autē non in speciebus sermonem faciens. nam has perspicuum omnibus est de indiuiduis prædicari. nimirum proprium aliquando non tenentes nomen, indiuidua ipsa ex specie nuncupamus, ac uoce hominem illum, dicimus. sed in generibus demonstrationem facit per species medias. si enim demonstratū

est eorum quæ ut de subiecto prædicantur, quæcunque de prędicato ut de subiecto dicuntur, ea de huic quoque subiecto nuncupari, prædicatur autem de indiuiduo species ut de subiecto, rursusq; de hoc genus, plane genus & de indiuiduo prædicabitur, uerbi causa si de Socrate homo, animal de homine, ergo & de Socrate animal. Perinde quoque in accidétibus facit. non enim esse album in corporibus monstrat aut nigrum, nam hoc euidens est, sed esse in corpore colorem. si enim colorem omnem esse ipsum in corpore habere confessum sit, ergo & particularibus inesse corporibus consentiemus. nam corpus simlpiciter de particularibus prędicatur coporibus, si igitur in corpore est color corpus autem de corporibus particularibus dicitur, ergo & color de particularibus prædicabitur: quoniam in omnibus iis quæ de subiecto appellantur quæcunq; feruntur de prædicato, ea de subiecto quoq; asserentur. Quãobrem uero color dixit in corpore: ergo & in quopiam corpore. nam nisi in corpore aliquo, ne omnino quidé in corpore? quoniã in particulari corpore proprie sunt uniuersale albũ ac particulare. Quod si dicas quonam ea discernemus? non sensilibus quidé oculis, uerum intelligibilibus. Ac quid tum? colores erũt? nõ, uniuersalis enim ut est completiuus, cũ particulari non censetur colore. nam cõpletiuũ nullum ei connumeratur cuius est completiuum. Sicut enim homo in umbratili pictura & is qui est colori

bus distinctis, neq; duo intelliguntur homines, nec qui completiuus est connumeratur, sed alter communis, utiq, ijs qui obscure delineatus est, alter particularis, unusq; ambo sunt, sic & in homine uniuersali ac Socrate. Est enim sciẽdum ut primum pictor communem in rudi pictura hominem designat, dein coloribus exprimens ducit ut Socratem faciat uel Platonem, sic uniuersalem hominem, cum sit primus, si formationem accipiat, fieri Socratem aut Platonem. natura enim simpliciter hominem facit, non Socratem Platonemue. Ergo nisi primæ substantiæ sint, aliorum quidpiam esse haudquaquam potest. {Alia uero omnia uel de subiecto primarum dicuntur substantiarum, uel sunt in ijs in subiecto.} Vides quam merito supra dicta anticipauerit, laudibus primam substantiam extollere cogitans? cum enim quæ præter eam sunt inquit, omnia uel substantiæ sint uniuersales uel accidentia, prima ut sæpe est dictum substantia, cum omnibus usum præstet, sublata secum quæcunq; præter ipsam sunt sustulit. nam prima interempta substantia, accidentia in quo hæreant non habentia, simul abolita sunt. similiter & uniuersalia, cum de quibus prędicentur non habeãt. Porrò prædicari in uniuersum dicimus non quæ pręmultis sunt, sed nec quæ in multis. nam & hæc quidem simul cum primis substantijs dubio procul perimuntur. non enim quidquam per se hominis in natura rerũ est, quod nec Socrates nec Plato nec parti

cularium quisquam sit hominum. quippe in multis singularibus spectantur communia hæc tamen nequaquam prædicari de indiuiduis consueuere. nam nihil ipsum de sese prædicatur. sola autem ea prædicari de indiuiduis solent quæ sunt post multa, quæq; in cogitatione uersantur (quam.n. habemus de rebus notionem, hāc prędicare de ipsis consueuimus) quæ ipsa quoq; una cum ablatis particularibus auferuntur. nam nisi res sint, utiq; ne de ijs quidem extiterint notiones. Ergo nisi particulares adsint substantiæ, nec uniuersalia erunt, nec accidētia. Merito igitur particulares substantiæ, primæ appellantur. Rursus uel hoc loco recte uniuersalibus uerbum dicitur, accidentibus uerbum est assignauit.

X I I.

SECVNDARVM uero substantiarum, magis substantia est species quàm genus, propinquior.n. est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem quàm genus assignans: ut hominem quendam manifestius assignabit, hominem quam animal assignans. Illud enim proprium magis cuiusdam hominis: hoc autem communius. & cum quandam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignādo arborem quam plātam. Amplius Primæ substātiæ ideo quod aliis omnibus subijciuntur, & omnia alia uel de ipsis prædicantur, uel in ipsis sunt, propter hoc maxime substantiæ primæ dicuntur. quemadmodum au-

tem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subijcitur enim species generi. genera enim de speciebus prædicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

{Secundum uero substantiarum magis est substantia specie genere.

Comparationem facit secũdarum inter se substãtiarum, speciei nempe ac generis: aitq; speciem esse magis genere substantiã. idq; duobus ostendit argumentis. altero ab affinitate primę substantiæ, hoc est a propinquitate qua ad ipsam pertinet: altero a proportione. Atque a primæ quidem affinitate substantiæ, quod primæ substantiæ idest indiuiduis propior sit species genere. A proportione autem, quod ut substantia prima ad speciem, ita ad genus sese species habeat. Si enim ipsam ex eo primam appellauimus, quod omnibus ea posterioribus usum adhibeat, aliis ad existentiam suppeditandã, aliis ad prędicationem, iure species quoque magis substantia quam genus uocabitur, quæ ipsi ad prædicationem subiacet: nam si species desit, genus de quo prędicetur non habet: siquidem per mediam ipsam de indiuiduis etiam prædicatur. {siquis enim primam substantiam quid sit exponat, is notius familiariusque assignabit speciem reddens quam genus.} Hoc est ab affinitate argumentum. Si enim quid Socrates inquit sit expromemus, integrè tum homi-

nem tum animal asſignantes loquimur familia-rius uero ſi hominem quam ſi animal reſponderimus:nō enim animal dicto ſignificauimus utrum rationale an brutum: & mortale ne an immortale, at ſi reſponderimus hominem, propinquius eius naturam explicabimus {Hæc enim magis hominis eu iuſpiam propria eſt,illud uero cōmunius.}Eſt enim Socratis magis proprium eſſe hominem: Animal autem communius. etenim de ſpeciebus alijs pluribus dicitur.{Præterea ſubſtantię primę quod alijs ſubiaceant uniuerſis,ac cætera de ijs prędicentur omnia, uel ſint in ipſis, ob id maxime ſubſtantię primę appellantur.ut autem primę ad alia ſeſe habent ſubſtātię,ſic ſpecies quoque habet ad genus.}Hoc eſt argumentum ſecundum, quod a proportione deſumitur. Vt enim ſeſe,inquit,primę habent ſubſtantię ad ea quę præter ipſas ſunt, aliquibus ad exiſtentiam ſubditæ, nonnullis ad prædicationem, ita ſe ſpecies habent ad genera, quibus ſunt ad prædicationem ſubiectæ.genera uero non item ſubiacent ſpeciebus. quamobrem ſunt ſpecies iure magis ſubſtantiæ.Porrò ſubtiliter adiecit, ac cætera de ijs prædicentur omnia, uel ſint in ipſis. nam ſubiacent omnibus primæ ſubſtantiæ, uerum non ſimiliter. alijs enim ut exiſtant ſubiectæ ſunt, hoc eſt accidentibus: alijs uero id eſt uniuerſalibus ſubſtantijs ad prædicationem. Cęterum quęſiuerit quiſpiam cur non ſpeciem ſubſtantiam ſecundam genus tertiam

nominauerit. Itaq; dicimus cum secundas substãtias una eademq; de causa has nuncupasset, quod prima inquam ad prædicationem opus haberent, horum facere super diuisionem noluit. sed comparare eas duntaxat contẽtus fuit, atq; alteram magis, alteram minus substantiam uocare.

XIII.

IPSARUM uero specierum quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de quodam homine hominem assignando, quam de quodam equo equum. Similiter autem & in primis substantijs nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim magis quidam homo substantia est, quàm quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species & genera secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicauit. quendam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidem quàm genus assignando familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando quàm animal. Aliorum uero omnium quicquid assignauerit quis, assignabit extraneè: uelut album, aut currit, aut aliud quodcunque talium assignans. quare merito hæ solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, Primæ substantiæ eò quod aliis omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, uel in ipsis sunt, propriissime substantiæ dicuntur. sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia

se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent. de his enim reliqua omnia prædicantur, quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem & animal grammaticum dices. Similiter autem & in aliis.

{Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt, alia nihilo magis substantia quàm alia est.}

Cum substantiarum in profundum hoc est ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genus diuisionem cōfecerit, primamq; alteram esse pronunciauerit, alteram secundam, secundæ autem unam magis substantiam esse, alteram minus, nunc diuisionem earum in latum ac collationem facit, speciei inquam ad speciem, & indiuidui ad indiuiduum. beneq; dixit quæcunq; genera non sunt, ne subalternas species ac specialissimas, ut animal hominemq; conferres. Sed cō parare illas inquit oportere quæ eadem a generibus aut indiuiduis distāt absentia, ut homine & equum, uel bouem. harum enim alia inquit nihilo magis substantia quam alia est: eæq; perinde absunt a genere. nam post animal protinus brutum, ac rationale statutum animal est. post quæ equus si forte contingat, ut homo, atq; bos. ut enim de equo prædicatur animal, ita de homine quoq; ac boue. similiter planta de uite & olea, quod genus earum proximum est, uti quoque animal equi aliorumq;: proinde ex ijs omnibus aliam alia nihilo magis substantiam esse.

nam & proximum eorum genus ab ipsis æqualiter distat, statimq; post ipsa indiuidua constitutum est. Verum nec indiuiduorum inquit aliud alio magis substantia est. similiter nanq; omnia speciebus suis generibusq; ad prædicationē, & accidentibus ad inhærentiam substrata sunt: quam enim uniuersalis homo ad aliquem hominem habet rationem, eandem uniuersalis equus ad equum quempiā obtinet. nam quemadmodum prædicans de Socrate homine, nihil prædicare familiarius potes; ita nec de Xantho equum, aut canem de Argo. Atq; uel hinc proditur Arist. ad cognitionem uulgi præceptionem confice re. nihilo enim magis indiuiduum indiuiduo primā esse substantiam affirmat: sed formicam hanc uerbi gratia, & hanc stellam pariter esse substantias homi num enim multitudo perinde esse horum quodlibet nouit. ob id ipse quoque similiter uulgi sententiam secutus hæc substantias appellauit. { Ipsarum autem specierum quæcunq; genera non sunt. } Hoc est quæcunq; iuxta indiuidua sunt, & specialissimæ, quandoquidem & auis species est. { Iure igitur post primas substantias solæ aliorum species solaq; genera secundę substantiæ dicuntur. } Nunc causam exponit ob quam genera & species secundæ substantiæ nuncupentur: tertias uero non item substantias ipsa accidentia nominet. Hoc autem rursus duplici asserit ratione: altera a propinquitate ad primas substantias, altera a proportione, atq; ab ipsa quidem pro-

pinquitate, quod primis explicandis substantijs, proprie per solum genus aut speciem solam exponemus. nam si socratem hominem esse aut animal dixerimus, familiariter ac notius assignabimus: sin album esse, uel currere, aut huiusmodi quodpiam pronunciauerimus, aliene atque ignobiliter explicabimus. Iure igitur genera speciesq; secundas substantias dicimus, quasi sola primas substantias designent. accidentia uero haud prorsus uocamus substantias, ut quæ substantiam primam non declarent. {Primæ item substantiæ quod alijs subiectæ sint omnibus, potissimum substantiæ nuncupantur.} Secundum hoc argumentum est, idque a proportione repetitum. Sciendum est primas substantias ob id primas uocari, quod & accidentibus indiuiduis ad existentiam suppositæ sint, & uniuersalibus substantijs ad prædicationem. utque primæ substantiæ ad particularia sese accidentia, atque uniuersales habent substantias (subiacent enim ad existendum illis, his ad prædicationem) ita secundas quoque substantias accidentibus quæ in nouem genera in uniuersum considerantur, subiectas esse. hoc enim est quod alijs omnibus dixit, hoc est uniuersalibus substantijs, uniuersalibusque accidentibus. Ac denique ita se habent species ad genera, ut indiuidua ad species. sunt nanque ipsis ad prædicationem subditę. ait enim quemadmodum omnibus præter eas existentibus subiectæ primæ substantiæ sunt, ita & ac-

cidentibus secundæ: nam ut Socratem dicimus Philosophum, sic & Philosophum hominem & animal Philosophum appellamus. Quamobrem subiacet & secundæ accidentibus substantiæ, & de ijs accidentia Prædicantur. sed de indiuiduis quidem in primis, ut Porphyrius quoq; inquit ratione uero secundaria, & de generibus, & de speciebus, at substantijs nunquam subiacent accidentia. Est enim non ignorandum ex ijs quæ prædicantur aliqua secundum naturam, alia præter naturam, nonnulla per accidens prædicari. Dicuntur secundum naturam accidentia de substantijs ut Socrates est Philosophus, aut caluus, aut simus, uel id genus quidpiam: naturaliter. n. subiecta esse accidentibus substantia consueuit, accidentia autem de ea prædicari. Sed & uniuersalia lege naturæ de particularibus dicuntur, ut de Socrate animal. etenim particularia subesse uniuersalibus natura sunt apta. Prædicatio præter naturam ea est quę contrarium efficit, atque de accidente substantiam prædicat, uti ea quę dicit hoc Philosophum est Socrates, & si quid huiusmodi. nō enim ea natura constant accidentia ut substrata substātijs sint. & ea item quæ prædicat de uniuersali particulare, ut quæ dicit hic homo est Socrates: uel color est album. Per accidens uero prædicatio est, quę accidēs de accidente, aliud de alio prædicat, genere inquam diuersum de eo quod diuersi generis est: ut ea quę Philosophum quod est in Socrate dę simo quod eidem

inest,

inest, aut caluo prædicat, aut econtra dicítque si forte eueniat hoc simum caluum esse, uel hoc caluum Philosophum, & siquid est tale. Enimuero per accidens dicitur, quoniam cum plura circa idem subiectum inuenta diuersi generis sint accidentia, nec de se inuicē prædicari natura idonea, aliud de alio dicitur: quod subiecto inhæreant, non quod mutua sint cognatione coniuncta. non enim ut simum caluo subiectum sit comparauit natura. utrunq; enim sub genere diuerso, alterum sub quanto; alterum sub quali censetur. Prædicationem autem id genus præter naturam non dicimus, quoniam plane accidens de accidente natura prædicari potest natura: potest autem uniuersalius de magis particulari. Iure itaque accidentia tertiæ substantiæ haud quaquā uocata sunt, quasi non cuiquam ad existēdum subiaceant. sed & cum de accidente prædicatur substantia, huiusmodi præter naturam fit prædicatio.

XIIII.

COMMVNE autem omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima nanque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum uero substantiarum constat quidem etiam sic, quod nulla est in subiecto. homo enim de subiecto quidē quodam homine dicitur: in subiecto uero non est. neque enim in quodam homine homo est. similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam est animal in quodam homine. Amplius.

Eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem uero impoßibile est: secundarum uero substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen, rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter. quare non erit eorum substantia quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differentia eorum est quæ non sunt in subiecto. bipes enim & greßibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto uero non est. neque enim in homine est bipes neq; greßibile. ratio quoque differentiæ de illo prædicatur de quocunq; ipsa differentia dicitur: uelut si greßibile de homine prædicatur, & ratio greßibilis de homine prædicabitur. est enim homo greßibilis.

{ Commune de omni substantia est non esse in subiecto. }

Finitionem depromere uult. uerum quoniam generalisſimum eſt genus ſubſtantia, reddere eius finitionem propter ea nequit, quoniam ex generibus finitiones ac differentiis eruuntur. at ſimplicis genus ſubſtantiæ reperias nón licet, quod genus ea uti diximus generalisſimum ſit. itaque ob eam rem ipſius propriam asſignat. eſt enim id finitioni ſimile. Nam finitio ut ſoli & omni cuius finitio eſt competit, atque ad finibile commeat, ſic proprium quoque uni ineſt atque omni

cuius est proprium, ac inter sese reciprocant. Hac igitur de causa proprium uult substantiæ prodere. Cæterum non quæ ipse probet protinus tradit propria, sed quæ propria esse suspicatus aliquis fuerit: ne hæc propria quoque esse substantiæ cuiquam dicere in posterum liceat. Proprium autem cum depromere uoluerit, detulit commune. ait enim commune de omni substantia est non esse in subiecto. Quid ergo dicemus? nimirum duo quædam proprio inesse plane oportere, quæ sunt soli illi, omníque competere cuius est proprium. ergo per id quod commune est dixit, id esse in omni significauit substantia. proprium enim & soli illi rei inesse & omni oportet cuius est proprium, ut risibile soli homini omníque suppetit. Commune igitur inquit est omni substantiæ non esse in subiecto. Quódque non sit in subiecto prima substantia, ne probatione dignum quidem arbitratur, cum sit id ex euidentia manifestum, nam ipsum esse non habet in alio Socrates. Probat autem non esse in subiecto & substantias secundas: idqúe Syllogismo utens huiusmodi in secunda figura. Secundæ substantiæ nomē finitionémque subiecto distribuunt. Quæ in subiecto sunt, ea neque nomen neque finitionem, aut solum nomen tradunt subiecto. Ergo substantiæ secundæ non sunt in subiecto. {Porró non est hoc substantiæ proprium; sed differentia quoque

ex ijs eſt quæ non ſunt in ſubiecto } Promulgatum ſubſtantiæ proprium eiicit, ut quod non ſoli huic inſit, ſed etiam differentiis. Porrò ex hoc tum ſeiungere a ſubſtantiis differentias, tum connectere eas ſubſtantiis uidetur. nam cum ait non proprium id ſubſtantiæ, ſed differentiarum quoque eſſe, diſcernere eas uidetur a ſubſtátiis. per id uero rurſus quod differentias de ſubiecto dici ait, in ſubiecto autem non item ſubſtantijs eas coniungit. nã ea inquit quæ in ſubiecto nõ ſunt, ijs tum nomen tum finitionem impertiunt de quibus de ſubiecto dicuntur. tales. n. inquit ſunt & differentiæ. nam pedeſtre, & bipes, & rationale, non nomen ſolum, homini elargiuntur. (pedeſtre enim animal homo dicitur, & rationale, & bipes) ſed finitionem quoq;, quocunq; modo quis horum cuiuslibet rationem explicuerit. uerbi gratia ſunt in homine pedeſtre & bipes, ſed non ut accidentia: quoniam & nomine & ratione prædicantur de homine. hominem enim pedeſtrem uocabis, dices & rationem pedeſtris id eſt quod ſuper terram pedibus graditur. id uero proprium eorum eſt quæ eſſentialiter de prima prædicantur ſubſtantia. Quam obrem differentias rurſum ſubſtantias eſſe uult ex ijs uerbis. Quidam igitur ad hoc tres eſſe ſpecies aiunt differentiarum: quarum aliæ magis ſubſtantiæ ſunt quam accidentia, quædam magis accidentia quam ſubſtantiæ: nonnullæ medio quodam adeo ſe modo habent, ut ſit incompertum utrum acciden-

tia magis ipsas an substantias dicamus. exempli causa magis substantiæ quam accidentia sunt rationale, brutum, & quæ sunt id genus. magis quidem substantiæ, quod subiectarum sint specierum completiuæ: accidentia uero, quod in quale quidquam sit prædicentur, quemadmodum & accidentia. at accidentia magis quam substantiæ album in colore & Scytha: & nigrum item in coruo & Aethiope. ab Aethiope enim Scytha hoc differt, albo & nigro. accidens quidem quod absque subiecti fiat corruptione ac desiat. pennis enim corui detractis nihilominus coruus erit. & Scytham si denigratum mente conceperis, nihilominus & homo erit & Scytha. Rursus quæ huiusmodi sunt, substantiæ quodam pacto esse uidentur, quoniam adest omni coruorum Aethiopumque speciei nigrum. similiter & album oloribus & Scythis. Medio uero quodam se habent modo quæ sunt in elementis qualitates, ut calidum & siccum in igne: frigidum uel humidum in aqua. Cæterum quo planiora nobis fiant quæ de his, differentijs inquam quæ sunt elementis insitæ, dicuntur, sermonem paulo altius repetamus. Primam materiam aiunt Philosophi incorpoream esse propria ratione, figuraque carentem ac magnitudine, atque ab omni qualitate abiunctam. Quod enim informis sit, ex eo plane ostenditur, quod omnium ipsa naturalium sit capax formarum, quemadmodum enim ligna

domestico instrumento materiæ rationem adhibentia forma omni priuata sunt, quæ in eo spectatur (nam neq; sedilis formam habet: neque abaci, neq; alterius id genus ullius) sic materia quoque cum fundamentum quoddam ac omnium quæ in corporibus considerantur formarum sit conceptaculum, ne unam quidem propriam formam obtinebit. Hæc igitur secundum tres dimensiones in molem exaucta subiectum secundum hoc est corpus ex quale seu qualitatis expers ex Aristotelis facit sententia. Quando quidem enim per se subsistere qualitates haud quaquam ualebant (nam ipsum esse qualitas omnis habet in corpore) corporis eguere, quod ut in ipso existerent, propria ratione qualitate uacaret. Huic igitur parte quadam sicca & calida accidens qualitas igne effecit, frigida & humida aquã: rursus sicca & frigida terram: aerẽ autẽ calida & humida, non quod actu uel incorporea materia uel corpus ex quale aliquãdo fuerit: sed id dicimus rectũ generandum rerum ordinem cõtemplantes, diuidentesq; hæc cogitatione, quę natura separari nõ possunt. Quæ ergo superueniũt qualitates corpori, secũdo inquã subiecto quatenus ipsi qualitate carenti aduenere, sunt accidentia. substantiæ autem quatenus ignis, aquæ, elementorumque reliquorum sunt completiuæ, calida enim & sicca igni uelut corpori qualitas superindita est, ut autem igni, non hæc etiam superuenire dicun-

tur,ſed huius magis complere ſubſtantiam,Quamobrem mediæ hæ quodam pacto ſe habent, nihilo magis ſubſtantiæ quam accidentia: nam corpori quidem ſimpliciter, quod trina inquam dimenſione conſtat, contingere: inſunt autem ſubſtantialiter elementis, cum completiuæ eorum ſubſtantiæ ſint. Quoniam igitur inquiunt non una ſpecies, ut oſtenſum eſt,habetur differentiarũ, Ariſt.cum quaſi ad totam differentiarum reſpexerit latitudinem, de differentiis neque ut ſubſtantiis abſolute, neque ut accidentibus enunciat.Nos ergo quid ad hæc dicimus? nempe hos ingenioſos quidem fuiſſe,cæterum non uere omnino commentos: nam ſi differentias eſſe Ariſtoteles inter ſubſtantias & accidentia uolebat, faciendum ei prædicamentum erat undecimum, quod inter ſubſtantiam atque accidens medium eſſet,quo differentias referret.quod ſi prę ter decem aliud non eſt, horúmque unum ſubſtantia,cætera autem omnia ſunt accidentia, nihílq; interiacet, entia omnia uel ſubſtantiæ uel accidentia ſint neceſſe eſt, ac nihil medium intercurrat. Quod autem ſubſtantiæ dubio procul ſint differentiæ ipſę, compertum inde eſt, quod completiuæ ſpecierum ſint eæ,ac de ipſis ſubſtantialiter prædicentur: nam ſi complent ſubſtantiæ quoque uidelicet ſunt, non enim ſubſtantiam complent accidentia. Quod autem ſubſtantias eſſe eas uel ipſi Ariſtoteli uideatur, apertum eſt ex eo quod inferius partes eas

uult esse substantiarum cum ait, Ne uero turbent nos partes substãtiarum:& rursus, Competit autem substantijs ac differentijs uniuoce ab ijs dici omnia. declaratur id etiam ex Porphyrij uerbis. nam de ijs ut placet Peripateticis differens ille, Differentia est inquit qua species est amplior genere, propria autẽ parte omnino est amplior. ergo pars quoq; substantia est, siquidem & species. Quamobrem & Aristot. tum ex suis uerbis, tũ ex ijs quę Porphyrio ex Aristotelis sententia prodita sunt, ipsas differentias uult esse substantias. Quonam igitur pacto inquit, Proprium autem hoc substantiæ non est, sed differentia rum quoq;? quasi diuersæ a substantia palam sint differentiæ. Itaque censemus, quemadmodum in unitate & puncto & instanti diximus, hæc sub nullum prædicamentum redacta propterea esse Aristoteli, quod pluribus cognita non essent hominibus. etenim recipere illa quoque sub quantum licebat dicenti quanti hoc tribui quidem in partes posse, hoc uero non posse, atque id quod tribui potest, altera parte continuum esse, altera discretum, nec sunt tamen recepta: quoniam ut sæpe diximus, non de ijs, quæ sunt quatenus sunt hoc loco disputat, sed quatenus de ipsis uulgo hominibus uidetur. sic in præsentia quoque substantias eum quidem esse ipsas nouisse differentias; cæterum eas sub prædicamentum non referre substantiæ, quod hominum nota non sint multitudini. Quod si quis

dicat', atqui multis in propatulo sunt differentiæ hominem enim rationalem ac mortalem esse aiunt. respondemus non de differentijs ceu de simplicibus, ut de ipsa per se rationabilitate notionemijs, sed quasi de compositis haberi, rationale enim animal totum ut unum quidpiam norunt: & brutum similiter. Porrò & superius dicebamus cum substantia partim simplex, partim composita sit: ac simplex quædam sit præstantior corpore, quædam deterior, de sola cōposita disputare Philosophum, quæ in generibus & speciebus indiuiduisque spectatur. Nimirum igitur conferens inter se substantias sola genera ac species assumpsit, & uero etiam indiuidua: quandoquidem ipsi & de solis his docere consilium est: differentiarum autem nè mentionem quidem fecit, quoniam simplices hæ sunt. Hanc igitur ob causam dixit Aristot. non esse hoc substantię proprium, cæterum non simpliciter omnis dixit, uerum compositæ: nam non esse in subiecto non solum compositæ, sed simplici quoque hoc est differentijs competit. Cum uero superius nobis quadripartita entium tradita diuisio sit, quærendum sub quod diuisionis segmentum redigere oporteat differentias: dicimus itaque si quæ præ multis sunt differentias cœperimus, has sub primo segmento quod est de subiecto, & non de subiecto statuendas, sunt nanque hæ uniuersales substantiæ, si eas quæ in multis, primum quidem ne differentias qui-

dem has dici arbitramur, uti nequegenus, id quod in ipsis est animal genus enim si id quod de pluribus & specie differentibus in quid est prędicatur, animal autem quod in Socrate est non dicitur de pluribus, utique genus nequaquam fuerit: & uero species similiter quę est in indiuiduo species dici non poterit, cum species de pluribus & differentibus numero in quid est prædicetur, sic & rationale in Socrate nemo proprie loquendo differentiam dixerit, de pluribus enim differentia & specie differentibus in quale est prædicatur. at rationale in indiuiduo de eo prædicatur solo, non erit igitur differentia. Sed hæc partes esse dicimus indiuiduorum, ut enim specierum partes sunt genus & differentia, sic quod in indiuiduo est animal & rationale partes sunt indiuidui. quocirca nec sub definitionem cadunt, utpote indiuidua. Asserit enim in libro de Demonstratione Aristoteles indiuiduorum nec finitionem, nec demonstrationem esse. si enim ex generibus differentijsq; constat finitio, in indiuiduis autē nec genus est nec differentia, dubium nemini est, nec eorum haberi finitionem. at si finitio non est, utique nec demonstratio: si quidem ex finitionibus demonstrationes consistunt, quod siquis differentias quoq; eas uocari dignum arbitretur, non absolute differentias, sed ut in indiuiduo differentia nominabimus, differt hic homo ab hoc equo & hoc angelo. iccirco sub quartum eas recipiemus segmentum, quod neq; de subiecto

eſt, neque in ſubiecto, quandoquidem & completiuæ indiuidui ſubſtantiæ ſunt & particulares: de nullo enim prædicantur ſubiecto.

X V.

NON conturbent autem nos ſubſtantiarum partes, quæ ita ſunt in toto, quaſi in ſubiecto ſint: ne forte cogamur eas non eſſe ſubſtantias confiteri. Non enim ita ea quæ ſunt in ſubiecto dicebantur, quaſi ut partes ineſſent alicui.

{Ne uero nos turbent ſubſtantiarum partes, ut quæ totis in ſubiecto ſunt, nec ſubſtantias non eſſe eas fateri aliquando cogamur.}

Quod iniecturum Ariſtoteli ſcrupulum erat, id præueniens ipſe in quæſtionem deduxit & ſoluit. addubitaſſet enim quiſpiam, quoniam ſunt in aliquo ſubſtantiarũ partes (ſunt enim in ſubſtãtijs) in aliquo uero & accidentia ſunt, partes ergo ſubſtantiarum ſunt accidentia, quod eſt abſurdum. hoc igitur ſoluens, traditum eſt inquit quomodo accidens in aliquo dixerimus. non enim quod uelut ſubiecti pars eſſet proditum eſt: ſed ut quod ſine eo conſtare non poſſet. differentiæ autem uſum toti præbent, ac completiuæ ſubiecti ſunt. ipſumq; conſtituunt. quapropter tametſi in eo cõueniant quod in aliquo ſint, eſt quoddam tamen in ipſis diſcrimen, quatenus hęc cõplent ſubiectum, ſuntq; ab eo inſeparabiles. illa ne-

ro nec complent, nec simul perpetuo sunt. Quidam uero interpretes hanc uerborum seriem ei censent præponendam quę de differentijs: inquit, Porrò non est id substantiæ proprium: sed & differentia ex ijs est quæ non sunt in subiecto: oportebat enim aiunt cum per hæc substantiæ partem nullam in subiecto esse demonstrasset, substantiæ autem sit & differentia, ita subiungere, non proprium esse substantiæ nõ esse in subiecto: quandoquidem est & differentiæ. An uero & ordo hic recte se habet. cum enim neque species neq; genera neq; differentias quę partes substantiarum sunt, in subiecto esse ostenderit, inferendus uniuersalis quidam sermo erat, ne partem omnino quidem in subiecto aliam quampiam esse substantiæ. Videtur autem ei sermo esse non de partibus manu inquam & capite & pede, sed de intelligibilibus uereq; partibus, ut rationali & mortali. hęc enim partes proprie hominis sunt: siquidem ex ijs homo consistit. ergo de intelligibilibus loquitur rationali atq; mortali: sunt enim aliæ partes sensibiles, intelligibiles alię, nunc uero de intelligibilibus disputat. sic enim ordo speculaminis huius opportunitatem habet. quoniam enim non proprium substantię est dixit non esse in subiecto, quandoquidem & differentiæ ex eorum numero habentur quæ in subiecto non sunt, ne quis perinde hoc ipsum dixisse putaret quasi differentiæ substantię non essent, quę propriæ substantiæ sunt, ob id subiunxit. Ne uero nos

turbent substantiarum partes, ut quæ totis in subiecto sint. alioqui intempestiue hoc interiectum speculamen uideretur, nisi de intelligibilibus eum partibus loqui, rationali mortalique acceperimus, quæ propriæ sunt partes hominis: siquidem homo ex ijs constat, {Non enim ita in subiecto ea dicebātur quæ ut partes sunt in aliquo.} Idest accidentia etsi in aliquo esse, non tamen ut pars in toto dicebātur. nam si quidquid est in aliquo, id in subiecto necessario esset, partes quoq; substantiarum cum sint in aliquo (sunt enim in toto) in subiecto haberentur. nunc uero esse in aliquo uniuersalius cum sit, aliquod est in subiecto, quoddam ut pars in toto, aliud uero secundum alium in aliquo existendi modum.

XVI.

INEST autem substantiis & differentiis omnia uniuoce prædicari. omnia enim quæ ab his prædicato sumuntur, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus. A prima nanq; substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum uero substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus uero & de speciebus & de indiuiduis. Similiter autē et differentiæ, & de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ specierum & generum, & species generis, quæcunq; enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicentur. Similiter autem ratio-

nem differentiarum suscipiunt & species & indiuidua. Vniuoca autem sunt quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quæ à substantiis & differentiis sunt uniuoce prædicantur.

{Competit autem substantijs & differentijs uniuoce ab ijs dici omnia.}

Ad secundum consequens transit substantiæ priore improbato. & uero nūc peculiare proprium quęrit substantiæ: sed & hoc statim damnauit: idq; ex eo liquet quod differentias coniunxit: ut non soli competere substantiæ pateat. Ac prius quidem eiectum est, quasi omni substantiæ: non soli autem insit. hoc uero, quasi nec soli nec omni conueniat. neq; enim competit primæ. nam ea de quibus prædicetur non habet. neq; soli, quoniam & differentijs. { Omnes enim ab his prædicationes aut de indiuiduis, aut de speciebus prædicantur. } Docet primum quænam a substantijs & differentijs prædicationem admittant. tum sic uniuocam in ipsis accommodat prædicationem. indiuidua enim inquit de nullo dicuntur subiecto. species de indiuiduis. genera de utrisque. eodem modo & differentiæ de speciebus atque indiuiduis, hæc autem & uniuoce de quibus prædicantur dicuntur. nam Socrates & homo est, & animal rationale mortale. est animal quoq; & substantia animata, & sensus compos. Sed & differentiarum nomen rationemq; accipit. dicitur enim rationale, eiusque finitionem excipit. rationale enim est id quod utitur

ratione. nam & socrates hanc rationem admittit. Et uero de specie similiter & genus & differentia prædicatur uniuoce. hoc uero etiam late patet. quæcunque uniuoce de prædicato dicuntur, ea de subiecto quoq; prędicatum iri. Iure igitur genus differentiaque cum de speciebus prædicentur uniuoce, de indiuiduis quoque, de quibus & species, prædicantur: species autem de solis indiuiduis. indiuidua de nullo, quoniam nec subiectum eis ullum est. Contemplare hic porrò quomodo utilis ei de uniuocis præceptio fuerit: id quod uel ipse aperiens inquit, Erant autem uniuoca ea quorum & nomen commune est & ratio eadem. Hinc uero etiam cōsidera quam aperte differentias substantias esse pronunciet. Si.n. quæ sunt in subiecto, uel solum tribuunt nomen, uel neq; nomen neq; finitionem: uniuoce autem differentiæ de speciebus prędicantur atque indiuiduis, ipsæ ergo differentiæ substantiæ sunt, & non accidentia. competit enim ijs quæ substantialiter prædicantur, & nomē & finitionem subiectis tribuere. Cuius igitur rei gratia cum superius discernere eas a substantijs uideatur, ijsdem deinceps cōiungit? nēpe ob eam causam quam sępe recitauimus, quoniā hic ipsi inquam eo consiliū spectat, ut nō de omni substātia, sed de sola composita doceat, cuius & homine multi notitiam obtinēt. Socratem.n. multi nō modo socratem esse, uerū hominē quoq, ipsum, & animal norunt, & uero hominis nomen in particularibus se

runt communiter omnibus, nomen quoq; similiter animalis in hominibus & equis & reliquis animantibus; ipsius autem per se rationalitatis notionem non habent. sed quamuis dicant rationale, compositum dicunt, rationale enim animal, hoc totum cognoscunt. similiter quoq; in bruto ac cæteris differentijs. Proinde igitur differentias ipsas non plane hoc loco substantias esse dicit, sed ipsas quidem uult esse substantias: ac suam ubique sententiam detegit. non eiusmodi uero substantias quales compositæ sunt, de quibus hic ei sermo est. Sic ergo & in physica cum triplicem substātiam prodiderit materiam, formam & præterea quæ ex utraque simul & materia & forma consistit, hic compositum solum uocauit substantiam: non autem materiam, neque formam, quoniam nec de simpliicibus ei sermo est institutus.

XVII.

OMNIS autem substantia uidetur hoc aliquid significare. in primis igitur substantijs indubitabile & uerum est quòd hoc aliquid significant. indiuiduum enim unum numero est quod significatur. In secundis uero substantiis uidetur quidem similiter propter appellationis figuram significari hoc aliquid significare, quando quis dixerit hominem uel animal: non tamen uerum est: sed magis quale aliquid significant. neque enim unum est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal.

mal. Non autem simpliciter quale quid significat, quẽadmodum album (nihil enim aliud significat album quã qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determinant. qualem enim quandam substantiam significant. Plus autem in genere determinatio fit quam in specie. dicens enim animal, plus complectitur quam qui hominem dicit.

{Omnis autem substantia significare hoc aliquid uidetur.}

Cum prima duo repudiauerit consequentia, quæ sunt non esse in subiecto, & omnia uniuoce ab ijs dici, ad tertium proprium transiuit, quod est hoc aliquid significare. Igitur dictio hoc, subiectum ipsi denotat, significatiuum enim est demonstrationis. Sic ergo materiam ipse subiectum in Physica nominat. ambo enim finita sunt, & ipsum hoc, quasi sub demonstrationem cadens: & materia, ut quæ maneat eadem, omnibus quæ in ipsa sunt uersuram patientibus. siquidem transfigurari lebes potest & statua fieri & statua rursus figuram immutans aliud fieri quidpiã, ære id nihilominus manente, quod prius erat, quam lebes factus aut statua aut quidquam eiusmodi esset. itaque & ipsum hoc & materia subiecta appellat. Pronomen uero aliquid, non de subiecto substantiam nominat, quoniam permanet, nec quoquam eget, nec est in subiecto, sed ipsa subiectum omnibus est, auctorque unitatis, hoc est unum si-

gnificandi,ut hoc lignum,hic homo. Ipſum ergo ali quid,particulare indicat. ambo autem, cum dicuntur hoc aliquid, particulare ſubiectum indiuiduam inquam ſubſtantiam declarant, ut hunc hominem, aut hoc lignum. in his enim ipſum hoc ſemper fert Ariſtoteles, in indiuiduis inquam quæ apparent ac ſenſibus percipiuntur: quippe hæc ea ſunt quæ ſola recipiunt indicationem, quæq; ſunt ſubiecta duntaxat omnibus. dictionē autem tale in infinito & uniuerſali uſurpat, iure nanque uniuerſale omnium ſimpliciter rationē obtinet. At Plato hoc aliquid in uniuerſali tanquam finitum uelut in Ideis neceſſario capiebat. eas enim in prima eſſentia, ac ſubſtantias eſſe affirmabat, quale autem in ſingulari. nam infinita hæc uocabat, propterea quod in ſtatu nō eſſent, ſed ipſum eſſe in fluxu ac refluxu haberent. recte igitur ambo atque alio propoſito capientes dixere. Porrò & hoc proprium reijcit, quaſi non omnem ſubſtantiam quamuis ſolam comitetur, nam ſpecies inquit & genera, ut homo & animal, hoc quidem aliquid ob ſingularem uocis effigiem ſignificare uidentur: cæterum multitudinem magis contentricemq; aliquorum plurimum communitatem ac qualitatem quandam referunt, cum communitatem particularium ac collectum declarent. Operæ autem pretiū eſt quærere, quomodo in ſubſtantia dicat ſignificare & non eſſe, ſi res eſt ſubſtantia, ſignificantur enim res nec ſignificant. Dicimusq; quod uocis eſt de re

quandoq;,& quod rei est de uoce ob mutuum præ-
dicati complexum:funguntur enim res uocum in:e
rim munere,ut non tanquam res significent, sed ta-
li modo nominentur,ut Socrates si ipsum inquiren
tibus in multitudine spectetur. interdum uero quæ
rei sunt uoces obeunt,ut socrates ambular,nõ quod
nomen Socrates ambulet.uox etenim est, uox au-
tem non ambulet,sed quod res quę nomen eiusmo-
di habet,illa ambulet.sic ergo & hoc oco, propter
uocis implicationem:subiectum prædicationem uo
cis accepit,quod est significare:ac nunc præsertim,
ubi de significatiuis sibi uocibus disputandum pro-
posuit. Institutum enim esse Aristoteli diximus, de
uocibus,rebus, conceptibusque explicare. Substan-
tia igitur ut uox quidem, significat, nec significa-
tur,sunt enim significatiuæ rerum uoces. ut res ue-
ro,significatur,nec significat.nam significantur qui
dem a uocibus res.ipsę uero aliorum non sunt signifi
catiuæ.Quemadmodum autem ipsa per se significa-
tiua rerum nomina sunt,si auté parti orationis cui-
quam coniungantur,significantur magis ab ea quo-
dammodo,ita uel hoc loco cũ dixero Socrates, per
Socratis nomen substantiam notaui cum auté socra
tem Philosophum,uel socrates ambulat pronuncia
uero,tunc per Philosophum,uel per ambulans signi
ficatur magis quam significet nomen, Cæterum &
ad hoc animaduersione opus est,indiuiduam Aristo
teli substãtiam hoc aliquid,uniuersalé tale appellari.

Platoni contra,nec eos mutuo diſcrepare.utranque enim hoc aliquid & tale nomines licet.nam hoc aliquid,finitum:tale autem,infinitum declarat. Enimuero in utraque & finitum eſt & infinitum.in indiuidua quidem finitum , ipſum numero unum : infinitum,ipſum mutari adeo,ut ſecundum perpetui affectus dogma,Heracliti inquam,ne uox quidem de ſe ipſo remaneat,ut Socrates.habet enim eſſe ipſum in fluxu ac refluxu,perinde atque res naturales aliæ.In ſubſtantia uero uniuerſali finitum eſt ipſum immutabile,ut uniuerſalis hominis,atque animalis. infinitum,ut multitudine inerrare atq; allabi.homo enim ſi dixero,ſum particulares omnes complexus . { In ſecundis uero ſubſtantijs uidetur quidem ſimiliter figura appellationis,hoc aliquid ſignificare.}Pronunciatione quidem ſingulariter facta,hoc aliquid ſignificare uidentur, cum homo aut animal dixerimus. ueruntamen non hoc aliquid,ſed tale hoc eſt ſimilitudinem deſignant , qua homines quatenus homines ſunt,ſimiles inter ſe habentur,& animalia quatenus animalia. magis ergo quale quidquam propterea indicat, quod plura uniuerſalis homo indiuidua complectatur.{Non tamen uerum eſt. } Quoniam ex eius rei ignorantia quod non omnis ſubſtantia hoc aliquid connotet,fiunt paralogiſmi, hoc eſt deceptoriæ ratiocinationes,qui a Græcis uthines ideſt non alioqui nominantur : iuxta Homericum Vlyſſem, qui Vthin ſeipſum opportune appellauit. Vthi

tiis paralogiſmi exemplum. Siquis eſt Athenis, is non eſt Megaris. homo autem eſt Athenis, homo igitur non eſt Megaris. homo enim non eſt aliquis, neque hoc aliquid ſignificat. ſimile huic & illud eſt, Quod ego ſum, tu non es, ut enim uerbum aliquis indiuiduam ſubſtãtiam declarat, ita & uerbum ego. Eſt ergo paralogiſmus in uerbo aliquis ſeu quis, nam uerbum ſiquis, alter uniuerſale eſſe cogit, quod falſum eſt: alter in particulari ipſum capit, & uerus tunc ſermo eſt. nam aliquis homo uerbi gratia Socrates, aut particularis alius qui Athenis eſt, Megaris non eſt, ne ſit ipſe a ſeipſo diuulſus. ita ergo dicas oportet, Quiſquis eſt Athenis, is non eſt Megaris. Socrates Athenis eſt, Megaris igitur Socrates non eſt. Itaque ob id, non tamen uerum eſt, dixit: quoniam cum plura ſint ſingularia, genus & ſpecies eorum ſimilitudinem referunt. {Non enim ſubiectum uelut prima ſubſtantia eſt unum.} Quemadmodum uox, quæ ſingularis eſt figuræ, atque eam ob rem de uno ferri uidetur ſubiecto, homo enim ſecunda ſubſtantia atque animal dicitur, non homines animaliaque. {Non ſimpliciter autem quale quidquam ſignificat uelut album.} Quale ipſum communit, atque ab æquiuocatione propter accidentia uindicat: eſt enim differentijs atque accidentibus quale, qualitatem autem non dicit qualis eſt accidentis: neque enim ſubiecto accidens illa, neque ab eodem decedens, quidquam confert aut nocet, genera autem

& species illorum quorum esse dicuntur ac de quibusque prædicentur completiua sunt, atque ut ipse ait qualitatem circa substantiam determinant; hoc est talem aut talem substantiam determinant, atque distinguunt, confusamque ipsam discernunt, synceramque seruant essentialem cuiusque substantiæ qualitatem. nam cum contineat substantia corpus & incorporeum, & hæc confusa indiscretaque sint, harum diuisio specierum, cuiuslibet qualitatem secreuit. Rursus cum res plures ambit corpus; animatum atque inanime. confuse discriminat, ac cuiusque proprium definit. similiter & plura complectente animato, huius species proprium singulis limitant, eodem & in cæteris modo. Animal enim & planta, quæ suorum subiectorum genera sunt, ac sub animato corpore constituta, substantialem speciebus suis qualitatem suo ipsorum interuentu decernunt. Ac quonam igitur pacto inquiunt prędicari genera & species in quid est dicebantur, nunc uero Aristotelis quale ijs determinari circa substantiam affirmat? Dicimusque quatenus differentijs impertiuntur species quidem actu, genera autem siue potestate ut placet Peripateticis, siue actu secundum Platonicos, eatenus quale dici circa substantiam definire: in quale enim est prædicantur differentiæ. Quærendum uero est quomodo significare substantiam dicat, quanquam significatur ea magis neque significat. Itaque ad hoc

respondemus, uti proditum est sæpenumero, disputare de uocibus & rebus & conceptibus propositum Aristoteli esse. significat ergo ceu uox nec significatur substantia, significatur autem ut res nec significat. A uocibus enim significatur res, ipsæ uero significatiuæ non inter se sunt. Nomina enim ut ipsa per se significatiua sunt rerum, orationis autem si cuipiam parti iungantur, significantur magis ab ea quodammodo. perinde ergo & hoc loco cum Socratem dixero, per nomen substantiam Socratis notaui, cum uero Socrates Philosophus, uel Socrates ambulans, tunc significatur nomen magis per Philosophum, uel per ambulans, quam significet, & non ipsum, sed magis aliud quidquam significat. sic ergo uel hic, ipsa per se res si capiatur substantiæ, nihil significat: cum uero complicata uoci fuerit, tunc ab illa significatur. } Amplius autem genere quam specie determinationem facit: nam qui animal dicit, plus complectitur, quam qui hominem dixerit. } Hoc est, etsi substantia omnis secunda substantialem rerum qualitatem decernit, genus tamen magis uniuersaliorem communioremque, species particulariorem qualitatem dijudicat.

XVIII.

INEST autem substantijs nihil illis esse cötra

rium. Primæ enim ſubſtantiæ quid erit contrarium, ut cuidam homini, uel cuidam animali? at uero nec homini nec animali aliquid eſt contrarium. Non eſt autem hoc ſubſtantiæ proprium, ſed etiam multorum aliorum, ut quantitatis. bicubito enim uel tricubito, nihil eſt contrarium. at uero nec decem, nec alicui talium. Niſi forte quis multum pauco dicat eſſe contrarium, uel magnum paruo. Determinatorum uero quãtorum nullum nulli eſt contrarium.

{Competit ſubſtantijs nihil quoque ipſis eſſe contrarium.}

Ad quartum tranſgreditur cõſequens tertio quoque damnato, utpote ſoli, uerum non omni competente. Enimuero hoc eſt, nihil contrarium eſſe ſubſtantiæ. ait enim quidnam cõtrarium eſt socrati, aut alij cuiquam indiuiduo? At uero nec ſecundæ. nam quid homini eſt aut animali contrarium? Verum ſiquis dixerit, quid igitur? non aduerſatur ignis aquæ, & terra acri? Dicimus repugnare ſibi hæc mutuo non qua ratione ſubſtantiæ ſunt, ſed qua affectæ ſunt qualitatibus. aquæ enim qualitati frigidæ atq; humidæ calida & ſicca oppoſita eſt ignis. non ipſæ ergo inter ſe pugnant ſubſtantiæ. nam hæc non per tota ſeipſa contraria ſunt, cũm nõ materia & corpore, ſed ſolis obluctentur qualitatibus. Sciendum eſt rationabile irrationabili non eſſe contrarium. ſiue. n.

negatio rationabilis irrationabile sit, negatio contrarium non est: siue potestatem affirmandi habeat quę speciem quandam a rationabili diuersam declaret, ne ita quoque contrarium est rationabile irrationabili, cum in esse ipsum deducat atq; constituat. Sed neque species alia contraria est speciei uerũ contrarietates circa differentias & qualitates uisuntur. Forsitan uero siquis diligenter exquirat, ne penes quidem qualitates obiectam esse igni aquam profitebimur. sidunt enim circa idem subiectum contraria, atque ita aduersum se inuicem bellum suscipiunt, utroque studente eorum subiecto potiri, & alterum expellente. Ignis ergo si caliditati frigiditatique alternis non subiacet, ne proprie quidem caliditati ut in igne, oppositum quidquam esse censebimus, si opposita ut dicimus circa idem pugnant subiectum. Hoc uero etiam reprobat, perinde quasi non uni substantiæ quamuis uniuersæ competat. quãto enim nihil inquit contrarium ut denario. uel bicubito. nam quid esse ijs potest contrarium? non enim quadricubitum contrarium bicubito, corrumpunt nam se mutuo contraria: hic uero auctio bicubiti est quadricubitum. { Nisi quis multum pauco uel magnum paruo dicat esse contrarium. } Atqui ne hæc quidem contraria sunt quanta. quoniam ex multis paruis magnum, & multum ex pluribus paucis consistit, atque hæc paulopost non quanta esse, sed ad aliquid ostendet. Veruntamen etsi quis concessio-

nem inquit dederit ut quanta sint, nihil tamen no∗ stra intererit. satis enim nobis est ad demonstran∗ dum non uni substantiæ nullum contrariorum ines se; si quantis etiam definitis id competat: Definita quanta ea nominant, quæ circunscriptam quibusdam finibus habent quantitatem, neque relatione ad aliud dicuntur. paruum autem & magnum; & multum & paucum sunt infinita.

XIX.

VIDETVR autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem, non quoniam substantia non est à substantia magis & minus substantia (hoc.n. dictum est quoniam est) sed quoniam unaquæque substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus: ut si est eadem substantia, homo, non erit magis & minus homo, neque ipse se ipso, neque alter altero. non enim est alter altero magis homo, sicut est album alterum altero magis & minus album, & bonum alterum altero magis & minus bonum. Sed & ipsum seipso magis & minus dicitur.. ut corpus cum sit album, magis nunc album esse dicetur quam prius: & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis neque minus. nihil enim homo magis: nunc homo quam prius dicitur, neque aliorum quicquam quæcunque substantiæ sunt. quapropter non recipiet substantia magis & minus.

{Videtur porrò ſubſtantia non accipere magis & minus.}

Ad quintum conſequens acceſsit, a ſubſtantia inquam non admitti magis & minus. Verbum autem uidetur fingi hoc loco ſignificat,ſed quod perſuadere non aliter queas,quodq; deponi non poteſt.Proprium uero hoc ex proxime antecedenti ſequitur, ortumq; ex illo obtinuit ſubſtantiæ cõtrarium nihil eſſe dicente.fieri enim magis & minus in ijs natura paratum eſt,in quibus & contrarietas,idq; non ſimpliciter.non enim contraria quæcunq; magis & minus accipiunt, ſed quæ miſceri inter ſe natura apta ſunt.par enim & impar quanquam ſunt contraria, magis tamen & minus nequaquam admittunt.quoniam nec miſceri natura ſunt idonea. neq; enim eſt par magis par pari:neque impar impari magis impar. album autem albo magis eſſe album dicitur: quoniam nigro ſuapte miſceri poteſt natura. dicitur enim id magis album quod a nigro longius diſtat:minus uero album,quod plus cum nigro miſtionis accepit.& uero ipſum quidquam ſeipſo magis album dicitur. aliquid enim cum album nunc ſit, fit ſeipſo albius, diſcreto quod in ipſo immiſtum eſt nigro. ſimiliter & in alijs. ergo ſi nec omnia magis minuſque admittunt contraria, ſed ea duntaxat quæ miſceri natura ualent, multo minus ea quę ne ullum quidem prorſus habent contrarium,magis et minus recipient.Sciendum contraria ipſa fines eſſe,

magis autem & minus uiam ad contraria. Ac contraria quidem uocat album & nigrum. magis uero & minus, mutationem ex albo in nigrum, uel ex nigro in album quæ non tota simul fit, sed uia quadam per accessionem utitur, facta ex albo uel nigro in alterum transformatione. Itaque contraria ubi sunt ibi aduerbia magis minusq; sunt. & ubi non sunt contraria; neque magis & minus: ubi item magis minusque, ibi contraria, & ubi magis minusque non sunt, nec ibi contraria habentur. quatuor enim semper hæc inter se contingunt. uerum hæc ex Platonis sententia medio prædita dicuntur. neque enim semel natura a contrario in id quod plane contrarium est transilit, sed uia utitur quadam, fitq; minus album, & minus adhuc, atque ita nigrum. Aristoteles uero non omnia inquit contraria medijs distincta esse ut Plato affirmabat: sed nouit etiam quę medio careant: tametsi duo duntaxat, par & impar, & morbum sanitatemq;. Quidam uero & horum media esse arbitrantur. paris enim qui in duas æquales portiones diuiditur, & imparis qui in duos pares nō secatur numeros, tres medij habentur, pariter par, qui usque ad unitatem æquali partitione dissecatur, ut numerus trigintaduo, in sedecim, & octo, & quatuor, & duo, & unum. & impariter par, qui multis paribus acceptis sectionibus in numerum imparem desinit, ut quadragintaocto, in uiginti quatuor, & xij. & vj. & in tria numerum imparem terminat. &

pariter impar qui in duas quidē partes æquales disiungitur, cæterum eius segmenta protinus imparia sunt, ut decem & octo in ix. diductus. ac sunt quidē ut aiunt paris & imparis ij quos diximus medij: morbi uero ac sanitatis conualescentia. Si magis & minus non admittit substantia, quomodo in libro de generatione atq, interitu minus calidum aerem dicit ut igni collatum? calidior est.n. ignis aere. & aer quam aqua humidior. & aqua frigida magis quam terra. & terra igne siccior, hæ autem substantiæ sunt. Ac dici potest qualitates has rursus non ceu substantias magis ac minus suscepisse. quælibet.n. in proprio subiecto plurima est. ut accidentia uero intendi ac remitti. nam quod minus est si in id quod est magis euadat, non speciem aboleuit, aer autem acceptis igneę caliditatis mensuris aer non mansit. Illud uero tenēdū est, non esse in solis accidentibus magis & minus, cum demutationem speciei non faciunt. uiuit.n. magis mens quā anima Enimuero non omnino fit magis & minus ob contrarij mistionem. tametsi nanq; immortalis anima est, minus tamē uiuit qu am mēs. Composita quoq; essent hoc pacto elementa. erit.n. humidus ignis, utpote minus siccus quam terra, & aqua sicca, quasi in humiditate aeri cedat. atque in alijs similiter elementis sed hæc speciem obtinuere. Quamobrem minoris id genus rationes, remissiones magis sunt degenerationes ue formarum. sicut & luna quę cum quintę sit essentiæ ultima, quamuis

seipsa contentorum particeps non sit, habet tamen quidquam in se forma diuersum; ut facies ea declarat quæ in ipsius medio pleniluniis apparet. & color qui in eius deliquiis carbonis specie cernitur, qui dissimilaris est, horum enim neutrum terræ mistione, sed quintæ essentiæ succiditatis remissione prouenit. { Dico autem non substantiam substantia non esse magis minúsque substantiam. } Quoniam enim superius primam secunda magis esse substantiam dixit, (est enim inquit substantia quæ potissimum & primo & maxime dicitur) & ipsius secundæ speciem magis genere esse substantiam, cum ait secundarum uero substantiarum magis substãtiam esse speciem quam genus, merito in quæstionem uocat, quomodo cum substantiam substantia magis esse substantiam supra commemorauerit, nunc dicat, uidetur autem substantia non admittere magis & minus. Cui solutionem inferens inquit, non dictum eodem esse modo magis quidem & minus esse illic, hic uero non esse. ibi enim substantiarum collationem ordinemque secundum profunditatem contemplando: primam secunda magis substantiam esse pronunciabat, quasi hominum magis pluralitati cognita esset. & secundæ speciem magis, quòd primæ species sit quam genus propinquior, hic uero secundum latitudinem collationem faciens, indiuiduum inquit neque ipsum seipso neq; aliud alio magis esse minúsq; substantiam. Socratē

enim neque ipsum seipso magis & minus quis hominem dixerit, neque Socratem Platone magis hominem. Sed neque species uel ipsa sese, uel alia quã alia magis substantia est, ut homine equus, nihilo magis substantia: eodem pacto & in generibus. Enimuero proprium hoc seu cõsequens omni quidem, non soli tamen competit substantiæ. etenim non admittit quantum magis minúsque, quoniam nec quodpiam habet cõtrarium. Sed neq; par neq; impar, quoniam ne misceri quidem hæc suapte posſunt natura. Quamobrem uero quemadmodum in propriis aliis ad finem aiebat, non est autem hoc substantiæ proprium, quandoquidem licet omni uerbi gratia insit, soli tamen, aut soli quidem, sed non omni, non perinde & hoc loco fecit, dixitque non proprium hoc esse substantiæ quamuis omni conueniat, siquidem quantum magis minúsque nõ suscipit. Dicimus, hoc propterea quod ex dictis pateret omisisse. quoniã enim ut dixi sunt consequentia planéque id quod est non esse aliquid magis & minus, ex eo quod est non habere contrarium, sequitur, paulopost uero prius nec substãtię nec quanto aliquod inesse contrarium ostendit, id nobis colligendum ac subaudiendum reliquit, nempe non solius esse substantiæ magis ac minus non admittere, sed etiam quanti.

X X.

MAXIME uero proprium substantiæ esse ui-

detur quod unum, & idem numero est, contrariorum susceptiuum esse. ut in alijs quidem non habet quisquam quod proferat tale, quæcunq; non sunt substantiæ: quod cum sit unum numero susceptibile contrariorum sit: uelut color qui est unus & idem numero, non dicitur albus & niger. neq, eadem actio & una numero, praua & studiosa. similiter autem & in alijs quæcunq; non sunt substantiæ. Substantia uero cum unum & idem numero sit, susceptiua contrariorum est: ut quidam homo cum unus & idem sit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger: & calidus, & frigidus: & prauus, & studiosus. in aliis autem nullis aliquid tale uidetur. Nisi quis forsitan instet, dicens orationem & opinionem contrariorũ esse susceptibilia. eadem enim oratio uera & falsa uidetur esse: uelutisi uera sit oratio, sedere quendam, eo surgẽte ipsa eadem falsa erit. similiter autem & de opinione. siquis enim uerum putet aliquem sedere, surgente eo falso putabit eandem de ipso opinionem habens. Sed siquis et hoc suscipiat, tamen modo differt. nam ea quæ in substantiis sunt, ipsa quidem mutata, susceptibilia sunt contrariorum. Frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum ex albo, & studiosum ex prauo. similiter autem & in aliis unumquodque eorum mutationem suscipiens. susceptibile contrariorum est. Oratio nanque & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant: cum uero res mouetur, contraria circa ipsa fiunt. oratio nanque eius quod sedeat aliquis, permanet ea.

dem: cum uero res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando autem falsa dicitur. similiter autem est & in opinione. quapropter saltem modò proprium substantiæ est, ut secundum mutationem suiipsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc uerum. Oratio nanque & opinio non in eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur, sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit. nam in eo quod res est aut non est, in eo etiam oratio uera uel falsa esse dicitur, non in eo quod ipsa susceptibilis sit contrariorum, simpliciter enim a nullo neque oratio neque opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum. cum nulla contrarii sit passio in eis facta. Verum substantia in eo quod ipsa contraria recipiat, in hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur. languorem enim & sanitatem suscipit, & candorem & nigredinem, & unumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantiæ, cum unum & idem numero sit, secundum suiipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

{ Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem unúmq; numero est, uicissim id capax esse contrariorum. }

Sextum hoc consequens proprium assignauit substantiæ, quod & inter cætera præcipuum habet, id inquam quod una numero ac eadem manens, contrariorũ sit capax. Socrates enim unus idémq; permanens, modo calescit, modo frigescit, & in qualitatibus similiter aliis, reliquísq; accidentibus. Hoc autem soli competit substantiæ, uerum non omni. aliud enim præter ipsam nihil unum idémq; manens numero, natura est aptum contrariis excipiendis, accidentia inquam ab ea enim ubi discesseris, accidentia omnia sunt. neque enim prorsus natura comparatum est accidens subiici, ut illi existendi primordium præstet. non enim subiacet album nigro uel calido, neque id genus alicui. eadem & aliis accidentibus ratio est. ergo nec capax est cõtrariorum: competit igitur hoc soli quidem, non tamen omni. nam secundæ id nequaquam conuenit. neque enim unum idémq; numero dici proprie uel genus uel species possit, cum proprie unũ numero circa induidua spectetur. Præterea quamuis unum sit species, non tamen est contrariorum capax. neque enim corpus est, ut caliditatem uel frigiditatem uel eiusmodi quidquam accipiat. simi liter nec genus. sed hæc sane effectiua esse contrariorum, aut diuidi in contraria dicuntur, mortale inquam & immortale. rationale atque irrationale. At ne contraria quidem hæc sunt, siquis acrius inspexerit; corrumpuntur enim inter se contrariæ

hæc autem mutuo se magis asserunt quàm corrumpunt simpliciter enim rationale atque immortale bruta & mortalia promunt in naturam. Quid ergo si non omni inest substantiæ, id eius maxime proprium esse arbitratur? Dicimus itaque cum prodita sex quædam uelut propria substantiæ sint, primũ quartum quintúmque esse quæ omni substantiæ non tamen soli competerent, non esse inquam in subiecto, quod differẽtiæ quoque constabat. & quartum, nihil esse illi contrarium, quod & quantis aderat. præterea & quintum, non admittere inquam magis & minus, quod & ipsum suppetebat quantis. At secundum quod erat subiecta iis omnia dici uniuoce, neque omni competere. nec enim conuenit primæ, neque soli, quandoquidem & differentiis. Tertium autem, quod est hoc aliquid significare: & ad hoc, sextum, unum inquam idémque numero manens, capax contrariorum esse, soli substantiæ subesse, quamuis non omni. Ergo ne unum quidem ex quatuor iure approbat, quoniam non soli inerat. nemo enim quod & alij competit, id esse alicuius dixerit proprium, tametsi omni adest subiecto: sed magis quod soli quanquam non omni. At cur duorum tertij & sexti, sextum antepo nit? quoniam illud, quod est significare hoc aliquid, idest singularem numerum, secundæ substantię uoce conuenire uidebatur. hoc uero reipsa uidetur congruere. Quocirca ut omni quoque substan-

tiæ assignatum cohærere proprium ostendamus, hoc pacto immutatis parum Philosophi uerbis dicamus. Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, indiuidua quæ sub ea continentur, uicissim capacia esse cōtrariorum. sic enim & de omni substantia proprium hoc prædicabitur, neque aliorum ulli congruet prædicamentorum. nam nec quanti indiuidua, uerbi gratia decem: nec qualis, ut in hoc lapide album, capacia sunt uicissim contrariorum. Verbum uicissim, adiectum est, quoniam non dealbatur simul ac denigratur Socrates: nec simul ægrotat sanitatéque fruitur. Verba autem adiacent illa, unam eandémque numero, quoniam numerus quoque contraria par & impar admittit. non unus tamen numero, sed specie unus: quando ne ut in numero quidem consistit par & impar, sed ut in materia quæ potest in par atque impar diuidi. nam cubitale lignum & in par & in impar secatur, & pares equi possunt impares reddi alterius additione. Et uero corpus quamuis contraria admittat, ut album & nigrum, non unum tamen numero, sed specie est unum, Sed enim ab Aristotelica ipsa dictione id quod dicitur contemplemur. { Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem unúmque numero est, uicissim id capax esse contrariorum. } Nam unum quidem numero, ut idem seruetur subiectum: idem uero, ne secundum subsistentiam mutetur. fit enim color ex albo ni-

ger mutationem suscipiens essentiæ. nam subsistentiam in eo quod album est propriam obtinet. itaque si in nigrum mutetur, secundum subsistentiam mutatus est. at Socrates unus & idem manens, quãdoque calidus, quandoque frigidus fit. & in aliis similiter. Capax autem contrariorum, ut excipiendorum uicissim contrariorum facultatem ostendat. non enim excipere contraria, siquidem essent in eodem pugnantia, sed capax dixit, quo ut exposui facultatem indicaret. in aliis autem prædicamentis nihil eiusmodi uidetur. Sed rogabit quisquã fortassis, Quid ergo? & coruus hic est capax albedinis, uel olor nigredinis? quomodo igitur esse capax dixit contrariorum? Sed respondemus, ab ratione haudquaquam fore alienam in coruo aliísque innumeris dubitationem, si capacem esse omnem substantiam contrariorum omnium dixisset. Neq; enim nigra fieri ualet cerussa, neque ignis, si ignis maneat, capax frigiditatis humiditatisúe est. nec aqua, nec terra leuitatis. nunc uero non omnium, sed simpliciter contrariorum dixit. Quamobrem etsi coruus quoq; albedinem non accipiat, aut olor nigredinem, tamen caliditatem, frigiditatem ac cæteras contrarias qualitates admittunt. & ignis licet non frigiditatem uel humiditatem uel quid ei contrarium sustineat, lationem tamen deorsum capit uiolentam, cum sursum ferri suapte natura incitetur. Quid uero de Sole & Luna ac simplici-

ter cœlestibus dixerimus? horum enim quoduis cũ numero unum idémque sit, tamen contrariorum capax non est, nisi contrarias quis & hic ceperit motiones, quoniam ab ortu quidem motu feruntur cum uniuerso, per se uero ipsa contrario cientur. In septem autem errantibus, ab australibus quoque regionibus ad aquilonias, & ab iis rursus ad australes transitum ceperis licet: eámque contrarietatem qua a terra longius recedunt, ac prope eandem iter tenent: nec'non qua cõgrediuntur, digrediuntúrq;. In luna autem & eius illustrationes & deliquia. Quo fit ut sphæra sola immobilis non capax contrariorum esse uideatur. Aliter quoque respondeas: Supra diximus inesse hoc quidem substantiæ, uerum non omni. neque enim speciebus competit ac generibus, sed quæ sub iis continentur indiuiduis. Vniuoca uero ne omnino generis quidem uel speciei cuiuspiam sunt indiuidua, ut Sol & Luna. & uero cœlum prorsus unicum quoddam est. Non ergo sermo arguitur Aristotelis, etsi capacia cœlestia nõ sint contrariorum, nam de indiuiduis quæ sub generibus speciebúsque comprehenduntur, non de omni substantia agitur. Diximúsque item hoc soli substantiæ, quamuis non omni congruere, quãquam ne indiuiduis quidem inest uniuersis, ut quidam putarunt, propter cycnum qui album nõ mutat. Verum tametsi oppositionem hanc non admittant, suscipiunt tamen, ut dictum est opposi-

tionem aliam, quæ eſt calidi & frigidi humidique ac ſicci. Secundæ autem ſubſtantiæ, ut quæ ſunt immutabiles, non recipiunt contraria. ſimiliter & cœleſtia cum ſint immutabilia, quatenus talia ſunt, contraria non admittunt. Quidam uero difficultatem proponunt, nempe uniuerſalem hominem ſi mutabilis ſit, capacem contrariorum. ſin non mutabilis, Deum igitur, quod abſurdum eſt, fore. Dicimúſque conſtitutiuis eius partibus eſſe immutabilem, ut animali, rationali mortali. homo enim nullus cum animal ſit, fit inanimal. aut cum rationalis exiſtat, expers euadit rationis. aut mortalis immortalitate fruitur. ſic enim & Plato opinatur, qui immutabilem eſſentia, actione uero mutabilem eſſe rationalem animam aſſerit. { Niſi quis forſitan ineſt, ac orationem opinionémque eiuſmodi eſſe dicat. nam oratio eadem & uera & falſa eſſe uidetur: ut ſi uera ſit ſedere aliquem, ubi is conſurrexerit, eadem falſa erit oratio eodem modo & de opinione. ſi quis enim uere opinetur ſedere quempiam, ut ipſe ſurrexerit, falſo opinabitur is qui eandem de ipſo opinionem habet. } Quæſtionem quandam per ſe ipſe in medium adducit, quam ab aliquo exulcerari par erat: eíque quoad fieri potuit ſolutionem affert. quiſquam enim dubitaſſet, quomodo ſolius dicat ſubſtantiæ proprium eſſe, oportere, quæ idem unúmque numero eſt, capacem eam eſſe contrariorũ. Nam ecce & pronunciatiua ora-

tio, & opinio, quarum oratio tum pronunciatiua tum animo concepta quantum eſt, opinio autem quale, cum unum idémque maneant, capaces ueritatis ſunt & falſitatis. quæ enim dicit oratio Socrates ſedet, ſi forte ſedeat Socrates, uera: rurſum ſi ſurrexerit, hæc eadem falſa eſt. Similiter & opinio de Socrate ſedente, ſi eum ſedere contingat, recte ſentit: ſi ſurrexerit, eadem falſo exiſtimat. Itaque eadem oratio, atque opinio eadem, cum unum idémque maneant, capaces ſunt ueritatis falſitatíſque. Solutionem igitur quæſtioni bifariam infert, tum per fiduciariam reprobationem (ſic enim eam uoco quam Græci antiparaſtaſin nominant) tum per inſtantiam: quam iidem Græci enſtaſin appellant. Eſt ergo fiduciaria reprobatio, cum id quod obiicitur admiſerimus, oſtenderimus autem quanquam ita res habeat, ei tamen quod dicimus, nihil officere. Inſtãtia uero, eſt cum nihil omnino quæſtioni cedimus, ſed ipſam ſubuertimus, perinde quaſi non ita ut eſt propoſita habeat: ac primum quidem quidem per fiduciariam reprobationem ſoluit ſic inquiens. {Si quis autem uel hoc admiſerit, modo tamen differt. nam quæ ſunt in ſubſtantiarum genere, cum mutentur ipſa, capacia ſunt contrariorum. mutatum nanque eſt frigidum ex calido factum, alteratum enim eſt, & nigrum ex albo, & ſtudioſum ex uitioſo. eodem pacto & in quouis aliorum ipſum mutationem ſuſcipiens contrariorum eſt capax.

oratio autem atque opinio ipſa quidem immobilia uſquequaque omnino permanent, at res cum mouetur, fit circa ea contrarium.} Si uero etiam inquit orationem eſſe concedemus contrariorum receptricem, non eodem tamen modo cum ſubſtantia ſuſcipiet contraria, nam ſubſtantia quidem motum ipſa concipiens, ex calida frigida fit, & nigra ex alba: in cæteris quoq; contrariis eodem modo at manens immobilis oratio, eo quòd mota res ſit, ueritatem accepit falſitatémque: nam cum ſedeat Socrates, oratio quæ ſedere eum dicit uera fit, ubi uero ſurrexerit, falſa eſt, ergo Socrates is qui mouetur, oratio autem manet immobilis: idque merito. nam neque in ſolis orationibus, neque in ſolis rebus ueritas mendaciúmque eſt, ſed in uerborum cum rebus cohærentia. Quemadmodum enim calceatio neque in ſolo pede, neque in calceo, ſed in calcei ad pedem concinnatione ſpectatur, ſic ueritas quoque in uerborum cum rebus conuenientia. Eadem & in opinione dicemus. nam manens & illa immobilis, re commota, uel uera uel falſa dicitur. Modo igitur quodam hoc proprium ſubſtantiæ eſt: ſiquidem alio modo conceptrix eſt contrariorum ſubſtantia, alio oratio atque opinio. { Quod ſiquis receptiua contrariorum eſſe opinionem orationemque acceptauerit, hoc uerum non eſt.} Ac per fiduciariam quidem reprobationem hoc pacto. per inſtantiam uero ſic dubitationem ſoluit, hoc

autem uerum non est idest dicere ab oratione uel opinione admitti contraria, uerum non est. {Simpliciter autem a nullo neq, oratio mouetur neq; opinio. quapropter non erunt susceptiua contrariorũ, cũ nullus in iis affectus prouenerit.} Nam substantia in contrariis excipiendis motu cietur qualitati conueniente. horum uero neutrum ab altero mouetur. siquidé neq; oratio causa est rei mutandæ atq; in cõtraria dimouendæ, neque res mota quidquam secum orationis commouit. nam mansit eadem immobilis oratio. nec quidquam perpessa est afficiuntur enim quæ capacia contrariorum sunt, cum sit affectus mutatio in contraria. at quæ afficiuntur mouentur. nam motus est ipse affectus. Si ergo non permanet pronunciatiua oratio, sed simul atque dicta est, etiam deperiit. constat nec eam moueri. quomodo enim quod non est, moueb.tur? nisi moueatur, neque afficitur, nisi afficiatur, neque admittit contraria. sed ab oratione sane fatebimur quę eadem specie, non etiam numero sit contraria, excipi. eodem pacto & in opinione allegabimus. { Quo circa proprium fuerit substantiæ ut eadem atque una numero capax contrariorum pro sua ipsius mutatione sit }Cum orationem non unam eademque manentem contrariorum receptricem esse ostenderit, quod soli hoc insit substantiæ, per hæc sermonem concludit. decenterque uerba illa, pro sua ipsius mutatione, apposuit. non enim oratio in-

quit atque opinio contraria suiipsarum mutatione, sed eo quòd res immutetur accipiunt at substantia ipsa cum penes qualitatem mutetur, receptrix facta est contrariorum. Vnum autem numero dixit, quoniam numerum ut materiam intelligamus oportet, contrarietatesque circa hanc fieri, nempe parium atque imparium.

DE QVANTO.
XXI.

VANTI autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum. & aliud quidem ex habentibus positionem ad seinuicem in ipsis partium constat. aliud autē ex non habentibus positionem. est autem discretum quidē, ut numerus, & oratio: continuum uero, ut linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc, locus & tēpus. Partiū enim numeri nullus est cōmunis terminus ad quem copulētur partes eius: ut quinq; si sunt denarij partes, ad nullum terminū cōem copulantur quinq; & quinq;: sed semper discreta sunt. & tria & septē ad nullum communem terminum copulantur. neq; omnino habeas in numero communem terminū partium accipere, sed semper discretæ sūt. quapropter numerus quidē discretorum est. Similiter autem & oratio. Quod etenim quantum sit oratio, manifestū est, mēsura

tur enim syllaba breui & longa. dico autem cum uoce orationem factam. ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur. non enim est communis terminus ad quem syllabæ copulentur, sed unaquæque diuisa est ipsa secundum seipsam. Linea uero continua est. est enim sumere communem terminum punctum ad quem partes eius copulentur. & superficiei, lineam. plani nanque partes ad aliquem communem terminum copulantur. similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum lineam uel superficiem, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus. præsens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum. rursus locus continuorum est, locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur. ergo & loci partes quæ obtinent singulas corporis partes ad eundem communem terminum copulantur ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad unum enim communem terminum eius partes copulantur.

{Quanti uero alterum discretum est, alterum cōtinuum.}

Cuiusnam rei gratia præposita sit prædicamentis omnibus substantia iam supra enarrauimus. sedé autem secundam obtinet in prædicamentis Quantum pluribus de causis. ac primum quidem, quod quanti in sermone de substantia meminit, cum di-

xit non esse proprium substantiæ nihil esse ei contrarium, siquidem est & quanti. ne igitur diu nos quanti naturæ ignaros relinqueret, protinus de hoc post substantiam uerba facit consulto. Deinde uero, quoniam quantum secundum sibi locum in rerum natura, uendicat. prima enim materia, ut sæpe proditum est, cum incorporea, informis, infigurataque sit, prius in molem elata quantitatem consequitur, ac tres dimensiones capit, fitq; triplici preditum distantia, quod secundum subiectum Aristoteles nominat tum sic qualitates suscipit, et fit compositum, facitq; elementa: uerbi gratia quod trino cõstat spatio, caliditate frigiditateq; accepta, fit ignis: frigiditate autem & humiditate, fit aqua: similiter & reliqua. Secundum igitur locum in ijs quæ sunt iure obtinet quantum. Quale uero in ijs quæ sunt tertium possidet. Quartum quæ ad aliquid pertinent. siquidem respectus quidam utriusque predicamenti sunt quę ad aliquid referuntur. Et quoniam cęteris sublatis, mente concipere potes naturale corpus, si desit dimensio, ne corpus quidem complecti animo ualeas. locus autem & tempus & reliqua cõpilata inde sunt. Tertia causa est, quod quoniam substantia in primã ac secundam diuiditur, primum autem & secũdum numeri est, numerus uero quanti, merito locus quã to post substantiã destinatus est. Et aliter. ipsum quęrere prius, quanti est. Rursus numero utitur definitio corporis. cum inquit quod triplici constat dimẽ-

ſione,corpus autem ſubſtantia eſt numerus, quanti.Itaq; ſermonem de quanto iure facit Ariſt.omnibus de cauſis ſecundum. Diuidit uero quantum in continuum atque diſcretum. Eſt porrò continuum quantum quod unitas habet partes, atque inter ſe cohærentes. diſcretum quod econtrario ſe habet, quod partes inquam a ſeinuicem obtinet diſiunctas.Quanti continui quinque ſpecies enumerat, lineam,ſuperficiem,corpus,locum,tempus, diſcreti duas,numerum,orationemque. Cęterum gratia eorum qui Geometria initiati non ſunt, de his opus eſt pauca dicere. Sciendum igitur id a geometris corpus uocari,quod tres obtinet dimenſiones, longitudinem, latitudinem, profunditatem, corpus autem,aut finitum eſſe,aut infinitum.Sed non eſſe infinitum demonſtratum Philoſopho eſt in Naturali auſcultatione.ergo neceſſe eſt finitum ſit corpus omne,ſi infinitum eſſe nullum poſſe oſtenſum eſt. quod autem finitum terminatumque eſt,id a termino clauditur. aliud ergo terminus eſt ab eo quod terminatur, quando quidem terminos ambo, aut ambo terminata appellare erat neceſſe. Nam ſi hoc terminus eſt, illud quod terminatur, idem uero ei quod terminatur eſt terminus, nec ab eo diuerſus, neceſſe eſt quod diximus ſequatur. Vt enim Socrates eiuſque imago, diuerſa,non eadem ſunt(nam ſi eſſent eadem,aut ambo Socratis imago eſſent, aut ambo Socrates)ita in termino & eo quod termina-

tur sese res habet. hæc igitur non esse eadem est necesse, quando quidem esse diuersa confessum est. Corpus ergo si tribus præditum sit dimensionibus, huius terminus tres non habebit. Aut igitur duas aut unam habuerit, sed unam obtinere non potest, non enim corpus ipsum in uniuersum terminabit enimuero terminus totum id quod terminat extrinsecus emetiatur oportet opus igitur est ut corporis terminus totum ipsum deforis ambiat, nec profunditatem tangat. id si sit, longitudinem solum latitudinemque habebit corporis terminus, quocirca dimensione una a corpore superabitur, ne idẽ sit corpori, qui est superficies corpus limitans, ac secundum longitudinem latitudinemque circunscribens. Quoniam uero ne hæc quidem extremo uacat, necesse est huius quoque terminum iuxta sermonem de corpore habitum, una dimensione ab ipsa supera ri. Hæc igitur cum penes longitudinem ac la itudinem consideretur, ille unum tantũ quod est in longi tudinẽ spatium habebit. is aũt linea est, lõgitudo latitudinis expers, uti eius quoq; habet definitio. At quoniam terminata quoque linea est, necesse est huius etiam terminus eadem ratione uno dimensu sit ea inferior. Hæc ergo cum in sola spectetur longitudine, huius terminus dimensione omnino uacat, quod est punctum. iccirco & ipsum finiens Geometra, pũctum inquit est cuius pars nulla est. Quod aũt nostræ cõmentũ non sit cogitationis, esse longi-

tudinem quę latitudine careat, sed in rerum quoque natura inueniatur, perspicue ostendunt locorum distinctiones illustrium ab opacis. ubi enim sol uerbi gratia parieti incubuerit, eiusq; partem illustrauerit, necesse est quod locum collucatum ab obumbrato disterminat, longitudo tantum sit quę in latitudinem non porrigatur. nam si habeat latitudinem, id omnino aut lumine affusum est, aut umbra contectum. nõ enim quidquam inter hæc medium est: sed si lumine præditum, illustrato: si umbrosum, obumbrato applicabitur. At uero linea palam inter hæc media cernitur: quę in longitudinem solum extensa obscuram a luminoso discriminat. nam si discreta hæc a se mutuo sunt, necesse est præter hæc sit aliquid quod ipsa disiungat, nec radijs illuminatum sit, nec umbra occupatum. Neq; hoc latitudinem habebit. habet enim id latitudinem quod necesse est lumine sit aut umbra affectum. at horum neutrum est, cũ utriusque diremptio sit. Quare necesse plane est insolati atq; inumbrati loci interlimitiũ, lõgitudinẽ latitudine carentẽ esse duntaxat, quod est linea. Quin cõis quoq; lineæ naturaliter notitiã obtinet, cũ uias metimur: longitudinem. n. sine latitudine solam accipimus. Rursus uero ipsius superficiei notio habetur, cum mensura definimus agros: nam eorum longitudinem solum latitudinemq; æstimamus. at uero puteis & parietibus & lignis metiendis, corporis intelligentiam concipimus, lõgitudinem & latitudinem

& pro-

& profunditatem nimirum assumentes. Rursum ita que si infinita linea non est, sed terminis conclusa, ipsius quoque omnino finis necesse est ab ea uno spatio uincatur. Linea igitur quoniam unam in partem dimensile est, huius terminus nulla constat dimensione, quod est punctum. quamobrem & id ita finiunt, cuius pars nulla est. Ac si quidem per resolutioné hæc inter se deinceps posita esse ostendimus, & uero per compositionem idem hoc rursus demõstrabimus. Punctum si in fluxu ponatur, lineam facit, principium enim lineę est, ut ipsum nunc tempo ris, & momentum motionis. Quapropter recte affirmat Arist. proportione hæc sibijnuicem respondere, punctum, & ipsum nunc, & momentum. Quã enim punctum ad lineam utpote lineæ principium absque dimensione habet rationem, eandem & ipsum nunc ad tempus obtinet, & momentum ad motum: cum principia sint cõsequentium, ac spatio careant. Linea uero in latitudinem mota superficiem parit hæc autem si in profundum agatur, corpus efficit. Atq; hæc de agnoscendis a nobis his quid linea sit, & superficies & corpus. Quod autem sint hęc cõtinua nemo ambigit: cohærent enim ipsis partes, suntque una inuicem iunctæ. At locus & tempus nõ ex se habent continuum, quo circa & Aristot. tribus prioribus enumeratis linea superficie, corpore, uelut ab alio principio subiunxit. {Adhuc autem præter hæc locus & tempus.} Quali illa ex se continui-

tatem habeant, hæc non ex ſeſe, ſed aliis de cauſis. Eſt enim nihil aliud tempus quam motus menſura, qui in cœleſti fit globo. Diem nanque eſſe dicimus, ſolis reditum ab ortu ad ortum rurſus, & menſem ubi luna iterum ad idem punctum unde moueri cœpit redierit magis, uero a ſole diſcedens rurſus ad idem cum ipſo punctum ſecundum longitudinem coiuerit. Similiter & annum, circuitum ſolis in ſignifero. Tempus ergo menſura eſt motionis, fit autem motio in magnitudine. Ariſt. enim motum nullum per uacuum fieri poſſe demonſtrat, nam ſiquis motum inquit per uacuum fieri uelit, is rationem quam aſſignet non habet cur celerius globoſa corpora iis quæ folii ſpeciem referunt, tametſi pari conſtent mole deorſum ferantur, aliasque præterea demonſtrationes affert. Quare cum tria hæc ordine ſint diſpoſita magnitudo motus tempus, utcunque ſeſe habet magnitudo, ſic motus quoque, ac quemadmodum motus, itidem habet & tempus. Nam ſi continua ſit magnitudo, continuus erit & qui in ea fit motus, quod ſi motus continuus ſit, erit & tempus continuum. Simili modo & ſi diſcreta magnitudo ſit, diſcreta erunt & motus & tempus, Si in ligno uerbi gratia fiat motus, huius uero ſint partes diſcretæ, fiet diſcrete & motus. at ſi continuæ hæ ſunt, eſt & motus continuus. Itaque ſi continuus ſit cœleſtis globus, eſt & qui ab eo fit motus continuus, continuum uero & tempus, eſt enim nihil aliud tem-

pus,quam mensura quæ in eo fit motionis. Non igi
tur continuitatem ex sese habet tempus, sed pro-
pter motum,motus uero propter corpus in quo fit
motus,quo circa tempus quoque continuitatem ob
tinet corporis beneficio. Verum ne locus quidem
ex se continuum habet,est enim locus,uti iam dixi-
mus terminus ambientis quatenus rem quæ ambi-
tur complectitur,ut dolium locus est uini nõ ipsum
totum, sed eius caua superficies duntaxat. ergo ut
quod continetur se habet,sic habebit & locus. Cum
igitur continuum corpus omne atque in loco neces
sario sit,erit & 'ocus continuus,qua de re locus quo
que corporis ope quod in ipso est continuitatem ha
bet,est enim locus ut modo diximus,terminus am-
bientis.Nam quatenus quidem terminus est ambien
tis superficies non locus dicitur, continuusque est,
quatenus uero ambit locus habetque qua locus est
continuitatem ex eo ipso quod continetur. Quod
autem continuus sit omnis locus, uel hic constare
potest.Si enim dolium rescideris, nihilq; extra ui-
nũ, neque aerem, neq; aliquod corpus aliud suppo
sueris,inuenietur uini illius pars quæ per scissuram
apparet in loco non esse,quod est absurdum, nam
corpus omne loco contineri est necesse. quinque
igitur hæ sunt species quanti. Quam ob causam ue-
ro speciebus quanti non connumerat motum? Dici
mus propterea quonã motus infinita res quædam
est. est enim uia a potestate ad actum,ob id igitur

huius non meminit. Et item tanquam ad introducti- tios uerba faciens: prçceptionem enim maiorem rę quirit sermo de motu. Vel magis motum ne proprie quidem quantum esse dicēdum, est enim actus quidam eius quod mouetur: nam quonam pacto alterationem, uel auctionem, uel decrementum dixerim quantum? Vt ergo nec generatio quantum est, ita ne motus quidem ullus: nam nec motus localis ipse quantum est, sed actus quidam, propter subiectū uero in quo fit, & non per se continuitatem habet. Quamobrem mutationes in uniuersum, id quod supra quoque asserebam, uias in prædicamenta, non prædicamenta esse dicēdum est, aut alia ad aliud prædicamentum referenda, ut loco illo prodidimus. At tempus cum numerus mensuraq; existat motionis, proprie est quantum: nam quanti sunt numerus & mensura. est ergo tempus quantum, si continuum quoq; idest corpus quantum est. Cæterum quæritur quanam ratione corpus inter species quanti cū corpus substantia sit connumerauerit. Dico itaque esse & quantum & quale ut antea quoque indicauimus, substantiale, uerbi gratia calidum in igne quale substantiale est, & in corpore tripliciter dimensum, substantiale quantum. Quem igitur admodum si quis calidum in igne, non ut ignem, sed ut qualitatem simpliciter contempletur, id ad qualitatē refert, ita corpus quoq; quoad longitudinem & latitudinem & profunditatem simpliciter habet spectantes, ut spe-

ciem quanti,nec ut ſubſtantiam conſiderauimus.Diſcreti uero ſpecies ſunt,ut traditum eſt,oratio & numerus. Eſt enim oratio , & quantum,& diſcretum quantum.quantum quidem, quoniam ſyllaba breui & longa eam inquit metimur.diſcretum uero,quoniam ſyllaba quæuis propriam circūſcriptionem habet,poſſumuſq; ſyllaba una prolata ſupprimere alteram.Porro & numerus diſcretorū eſt:nam & huius quælibet unitas circunſcriptionem propriam obtinet. Hoc igitur pacto diuiſione uſus ac ſubdiuiſione, rurſus modo quodam alio ſubdiuidit quantum: quantum inquiens tum ex habentibus inter ſe partium quæ inſunt ipſis poſitionem , tum ex non habentibus conſtare. Et partium ſuarum inter ſe poſitionem habentibus dicuntur illa , quæ alicubi poſita ac demonſtrabilia ſunt , parteſq; habent totas ſimul conſiſtentes,ut lapis.etenim ſitus eſt uerbi gratia in pariete,& demonſtrari poteſt, ſub ſenſum enim cadit,ſimulque partes eius omnes cōſiſtunt. Ex ſitum itaq; habentibus ſunt corpus,& ſuperficies,& linea, & locus,demonſtrabilia nanque hæc ſunt omnia, & ſita alicubi,habentq; partes omnes quæ ſimul conſtent . At uero tempus & oratio neque demonſtrari queunt digito , cum ſenſui non ſuccumbant:neq; ſimul conſtitutas habent partes : neque enim tempus ſimul totum exiſtit,ſed in ipſo nunc ſolo: ipſum enim eſſe in eo obtinet quod fiat corrumpaturque protinus.Verum ne oratio quidem ſimul tota ſubſi-

ſtit, nam pronunciata ſyllaba quæ ſequuntur dicenda nequaquam expectat, ſed prius interiit prima quam ſecunda prodierit. Quomodo igitur quod non permanet poſitionem quampiam habet? atqui ordinem magis naturalem quendam habere hæc dixeris, eſt enim ipſum nunc futuro, non autem futurum ipſo nunc prius. eſtq́ue id naturalis ordo, cum non reflectatur. Ordo autem ad nos relatus, eſt cum nullo diſcrimine reciprocat, uelut cum a dextris inchoantes, primum dixerimus dextrum, rurſus ſi incipere a ſiniſtris uelimus, ſiniſtrum primum aſſeruerimus. Et uero oratio quoque ordinem obtinet naturalem, nam qui orationem dicit, primam ſyllabam hanc habet, illam ſecundam. Quin ordo etiam in numero eſt, quod duo priora uno numerentur. Verum quoniam eſt duplex numerus, alter in animo numerans, alter in numerabilibus, quemadmodum & Sextarius duplex, tum quo metimur, tum quem metimur, animo inſitum numerum non poſſe ex iis eſſe quæ poſitum partium habeant perſpectũ eſt, non enim ſitum quempiam habent eius partes, cum ſit intelligibilis, qui autem in numerabilibus eſt rebus, ut in decẽ equis, is ex poſitum habentibus conſiſtit. nam iacent uſquam eius partes, ac quendam inter ſe obtinent ſitum, ob id itaque dixit, {Poſitionem autem haud plane acceperis.} Nec dixit nequaquam, haud ignarus numerum altero ex poſitionem habenti-

bus constare, alterum ex non habentibus. Sed enim uel in ipsis auctoris uerbis perscrutari ea quæ diximus operæ pretium est. { Partium enim numeri communis nullus est terminus ad quem eius copulentur partes. } Quod numerus quantum sit, ne probatione dignum quidem arbitratur, qui enim numerum non uult quantum esse, nec aliud quidquam censuerit. quod autem discretum sit quantum, nimirum hoc asserit. non enim inquit terminum habet ad quem partes eius committantur communem. Nam si denarium numerum in duos quinarios diuiserimus, discretum utrunque circunscriptionemque habere comperiemus. neque enim unitas aliqua est quæ partibus utrisque coniuncta sit, suaque opera continuitatem iis largiatur. Similiter & in septenario numero. nam quarta unitas, trinitatum neutram neq; ad seipsam, neque eas inter se connectit, sed ipsa quoque circunscriptione propria consideratur. quare discretum quantum est numerus. Sed oratio quoque inquit discretum est quantum, eadem de causa. nam neque orationis partes, syllabas inquam, per cōmunē terminū quempiam cōtinuari cernas, sed circunscripta quælibet est. Orationem autem dicit quæ cum uoce fit quando quidem enim oratio altera pronunciatiua est altera interius insita, quæ in animo spectatur, ob id de pronunciatiua se oratione loqui admonet. nam interior ne quantū quidē est omnino. uerum si quidpiā est

modo, animi qualitas proculdubio est, si habitus dispositio est animi, dispositio autem & habitus qualitates, uti intelligemus. Numerum autē orationi antepoſuit, quoniam per eum orationem metimur. {Linea uero continua est. est enim communem terminum sumere ad quem eius continuantur partes, punctum & superficiei lineam.} Linea iure cōtinua est. est enim linea longitudo latitudine carens. nam pars eius quælibet ad aliam atque aliam copulatur, quæ punctum terminum obtinent communē punctum autem impers est, uacatq; dimensione. merito igitur & eius partes continue ac citra dimensionem unitæ sunt. diuiditur enim in puncto linea, in quo & eius copulantur partes. Cæterum punctum seu communem terminū potestate nec actu oportet cœpisse. nam si actu acceperis, non erit linea tota continua. Et uero speciei partes communi termino idest lineæ copulantur. quocirca continua est. & superficies, per lineam enim diuiditur, quod si linea lōgitudo est expers latitudinis cum superficies per lōgitudinem secetur, partes latitudinis interstitio carebunt quandoquidem nec linea spatium habet secundum latitudinem. Porrò uel hoc loco linea potestate & non actu capienda est. {Partes enim plani ad terminum quendam copulantur communem.} Antiquiores enim superficiem absolute omnem, planū, unum pro uno dicentes appellant. siquidem nullo discrimine superficiem uel planum nomināt. Iunio-

res uero non omnem superficiem planum uocant, sed extentam duntaxat. norunt quippe superficiem genus esse, eamq; in planam, & teretem, & globosam, ac si a'ia sit quępiam diuidi. {Eadem uero ratione & in corpore cōmunem terminum lineam uel superficiem sumere assignareque habeas, ad quam se corporis partes cōtingant.} Copulantur enim ad superficiem terminum communem corporis partes. ob eam uero & ad lineam. Nam cum superficies secundum profundū diuidat corpora, ipsa uero profunditatis dimensione omnino careat, necessario quoque partes corporis per superficiem ad seinuicem citra dimensionem copulantur. rursus autem & hoc loco, diuisionem etiā ad superficiē potestate accipimus. {Ob superficiē uero corporis partes uel ad lineam copulantur.} Quoniā enim (uti diximus) adepta fluxum linea superficiem facit, is à linea incipiat oportet, qui corpus secundum superficiem diuidit, eamq; uelut attrahendo superficiem constituat, atque ea subiectum diuidat. Quamobrem quoniam corpus ipsa per se totam superficies secat, necesse quoque est ut suo termino, linea inquam, corporis extrema coniungant. {Est porrò tempus & locus huiusmodi. nam tempus nunc, ad præteritum ac futurum copulatur. rursus locus continuorum est. occupant enim locum quendam corporis partes, quæ ad communem terminum quendam connectuntur.} Si enim corpus coniunctas continuasq; habere

partes demonstratum est.(nanque secundum se totum in loco est omne corpus) locus ergo qui corpus ambit, continuus est. Siquidem pars nulla corporis quin in loco sit, effugit. Igitur ob corporis continuitatem habet & locus continuum.

XXII.

AMPLIVS autem, Alia quidem constant ex partibus quæ in eis sunt, positionem habentibus ad seinuicem, alia autem ex non habentibus positionem, ut lineæ quidem partes positionem habent ad se inuicem, singulæ nanque earum sitæ sunt alicubi, & habeas unde distincte sumas, & assignes ubi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulentur. similiter autem & partes plani positionem habent aliquem. similiter nanque assignaretur unaquæque ubi iacet, & quæ copulentur ad se inuicem. sed & solidi partes similiter, & loci. in numero autem non possit quidquam ostendere quemadmodum partes eius positionem aliquam habeant ad se inuicem aut ubi iaceant, aut quæ partes ad se inuicem connectantur. neque eæ quæ temporis sunt, nihil enim permanent partes temporis, quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere, eo quod aliud quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur unum quam duo, & duo quam tria, & sic habebunt aliquem ordinem: positionem uero non omnino accipies. Sed

oratio similiter. nulla enim remanet partium, sed di-
ctum est simul, & non est hoc amplius assumere Qua
propter non erit nulla positio partium eius si qui-
dem permanet: Igitur alia ex habentibus positio-
nem partibus constant, alia ex non habentibus po-
sitionem.

{Præterea quædam ex partium quæ ipsis insunt positionem inter se habentibus constant, quædam ex non habentibus.}

Attendendum est construi in priore diuisione
tempus quantis continuis, lineæ, superficiei, corpo-
ri, loco, hic uero iis quæ non ex positionem haben-
tibus partium constant quandoquidem ex habenti-
bus positionem consistentia tribus his figurantur,
quod sita usquam sint, superius inferius, quod digi-
to demonstrari queant, quod partes coniunctas hoc
est totas simul existentes habeant, quorũ ne unum
quidem tempori competit. Numerum autem cum
in prima dimensione discretis connumerasset, h c
positionem habentibus iunxisse quodam modo ui-
detur, enim uero de quali numero sermo ei sit su-
perius diximus. {Vbi sita quælibet in planitie sit, &
quibus reliquarum partibus cohæreat} Per hæc uer
ba, ubi sita quælibet sit receptiuum dicit. Per ea ue-
ro, & quibus reliquarum partibus cohæreat, sex
positus aduerbia.. Qua uero ratione quantum
non id quod præditum ordine sit & non sit, sed

in positum habens & non habens diuisit? Quoniam ordo in quanto spectatur. Non enim in posititijs ordo est duntaxat, sed in positu quoque carentibus. nã & in numero uisitur, siquidem unum prius duobus est: & in oratione, quandoquidem exordium narrationi præmittitur: & in tempore. primum enim præteritum est, dein præsens, postremo futurum.

XXIII.

PROPRIE autem quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia uero omnia secundum accidens. Ad hæc enim aspicientes, & alia dicimus quanta: ut multum dicitur album, eo quod superficies multa sit. & actio longa, eo quod tempus multum sit; & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: ut si quis assignet quanta actio est, tempore diffiniet annuam, uel sic aliquo modo assignans. & album quantum quid sit assignans, superficie definiet. quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret. Quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta, quæ dicta sunt. aliorum uero nihil per se: sed si forte per accidens.

{Cęterum proprie quanta hæc sola dicuntur quę commemorauimus: alia uero per accidens omnia. quippe ad hæc respicientes, & alia quanta nominamus. uerbi gratia multum uocatur album, quod sit superficies multa.}

Scientis munus est non subiectas modo eius sciẽtiæ res contemplari, uerum eas etiam quæ esse uidẽ

tur,nec re uera sunt persequi atque refellere.Id quo que Aristot. facit. nam cum species quanti septem, nempe continui quinq;,duas autem discreti enume rasset,non eatenus stetit,sed num sub quantum redi gi & alia quæpiam possint disquirit. Quādoquidem igitur album & multum & paucum uidetur, quanti autem sunt multum & paucum: sed actionem quo- que longam & breuem uocamus , inquit non pro- prie quanta , uerum per accidens appellamus . Eo enim quanta & ipsa nuncupantur quod in quantis existant . Nam quoniam in superficie album est , si multa uel pauca illa sit,album quoque multum pau- cumue esse ex transumptione hac affirmamus.simi liter & actio ut longa sit aut breuis per accidens ha- bet.Cum enim exempli causa Troianum bellum in quodam tempore sit puta decennio confectum, tē- pus autem longum nominemus , iccirco & actionē quæ in longo tempore obitur,longam esse per acci dens dicimus . Quamobrem quanta proprie ea sunt quæ recensuimus:alia uero illorū gratia quanta per accidens appellantur.{Et motus multus.} Multus di - citur motus esse , quod tempus in quo fit , multum existat . Tempus enim mensura est motionis . nam mensem uocamus lunę restitutionem.annum uero, solis circuitum annuo tempore confectum. quippe si quis quanta sit actio quæpiam rogatus fuerit,tem- pus respondet,ut decem annorum. {Quanta enim cumque superficies fuerit,tantum quoque album es

ſe affirmabit }Nam ſi quantum ſit album interroga ueris, dicimus bicubitum forte uel tricubitum quanta nimirum ſuperficies eſt quæ album multum continet. Quare non ipſum album multum uel paucum, ſed ſuperficiem appellamus. Cæterum poteſt & in bicubitali ſuperficie album eo magis quod in bicubitali eſt album eſſe: uerum tunc album non albo plus, ſed album albo magis album nominamus.

XXIIII.

AMPLIUS. Quanto nihil eſt contrarium. In definitis enim manifeſtum eſt quòd nihil eſt contrarium: ut bicubito uel tricubito, uel ſuperficiei, uel alicui talium. nihil enim illis eſt cōtrarium. Niſi quis forte dicat multum pauco eſſe contrarium, uel magnum paruo. Horum autem nihil eſt quantum: ſed magis eorum quæ ſunt ad aliquid. Nihil enim ipſum per ſeipſum magnum uel paruum dicitur: ſed eo quod ad alterum refertur. ut mons quidem paruus dicitur, miliū uero magnum eo quod hoc iis quæ ſunt ſui generis maius ſit, illud uero iis quæ ſui ſunt generis minus. ergo ad alterum eſt eorum relatio. Nam ſi per ſeipſum magnum uel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, millium uero magnum diceretur. Rurſus in uico quidem plures homines eſſe dicemus, Athenis uero paucos, cum ſint illis multos plures. & in domo quidem multos, in theatro uero paucos, cum ſint plures.

{Item quanto nihil est contrarium.}

Cum quanti diuisione nobis tradita, qualia proprie quanta sint, & qualia per accidens dixerit, nűc uult, perinde atque in substantia fecit, proprium quanti assignare. nam finitionem eius proijcere minime licuit, ob eam quam supra causam attulimus, nempe quod generalissimorum generum finitio explicari non possit. siquidem de decem prædicamentis ens, ut in introductionibus proditum est, non ut genus prædicatur. Nam si de quanto hoc quopiam ei ut bicubito sermo haberetur, fieri poterat, ut genere assumendo quod est simpliciter quantum, eius naturam finitione exhiberet. nunc uero de simpliciter quanto sermonem instituit, cuius genus inuenire generalissimum non est, quo finitionem eius in medium afferret. Verum enimuero quemadmodum in substantia, ea prius quæ ipsius propria esse uiderentur, exposuit, dein confutatis iis, uniuersum eius uere proprium tradidit, hic quoque haud secus explosis prius ijs quę propria quanti esse uidebantur, postea germanum ipsis proprium edocet. Atque in primis quidem, nihil inquit contrarium habere, quanti esse proprium uideri: nam finito quanto quidnam esse inquit contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel eiusmodi cuiquam potest? {Nihil enim eorum cõtrarium est, nisi quis forte multum pauco, uel magnum paruo cõtrarium esse affirmauerit.} Hic proprie an ma

gnũ & paruum contraria, uel quanta omnino ſint, accuratá examinatione ſcrutatur. Nam cum in diſputatione de ſubſtantia hæc ſola commemoraſſet, contrarietate eorum conceſſa præterijt, nunc uero non eſſe hæc quanta, ſed ad aliquid demonſtrat: idqúe duplici rurſum uia, tum per inſtantiam, nempe quod non ſint quanta, tum per fiduciariam reprobationem, nimirum quod tametſi quanta eſſe fuerit conceſſum, non ſint tamen contraria. Ac primum quidem per inſtantiam ſic inquiens, horum autem nullum eſt quantum, ſed ad aliquid magis: nihil.n. ipſum per ſeſe magnum dicitur aut paruum, ſed ad alterum refertur. Proprium nanque ad aliquid ſe habentium eſt, uno poſito ſimul inferri alterum, & tolli ſublato. Nam poſito patre, ſecum omnino & filius infertur, atque eo ſublato perimitur. Eo modo nec multum quidquam ipſum per ſe dicitur multũ, ſed ſi ad paucum referatur, nec ſecus quoq; paucum ad multum. Et uero in paruo & magno ſimilis ratio eſt: habet enim relationem utrunq; ad alterum, neque horum ipſum per ſe ullum finitam quampiã obtinet naturam, idque apertum hinc eſt, nã mons inquit paruus, magnum autem milij granum uocatur. At qui horum per ſe quodlibet paruum diceretur, neq; ad alterum collatione ad illud referretur, utique non montem paruum, granum autem milij magnum nominaremus: ridiculũ.n. hoc eſſet: nunc uero paruum quidem mõtem, alio uidelicet minorem

rem monte appellamus, magnum autem milij granum, nempe alio maiorem. Sic & paucos homines Athenis esse, ipsas sibi aliúue urbi conferentes: in uico uero complures, quanquam hic quàm Athenis pauciores, comparationem nimirum ad uicum alium facientes. Qua de re aut continuum quanti & ad aliquid relati, idémque esse prædicamentum dicamus, aut si distincta prædicamenta sunt, hæc non ad quantum, sed ad id magis quod est ad aliquid referenda.

XXV.

AMPLIVS Bicubitum quidem & tricubitum & unumquodque talium quantum significat, magnum uero uel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid, quoniam ad alterum consideratur & magnum & paruum. quare manifestum est quòd ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

{Præterea bicubitum & tricubitum atque unumquodque eiusmodi, quantum significat. magnum autem & paruum non indicat quantum, sed ad aliquid magis.}

Proprie enim quantum, inquit, & circa quantũ sit denotat tricubitalis enim ut sic dixerim, bicubitalísue est. Quare quæ propriè quanta sunt circa quantum quoque uersentur declarant. At magnum & paruum, multúmq; & paucum nũ certum quantum definitúmque obtinent. est enim horum quod

uis infinitum. quapropter hæc quanta non sunt. Quid ergo, dixerit quisquam, non est fortasse infinitum quantum? nam ubi continuum uel numerum uel lineam dico, aut huiusmodi quidpiam, quantum quoddam pronuncio quidem, non tamē præterea & circa quantum sit definio, uelut cum tria dico, uel quinque, uel tricubitum. Neque igitur in his infinitudinem eandem spectari animo, quæ in paruo ac magno uisitur, & multo ac paruo: sunt enim infinitiora semper speciebus suis genera. Animal igitur pronunciando non perinde finio subiectum atque cum hominem dico, aut equum. Veruntamen quoniam non æquiuoca simpliciter uox est animal, sed insita quædam communiter pluribus substantia, licet quod ab hac uoce animal significatur definire, atque substantiam animatam sensu præditam esse dicere, estque certa quædam natura ea quæ ab animali denotatur. Sic igitur & in propositis. Nomen enim continui cum generalius pateat, est quanto quidem infinitius determinato, nempe tricubito: quippe hoc indiuiduum iam est, ut ibi Socrates quoque indiuiduum. Similiter numeri quoque significatum est quam trium, & quinque, quæ sunt indiuidua. Sed est tamen & in his quiddam, ut quod declaratur, finitum: continuū enim est quantum, cuius partes ad terminum quendam coeunt communem, discretum autem, quod non ita habet. Et uero linea nominanda, magnitu-

dinem dico spatio uno comprehensam, superficie, duobus: corpore autem, tribus, ac finitum horum quódque est, perpetuo se perinde habens, nec ad respectum diuersum, differentem, ut magnum, & paruum, & multum & paucum naturam admittit. nam siquis magnum dicat puta, quod aliud exuperet, atque iccirco magnum montem, uerbi gratia, Olympum asserat, ut Hymetto uastiorem, tamen eundem hunc si terræ conferat, paruum, quasi minor quam ea sit, appellabit. Ergo quod esse magnum dicitur, quantum quodpiam finitum nō est: ut singula quæ diximus quanta, non quanta duntaxat sunt, sed & circa quantum sint definiunt: exempli gratia uel in unum porrigi uersum, ut linea, uel in duos, ut superficies, uel in unione partium spectari, ut continuum, uel in earundem diuisione diremptionéq;, ut discretum. Præterea Iam magnū & paruum in quantis uersantur particularibus, ut in hac superficie, similitèr & in hac linea, atque in hoc corpore: & multum ac paucum in hoc numero. Quocirca in quantis indiuiduis horum quoduis uersatur. quanta uero indiuidua, nón quanta se modo esse, uerùm & circa quantum singula corū uersentur declarant, ut tria, & quinq;. Non ergo quanta sunt magnum & paruum. quo factum est, ut usus quoque Arist. huiusmodi fuerit exemplis, utiq; cū dixit a bicubito atque tricubito eiusque notæ singulis duntaxat, idest subsistentibus indiuiduis quantū

indicari. Nam si quantum omnino est magnum & paruum, indiuiduum prorsus dicendum est: si est (id quod dixi) simpliciter quidpiam magnum, sed magnum in subsistentia esse pronunciamus, est autem & magnitudo indiuidua. Ergo si quātum est omne indiuiduum, definit: magnum autem & paruum & multum paucúmque cum sint indiuidua, infinita quædam existunt. non igitur quanta sunt magnum & paruum, ac per instantiam quidem, nec quanta quidem ea esse ita concedit. Per fiduciariam autem reprobationem, tametsi quanta esse ea concesserit, ipsa tamen non esse contraria demonstrat. Illinc uero reprobationis initium sumit.

XXVI.

AMPLIUS. Siue aliquis ponat quanta esse hæc, siue non ponat, nihil est in illis contrarium. quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium?

{ Item siue ponat quis quanta ea esse, siue nō ponat, nullum est ipsis contrarium. nam quod ipsum per se sumere nō est, sed ad alterum refertur, quomodo contrarium huic esse quidpiam possit? }

Quod dicit huiusmodi est, Contraria primum ipsa per se sunt, absolutámque obtinent subsistentiam: tum sic inter se bellum suscipiunt: ut album & nigrum, cum alia prius quædam sint, (sunt enim qualitates) ita aduersus se mutuo prælium iniuerūt.

Bo ſiquidem ad aliquid relata contrariis differunt, quòd primum ipſa per ſe cõtraria ſint. (licet enim qui album dixerit, nigrum non accepiſſe: & ne omnino quidem, etiam ſi album ſit, eſſe. contra nigrum eſſe, nequaquam albo exiſtente) deinde inter ſe pugnent. At quę ſunt ad aliquid, ſimul ſeinuicem pariant, ſimúlque intereant. nam patre nominato, filium quoque ſimul comprehendi: & hoc rurſus perempto, ſimul & filius deperit. Quandoquidem igitur magnum paruúmq;, & multum ac paucum per ſe minime ipſa ſunt, neq; horum per ſeipſum non alteri adhærens ſubſiſtere aliquod ualet, non contraria, ſed ad aliquid eſſe conſpicuum eſt. Contraria enim eſſe ea dicebamus, quæ prius ipſa per ſe ſubſiſtentiam habent propriam, dein ſic inter ſe pugnam commiſcent.

XXVII.

AMPLIVS autem. Si ſunt magnum & paruum contraria, continget idem ſimul contraria ſuſcipere. & ea ipſa ſibimet eſſe contraria. contingit enim ſimul idem paruum eſſe & magnum. eſt enim ad hoc quidem paruum, ad aliud uero idipſum magnum. quare idem & paruum & magnum eodem tempore eſſe contingit. quare ſimul contraria ſuſcipere. Sed nihil eſt quod uideatur ſimul contraria ſuſcipere poſſe, ut in ſubſtantia quidem. ſuſceptibilis enim contrariorum eſſe uidetur: ſed nullus ſimul ſanus eſt & æger: neque album & nigrum eſt ſimul. nihilque

aliud simul contraria suscipiet. Et eadem sibiipsis cō tingit esse contraria. nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est magnum & paruum, ipsum sibi erit contrarium: sed impoßibile est aliquid sibiipsi esse contrarium. Non est igitur magnum paruo contrarium: neque multum pauco. quare nisi & eorū quæ ad aliquid hæc quis dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

{Insuper si erunt magnum & paruum contraria, usu ueniet idem simul contraria admittere, atq; ipsa sibiipsis esse contraria.}

Ex his contraria plane non esse ea per abductionem ad impossibile demonstrat. ait enim. Si contrarium paruo magnum est, eodem tempore contraria eidem inesse continget nam erit idem & magnum & paruum, & multum & paucum: uerbi causa, milij granum si ad fabam conferas, paruum: si ad sinapi, magnum appellatur. & qui Athenis homines sunt, si iis qui in pago habitant compares, multos: si iis qui totam Græciam incolunt, paucos nominabis. itaque hæc, id quod fieri nequit, tempore eodem contraria asciscent. Enim uero substantia contrariorum quidem esse capax asserebatur, non tempore eodem tamē contraria accipere. erit enim idem nunquam eodem tempore calidum & frigidum, album & nigrum. Non solum autem admitti ab his contraria inquit, sed ipsa quoque sibi-

ipsis fore contraria: siquidem dicitur idem paruum
& magnum, & multum & paucum, quod certe ab-
surdum est: quippe ens nullum ipsum secum pu-
gnat [Non est igitur magnum paruo contrarium,
nec multum pauco.] Antea contraria ipsa suppo-
suit, & quanta non esse ostendit, dein subiecit quan
ta esse, atque contraria non esse monstrauit. nanq;
ut uerum postulat, neque quanta sunt neque con-
traria, sed ad aliquid. Quod itaque quanta non sint,
per instantiam asseruit. quòd uero neque contraria,
per fiduciariam reprobationem. sunt ergo uti di-
ximus, ad aliquid, ipsúmque esse habent in quan-
tis. Proprie autem magnum & paruum de conti-
nuo dicuntur. nam corpus magnum & paruum ap
pellamus. similiter & longum & breue. eodem mo-
do & superficiẽ, ac species cõtinui reliquas magnas
uel paruas, uel longas uel breues proprie nomina-
mus. At multũ paucúmque de discreto, nec situ ha-
bente, nempe de numero ac tempore, quæ positu
carent. multũ nanque tempus & paucũ, similiter &
numerũ dicimus. Quamobrem sermonẽ & ipse in
exẽplis meditatus, magnũ & paruũ in mõte & mi-
lij grano, quæ continuum quanti sunt, accepit cor-
pus enim est utrunq;. Multum uero & paucum in
numero, in hominibus inquam, tum qui Athenis,
tum qui in pago degunt, quæ sunt discreti. est enim
numerus discretum quantum. Cæterũ sæpe quoq;
abutẽdo, paruum & magnum de discreto ferimus,

multum uero & paucum de continuo paruam si- quidem Demosthenis esse orationem dicimus aut magnam, quod ad scopum unum ac continuum spectet. quare & de oratione hac magnum ob scopi continuitatem unitatémque ferre consueuimus. nimirum orationes nouem illas de publicis negotiis haudquaquam orationem longam uocaremus. non enim intentio harum una est ac continua. neq; item Philippicas undecim: sed eas dicimus multas. Quin & aquam, cum continua sit, multam nominamus, forte quod facile diuidatur. Sæpe uero & multam dicimus uiam, tametsi continua est, nempe quod in multa stadia secetur: uel quod ambulando locus quidam pedibus distinguatur. Est uero & hoc loco iure quæstione dignum, quomodo multum & paucum quanta esse paulo ante affirmauerit, cũ diceret proprie quanta hæc sola nuncupari quæ proxime docuit. Sunt autem quinque continui species, linea, superficies, corpus, locus, & tempus. & duæ discreti, oratio, & numerus. Alia uero, inquit, per accidens omnia. quippe ad hęc respicientes, & alia quanta nominamus, ut multum uocatur album, quod sit superficies multa. Quo pacto igitur his prius dictis, quibus multum & paucum quãti esse plane pronunciauit, hic non esse quanti, sed ad aliquid affirmat? si enim non quanta ea esse hic uere ostensum est, superius eadem esse quanta perperam dixit. quid ergo ad hoc aiunt? nimirum

(id quod nos sæpe prodidimus) quæ sunt ad aliquid, definitam re uera nequaquam habere naturam, sed in prædicamentis alijs existere: esseque multum & paucum, & magnum, ac paruum, & duplum & dimidium, similiaque ad aliquid: quæ in quanto consistunt, non in quali: quemadmodum & albius, & dulcius, & grauius ad aliquid: quæ subsistentiam in quali obtinent. Itaque cum multum dicimus album, quoniam multum & paucum, quæ ad aliquid sunt, circa quantum, & non quale uersantur, non propriè uidelicet, neque per se loquimur: uerum quia superficies multa quædam est quanti. Non hoc igitur dixit superius, multum ipsum per se quantum esse, sed ad aliquid in quanto: neque id sane in quanto ferre nisi per accidens licet, nempe quod in quanto sit, multum ac paucum admittente.

XXVIII.

MAXIME autem circa locum esse uidetur contrarietas quanti. sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui in medio est deorsum dicentes: eo quod plurima distantia sit medij ad mundi terminos. Videtur autem & aliorum contrariorum ab his afferre diffinitionem. Quæ enim plurimum à seinuicem distant eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse diffiniunt.

{Porrò quanti contrarietas circa locũ esse maxime uidetur. supra enim & infra contrarium ponunt locum ad medium infra nominantes, quod ad mun

di terminos plurimum medij ſpatium ſit.

Poſtquam magnum & paruum neq; quanta eſſe neq; contraria demonſtrauit, ſiquis omnino inquit contemplari in quanto contrarietatem uelit, ſupra & infra concipiat. hæc enim tum a ſe mutuo plurimum diſtant, tum contrariorum quoq; ob id finitionem ſuſcipiunt. ſic nanq; definiuntur contraria, quę plurimum ſunt in eodem genere a ſeinuicem diſtincta. Cæterum hoc ipſi non placet. ſiquidem ſupra & infra in rerum natura re uera non eſt, ſed circum & medium: quæ non contraria, ſed ad aliquid ſunt. circum enim ipſum, circum medium eſt. ſupra uero & infra ſpatio abeſſe per diametrum a ſe mutuo debent. At terra centri rationem obtinet uniuerſo collata, ad quam grauia omnia deferuntur. Qua itaque ratione locum terræ, hoc eſt cẽtrum uniuerſi, ignis loco ideſt cauæ lunaris globi circumferentiæ contrarium aſſeremus? non enim alter ab altero abeſt uniuerſi diametro. quare plurimum ſemoti non ſunt. Seiuncta enim ſunt ea plurimum quæ omni diſtant. diametro. ergo neque hæc neque ſupra & infra contraria ſunt, ſed uti dixi ad aliquid. circum nanque ipſum, circum medium eſt. Niſi quis infra eſſe terram ſimul omnem ſuppoſuerit, quod terra ſub pedibus atque infra quauis ſui partę ſit habitantibus, cœlum autem ſupra. Quod ſiquis ſecundum terræ ſuperficiem infra, ſphæram autem ſupra dicere uelit, idem ſupra infraque eſſe inuenie-

tur. Nam superna terræ superficies infra est cœli comparatione. si infernæ suiipsius superficiei conferatur, supra. Quin & hemisphærium utrunque supra infraque erit, cum sese pro motu diuerso aliter atque aliter habeat. Sed nihil est quod simul in seipso contraria eadem ratione obtineat. Qua de causa fieri nequit ut supra & infra in rerum natura proprie sint. nisi modo prędicto simul terram omnem infra appellare cuiquam libeat. Enimuero situ est supra & infra: ut capiti nostro impendens laquear quippe ad nos relatum, supra est, ad eo superiora, infra. { Locum ad medium infra nominantes quod ad mundum terminos plurimum medij spacium sit. } Qui, inquit, supra & infra in rerum natura esse propterea uolunt, quod terra a quouis mundi termino spacio per diametrum distet, terram infra esse iccirco asseuerant. { Ad his uero finitionem quoque aliorum inferre contrariorum uidentur. nam quæ a se plurimum inuicem in eodem distant genere, contraria definiunt. } Quoniam terram infra esse suspicati sunt inquit, hæc uero ut ad singulos mundi fines relata plurimo interstitio abest, per diametrum inquam: sunt autem supra & infra contraria, referunturque hęc ad unum genus quantum, ex his et contrarijs omnibus finitionem afferunt, contrariaque esse dicunt ea quę a se mutuo distant plurimum sub eodem genere comprehensa.

XXIX.

NON uidetur autem quantum suscipere magis & minus, ut bicubitum, neque enim altero magis bicubitum: neque in numero: ut tria quam quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quam tria. nec tempus alterum magis tempus dicitur: nec in ullo corũ quæ dicta sunt omnino, magis et minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus.

{Non uidetur uero Quantum magis & minus admittere.}

Cum proprium esse quanti asseruerit nullum habere contrarium, idq; omni inesse ostenderit, non addidit quanti hoc proprium non esse, quandoquidem & substantiæ competat, quemadmodum & in substantia egit. hoc enim ex ijs fuit perspectum, quę de substantia disseruit. Nam si ibi proprium non esse substantiæ nihil contrarium habere pronunciauit, quod quanto conueniat: constat hic quoq; propriũ quanti, quoniam, & substantiæ inest, non esse. Quare quantum nullum capax contrariorum est. Verum si contrariorum capax quantum esse fateri oporteat, uti substantiæ quoq; contrarium nullum esse dicebamus: ipsam uero capacem contrariorum, quid ergo? non est, inquiunt, crassum & tenue quanti, & latum & angustum, quæ sunt contraria? At hæc non esse quanta, sed ipsum esse obtinere in quantis asserimus, non aliter quam magnum quoq; ac paruum. crassum enim id uocamus, quod dimensionem mul

tam habet in profundum latum, quod in latitudinē. angustum autem & tenue, quod parum in profundum ac latum interstitij habet. ac quæcunq; de alijs prodidimus, magno inquam & paruo, multo & pauco, hæc in his quoque pronunciabimus. nam & hæc ad aliquid sunt. { non uidetur quantum magis & minus admittere. } ad aliud quanti proprium transiuit, quod est non admittere magis & minus. neque id iniuria: siquidem diximus, ubi quantitas est, ibi magis & minus ex contrariorum mistione fieri. Est uero sciendum, & hoc rursum reprobari a Philosopho, perinde quasi & substantiæ competat: ad aliud autem digreditur, aitq;:

XXX.

PROPRIVM autem maxime quanti est quod æquale & inæquale dicitur. Vnum quod enim eorum quæ dicta sunt quantorum æquale & inæquale dicitur: ut corpus æquale & inæquale dicitur. & numerus, & tempus æquale & inæquale dicitur. similiter autem & in alijs quæ dicta sunt, unumquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris uero quæ cunque quanta non sunt, non prorsus uidebitur æquale & inæquale dici. ut dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis. & album æquale & inæquale non omnino dicitur, sed simile uel dissimile. quare quāti maxime sit proprium, æquale & inæquale dici.

{Cæterum quanti proprium maxime eſt, æquale dici atq; inæquale.}

Atq; hoc præcipue proprium eſt quanti, quoniã rei ſoli ineſt atq; omni. linea enim æqualis lineæ acque inæqualis dicitur, & locus loco, & ſuperficiei ſuperficies, & corpus corpori & orationi oratio, & numerus numero. Quod ſi in quoquam alio ęquale & inæquale nominemus, id non per ſe, ſed per accidens appellamus. exempli cauſa, corpus hoc album dicimus corpori albo illi æquale: eodẽ modo & inęquale: non in quo alba ſunt, ſed quatenus corpora, quæ ſunt quanti. Verum ſimile magis in talibus propriè diceretur atque disſimile. album enim albo ſimile ac disſimile dicitur: & in id genus alijs eadem ratione.

DE RELATIVIS, HOC EST, AD aliquid ſeſe referentibus. XXXI.

D aliquid uero talia dicuntur, quæcunq; hæc ipſa quæ ſunt aliorum eſſe dicuntur, uel quomodolibet aliter ad alterum. Vt maius hoc ipſum quod eſt alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur. et duplum alterius dicitur hoc ipſum quod eſt; alicuius enim duplum dicitur. ſimiliter

autem & alia quæcunq; huiusmodi sunt. At uero sunt etiam & hæc ad aliquid: ut habitus, dispositio, sensus, scientia, positio. hæc enim omnia quæ dicta sunt, hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicũtur, uel quomodolibet aliter ad alterum, & nõ aliud quiddam. habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio, & alia uero similiter. Ad aliquid igitur sunt, quæcunq; hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad alterum. ut mons magnus dicitur ad alterum (magnus.n. mons dicitur ad aliquid) & simile alicui simile, & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur.

{Ad aliquid uero dicuntur talia quæcunq; ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur.}

Quinq; hæc ante relatiuorum præceptionẽ oportet quæramus. Primum ordinem eorum ad prędicamenta. Alterum inscriptionis causam. Tertium eorum subsistẽtiam, quænam sit. quartum diuisionem in species. Quintum genus docendi. Primum itaq; cur locutus de quanto, non deinceps de quali, sed de ad aliquid relatis sermonem instituit: tametsi quale formam per se quandam ac subsistentiã habeat, hæc autẽ propriã non habeant subsistẽtiam, sed ipsum esse in alijs obtineant prædicamentis? pluris enim quæ per se substãt fiunt, ijs quæ ipsum esse in obnixu possidẽt. nã ipsum per se quidquã primũ sit oportet, tũ sic ad aliud cohærentiã sui ipiat. Dicimus igitur quo modo fecit in quanto, secũdamq; de hoc perceptio-

nem ob id ſtatuit, quod in ſermone de ſubſtãtia eius meminerit, ne diu nos quid tandem quantum eſſet ignorare pateretur, non ſecus quoq; hîc facere. poſtea enim quam, cum de quanto ageretur, ad aliquid ſe habentium meminit, ubi magnum, & paruum, multum, & paucum ad aliquid eſſe pronunciabat, ne nos quæ relatiuorum natura ſit ignorantes diu ſineret, de ijs protinus ſermonem habet. Quamobrem uero de relatiuis, non de relatiuo ſingulari inſcriptum eſt numero? propterea inquam quod ad aliquid pertinentia reſpectus quidam ſunt, ijs autem in rebus duabus minimum ſpectatur: eaq; de re pluraliter titulum indidit. dextrũ.n. ſiniſtri eſt dextrũ, nec poteſt, quidquã ipſum per ſe dextrũ eē. & pater filij pater, nec quiſquã per ſe fuerit pater, quin ad filium dicatur. At in ſubſtãtia fieri poteſt, magis uero eſt neceſſe, res una per ſe ſubſtantia ſit ut hõ. Similiter & in quanto. poteſt.n. ſolũ bicubitũ quãtum eſſe. Poſſunt uero res ipſæ de relatiuis, pluraliter, ipſa ãt prædicatio: uel reſpectus ipſe, ſingulariter de relatiuo nominari quo modo in quanto prędicamentisq; alijs ſingulariter prędicamentum proferimus, inſcriptione nimirũ non res eo cõtentas, ſed quæ de ipſis cõmuniter dicitur naturã declarantes. ſiquidem & relatio quanquam eſt in pluribus, ſubiecto tamen una eſt, ut ſemen ac fructus: & aſcenſus deſcenſuſq;. eſt enim ſerui ad dominum relatio una, quæ a ſeruo incipientibus, nobis ſeruitus, a Domino, Dominatus uoca-

nocatur. simili quoque ratione in discipulo & praece ptore, ac reliquis. uerum quo, uti diximus, nunquam uni rei substare ad aliquid praedicamentum indicaret, pluraliter icc irco de relatiuis inscriptionem fecit. De ipsorum uero subsistentia haec dicimus, Quidam nihil ad aliquid natura esse inquiunt, sed nostrę haec esse cogitationis commentum: aiuntq; non ita quae ad aliquid sunt natura esse, uerum positione atque composito, quādoquidem fieri nequit, ut quod dextrum est, sinistrum fiat, & dextrum, quod sinistrum. pater quoq; filius etiam est. & seruus positione seruus. natura enim seruus nemo est, idem autem & herus alterius fieri eadem ratione potest. Caeterū hi non recte sentiunt. perinde enim cognita natura haec sunt, ac partes corporis in mutuo quodam respectu cōsiderantur. quaedam enim dextra a natura sita est, ut iecur. quaedam sinistra, ut lien. nec sinistrū fieri iecur unquam potest, nec lien dexter. Verum si alter in alterius locū cesserit. interijt animal. Deus quoque imperat solus: nos uero eius tantum imperio subditi omnes sumus. Corpus item mouent anima naturaq; duntaxat: ab ipsis autem solummodo corpus mouetur. nec contrà ipsas mouet. Quidam uero his ex diametro se habentes ac repugnantissimi res omnes ad aliquid esse censebant. quorum ex grege Protagoras fuit Sophista. Is enim rem nullam asserebat finitam certamq; obtinere naturam proinde nec mentiri quenquam posse affirmabat. quemli-

bet enim prout ſibi apparet opinaturq; de rebus, quæ non finitam naturam, ſed ipſum eſſe in reſpectu ad nos habent, pronunciare. Mel itaq; aurigino ſis amarum dici, ac ſane ueros eſſe. nam quod eorum opinio fert, atque iiſdem uidetur, id eos quoq; affirmare. qui uero ſanitate fruuntur, dulce, & ipſos perinde ueridicos. Nigrę quoq, columbæ in ſole ſtantis collum nõnullis purpureum, quibuſdam aureum apparere, alijſq; aliter quodammodo, pro diuerſo tum ipſius, tum intuentium poſitu. ſimili modo & in alijs cunctis. quod enim uerum alij uidetur, id ab alio falſum eſſe exiſtimari quodq́ue huic elegans eſſe cenſetur, id alij uitioſum habitum eſſe, uerum autem oppoſitum. Lege ergo amarum dici, lege dulce: alterum uero nihil. Quocirca definitam aliquam a re nulla obtineri ſubſiſtentiam, ſed eſſe ad aliquid. Hunc autem confutat quidem & Ariſtoteles in tertio Metaphyſicæ tractationis uolumine. Si omne, inquiens, quod aliquis quidquam eſſe putat, id uerum quoque eſt, quandoquidem a ſimento eſſe ignem, non autem urere furioſi arbitrantur, ingeſtum iis ignem alere, nec urere oportebat. uel panis ureret eos, nec aleret opus erat, quoniam urere hunc ſuſpicantur. Cæterum redarguit & Plato in Teæteto dialogo ipſum hoc refellere inſtituens: in quo poſt demonſtrationes multas, hanc quoque urbane rationem affert, Quoniam nos, inquit, ò Protagora te nequaquam uerum eſſe affirmamus,

numeri ſumus cum mentiri te dicimus, an falſi? ſi ergo uerum pronunciamus, mentitur Protagoras, qui omnes uera loqui cenſet. nos enim uerum aſſerimus, cum commemorare te falſa hęc dicimus. Quod ſi ſumus mendaces, licet ergo mendacium dicere: nec qui quidquam loquitur, uerum omnis enūciat. Alij uero præter hos recte dicebant, res ad aliquid, ipſas autem per ſe eſſe alias. ad aliquid, ut dextrum, ſiniſtrum: per ſeipſas, ut corpus. ut homo, nō eſt enim ad aliquid homo qua homo eſt. Porrò hæc ad aliquid ſpectantia propria ſubſiſtentia carent: eſſe uero ipſum in alijs habent prædicamentis. cum enim patrem dixi, relationem dixi in ſubſtantia: cum multum uel paucum: in quanto, cum albius uel nigrius, in quali eademque in cæteris ratione. Pulchre autem ipſa appendicibus compararunt nonnulli, quæ non ſubſiſtentiam propriam, ſed ipſum eſſe in ſtirpibus obtinet. Aſſimulant ea quoque ſibi inuicem obtinentibus lignis: quippe horum altero ſublato, haudquaquam reliquum ſtabit. Diuiſio autem hæc ipſorum eſt. Quæ ſunt ad aliquid, alia per æquiuocationem dicuntur: ut ſimile, ſimili ſimile. alia per diuerſiuocationem. & horum quædam a mutuo exceſſu uel defectu: ut multum ac paucum, magnum & paruum, maius minuſque. alia a principe & ſubdito: ut Dominus, ſerui Dominus. quædam à iudicante & eo quod iudicatur: ut ſenſibile, ſenſu ſenſibile. & ſcibile ſciētia ſcibile. uel ab

eo quod participat:ut sciens, quod sciétiæ particeps sit, sciens nominatur. aut secundum causam & a causa perfectum:ut pater, filij pater. uel secundum agés uel patiens:ut uerberans uapulantem uerberat. uel pro locali differentia:ut dexter, sinistri dexter. Modo autem docendi huiusmodi utitur. Nó sanam protinus integramq; ad aliquid relatorum tradi finitionem: uerum prius quam ueteres ipsorum finitionem statuerint exponit. dein complura ostédit quæ finitionem hanc comitentur incommoda. itaq; finitionem aliam ipse eorum propriam reddit, quæ solis omnibusq; inest ad aliquid pertinétibus Ne enim grassari inuehique in antiquos uideatur, ipsorum prius explicat finitionem, atque ostensis quæ ipsam consequuntur absurditatibus, suam deinceps finitionem citra inuidiam communit. Cæterum sciendum est, quæ sunt ad aliquid, prorsus a recto casu incipere, atque ad utrum ex obliquis referri usuq; interim uenire, ut ad quem assignantur, ad eundem & commeent, ut pater, filij pater: & filius, patris filius. Quandoque autem ad quem eduntur, non etiam ad eundem, sed ad alium reciprocent: ut in sensu & sensili. Est enim sensus, sensibilis rei sensus. hic ad genitiuũ assignatio est: uerum non contra ad genitiuum, sed ad ablatiuum reflectitur. ut sensibilis res, sensu sensibilis. Et uero attributio ad accusatiuum fiat sępenumero: uti cum dicimus, uerberans uapulantem uerberat. eaq; ad ablatiuum conuersionem faciat. nam

qui uerberatur a uerberante. {Ad aliquid uero dicũtur talia.} Ideſt quæcunq; ipſa non ſecundũ quá ſunt naturam, ſed hoc ipſo quod aliorum eſſe dicuntur, eo ſunt ad aliquid. uerbi cauſa homines ſunt pater & dominus. ſi ergo accepti hac ratione fuerint, non ſunt ad aliquid: ſed quo ad relationem ad aliquid dicuntur. Dexter quoq; homo, nõ qua homo alterius dexter uocatur: ſed quatenus dexter. Verbo autem dicitur uſus eſt, ut cui hęc minime placeat ſententia. oſtendet enim multa quæ finitionem ſequuntur abſurda, aliamq; ipſe finitionem ponet. {Quæcunq; ea ipſa quæ ſunt eſſe aliorum dicuntur.} Vt dexter homo, non qua ratione homo eſt, alterius dexter appellatur: uerum qua dexter. {Vel quouis modo aliter ad aliud.} Quoniam ad genitiuum asſignationẽ fecit cum ait, eſſe aliorum dicuntur, nec ad ſolum genitiuum quæ ſunt ad aliquid depromi putaueris, uel quouis, inquit, aliter modo: ideſt ſiue ad genitiuum, ſiue ad accuſatiuum fiat accommodato. {Sũt porrò talia quoque ad aliquid, ut habitus, diſpoſitio, ſcientia, ſenſus, poſitio.} Quoniam priora quanti ſunt, hæc autem qualis, merito ſeiungere ea uſus eſt, cum dixit, Sunt porrò talia quoque ad aliquid. Vel quoniam ad genitiuum caſum ſuperiora asſignauit, quæ ad eundem rurſus reciprocationem obtinebant, hæc uero ad ablatiuum refleƈtuntur, ea uelut ab alio principio data opera ediſſerit. Exemplis autem exponendis modum nobis

præbet relatiuorum reflexionis. hæc enim ut antedixi ad genitiuum edita, conuersionem ad ablatiuum faciunt. Est enim habitus, habilis rei habitus. hic ad genitiuum assignatio est: reciprocatio autem ad ablatiuum. nanque habilis res, habitu habilis est. similiter & dispositio, disponi aptæ rei dispositio: & apta disponi res, dispositione disponi idonea. & scientia, scibilis rei scientia: & scibilis res, scientia scibilis.

XXXII.

SUNT autem & accubitus & statio & sessio positiones quædam. positiones uero ad aliquid sunt. iacere autem & stare uel sedere, ipsa quidem non sunt positiones, denominatiue uero dicuntur ab iis quæ dictæ sunt positionibus.

{Sunt uero & accubitus, & status, & sessio, positiones quædam.}

Cum ad aliquid esse dicere & accubitum & statum & sessionem uelit, id probat ex genere, positione, inquam. quæ genus dictorum est, ipsa uero ad aliquid. est enim positio, sitæ rei positio. Quod si genus ad aliquid est, huius quoque species (eæ autem sunt quas enumerauimus) constat ad aliquid referri. aut enim corpus erectum totum est, & status nominatur: aut obliquum totum iacet, diciturq; accubitus: aut partim stat, partim iacet, ac sessio nuncupatur. Cæterum quærẽdum est, si hæc relatiuis subijciã

tur, quæ nam ad ſitus prædicamentum reducemus? Dicimus ergo aliud ſtatum eſſe, & aliud ſtare: aliud accubitum, & accubare aliud: ſeſſionem quoque, ſedere aliud. Status enim & reclinatio & ſeſſio ſcheſin ipſam ideſt habitum declarant. ſtare autem & recubare, & ſedere, non habitum modo, uerum ipſam quoque reclinatam ſubſtantiam indicant. eodem & in cæteris modo. Illa igitur utpote habitum significantia, ad ea quæ aliquo ſpectant ſe ſe recipiunt: hæc autem cum habitures quoque circa quas habitus eſt declarantia, ſub Situs prædicamentum referunt. Quem enim ad modum aliud in tempore eſt, aliud tempus: & aliud in loco, aliud uero locus. (continua enim quanta ſunt tempus & locus: ipſum autem in loco in prædicamentum Vbi: ipſum uero in tempore, in Quando confertur) perinde in his quoque ſeſe uti dictum eſt habet. id quod ipſe quoque aperiens intulit. {Recumbere autem, uel ſtare, uel ſedere, ipſa quidem poſitiones non ſunt, cæterum ſunt a poſitionibus quas diximus denominatiue deſumpta }Non uero ſi quid denominatiue dicitur, idem illi eſt a quo dicitur. ſtare enim a ſtatu, accũbere ab accubitu, ſedere a ſeſſione nominatur. Quo autẽ modo a ſpeciebus poſitionis deducta hæc ſunt, eodem quoque ab horum genere, hoc eſt poſitu ſitum eſſe, quod prædicamentorum unum eſt, transfertur. ſiquidem hoc eius quod eſt recubare & ſtare & ſedere cognatum eſt genus. Quare ſpecies una ad

aliquid se referentium, hoc est positio, unum quod est situm esse, prædicamentum peperit. nec quidquam mirum, quando & tempus prædicamentum quando & locus prædicamentum ubi quæ species quanti sunt, pariunt. non enim tempus ipsum est quando, nec locus ubi, sed res quæ in tempore ac loco fiunt.

XXXIII.

INEST autem & contrarietas in iis quæ sunt ad aliquid: ut uirtus uitio contrarium cum sit utrunque eorum ad aliquid: & scientia ignorantiæ. Non autem omnibus in iis quæ sunt ad aliquid, insunt contraria: duplici enim nihil est contrarium, neq; triplici, neq; ulli talium.

{Inest autem & contrarietas in ijs quę sunt ad aliquid, ut uitium uirtuti contrarium, cum ad aliquid sit utrunque & scientiæ ignorantia.}

Cum de ijs quę ad aliquid referuntur ex ueterum sententia disputauerit, nunc uult proprium eorum depromere, exponitque ea prius quæ relatiuorum propria esse uidentur, re autem uera non sunt: uti sane tum in substantia fecit, tum in quanto: ne qui minus exercitatus in hæc offendit, ea propria uere esse arbitretur. Ac primum quidem ipsorum proprium esse dicit contraria admittere, est nanque contrarium inquit uitium uirtuti, & scientię inscitia, & iustitia iniustitiæ, quippe hæc singula ad

dicuntur:uirtus enim studiosi dicitur uirtus,& scien tia,scibilis uel scientis scientia , & uitium uitiosi uitium,reciprocantque.verum non quæcunq; sese habent ad aliquid contrarietatem suscipiunt,idq; haud immerito, quãdoquidem enim adnatis similia sunt uti diximus relatiua , neq; definitas res ad propriam habent subsistentiam, sed in prædicamentis alijs reperiuntur,ea quibus adhærent imitantur,ac quęcunque contrarium admittunt prædicamenta , consistentia quoque in ipsis obtinent relatiua contrarietatem nanciscentia,quæ uero nullum habent contrarium,eorum quoque relatiua sortiuntur quę medio careant.exempli causa. Quoniam substantię ac quanto contrarium est nullum , neq; subsistentibus circa ea relatiuis aliquid erit contrarium, ut tripl ci . nam triplex ad aliquid est:alicuius enim est triplex , nec tamen contrarium habet quippiam: quoniam uti diximus prædicamento inhæret contrarium nullum habenti idest quãto.Similiter quoque in substantia, ut hero,filio,dextro, sinistro:nihil enim his contrarium propterea est,quod ij quibus adhęrent,homines inquam,sint sub contrario carens prædicamentum redacti . Quoniam uero contrarium qualitati quidquam est , ob id & quæ circa ipsam habentur relatiuis adest contrarium , ut uirtuti contrarium uitium : & inscitia scientiæ : hæc enim sunt quanta.Porrò illud ignorandum non est , contraria hæc alijs ad aliquid : ut uirtus , studiosi uirtus : & studio-

ſus, uirtute ſtudioſus. ſimiliter & uitium, uitioſi uitium: & uitioſus, uitio uitioſus. his ergo ad aliquid ſunt. contrarium autem uitium uirtuti, & uitioſus ſtudioſo. iure igitur & in ijs quæ ſunt ad aliquid ſpectatur contrarietas, neque eſt id conſequens omnibus. Quærēdū uero eſt quo pacto uirtutē uitiumq;, & ſcientiā, atq; ignorantiā ad aliquid perhibeat. Reſpondemus nō eum ex propria ſententia, uerū ſimulanter affirmare nimirū cum traditam labefactare finitionē uelit. Si.n. ex eo quod dicantur aliorū, quæ ad aliquid ſunt obſignantur, hæc quoque ad aliquid erūt: nam ea quoque dicuntur ad aliquid: uirtus.u.& uitium uitioſi uitium: & ſcientia ſcientis ſcientia: & inſcitia. Hæc autem ratione & prædicamenta accidentis omnia, nouem inquam illa ad aliquid eſſe indicat: ſiquidem omnia ipſius eſſe ſubſtantiæ, quippe cui ſuperueniant, dicuntur. albedo enim, albi dicitur albedo: & bicubitum, ligni, ſi forte contingat, bicubitum. & uero quando, & ubi, facere, & pati, alicuius dicuntur: non enim eſt quidquam ipſum per ſe quādo, ſed eſt aliquid ſubſtantiæ, eodem modo & in reliquis. Quin ſubſtantia quoque ipſa cum uelut pars ſumitur, ad aliud dicitur: nam pars totius fertur pars, & totum in partibus totum. At hoc eſt abſurdum, prædicamenta inquam omnia ad aliquid cenſeri. Porrò quod prædicamenta euidenter omnia ab ijs quæ ſunt ad aliquid diſcernantur, inde dilucefcit, ſi enim ad aliquid eſſent, finiendis ijs illa ad quæ di-

cuntur assumi oporteret : nam relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quæ illa dicuntur meminimus. uerbi causa cum patrem definimus, filij quoque mentionem haberi est necesse : patrem enim filij dices. at cum prædicamenta alia finitione complectimur, ea ad quę dicuntur commemorare haudquaquam cogimur : finiendo enim si forte accidat bicubito, aliorum deinceps cuiusquam cuius dicitur bicubitum, ut ligni haud necesse est memineris, similis etiam in quali, ac cæteris ratio est. Ergo si prædicamenta ad aliud dicuntur (esse enim accidentia ipsius perhibentur substantiæ, & partes totius,) nec sunt ad aliquid, constat relatiuorum finitionem perperam redditam, quippe cum prædicamenta quoque alia comprehendat. Non enim quod alterius dicitur, ipsum esse in hoc obtinet quod dicatur alterius. at obtinent ipsum esse in hoc relatiua quod sint ad aliquid: nam siquid est alteris id esse & alterius quidquam, ipsum quoque esse in hoc iam habet, quod alterius dicatur. Cęterum sciendum est, quicunque a Platone relatiua hoc pacto finiri aiunt, putareque ipsum in eo relatiuorum esse quod aliorum dicantur subsistentiam, inurrere hos Philosopho calumniam: etenim quod ea non quia dicantur, uerum sint aliorum obsignet, ex proditis in Gorgia licet cognoscas. ait enim, si agens est, patiens quoque esse aliquid est necesse. esse enim dixit, non dici.

ſus,uirtute ſtudioſus. ſimiliter & uitium , uitioſi
tium:& uitioſus , uitio uitioſus . his ergo ad aliqu
ſunt.contrarium autem uitium uirtuti , & uitioſ
ſtudioſo.iure igitur & in ijs quæ ſunt ad aliquid ſp
ctatur contrarietas , neque eſt id conſequens om
bus.Quærēdū uero eſt quo pacto uirtutē uitiumq
& ſcientiā,atq; ignorantiā ad aliquid perhibeat. I
ſpondemus nō cum ex propria ſententia,uerū ſim
lanter affirmare nimirū cum traditam labefactare
nitionē uelit. Si.n.ex eo quod dicantur aliorū, qu
ad aliquid ſunt obſignantur, hæc quoque ad aliqu
erūt:nam ea quoque dicuntur ad aliquid:uirtus.n.
uitium uitioſi uitium:& ſcientia ſcientis ſcientia :
inſcitia. Hæc autem ratione & prædicamenta acc
dentis omnia,nouem inquam illa ad aliquid eſſe i
dicat ſiquidem omnia ipſius eſſe ſubſtantiæ, quipp
cui ſuperueniant,dicuntur.albedo enim,albi dicitu
albedo:& bicubitum,ligni,ſi forte contingat,bicu
tum.& uero quando,& ubi, facere,& pati , alicui
dicuntur:non enim eſt quidquam ipſum per ſe.qu
do,ſed eſt aliquid ſubſtantiæ,eodem modo & in re
quis.Quin ſubſtantia quoque ipſa cum uelut pars
mitur,ad aliud dicitur:nam pars totius fertur pars
& totum in partibus totum . At hoc eſt abſurdum
prædicamenta inquam omnia ad aliquid cenſer
Porrò quod prædicamenta euidenter omnia ab i
quæ ſunt ad aliquid diſcernantur , inde dilucescit ,
enim ad aliquid eſſent , finiendis ijs illa ad quæ d

cuntur assumi oporteret: nam relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quæ illa dicuntur meminimus. uerbi causa cum patrem definimus, filij quoque mentionem haberi est necesse: patrem enim filij dices. at cum prædicamenta alia finitione complectimur, ea ad quę dicuntur commemorare haudquaquam cogimur: finiendo enim si forte accidat bicubito, aliorum deinceps cuiusquam cuius dicitur bicubitum, ut ligni haud necesse est memineris, similis etiam in quali, ac cæteris ratio est. Ergo si prædicamenta ad aliud dicuntur (esse enim accidentia ipsius perhibentur substantiæ, & partes totius,) nec sunt ad aliquid, constat relatiuorum finitionem perperam redditam, quippe cum prædicamenta quoque alia comprehendat. Non enim quod alterius dicitur, ipsum esse in hoc obtinet quod dicatur alterius. at obtinent ipsum esse in hoc relatiua quod sint ad aliquid: nam siquid est alteris id esse & alterius quidquam, ipsum quoque esse in hoc iam habet, quod alterius dicatur. Cęterum sciendum est, quicunque a Platone relatiua hoc pacto finiri aiunt, putareque ipsum in eo relatiuorum esse quod aliorum dicantur subsistentiam, inurere hos Philosopho calumniam: etenim quod ea non quia dicantur, uerum sint aliorum obsignet, ex proditis in Gorgia licet cognoscas. ait enim, si agens est, patiens quoque esse aliquid est necesse. esse enim dixit, non dici,

XXXIIII.

VIDENTVR autem & magis & minus ea quæ ad aliquid sunt suscipere. Simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur: cum utrunque sit ad aliquid. simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. Non autem omnia quæ sunt ad aliquid, suscipiunt magis & minus. duplum enim non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium.

{Suscipere autem quæ ad aliquid sunt ipsum magis & minus uidentur, simile enim & dissimile magis & minus dicitur, quorum est utrunque ad aliquid, dicitur æquale quoque atque in æquale magis & minus.}

Ad aliud proprium consequens relatiuorum trãsit superiore improbato, nempe suscipi a relatiuis magis & minus: dicimus enim hoc illi magis minusque simile, ut album in pariete magis simile albo esse ei quod in ueste est, quam quod in niue. Estq; consequens hoc superiori non absimile: siquidem neq; hoc quæ ad aliquid sunt comitatur omnia. pater.n. alio patre dicitur esse magis pater, similiter neq; filius, idq; iure optimo, dictum nanque est, ubi spectãtur contrarietates, magis ibi esse ac minus. contra ubi non est, nec magis minusque haberi. Quibus ergo subest relatiuis contrarietas, in ijs est magis & minus: quoniam uero non est contrarietas omni-

bus,nec omnibus iccirco magis minusque suppetit. Forsitan uero quispiam disquirendo dixerit,in quibus contraria sunt in ijs magis quoq; & minus contrariorum mistione fieri:eamq; ob rem in quanto quoniam non sunt contraria,nec magis minusq; haberi. Rursum si æquale & inæquale proprium est quãti,cur hic magis inquit & minus dici æquale? Relatio enim si in prædicamento si contrarium habente,contraria quoq; ab ea suscipi afferebamus. sin uero in prædicamento quod contraria non admittat, neq; ab ipsa contraria excipi.Igitur si æquale & inæquale ad aliquid est in quanta consistens, cõtrarium autem nullum est quanto , nec æquale & inæquale contraria sunt:ubi uero non est contrarium, ibi nec magis & minus . ergo magis ac minus non dicitur æquale & inæquale. Nam si fit magis & minus contrariorum mistione , ac miscetur æquale inæquali, nec magis quidquam ac minus inæquale fuerit,quippe minus inęquale,quod ęquali particeps magis sit, minus inæquale appellatur . Item si magis & minus inæquale quidquam est , erit & magis ac minus aliquid æquale:nam quod minus est inęquale,est id magis æquale magis inæquali : quo sane modo minus album, magis albo, magis est nigrum. Ergo si fieri nequit ut æquale æquali magis minusq; sit (quod enim ex æquali in plus aut minus egreditur non est amplius æquale) neque igitur magis & minus inæquale est. priuatio enim magis infinitudoque est

inæquale, non æquali contrarium. An igitur uel per abusum hoc loco dixit ęquale magis et minus esse, minus utique exquisite decernens, uel hoc per additionem post adiectum est a nonnullis.

XXXV.

OMNIA autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur: ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus esse dicitur: & duplum dimidij duplũ, & dimidium dupli dimidium & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem et in alijs. Sed casu aliquoties different secundum locutionem: ut scientia scibilis scientia dicitur, & scibile scientia scibile: & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile.

{Quæcunque uero ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur: ut seruus, dominus serui dicitur: & dominus serui dominus, & duplum dimidij duplum.}

Ad aliud consequens transiuit relatiuorum quod præcipue ipsorum est proprium, nempe dici ad antistrephonta idest cõuertentia. Verum quod dici ad antistrephonta quid sit intelligamus, discamus ante quid sit antistrophe idest conuersio reciprocatioq; hoc autem prius, quid sit strophe hoc est uersio. Est uersio itaque seu strophe, ab eodem in idem restitutio. ob id enim & uerti dicimus uniuersum, quoniam circulari motu ab eodem puncto ad idem iterum redit. Nos quoque uerti dicimur cum ex quo incepimus loco in illum desiuerimus. Antistrophe

autem seu conuersio, uelut isostrophe idem æqui uersio est. nam anti apud ueteres græcos æquale significat: quemadmodum Antitheon pro isotheon hoc est Deo æquale: & Antianira quæ uiris æquatur: & Antichira digitum magnum appellant, quod pares cæteris uires obtineat. Isostrophe uero est, cum alterum de altero magis nihil quam de reliquo prædicatur illud: ut pater nihil ad filium dicitur quam filius ad patrem. Quæ ergo sunt ad aliquid, ad conuertentia dicuntur: ut seruus domini seruus: & dominus, serui dominus. {Verum casu,} inquit, [Quandoque in dictione different.] Quoniam enim ad genimotiuũ ed:dit. propterea subiunxit, nõ ad genitiuũ do quæ sunt ad aliquid, uerum ad alium quoq; casum assignari. quo fit ut neque ad eundem omnino reciprocent. dictum autem de his iam nobis antea est. {Ad conuertentia dicuntur} Dicuntur ergo ad conuertentia quę sunt ad aliquid cum geminatione: uerbi gratia seruus duo quædam est, & seruus, & homo. Dominus itaque ad id quod seruus est dicitur dominus, quoniam ad illum reflectitur. non autem ad id quod homo est. Aequalitatem igitur seruare mutuam debent, quo etiam conuertantur quẽadmodum homo & risibile. quod si sint inæqualia, tunc non reciprocant.

XXXVI.

AT VERO aliquoties non uidebitur conuer-

ti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccet is qui assignat: ut ala si assignetur auis, non conuertitur, ut sit auis ala. non enim prius conuenienter assignatum est ala auis. neque enim quatenus auis est, catenus ala ipsius dicitur: sed in eo quod alata est. multorum enim et aliorū alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, & conuertitur: ut ala, alati ala est, & alatum ala alatum.

{Verum enimero commeare non interdum uidebuntur, nisi proprie fuerint ad quod dicuntur assignata: sed peccauerit is qui attribuit: ut penna si auis prodita sit, non reciprocat auis pennæ.}

Quæ sunt ad aliquid æqualitatem seruare inter se debent ut conuertantur: quomodo obambulant homo quoq; & risibile. Quod si sint inæqualia, maius quidem est minori consequens; ut homini animal: maiori autem minus non item. non enim sequitur homo animal, ut animal hominem. Est ergo relatiuorum regula hæc nempe æqualitas: ut pater filij: & duplum dimidij: quæ & reciprocant. quæ uero sunt inæqualia, non etiam reciprocant: id quod uel ipse ait, penna si auis prodita sit, non reciprocat auis pēna. sunt enim uolucres quædam quæ aues non sunt. Volucres nanq; aliæ sunt fissipennes, ut quæ in nostro sunt orbe, quæ solæ etiam aues nuncupantur, ut ipse in libro de animalium historia docuit: aliæ cutipennes ut uerspertiliones: quædam uagini pennes ut sca-

rabęi, quæ non ſunt aues. Quandoquidem igitur nō inter ſe æqua ſunt penna & auis, ſed penna quam auis latius patet, quam ut etiam conuertantur, exæquare hæc conuenit. Exæquantur porrò inæqualia uel minore aucto, uel diminuto, maiore ergo in his ſi id quod minus eſt auxerimus, hoc eſt auem, atque ita fecerimus, penna pennati penna, pennatum, auem appellantes, ſic commeat. nam pennatum penna pennatum, Rurſus ſi proditum ſit clauus nauigij clauus, hic non reciprocat. dicere enim haud licet nauigium clauo nauigium ſunt enim nauigia comp'ura quæ gubernaculo careant: ut piſcatoriæ quædam nauiculæ quas Acatia græci nominant. Quoniam itaque inæqualia & hæc ſunt. (amplius enim nauigij quē claui uocabulum eſt) ſi quod maius eſt minuerimus, nauigium inquam, nimirū pro nauigio clauatum dicentes, tunc æqualia reddita conuertuntur. clauus enim clauati clauus, & clauatum clauo clauatum. Item caput alicuius dicitur caput, nempe animalis. ſi igitur tributum ad animal ſit, non reflectitur, quoniam non propria rurſum fit attributio. nam dicitur quidem caput animalis caput, haud uero etiam animal capite animal. ſunt enim animalia quædam quæ capite careant, ut cancer, uermes, terræ inteſtina. Ergo quod maius eſt rurſum minuas oportet, animal inquam, ac facias capitatum, ſeruabitúrque hoc pacto antiſtrophe. nam caput capitati caput, & capitatum

capite capitatum. Igitur in aui quod minus est auximus, auem inquam:in aliis uero maius diminuimus, nauigium dico & animal.

XXXVII.

ALIQVOTIES autem forte & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter aßignetur: ut temo si aßignetur nauigii, non est aßignatio conueniens. neque enim in eo quod nauigium est, in eo ipsius temo dicitur. sunt enim nauigia quorum temones non sunt, quare non conuertitur. nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conuenientior aßignatio erit, si sic quodammodo aßignetur, temo temonatæ rei temo est, aut quomodocunque aliter: nomen enim non est positum: & conuertitur si conuenienter aßignetur, temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in aliis: ut caput conuenientius aßignabitur capitati caput, quam si animalis aßignetur. neque enim in eo quod est animal, caput habet, multa enim animalia sunt, capita non habentia.

{Quandoq; uero & nomina fingere necesse forsitan fuerit, nisi positum nomen sit, ad quod germane fieri attributio possit.}

Ne enim dixerit quispiam, quid ergo? nouare conuenit nomina? & ununquodque ut cuiquam libet configere? sic igitur usum omnem no-

minum aboleri continget, singulis pro arbitrio nouas nomenclaturas inuehentibus, ac quod reliquum est, inaudita & quæ nihil significent quisque loqui uidebitur, pro homine, uerbi gratia capitatum dicens, pro nauigio clauatum, aut quouis aliter modo noua cuderit nomina. Ad hoc igitur nihil inquit graue esse, si quibus indidisse nomina minus usus curauit illis nos ipsi excogitemus. quæ enim usus noscit communis, nomina illis accommodat. at artes nouarum ceu rerum inuentrices, imponere inuentis nomina ad eas significandas debent. Geometra exempli causa cum triangulum alium duo tantum habere æqualia latera, alium tria æqualia, alium tria inæqualia repererit, primum æquipedem alterum æquilaterum, tertium scalarem nominauit. Similiter & musicus diuersis sonis sua statuit nomina, uocátque alium diatonicum, aut aliter quomodolibet. Quoniam ergo talibus discernere nomina & hic consuetudo neglexit, nos ea ponere necesse est. uocauit quidem consuetudo nauigium, non uero etiam clauum habentia iis quæ clauo non gubernantur distinxit. nominauit animal, non adhuc uero capite prædita a carentibus appellatione disiunxit. proinde absurdum uti diximus nihil est, aucupari in talibus nomina. Quo autem pacto atque unde imponere ea conueniat, ipse deinceps aperuit, cum ait.

XXXVIII.

SIC autem fortasse facillime quis sumet quibus posita non sunt nomina, si ab iis quæ prima sunt, & iis ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: ut in iis quæ prædicta sunt, ab ala alatum, à temone temonatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignetur, ad conuertentia dicuntur; quoniã si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad id quod dicuntur, non conuertuntur.

{Sic uero quisquam fortasse nomina quibus posita non sunt sumpsisse potest facillime, si a primis ea ad ipsa quoq; reciprocantibus imponat.}

Nunc regulam nobis tradit qua nomina si in cõmuni non comperiantur usu, apposite fingere poterimus. Oportet enim inquit a primis ac proprie prædicatis denominatiuum illis nomen de quibus prædicantur imponere, atque hoc modo reciprocare ipsa inueniemus. Vocemus uerbi gratia a clauo nauigium, de quo clauus prædicatur, clauatum. & a capite, caput obtinens animal capitatum, similiterque in aliis. Atque hæc rursus dolose pronunciat, finitionem labefactare nimirum cogitans. si enim ad aliquid sunt ea quæ aliorum esse dicuntur, erit & caput, & clauus, & penna ad aliquid, quod est absurdum. nam hæc uti substantiarum quidem partes, ad aliquid dicuntur esse. pars enim est totius pars. & totum, partibus totum. ut uero penna, uel

clauus, uel caput, non ad aliquid, uerum substantiæ sunt. quippe singula hæc per seipsa spectantur. Nã si a toto caput aut manum desecueris, nihilominus caput uocatur & manus, non partes tamen præterea dicuntur: siquidem consideratur in toto pars. at relatiuis si illud ad quòd dicuntur dempseris, simul statim & propria nominatio tolletur: ut pater, filij dicitur pater, uerum si filium sustuleris, patrẽ quoque esse simul patri adimetur. At quæ dicuntur aliorum, quanquam priuentur illis quorum esse perhibentur, propriam nihilominus nominationem seruant, ut caput, animalis dicitur caput. ac si ablatum fuerit, animalis nihilominus caput uocatur. clauus autem nauigij, & penna auis, iis priuata quorũ esse dicuntur, nihilominus sunt propriam rursus nominationem sortita.

XXXIX.

DICO autem quoniam neque eorum quæ in confesso ad conuertentia dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur. si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignetur, & non ad id ad quod dicuntur. ut seruus si non domini assignetur, sed hominis, uel bipedis, uel cuiuscunque talium, non conuertitur. neque enim dici potest homo est serui homo. non enim conueniens est assignatio.

{Dico autem ne eorum quidem quæ ad conuertentia proculdubio dicũtur, etsi posita ipsis nomina

ſint, reflecti ullum, ſi ad aliquod accidentium, & nõ ad quæ dicitur aſsignetur.}

Hinc argumentatio à maiore. Quid enim inquit mirum, niſi in prædictis conuerſio, propterea quòd non proprie aſsignatio ſit facta ſeruetur? quando ne ea quidem quæ ad aliquid conſenſu omnium ſunt, dicuntúrque ad conuertentia, nec poſitis carent nominibus, reflectuntur: niſi conuenienter facta aſsignatio fuerit exempli gratia niſi dominum ad ſeruum quiſquam, ſed ad hominem aſsignauerit, dicátque dominus hominis dominus, non poterit retorquendo dicere homo domini homo. eſt enim hoc ridiculum nam dominum quidem dicere hominis dominum, haud ſane graue eſt: hominem uero domini hominem appellare, abſurdiſsimum. Quoniam igitur non propria & in his facta eſt attributio, neque obambulatio ſeruatur, quippe non ad æquale aſsignationem fecimus: cum homo amplius pateat. itaque exæquari mutuo ut diximus debent reciprocantia, quo etiam conuertantur, eo enim & propria ad ea quorum propria ſunt, quoniam & inter ſeſe exæquantur, commeant. Hæc ipſa ediſſerit omnia, nimirum finitioni opitulans dicenti, quæ ſunt ad aliquid, eo eſſe quod aliorum dicantur, ac conuerti ſecundum hanc finitionem quæ ſunt ad aliquid, oſtendere conatur: quam uult quoad fieri poteſt communire: ne eam damnare indicta cauſa uideatur. deinde poſt eam iure confu-

tare: utique ostẽdens uel post tantum patrocinium, cõplura tamen haberi quæ ipsam comitentur incommoda.

XL.

SI TAMEN cõuenienter aßignetur ad quod dicitur, omnibus aliis sublatis quæcunque accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod aßignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur: ut si seruus ad Dominum dicitur, circuncisis omnibus quæ accidentia sunt Domino, ut esse bipedem, uel scientiæ susceptibilem, uel hominem: relicto uero solo quod Dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur: seruus enim Domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id ad quod dicitur aßignetur, circuncisis omnibus aliis, relicto autem eo solo ad quod aßignatum est, non dicetur ad ipsum. aßignetur enim seruus hominis, & ala auis, & circuncidatur ab homine esse Dominum: non enim amplius seruus ad hominem dicetur. cum enim Dominus non sit, neque seruus est. Similiter & de aue, si adimitur eam alatam esse. non enim amplius erit ala ad aliquid. cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet aßignare ad id ad quod conuenienter dicitur & si sit nomen positum, facilis erit aßignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere. si autem sic aßignentur, manifestum est quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentia dicuntur.

{Item si congruenter assignatum ad id quod dicitur fuerit, aliis quæcunq; accidentia Domino sunt omnibus præcisis, ut esse bipedi, capaci scientiæ, homini, hoc autem solo nempe esse Dominum relicto, seruus ad ipsum perpetuo dicetur.}

Regulam nobis tradit eorum quæ de aliquo proprie reddita sunt. ait enim: Quodcunque pluribus fuerit appellatum nominibus, si aliud quidquam sit quod de horum nominum uno prædicetur, uelisq; an proprie de illo dictum nomine prædicatum sit cognoscere, cæteris omnibus amputatis nominibus, subiectóque accidentibus, illo autem duntaxat ad quod assignatum prædicatum est relicto, si ipsum ad id reciprocare quod de eo prædicatur inueneris, prius illud apposite redditum scito, neque enim reciprocasset, nisi adhibitum conuenienter foret. Exempli gratia, seruus si prodatur domini seruus, quandoquidem domino accidit esse homini, & bipedi: & scientiæ capaci, si hæc ab ipso omnia detraxeris, ac perinde quasi omnino non sint supposueris, Dominúmque esse reliqueris duntaxat, comperies nihilominus proprie obambulationem fieri: Dominus enim serui dicitur Dominus. Quod si non ad Dominum seruus, sed ad hominem referatur, cæteris omnibus exuto homine; Domino inquam, bipede, ac reliquis, haud seruabitur conuersio: dici enim reciprocando non potest, homo serui homo. itaque non proprie seruus ad homi-

nem assignatur. Si alia, inquit, quæcunque Domino accidentia sunt omnia præcidas, ut esse bipedi, scientiæ capaci, homini. Nihil enim mirum est quod accidere hæc dixerit: quandoquidem possunt ad serui relationem accidentia, secundoq; de ipso prædicata censeri: primus autem & per se Dominus est. Eorum n. respectus quæ ad aliquid sunt, ut supra docuimus, ipse per se ceu constans, quandoq; esse in substantia, interdum in quantitate, uel quali, uel prædicamentorum alio quopiam indicat. Itaque non inepte quis duplo, quod ad aliquid est, cum in ligno uerbi gratia fuerit, accidisse lignum dicit, cum in lapidem. cum in superficie, uel in tempore, tempus uel superficiem: nimirum cum respectus per se cogitatione consideretur.

XLI.

VIDENTVR autem ad aliquid simul esse natura. & in plurimis quidem uerum est: in aliquibus uero non uerum. simul enim duplum et dimidium sunt. & cum sit dimidium, duplum est. & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est. similiter autem his & alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem. si enim non sit duplum, non erit dimidium: & si non sit dimidium, non erit duplum. similiter autem & in aliis quæcunque talia sunt.

{Videntur autem quæ sunt ad aliquid, simul esse natura, atque in plurimis quidem uerum id est, in quibusdam autem secus. simul enim & duplex est &

dimidium, ac si sit dimidium duplex quoque est.}

Aliud relatiuorum post id quod est dici ad conuertentia consequens proprium tradit, nempe simul esse natura. Sed quonam pacto natura simul sunt relatiua? nam simul quidem natura sunt pater & filius, possessor uero & possessio quodam modo? Solutio. Quæ sunt ad aliquid non rerum naturam, sed quem ad aliud respectum habet contemplantur. Pater igitur non ut simul natura sit, qua homo est, habet, sed quatenus relationem ad filium, obtinet. Sunt porrò ea simul natura, quorum uno posito alterum quoque inferri, & sublato tolli necesse est: & nunquam si alterū sit alterum non esse. simul enim ac seruum dixeris, herum simul necesse est mente concipias: & si duplum sit, necesse quoque est esse dimidium. In plurimis autem esse uerum dixit, quoniam in alijs nonnullis est quæstionem allaturus, quæ simul natura esse nequaquam uidentur.

X L I I.

NON autem in omnibus his quæ ad aliquid uerū uidetur, esse simul natura. scibile enim scientia prius uidebitur esse nanq; in pluribus, præexistentibus rebus, scientias accipimus. in paucis .n. uel nullo quisquā hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam.

{Cæterum non in omnibus quæ sunt ad aliquid uerum id uidetur quod est simul natura esse.}

Affert ad quod dixit instantiam, nimirum quod est simul esse natura, competere ijs quæ ad aliquid

sunt non omnibus uideri. Nam scientia & scibile, quanquam sunt ad aliquid, non simul tamen existunt: tollitur enim scientia sublatis scibilibus: siquidē hęc nisi sint, cuiusnam erit scientia? at si non sit scientia, scibilia esse nihil prohibet, non sunt ergo hæc simul naturā, & ad aliquid sunt. Est uero ipsum prius duplex, tempore unum, alterum natura, prius id tēpore est quod ab ipso nunc abest longius ut in prętérito. iccirco enim Medica bella Peloponnesiacis priora asserimus, quod a præsenti longius distent, prior enim crastino est dies perendinus. prius ergo tempore id genus est. Natura autē prius est id quod secum tollit, nec simul tollitur, quodque non secum infert, sed simul infertur: uti res sese in animali habet atque homine. Videri itaque potest scibile scientia natura prius. non est enim scientia ni scibile sit: at scientia quamuis non constet, esse tamen potest scibile. Sane Thaletem tradunt Milesium primum lunaris defectus causam animaduerti sic, cum lunam a sole lumen mutuari intellexisset: propterea quod solis recessu augescens illustratam partem ad occasum habeat, sole tunc magis occiduo: eius uero cornua et pars uacans lumine ad ortum uergant. Cum tota solē aduersum respicit, ab eo per diametrum absens, tunc splendescūt uniuersa, tota toti soli aspectu incumbens. totam autem uoco, nimirum, parte quoq; eius nobis conspicua. At quando sese a coitu solis recipiens decrescere inceperit, tunc con-

tra, pars lumine affecta ad orientem spectet, sole eo tempore magis ortum tenente: quæ autem luminis expers est, ac continuum speciem præfert, ad occasum declinet. Hinc igitur lunæ deliquium animaduertit: quoniam ea cum in terræ ut uocant obumbrationem inciderit, sole ipsi qui inferius hemisphærium perlabitur ad perpendiculum opposito, absolutam defectionem qua ei ratione contingit perpetitur, solaribus in ipsam radijs nequaquam impingentibus: quo sane argumento idest, quod non nisi solo plenilunio hoc accidit. Ergo si Thales lunarem defectum nouit primus, scibile antè ipsum, lunarem inquam defectum fuisse constat, eius uero scientiam non fuisse. Scibile igitur scientiæ apertum est & tempore & natura anteire: neque simul esse hæc, quanquam sunt ad aliquid. Eodem modo nec sensus est ni sit sensibile. cuius enim sensus erit? attamen nisi sit sensus, sensilia esse nil uetat: ut ignem, terram, eiusque generis reliqua. { In paucis enim quis utique aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam. } Quoniam dixi, rebus enim magna ex parte præexistentibus scientias capessimus, nunc quid per, magna ex parte, sibi uelit exposuit. in paucis enim quis utique inquiens aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam, hæc autem gratia eorum dixit, quæ ab aliqua arte producuntur. hæc enim prius non erant: sed ipsum esse simulatq; ex parte producta sunt habente. Nã ante-

cedunt quidem sc entiam res naturales. quæ uero ex arte consiunt, ipsum esse simul cum earum habent scientia, Verbi causa excogitauit lectum quisquam, quem græci stibada uocant, ad dormiendum: hic scientia quoque ipsum esse simul cum scibi'i obtinet. Id uero etiam in figmẽtis uideas licet nam simulatq; commentus Chimæram fueris, phantasma quoq; seu uisum Chimæræ una cum eius exultauit scientia. Pictor quoque eorum quæ primus inuenit simul cum pictura introduxit imagines. Et qui literas docuit primus, is simul cum rerum scientia literas inuexit. Sed cur uerba illa, uel in nullo, adiecit? An & hæc in rerum natura fuere, postea uero scientias adeptæ? At hoc maxime in mechanicis licet cõtempleris inuentis: quomodo graue quis uerbi gratia moueat pondus, aut aquam in sublime erigat, aut huius generis quidpiam: hæc enim atque eius notæ alia simul cum eorum scientia constat, esse inuenta. Fortassis uero & artificialibus cõtra ac naturalibus accidit. siquidem scibilia ipsa in naturalibus, ut dictũ est, eorum scientia priora existunt. at in ijs quæ constant arte, scientiam de ipsis indeptione esse oportet priorem, dein scibile fieri. nam facta primum uidelicet de re assequenda excogitatio est, ac quomodo constare ea possit, tum deinde affectus excogitationis consequitur. Nisi illud quispiam dixerit, scientiam de naui priusquam facta nauis sit, etsi in primi inuentoris animo antecesserit, nondum tamen ut

proprie ſcientia ſit obtinuiſſe: cum tunc reſponſura ne excogitationis res ſit, minime pateat. forte enim ad imaginationem id uſque præceſſit duntaxat, cæterum egredi in opus ualet; quo pacto de Dędalo fertur fabula, quod alas fabricare ſibijpſi & Icaro filio excogitauerit. Itaque ſcibile etiam ipſum quando ſimul cum eius ſcientia in opus prodierit, tunc quoq; re uera ſcientia proprie eſt, cum ambiguo nullo teneatur. Quare ſimul a ſe mutuo conſtitui ſcibile ad ſcientiam artificialibus contingit.

XLIII.

AMPLIUS: Scibile ſublatum ſimul aufert ſcientiam: ſcientia uero ſimul non aufert ſcibile. nam ſi ſcibile non ſit, non erit ſcientia: nullus enim erit ſcientia. ſcientia uero ſi non ſit, nihil probibet eſſe ſcibile: ut circuli quadratura ſi eſt ſcibilis, ſcientia quidem eius nondum eſt, illa uero ſcibile eſt.

{Præterea ſublatum ſcibile ſecum tollit ſcientiā. Cum quod prius tempore eſt in ſcibili expoſuerit, (nam præexiſtentibus inquit magna ex parte rebus, ſcientias adipiſcimur,) nunc in eodem rurſus quod prius natura eſt explanat, nimirum per hoc quod ſecum perimat ſcientiam ſcibile, non ſimul ab eo perimatur. quale eſt inquit & quadrangulatio circuli. Quadrangulum Geometræ capedinem uocant non quæ quatuor ſimpliciter latera & totidem angulos, ſed latera quatuor æqualia, & rectos angulos

obtinent.Ita uero & angulum rectum fieri aiunt.nã cum recta linea super directam lineam erecta interiores atq; ad easdem partes angulos inter se æquales facit,rectus uterq; est angulus & quæ superstat ei cui innititur,perpendicularis nuncupatur,est hic igitur angulus rectus. Acutus uero angulus est minor recto obtusus eodem maior. nam inclinata ea quæ desuper recta incumbebat,alter maior, minor alter fit angulorum. Minorem igitur,ut dixi, acutum nominant,quoniam huic similes fiunt & acutæ moles quæ pungendo sunt; ut cultellus, maiorem autem obtusum:huius enim instar moles fiunt obtusæ,ut pistillum,ad dandam impressionem aptæ. Figuras uero alias rectilineas esse aiunt,alias orbiculares:rectilineas,triangulos,quadrangulos,sexãgulos,& quotquot angulis excogitare alias possis,orbiculares autem circulos dicunt.Quærunt ergo Geometræ,quo modo super rectilinea data,uerbi gratia,quinquangula æqualem constituere quadrangulum liceat. & quidem id ratione ac uia docuerunt. Vt ergo in rectilineis quęsiuere,ita in circulo quoque scrutantur, qui super circulo dato æqualem reperire possis quadrangulum. id multi quæsitum non inuenere: solus autem Archimedes inuentioni proxime accessit: sed exactam tamen rationem non comperit. Aristo.igitur si scibile inquit, quadrangulatio est circuli,necdum est hactenus eius scientia, prius esse cõstat scientia scibile. Non solum autem natura priora

ſcibilia quam ſcientia eſſe hoc probat exemplum, ſed etiam tempore, nam cum ſcibile ſit quadrangulatio circuli, de eo comperta eſt nondum ſcientia. Hoc uero ſubiunctum natura etiam prius eſſe ſcibile quam ſcientiam demonſtrat.

XLIIII.

AMPLIVS. Animali quidem ſublato non erit ſcientia, ſcibilium uero plurima eſſe contingit. Similiter autem his ſeſe habent ea quæ de ſenſu ſunt. ſenſibile enim prius quam ſenſus eſſe uidetur. ſublatum enim ſenſibile ſimul aufert ſenſum: ſenſus uero ſenſibile non ſimul aufert. ſenſus enim circa corpus & incorpore ſunt: ſenſibili autem ſublato aufertur & corpus. ſenſibile enim corpus eſt. cum autem corpus non ſit, aufertur & ſenſus. quare ſimul aufert ſenſibile ſenſum. Senſus uero ſenſibile non ſimul aufert. ſublato enim animali ſenſus quidem aufertur: ſenſibile autem erit corpus ut calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcunque ſunt ſenſibilia. Amplius. Senſus quidem ſimul cum ſenſitiuo ſit. ſimul enim ſit animal & ſenſus: ſenſibile uero ante animal aut ſenſum eſt. ignis enim & aqua & alia huiuſmodi, ex quibus ipſum animal conſtet, ante ſunt quàm animal omnino ſit, aut ſenſus. quare prius ſenſibile quam ſenſus eſſe uidebitur.

{Item animali interempto non erit ſcientia.}

Superius in uno ad aliquid relatorum exemplo, ſcibili inquam, cum conſequens claudicare oſtendiſſet,

ſet,uniuerſaliter nunc in omnibus demonſtrat:ſubla to enim inquit animali,ſcientię quoque adimuntur, ſunt enim in animo ſcientiæ,ſunt per ſe tamen nihi lominus ſcibilia,quamobrem & quæ in ſenſu ſunt,eſ ſe primum uidentur.Cum itaque in ſcientia & ſcibi li rationem examinauerit,nunc in ſenſu meditatur ac ſenſili,docetq; ijſdem uerbis prius eſſe ſenſu ſenſi bile:ſecum enim ſenſum tollit ſenſibile: at non tollitur ſenſibile ſimul cum ſenſu:ſunt enim ſenſus in animali:animal autem corpus animatum eſt :ſenſibile uero eſt omne corpus,quapropter neceſſe eſt perdito ſenſibili & corpus aboleri : neque eſſe animatum abolito corpore.quod niſi animatum ſit,neque animal eſſe:neque ſublato animali ſenſum: ipſum enim eſſe obtinet ſenſus in animalibus.Itaque ſublato ſenſibili,neque erit ſenſus,uti oſtendimus : quandoquidem eſſe ipſum habet in corpore ſenſus omnis, circumque id ſolum ſpectatur. effugere enim ſenſum omnem incorporea , cum neque ſub ſenſu cadant, neque capacia ſint ſenſus:quanquam non etiam reciprocat ratio.non enim perempto ſenſu interimitur & ſenſile.Quamobrem ? quoniam animal omne,animatum eſt omne animatum corpus:non omne autem corpus iam & animatum eſt animal , ſed omne corpus ſenſibile . Quo fit ut uel intermortuo animali nihil alia eſſe uetet complura:ut ignē,aquā, terram,dulce,amarum,ac ſimilia . Ergo probatum ex his eſt priora natura eſſe ſenſibilia ſenſibus: quo-

niam secum secus interimunt, non illa cum sensibus perimuntur: & inferuntur quidem simul cum sensibus, ipsos autem non secum inferunt. Cæterum cum etiam dixerit { sensus simul cum sentiente fit. } Argumentationem facit a maiore, atque eo quod attinentius ad sensibile redditur, sentiéte inquam. sentiens enim sensibilis sentiens. porrò sentiés est quod particeps est sensus. Quid igitur dico? nempe quod sensibilia affirmet priora sensu existere, quandoquidem sentiens, (animal intelligo) quicũ fieri sensum natura uoluit, esse ipsum habet ex sensibus, igne inquam, & aqua, elementisque reliquis, quod autem ex aliquo, ac uelut ex materia potissimum fit, illo ex quo fuit conditum, & natura posterius & in tempore est. quare potest sensibile inquit esse sensu prius uideri. Atque hactenus ipsi quidem progreditur dubitatio, cæterum dictarum instantiarum solutionem non addidit. Dicendumque ad hæc, duplici quæ ad aliquid sunt ratione intelligi, uel uti res ipsæ per se absolutæ, uel ut in mutua quadam relatione coniunctæ, ut pater ac filius. Nam si patrem in ijs nouerimus ut Sophroniscum, filium autem ut Socratem, prior erit Socrate sophroniscus. est enim Sophroniscus prior, nobis ceu res ipsas intelligentibus. quod si uelut patrem ac filium ceperimus, medio carebunt, respectu deuincta: Sic ergo & scientiam & scibile si perinde atque res consideraueris, prius scibile est quam sciétia. sin uero ut respectum,

hæc ſimul ſubſiſtunt. neque enim ſcibile eſſe aliquod poteſt, niſi ſit circa ipſum ſcientia: exempli cauſa ſidera, quæ ſcibilia ſunt, ſi uelut res accipiantur, uerſante circa ea ſcientia erunt priora. ſi tanquam ad aliquid ſint, ut ſcibilia inquam, hæc cum ſcientia de ijs ſimul erunt. nam nec ſcibilia eſſe poſſunt niſi de ipſis ſcientia ſit, ex qua denominatiue etiam dicuntur. nam quonam ſcibilia forent? eſt enim ſcibile ſcientia ſcibile. ergo non conſtante ſcientia, quomodo illa ex ea quæ non ſit denominationem habebunt? uerum ut res quidem ſunt, ut ſcibilia uero non item. Eadem quoque de ſenſu ac ſenſili dicemus. Quin & aliter ſoluas, cum rerum quædam poteſtate, quædam actu ſint: poteſtate habentur, ea quæ ad aliquid eſſe natura idonea ſunt, nondũ ſunt tamen, actu uero quę naturalem etiam poteſtatem, actu oſtẽderunt. uerbi gratia actu quidẽ eſt conſumatus grammaticus, cui nihil ad artem grammaticam deeſt poteſtate, ut puerulus cui facultas ſuppetit, ut grammaticus fiat. in omnibus quoq; quæ ad aliquid ſunt, ut ſe ſe habet alterum, ita & reliquum habebit. nã ſi hoc actu ſit, erit & alterum actu: ſi hoc poteſtate, & illud poteſtate erit. Cũ igitur ſcibile uel ſenſile actu fuerit, erit actu ſciẽtia quoq; & ſenſus: ſi ſint poteſtate illa, erũt & hæc poteſtate. Siquis ergo, lunarẽ defectũ ante Thaletẽ, ut ſcibile excogitaſſet, erit poteſtate ſcibile, & non actu. & uero huius ſciẽtia prorſus & hęc poteſtate adinuenietur. Nam ſi lunaris de

liquij ante Thaletem non fuisset scientia, utique in actum eius tempestate non prodijsset. quod enim prius, ut fieret facultate caruit, id fieri prorsus nequit in posterum. quo nanque modo equus cum facultate ut sit grammaticus careat, nũquam fiet actu grammaticus, ita si lunaris defectionis ante Thaletem scientia non fuisset potestate, certe neq; Thaletis ipsius temporibus in actum prouenisset. uerum cum eius tempore constiterit actu scientia, scibile quoque actu idest lunę deliquium factum est. eadem etiam in sensu ac sensili pronunciabimus. Et uero nunc circa quadrangulationem, si inueniri nunc queat, potestate scibilem esse constat, eiusque scientiam potestate futuram. quod si reperiri eam ab hominibus liceat nunquam, neque erit scibile facultate. sed est quidem ceu res, scibile uero ne potestate quidem est: quemadmodum nec hominibus scibilis arenæ potestate est numerus. Hac porrò ratione difficultatem quoque illam soluemus quę a legum peritis nobis obijcitur. Affirmant quippe illi seruum esse qui hero careat: uelut siquis moriens inquiunt, legando dicat, Thalis si hoc fecerit, seruum hunc meũ familiaremque habeto. ecce hic igitur, aiunt, nulli addictus domino seruus est, quoad iussum hęres non exequitur. Itaque difficultatem uel hoc loco per potestatem & actum solui arbitramur. nam neque dominus ille actu est, neque hic seruus, sed uterque facultate, postea uero quam mandatum hæres fece-

rit, & dominus actu euaserit, tunc & qui relictus familiaris est, fiet actu seruus. Qua de re integer sermo est qui in omnibus relatiua inquit simul natura esse.

XLV.

HABET autem dubitationem utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur: si hoc contingat secũdum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantiis uerum est. nam neq; tota, neque partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid. nam quidam homo non dicitur alicuius quidã homo: neque quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem & partes. quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus. & quoddam caput, non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantiis. atque hoc quidem in pluribus: ut homo non dicitur alicuius homo: nec bos alicuius bos: nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur. in huiusmodi ergo manifestum est quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantiis habet dubitationem. ut caput alicuius caput dicitur: & manus alicuius dicitur manus: & singula huiusmodi quare hæc fortasse ad aliquid esse uidebantur.

{Cæterum dubitationem habet.}

Absoluta de ijs quæ ad aliquid sunt ueterum finitione, eaque quoad maxime licuit defensa: deinde

le si parti applicetur uniuersalem partem constituit: ut simpliciter caput & manum simpliciter. uniuersale quidem, quoniam de particulari capite omni prędicatur aut manu: pars uero, quoniam animalis partium una quædam propria est. At particulare toti complexum, hominem quēdam facit, ut Socratem: qui ob id particulare est, quod de nullo prædicatur. totum uero, quasi partium suarum contentiuum. Porrò iterum particulare si parti copuletur, caput conficit quoddam, aut quandam manum, Socrates. Hæc nanq; particularis est, quoniam solius Socratis: pars autem quod in suijpsius integritate spectetur. in hoc siquidem pars à particulari differt, quod sit in pluribus particulare: pars uni competat soli. Harum tres inquit haudquaquam ad aliquid censueris: una autem, quæ uniuersalis est partis, ut caput, uel manus, quod ad reditam relatiuorum finitionem attinet, uideri ad aliquid potest. Ac quod prima inquit non sit ad aliquid substantia, clare dilucet. non dicitur enim Socrates alterius cuiuspiam Socrates esse. Verum neque eius pars, particularis pars inquam: ut quædam manus, ne ipsa quidem esse ad aliquid potest uideri, nemo etenim manum quandam dixerit cuiusdam quandam esse manum: quippe ridiculum est. Verum neque secundæ ea quæ uniuersale ac totum connectit, homo inquam simpliciter: nemo nanq; hominē cuiusdam hominē, neq; bouem cuiusdam bouē esse pronunciabit. sed cuiusdā es

se bos atque homo possessio dicitur:homo uero cuiusdam esse homo & bos cuiusdam bos, non item. Quæ igitur uniuersale inquit, & partem dũtaxat iungit,ea ex assignata definitione ad aliquid esse apparebit simpliciter caput dico,& manum simpliciter. nam caput cuiusdam caput,& manus cuiusdam dicitur manus. Mihi uero particulare quoque & pars esse uidetur ad aliquid,caput quoddam dico, & quædam manus, quantum ex finitione præmissa conceditur. Si enim esse illa dicuntur ad aliquid, quæcunque ea ipsa quæ sunt,esse aliorum dicuntur, nõ pars modo uniuersalis ut simpliciter manus simpliciter hominis esse dicitur, uerum & quædam manus cuiusdam esse hominis perhibetur. dicimus nanque esse Socratis manum: estque hoc cum consuetudo loquendi communis,tum antiquiorum usus refertus. dicimus enim manu mea scripsi: huius manum aut caput cecidi: caput tale, ac tales sunt manus: & hæ manus Aegei.& Contremuere pedes manantis fontibus idem.& At Iouis haud caput annuit. Quapropter & particulare & pars alicuius est pars erit ergo id quoque ad aliquid.Quod autem uisum in dictione est sequi incommodum, facile est soluere:neque enim dicere est necesse quandam manũ cuiusdam quandam manum esse: quoniam nec uniuersalẽ manum uniuersalis cuiusquam nominamus, sed hominis manum.sic ergo & manum quandam cuiusdam uocamus ut Socratis,præfinitione non addita. Duę

Igitur descripti partes propositi uniuersalis pars & particularis pars erunt ad aliquid:usque ut dixi eue niet in accidens transire substantiam. Hoc ergo absurdum inquit, partes inquam substantiarum non esse ad aliquid ex supra relatiuorum finitione edita, aut soluere prorsus non licet, aut non facile. Itaque finitionem traditam per abductionem ad incommodum percellit hoc pacto. Est autem ad incommodum abductio, ut cum demonstrare quidquam uolentes huius acceperimus oppositum, atque huic absurdum aliquod consequens esse ostéderimus: deinde simul intulerimus ex hoc ea de re sequi absurdum quod falsa data propositio fuerit. ueram enim propositionem nullam aliquod comitatur incómodum. quod si falsa hæc sit propositio, huic ergo opposita uera erit: ut quid inquam? Si immortalé esse animam asserere libeat, cótrariam huic propositionem sumimus, quæ dicit mortalem. deinde absurdũ quoddam ex ea sequi ostendimus, ut contrarium hoc pacto confirmemus. Ergo si sit mortalis anima, non erunt quæ apud inferos geruntur iustiora, sed ad id usque quod apparet nobis uita constat, simulque anima cum corpore interit. Non erit igitur neque operum compensatio bonorum, neque luenda malorum pœna. Si nanque in angoribus afflictionibusque iustos complures traducere uitam omnem cernimus, peccatores autem é uita plurimos celebri gloria atq; opibus affluentes excessisse, nec post-

hac in uita gestorum ulla quæstio est, circunclusa ad id usque solum hominum uita, nemo igitur paria meritis accipiet, neque erit prouidentia. Si enim principe bono ciuitatem administrante, ordine geri cuncta in ciuitate uideas licet, honestari donis ac dignitatibus bonos, malos infamia notari, atque in supplicijs agere, quanto magis bono per essentiam Deo qui omnia obtutu uno incognoscit, ac rebus prouidet uniuersis, nihil in rebus humanis eueniet absurdum? Non erit igitur prouidentia, nisi eorum sit quæ uiuentes egimus ratio reddenda. hac uero absurditate quid magis impium? nam nisi erit prouidentia, nihil quod sit, ordine constabit: quod enim citra prouidentiam fit, temerariũ id est, nulloq; ordine digestum: perinde atque casu ac fortuito feratur. Cæterum quod non casu uita constet, aut forte regatur, hinc dilucescit. Rarissima sunt quæ casu uel fortuna eueniunt, atque ex alijs sequuntur, naturaliumque motuum casualia, fortuita consultoriorum sunt consequentia. Delatum est uerbi gratia saxum quodpiam superne naturali impetu deorsum ruens: terræque allisum, ac confractis partibus circa id eminentioribus, idoneum sessioni redditum est. Commodum igitur sessioni euasisse, casu factum esse dicitur: quoniam consecutum est naturalem saxi ad inferna impetum. raro autem superne deuolutus lapis ad sedendum fit aptus. Equus rursum in bello deturbato domino potum accur-

rit siti confectus: atque commisso prælio, cæsoque cum omnibus domino seruatur. casu igitur superstes equus perhibetur fuisse. at equus in bello dominum rarenter excutit, eaque de causa seruatur. Rarum etiam est id quod fortuito accidit, ac consultorias appetitiones comitatur. Lauatum abijt quispiam exempli causa, uel supplicatum dijs: atque uenalem librum quem diu quæsiuerat ostendit coemitque. hoc forte fortuna accidit. non enim ex quaquam prouidentia, neque locum eum adiens ubi uenundari ij solent, librum comparauit. id uero etiam rarissimum est. Sunt ergo quæ casu fortunaque contingunt infrequentissima. artificialia uero ac naturalia, demum quæ ex prouidentia proficiscuntur, ex eorum numero habentur quæ ut plurimum, siue etiam in totum fiunt. Finem enim assequuntur proprium maseriarius faber atque ædificator maiore ex parte, quam eodem frustentur. magisque sanat medicus quàm non sanet. nam si perinde sanaret non sanaretque: utique a nullo accersiretur: ac magis item si rarius sanaret. Et uero infantem quinquedigitum crebrius, quã sedigitum creat natura: idque ob materiæ redundantiam. Luna congressu cum sole perpetuo minuitur: indidem recedens augetur. Sol nunquam non capricornum tenens, hybernum solstitium parit: cancrum peruadens, æstiuum: neque aliter altas. sursum quoque semper ignis fertur, aqua fluit deorsum, pariterq; in om

nibus tum arte factis, tum naturalibus, ac denique ijs quæ ex prouidentia ueniunt, id quod semper atque ut plurimum est, licet nec contrarium unquàm uidere. Apertum est itaque nec mundum casu, nec eius partes constare. atque si ita sit, causam eum habere quampiam uidelicet quæ ipsi præsideat, mundanasque res concinno ordine disponat, quam prouidentiam uocamus. Ergo si sit prouidentia, necessario quilibet pro dignitate tractabitur: quod si uerũ est, cernimus autem uti iam diximus, multos contraria eorum, quantum ex apparẽtibus iudices, quæ hac in uita gerunt sustinere. igitur non ad uitam hãc usque circunscripta est hominum uita. Quamobrẽ erit ab hac uita quæstio de ijs prorsus aliqua quæ uiuentes tractauimus, in qua retribueret cuique pro meritis prouidentia. Hoc si sit, immortalis igitur anima est, nec commoritur corpori: permaneat.n. oportet ipsa soluente se corpore, nec corrumpatur: ut post hanc uitam quæ ipsi pro dignitate debentur accipiat. Itaque hoc loco contemplare quonam pacto immortalem ostendere uolentes animam, propositionem huius contrariam subiecimus. quæ immortalem esse pronunciat: aperuimusq; quoddam ex ea sequi absurdum, nimirum importari ex hoc prouidentiam non esse: atque hac ratione immortalem asseruimus. Si enim qui mortalem animam dicit incommodo urgetur, ueram autem propositionem comitari incommodum nullum potest, falsa

igitur hæc est:contraria autem huic uera: quæ immortalem esse affirmat:uerum nanque ex necessitate id est quod falso obiacet. Hæc itaque deductio est ad incommodum, quam uel hoc loco usurpat Philosophus. uult enim ipse ad aliquid se habentia eo quod aliorum sint obsignari: supponit autem huic contrarium.quod alijs uidetur, nempe ex eo quod ipsa aliorum dicantur figuram adipisci. supponit uero id,ac consequens absurdum demonstrat: est autem hoc, ad aliquid secundarum partes quoque substantiarum esse, nam & ipse aliorum dicuntur, atq; hac ceu falsa opinione hūc in modum reiecta suam confirmat. sic pote autem dicta concludens inquit.

XLVI.

SI igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est,aut omnino difficile,aut impossibile est ostendere quod nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur. si autem non sufficienter,sed sunt ad aliquid quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodammodo se habere,fortasse aliquid contra ista dicetur. Prior uero diffinitio sequitur quidem omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est cum eo quod est esse ad aliquid, ipsa, quæ sunt aliorum dicantur.

{Itaque si finitio deprompta sufficiat relatiuorū, aut difficilium admodum, aut impossibilium ad aliquid dici substantiam ostendere.

Hoc autem difficilimum admodum esse propterea dixit, quod defendi quodammodo nulla posse uideãtur: dicebat enim finitio ea ipsa quæ sunt esse aliorũ dicuntur. Caput igitur ad aliquid est, non ut caput, uel corpus, se ueluti pars: nã pars totius est pars; sed uerum hoc non est. siquidem caput, non quoad pars alterius dicitur, sed in hoc ipso quod caput sit. Quam obrem si editam supra finitionem attendas, quæ dicit insculpi eo relatiua quod aliorum dicantur, partes quoque ad aliquid reperientur substantiarum, nãq; & caput alicuius caput dicitur. Quocirca finitio attributa relatiuorum absurditatem hanc effugere nullo modo potest. Eam enim ob rem quoniam admodum difficilium dixit, & impossibilium addidit, inexcusabilem nempe absurditatem ostendens. {Sin minus sufficiat, sed ea sunt ad aliquid, quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere.} Nunc finitionem relatiuorum propriam exponit, atque inquit. Sin minus sufficiat, hoc est, sin satis nequaquam faciat, nec integra sit nobis data a ueteribus finitio relatiuorũ, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere, idest quibus in hoc essentiæ cardo est, quod adnixum ad aliquid quendam recipiat, forte ad hæc inquit dici aliquid possit. ad quænã hęc fortassis dici posse pronunciauit? nimirum ad proditas difficultates, quoniam partes quoq; substantiarũ ad aliquid esse opinantur: si enim sic inquit finitio sit

uti nunc edidimus redita, obiectis occurrere absurditatibus facile possumus: qui autem sit occursus ipse subiunxit. {Prior autem inquit finitio relatiua quidē comitatur omnia, non hoc ipsis tamen relatiuis est esse quod ipsa ea quæ sunt aliorum dicantur.} Non enim siquid, ait, alterius dicitur, huic ipsum quoque esse in eo est quod dicatur ad alterum: nam si alterius est quidquam, id alterius quoque dicitur: at non si dicitur alterius aliquid, hoc & alterius iam est. pater nanq; cum filij sit pater, ipsum in hoc esse habet quod filij pater sit, & uero pater etiam filij dicitur. cæterum caput cum animalis caput nominetur, nō ipsum quoque in hoc habet esse quod dicatur animalis. nam & abscissum, animalis prǽterea & dicitur & est caput. at pater a filio seiunctus, neq; pater est, neque insuper ad filium dicitur. Quamobrem pronunciatum iure est priorem consequentem relatiuis finitionem esse, priori autem secundam non item. id quod uel Homerus docet;

Amplius haud posthac humeris caput insit Vlyssi,
Nec me Telemachi patrem quis nomine dicat.

Cum enim pater haud prætera sit, quoniam non amplius est, neq; potest uocari. Quapropter ipsum dici, ei quod est esse consequens est, nec uice obuersa. hoc uero si ita habet partes ergo substantiarum cum esse aliorum dicantur, ad aliquid hac ratione erunt. Illud uero quærendum, quid sit quod ijs quæ ad aliquid sunt finiendis, quæ ad aliquid se habent

assumpserit, cum dicat quodam pacto ad aliquid se habere: neque enim includi finitioni conuenit quod finitur. Ad hoc itaque duplicia esse affirmamus quæ alio referuntur, dicuntur enim tum res ipsæ ad aliquid in quibus relatio fit, tum uero ipsa relatio, quo etiam modo prædicamentum ubi ac quando res ipsas quidem; substantia inquam & tempus aut locum significant; indicant uero & relationem ipsam nudam quam ad tempus aut locum substantia obtinet. Quandoquidem res igitur sunt relatione illustriores, ut quæ sensibus pateant, eas iccirco in finitione accipit, ut præceptionem ex clarioribus conficeret.

XLVII.

EX his autem manifestum est, quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definite sciet, & illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est. si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse iis quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit ad quod hoc aliquo modo se habet. si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singulis palam hoc est. ut si quid nouit quis definite quod duplum est, & cuius duplum est mox definite nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc ad aliquid si nouit quis quod melius est, & quo me

lius

lius est statim definite necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinite hoc cognoscet quod hoc est peiore melius. suspicio enim hæc est, non scientia. neque enim adhuc sciet exacte quod est peiore melius, si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessarium est si nouerit quis aliquid relatiuorum definite, & id ad quod dicitur definite necesse nosse. Caput uero & manus & eorum singula quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt sciri definite possunt, ad quod uero dicantur non est necessarium scire. cuius enim hoc caput, uel cuius hæc manus sit, non est scire definite. quare nō erunt hæc ad aliquid. Si uero non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, uerum erit dicere quod nulla substantia eorum est quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de huiusmodi rebus uehementer asserere, nisi id sæpe pertractatum sit. dubitasse autem de horum unoquoque non est inutile.

{Est uero ex hisce compertum, si quis relatiuorum præfinite quodpiam norit, eum illud certò quoq; ad quod dicitur sciturum.}

Cum propriam relatiuorum finitionem assignauerit, quoddam Geometrarum more colligit ex ea corollarium. Porrò corollarium illi uocant quod cum alterius reis demonstratione reliquum collucescit. Quemadmodum superius animæ nobis demonstrare immortalitatem studentibus, simul

esse apparuit prouidentiam. Et nobis igitur finitionem relatiuorum hic ueram quærentibus, hoc simul enituit, nimirum si relatiuorum quis definite alterum agnouerit, definite ab eo scitum iri & alterum. atque si teneat alterum indefinite, reliquum quoq; indefinite cogniturum. Si quis enim patrem esse nouit Sophronicum, idem quoq; filium esse Socratem intelliget. nam nisi Socratem norit ut filium, neq; an pater sit Sophronicus cognouerit. Nonnulli uero ad hoc aiunt, si quis toto obuelato corpore caput tantum nudum exerat, aut manum, in hoc partem quidem uerbi gratia manum uel caput certo agnosci licere, quippe partem omnino esse nouimus, cuius tamen sit pars haud quaquam dignosci. non ergo inquiunt, qui definite alterum agnouit relatiuorum, definite & alterum intelliget. Verum præfinite nos cognoscere quidem dicimus, ut caput uel manum: non uero definite etiam ut partem, sed indefinite. non enim cuius sit pars intelligimus. Vt autem scimus hoc infinite, sic & id cuius pars est infinite cognoscimus. Cæterum potest, hoc etiam quasi supra citatas dubitationes soluens addidisse. Quando quidem enim ad aliquid quæ simul natura non essent, nonnulla esse affirmabat, quippe antecedere scibili scientiam, & sensum sensibili. (nam plerunq; rebus inquit præexistentibus scientias comparamus.) huic igitur solutionem hoc loco inferens ait; si ea sunt ad aliquid quibus ip-

ſum eſſe perinde eſt atq; quodam pacto ad aliquid ſe habere, ergo ut ſe relatiuorum habet alterum, ita habere & reliquum ſeſe eſt neceſſe. Quare ſi poteſtate ſcientia ſit, poteſtate erit & ſcibile. ſin alterum actu, erit actu & reliquum. uerum de hoc perfecte locuti iam ſumus. { Eodem modo ſi & melius eſſe definite hoc quidpiam nouit, neceſſe quoq; eſt quonam id melius ſit definite intelligat, non indefinite uero intelliget eſſe hoc deteriore melius. exiſtimatio quippe id genus res eſt, nec ſciētia. non enim exacte etiamnū deteriore eſſe melius nouerit. } Qui enim quod melius ſit de quoquam cognouit, debet is & quod melius, & cuius rei nomine melius ſit diſtincte cognoſcere. niſi enim qua in re melius ſit intelligat, ne an melius ſit quidem dignoſcet, quomodo enim? cum differentiam neſciat quia melius eſſe illo perhibetur. { Non indefinite uero intelliget eſſe hoc deteriore melius exiſtimatio quippe id genus res eſt, nec ſcientia. { Exiſtimationē hoc loco obſcurā infirmamq; cognitionē uocat, quæ uelut opinatio eſt, quā Græci Docesin nominant. Sciētia uero cognitio eſt offendiculo carens, atq; irrefutabilis exiſtimatio. Quāobrē qui deteriore melius hoc aliquid infinite nec ſcite eſſe didicit, perinde quaſi erroribus labefactā cognitionē habeat de omniū quoq; deterrimo, materia in quam quod melius ſit aliquo ſuſpicari poſſet quandoq; , ignarus diſcriminis penes quid melius, &

quo melius sit, quod est absurdum. Ex hisce igitur caput & manum partesque substantiarum omnes, quæ & ipsæ substantiæ sunt, non esse ad aliquid demonstrat: si præfinite quorum esse dicuntur non sit necesse, ad aliquid enim uocabantur, quoniam ut eorum alterum noris, ita & reliquum necesse est dignoscas. Quo circa non sunt ad aliquid partes substantiarum. {Cæterum de talibus acriter pronun ciare difficile ei forsitan sit, qui de iis non identidem considerauit: inutile tamen haudquaquam est de eorum singulis dubitando disquisiuisse.} Philosophice admodum hoc loquitur. Quoniam enim manum & caput ut substantiam quidem dixit præfinite agnosci, ut partes uero infinite, nisi cuius caput sit manus intelligatur, ea propter inquit, qui talia non admodum considerauerit, acriter hunc de ipsis pronunciare non oportere, non de his uero duntaxat, sed de re etiam qualibet minime conuenit: addubitare tamen de huiuscemodi rebus ac difficultates persequi est necesse: nam facultatis initium difficultas, ac quædam ad disciplinam uia est. Hæc autem dicit, cum nos eius uerbis acquiescere nequaquam uelit, sed nos quoque ipsos quæ id genus sunt indagare, neque ab alio moueri.

DE QVALI ET QVALITATE. XLVIII.

VALITATEM uero dico, secundum quam quales quidem esse dicuntur. Est autem qualitas corū quæ multipliciter dicūtur.

{Qualitatem autem eam uoco, secundum quam quales esse quidam dicuntur}

Hoc rursus loco de ordine qualitatis, inscriptionis causam, qualitatis diuisionem, ac specierum ordinem diuisionis perquirimus. Primum itaq; de ordine: conspicuus autem ex supradictis is est, in quibus docebamus relatiuis ex eo anteponi qualitatis disputationem oportere, quod per se hæc ipsa spectetur, ad aliquid uero pertinentia ipsum esse in relatione ad aliud obtineant: plurimis autem ea fiunt quæ per se subsistunt iis, quæ ipsum esse per seipsa non possident: quodq; sublato quali, simul quoque existens in eo relatio perimitur: ut albus, & calidus, discipulus ac præceptor, similiaq;. quod si non sint relatiua, qualitatem omnem esse nil uetat. quippe relatiua subsistentiam prorsus non habere propriam, sed prædicamentis superuenire aliis diximus, uerum uti memorabamus, propterea quod relatiuorum Philosophus ubi de quanto differebat,

meminisset, præscriptionem, de ipsis confestim facere habuit necesse, ne diu naturæ ipsorum igno rantia laboraremus. atq; hæc quidem de ordine, Quid autem quod duplicem titulum præscribit de quali & qualitate, nec ut in prędicamentis aliis sim plicem? Dicimus aliud quale esse, aliud qualitatem; qualitas enim uniuersalis ipsa quaitas est, qua parti cipantia qualia denominatiue nuncupatur, ut uniuersalis albedo, nigredo: quale autem, corpus est particeps qualitatis, quodque ab ea denominatiue appellatur, ut album corpus, aut calidum. est ergo intellectu solo comprehensibilis qualitas: quale autem cadit sub sensum. Quandoquidem igitur nomen est duplex qualitatis, uel quod ut ipsum per se solo intellectu consideratur, quale ipsum est qualitatis, uel quod ut ipsum per se solo intellectu considératur, quale ipsum est qualitatis genus, uel ut sensu perceptile, duplicem quoq; hac de causa inscriptionem fecit. Præposuit uero qualitatē quali: quoniam ut pote sensibile est notius. semper enim a notioribus præceptionem exordiri conuenit. Dicere autem & aliter possis: nempe quod qualitas quoq; ipsa quale sit. nam de quali & de qualitate cōmunius prædicatur quale. quo fit ut qualitas quoq; quale dicatur, quo pacto & nomen cōmuniter uerbi gratia de nomine prædicatur ac uerbo. tametsi enim de qualibus, non de iis tamen uerba facit, primū, sed qualitatis ipsius gratia differit: ut oratio de

ea perſpicua uelut a notioribus fieret. Diuidit uero qualitaté in ſpecies quatuor: quarũ primam habitũ & diſpoſitioné uocat. alteram potentiã & impotétiã: tertiã paſſiuas qualitates paſſionesq;: poſtremã uero figurã ac formã. Cæterũ ut intelligamus cuiuſnam rei gratia qualitatis ſpecies quatuor duntaxat, neq; plures pauciores ue ſint, ac quam ob cauſam in huiuſmodi eas digeſſerit ordiné, qualitatis diuiſionem quandam faciamus. Eſt ergo uel per potentiã & impotentiam, uel per actum qualitas. per potentiam, ut puerulus eſt facultate grammaticus. per impotentiam, ut equus qui impos eſt percipiendæ grammaticæ. Sin per actum ſit qualitas, aut perfectiua eſt, aut deprauatiua ſubiecti, aut nec perfectiua nec deprauatiua, ac ſi perfectiua quidem deprauatiua ue ſit, aut affectum in noſtro nequaquã ſenſu generat. atque ſi affectum non generet quidem, ægreq; amittatur, habitus, ſin facilé, diſpoſitio nominatur. Sanitas exempli cauſa & animi uirtus actu & perfectiua eſt nullumque affectum inuehit, morbus & uitium deprauat: perficiunt enim ſubiectum ſanitas & uirtus, quoniam & ſecundum naturam ſunt: neque ingenerant affectum: quippe ſenſibus nullis ſuccumbunt: niſi forte conſequentia ſanitatis memores, ut colorem probum uel morbi labefactantis, pallorem: uerum ſanitas ipſa & morbus ſimiliaque nullis ſenſibus occurrunt. uocantur habitus tamen cum diu perdu-

rant, nec facile amittuntur: nam uirtutem obtinere in habitu seu uitium dicimur: necnon sanitatem uel morbum: quocirca bono quoque tum frui dicimur habitu, cum intenta sanitas fuerit. quin & hecticus quidam hoc est habitualis uocatur morbus: malóq; rursus laborare habitu dicimur. Quod si breui finiantur ac facile deserant, dispositiones nominantur. Cæterum speciem hanc esse affirmat qualitatis primam, habitum inquam ac dispositionem. Porrò habitum uocant, stabilem qualitatem ægrèque dimobilem: dispositionem uero, deposítu facilem. sic nanque habitum rhetoricæ habere eum dicimus qui non eius rationes ac uias duntaxat nouit, sed obsistere quoque obiectis difficultatibus ualet. at qui compos rhetoricæ non admodum est, nec facile eius obtinet methodos, alioquin uero qualitate quodammodo rhetorica delibutus, non hunc quidem rhetoricæ habitu præditum, sed quodam pacto in rhetorica dispositum appellamus. Quid ergo? non est & habitus dispositio? qui enim possidet habitum, dispositionem is multo magis obtinebit. Dispositio quippe tum uniuersalior est, tum particularior: habet enim secundum eam se quodammodo qui disponitur: nam duplex nomen esse dicimus dispositionis, alterum generalius, quod uel de habitu prædicatur: specialius alterum, quod ab habitu seiungitur in oppositum. Dispositionem itaq; hoc loco non generalem, sed

specialem assumpsit: quæ ab habitu ex aduerso di-
distinguitur. Illud uero sciendum est, celebrari in
ijsdem habitus nomen in quibus & boni habitus fer
tur. ipsius nanque habitus intensio est habitus bonus.
Ergo si boni habitus nomen in solis animatis ferre
consueuimus, (nemo quippe bene habere in calidita
te ignem dixerit, aut frigiditate niuem) nomen ha-
bitus quoque in solis animatis prædicabitur. Sin ue-
ro actu existens qualitas, perfectiua deprauatiuaue
sit, ac nostrum circa sensum affectum inducat, pas-
siua qualitas nominatur, quasi nostro sensui affe-
ctum importet: perfectiua, ut igne caliditas, aut dul
cedo in melle: deprauatiua, ut uini acor, putredo-
que fructibus, alijsque corporibus. Perfectiuæ por
rò non iniuria dicuntur illæ, siquidem ijs formam
mel atque ignis ferunt acceptam: hæ uero depra-
uatiuæ, quoniam subiecti sunt corruptrices, sensui
tamen omnes nostro affectum concilıant. Cæterum
non ut ab affectu hæ fieri dicuntur, quandoquidem
non sunt per mutationem subiecti quampiam ge-
nitæ (perfectiuas intelligo) uerum qualitates sub-
stantiales earum sunt, quibus item insigniuntur.
Haud uero segmentum hoc, ut alterum in facile
ægreue dimobile subdiuidi est necesse: nam illud
in solis animatis uisebatur, in quibus deprauatiuas
etiam qualitates & perfectiuas fieri atque desieri
uoluit natura subiecto eodem manente, iccirco
& in diuturnas diuidebantur breuique durabiles.

hoc uero in inanimis segmentum spectatur, in quibus & perfectiuæ subiecti & deprauatiuæ qualitates pariter cum subiectis perdurant, secumq; & subiecta marcescētes extinguunt seu cum subiectis marcescunt, ut in rosa sese res habet ac malo: quippe hōrum suauecolentia, colorisq; exolescens probitas subiectum quoq; secum corrumpit. Verumenimuero habent se eodem pacto & deprauatiuæ, cum simul & ipsæ cum subiectis in quibus gignuntur perennēt atq; intereant, qualis uini est acor, ac fructuum corporumque reliquorum putredo. Quod si uel deprauatiua in nonnullis qualitas non diu permanens reperiatur, ut ærugo in argento, aut huiusmodi quidpiam, talia quidem potissimum quis forsitan magis proprie affectus seu passiones quæ ad qualitatem referuntur nominauerit. Quoniam uero occupauit prorsus deprauatiua qualitas perfectiuæ coniungi, propterea quod in altera subdiuisionis parte, ea inquam quæ perfectiuas ac deprauatiuas, nec passionem ingerentes capit, consors in omnibus est perfectiuæ, (fiebat enim uel habitus utraque uel dispositio: atque in solis animatis conspiciebatur,) iccirco & in parte altera, nempe hac proposita, necessario constructa, cum ea per omnia est delata: neq; in diu breuique durabile diducta, atque effigiem ex affectu inuehendo magis recipiens, quam ex quod ab affectu inducatur. Connexæ hæ porrò inter se sunt perfectiua inquam & deprauatiua, ne multifi-

da diuisio reddita posset oculis tota incommode subijci,atq; in eadem segmenta discerpi cogeretur. Sin perfectiua sit nec deprauatiua qualitas, aut in profundum penetrat,aut per summa diffunditur.ac si alte desedit;aut difficilis abijci est, aut facilis. si uix ergo abijciatur,passiua qualitas dicitur,quasi passio ne innascens: ut dulcedo in iure:uel ab ortu pallor. Haud uero hęc passionem circa sensum nostrum ue luti ingenerans uocatur:quamuis ipsa quoq; ingene ret: sed tanquam a passione innascatur, propterea quod ipsam peculiarius ab eo quod ipsi magis inest appellauimus:id enim ipsius expressius figuram re- præsentat,quod est secundum mutationem subiecti esse genitam, hoc est secundum passionem, magis quam quod eádem in sensu nostro moliatur.Sin au- tem reijci queat facile, idest breui permaneat, nisi paruo negotio emendetur expellaturq;,passio dici- tur ad qualitatem relata. ut pallor ex diutino mor- bo:& fuscus color ex multo solis æstu cõtractus,quæ sese propterea quoq; sub qualitate in recipiunt:quo- niam proprium & in his consequens seruatur qua- litatis, nempe id quod est denominatiue ab ea quæ participant appellari. Quod si facile emendetur, passio ad pati prædicamentum relata nuncupatur: ut siquis expalluerit metu: uel pudore erubuerit. hæc enim ne qualitates censet quidem prorsus ap- pellandas: quoniam neq; qui ita affecti sunt, de- nominatiue ex ipsis uocantur: nemo enim qui ue-

recundia inquit erubuit, rubicundum, aut qui impalluit metu, pallidum nominauerit. Tertia autem ex hisce species fit qualitatis, quæ sunt qualitates pas siuæ passionesque, passiuam qualitatem eam uoco, quæ ceu passionem intus generat quæque ut a passione innascitur, & passionem eam tum quæ ad qualitatem, tum quæ ad pati prædicamentum redigitur: nam sunt priora quidem tria qualitates, quarta uero passio est. Verum quo pacto subijsse hæc in profundum dicimus, pallorem inquam atque erubescentiam? cum circa corporis summa duntaxat spectentur? Dicimus non sine mutatione in profundo factam circa superficiem esse id genus qualitatem: nam sicuti ab ortu rubicundi, tales temperaturæ eiusmodi causa extitere, superante nimirum in ipsis calore, atque ad superficiem erumpente: sic rubri quoque uel pallidi per timorem aut uerecundiam redditi, sine mutatione in profundo tales haud quaquam euasere. At uero si actu qualitas neque perfectiua neque deprauatiua sit, ac superficiem tantum occupet, atque in inanimis habeatur imaginarijsque, figura: in animatis uero, forma seu græce morphe nuncupatur. in imaginarijs quidem, ut Mathematicis omnibus, triangulis inquam, & circulo, ac reliquis figuris, hæc nanque ipsum esse in sola imaginatione obtinent. inanimis uero, lignis, lapidibus, similibusque. quippe imaginaria hoc est figuræ quę inanimatis insunt,

ea quoque tali ratione esse aut tali disposita pro figurarum differentijs faciunt: in ipsis uero animatis ut animalibus omnibus forma seu morphe circa superficiem solam consideratur. Quid ergo? nonne morphen habere & statuam dicimus? Verum non prima ratione. figuram enim habere in primis dicitur: secundaria uero ratione & formam. eo enim quoniam animati imitamen est, in quo & forma existit, forma quoque in eo magis per abusionem fertur. Habes & speciem quartam qualitatis, figuram inquam ac formam, reddetque descriptio diuisionis & faciliorem caput rationem nobis ac uiam. Aperuit itaque nobis diuisio cuiusnam rei gratia solæ species quatuor neque plures neque pauciores sint qualitatis. Hæc uero de earum ordine pronunciamus. Statuit quidem iure speciem habitudinis ac dispositionis primam, quandoquidem enim circa animata eæ uersantur: præstantiora uero sunt omnibus animata, qualitas quoque quæ in ijs uisitur iure sibi primas uendicauit. Merito autem secunda per potentiam species est atque impotentiam. nam quoniam potentia & impotentia naturalis quædam est aptitudo: quippe & puerulus naturalem quandam habet potestatem suscipiendæ grammaticæ uel rhetoricæ: & equus naturalem talium percipiendorum impotentiam: ignis quoque naturalem calefaciendi facultatem obtinet, similiterque id genus alia. secunda uero sunt ab animatis

naturalia, qualitatis quoque per potentiam & impotentiam species cum in naturalibus rebus uisitetur, secundum locum non immerito obtinet. Quoniam uero naturali quadam ante praeditum esse aptitudine, dein secundum eam aut facere quidquam aut pati conuenit. nam nisi prior aptitudo existat; utique nec pati quis poterit aut facere. quandoquidem Animantium uerbi gratia aptitudine urendi uacat; neq; si sexcenties quis ignem admouerit conflagrabit. at lignum potestate urendi praeditum, igne adhibito uretur. habent, & passiuae ob id qualitates passionesq; tertium inter species qualitatis ordinem: quoniam nemo (uti diximus) facere secundum eas aut pati ualeat, non prius facultate in eo existente aliqua quae apta sit ad eiusmodi res capessendas. Caeterum figura et forma cum in sola superficie consideretur, sedem sunt postremam sortitae, passiuis qualitatibus atque affectibus usque in profundum peruenientibus. haec quoque de specierum ordine. Sciendum uero modis pluribus eandem dici qualitatem posse. ut calor in igne passiua qualitas est; uelut sensui nostro affectum insinuans. in nobis uero, ut febris, passiua qualitas uelut a passione ingenita. in ferro cadente, atq; eum si forte accidat per diem seruante, passio quae ad qualitatem refertur, calor autem qui nobis forte iuxta ignem fit praetereuntibus passio est quae sub pati praedicamentum redigitur. {Qualitatem autem eam uoco secundum quam quales esse quidam di-

cuntur. {Cur qualitatis præceptionem facit per quale? Respondemus quoniam manifestius quale est ut iam docuimus, uelut sensui perceptibile. ac demq; a quali in qualitatis notionem uenimus. quippe album in lacte, in niue, in cerussa contuiti, in albedinis noti tiam concedimus. similiter gustato melle, & palmula, & caryca, in dulcedinis intelligētiam deducimur. ex quali igitur utpote planiore præceptionem conficit. Porrò ipsum id cui impertitur, quale: id quod impertitur, qualitas est. Sed quamobrem uerba adiacent illa, secundum quam quales esse quidam dicuntur? an ob ruborem ex uerecundia, & pallorem ex metu: non sunt enim qualitates hæ; quoniam non rubicundi uel pallidi qui sunt pudefacti ac territi dicuntur: nam præuertit appellationem mutatio sed erubuisse atque expalluisse: quod appellationem non præuenit: neque hæc etiam qualitati passio eadem de causa, sed prædicamento pati, fertur accepta: siquidem non patiens, sed passi duntaxat nominantur. {Est uero qualitas ex eorum numero quæ multifariam dicuntur.} Quoniam pacto multifariam? hoc est secundum ea quæ uelut ab uno, atque ad unum pertinent: sed non uti uox æquiuoca. Multifariam igitur dici qualitatem affirmat. hoc cum dicat, non æquiuoce, sed modo diuerso appellari indicant. nam dici multifariam, non æquiuoce significat: sed ut hoc loco, differenter. nam si æquiuoce esset sumptum, in diuersa significata didi ctio fieret. uerum

quoniam pro differenter acceptum est, diuisio ictir co ut generis in species obitur Verum ergo non est qualitas genus? quamobrem igitur species eius prima alia dicitur, alia secunda? Respondemus non quoad qualitas primam ac secundam esse illam, sed dignitate duntaxat: ut homo quoque differt ab equo.

XLIX.

VNA quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicantur. Differt autem habitus à dispositione, quod permanentior & diuturnior est. Tales uero sunt scientiæ & uirtutes. scientia enim uidetur esse permanentium, & diuturnorum, si quis uel mediocriter sumat scientiam: nisi grandis permutatio facta sit uel ab ægritudine uel ab aliquo huiusmodi. similiter autem & uirtus, ut iustitia, & temperantia, & singula talium non uidentur posse facile moueri, neq; facile permutari. dispositiones uero dicuntur quæ sunt facile mobilia: ut calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi. afficitur enim quodammodo secundum eas homo, cito autem permutatur; & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. similiter autem & in aliis: nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita & immobilis, uel omnino difficile mobilis existens: quam iam quispiam ut habitum uocet. Manifestum est autem quod hæc uolunt habitus dicere

cere

cere quæ sunt diuturniora & difficilius mobilia. Nam qui disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes, non dicunt habitum habere: & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius meliusue. quare differt habitus à dispositione, quòd hæc quidem facile mobilis sit: ille uero diuturnior & difficilius mobilis. Sunt autem habitus, & dispositiones uero, non necesse est habitus esse. qui enim retinent habitum: & quodammodo dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.

{Species itaque una qualitatis, habitus ac dispositio dicantur.}

Species prima qualitatis habitus ac dispositio est. Differt uero inquit a dispositione habitus, quòd amittatur facile dispositio, habitus non facile: quod quę habitus omnino & dispositio sit, dispositio autem non entia habitus necessaria. {Tales porò scientiæ uirtutesque sunt, uidentur enim ea in ijs quoque scientia esse quæ tenacius adhærent, nec facile dilabuntur, tametsi mediocriter scientiam acceperis: modo ne magna sit uel a morbò facta uel alio quoquam eius generis mutatio.} uocat hoc loco scientias non quæ carent errore, sed artem absolute omnem pertinacius animo insitam. Fit igitur hoc significato, ut scientię tum grammatica, tum fa-

brica, tum mechanicæ artes reliquæ sint. stabilis enim sunt quidam habitus singulæ. Tribus autem modis nominatur scientia. nam & cuius subiectum offendiculo uacat, atque secundum eadem ac eodem pacto perpetuo habet, sic dicitur: qua significatione & Geometria, & Astronomia, & Arithmetica scientiæ habebuntur. Medicina, si hoc significatum attendas, non item, cum circa subiectum fluxile uersetur. Vocatur scientia & ea quæ probatis per se principijs emanat. atque hæc re uera scientia est, quam philosophiam suppositionibus carentem, seu græce anhypoteton nominant: propterea quod ex communibus animi conceptibus prodeat. Hac porrò ratione neque Geometriam, neque Astronomiam, neque ullam eius generis, scientiam appellabis: quoniam non ex creditis suapte natura principijs oriuntur, sed demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometriæ principia punctum, linea, superficies, ac similia. definitque horum quodlibet Geometra, punctum id esse inquiens cuius nulla pars est. lineam uero longitudinem latitudinis expertem. ac cætera uti habent, at horum demonstrationem, qua inquam de re impers punctum sit, uel linea longitudo carens latitudine, non etiam, qua Geometra est, nouit. sed horum faciendas demonstrationes ad primum philosophum relegat: cum scientia nulla ipsa sui ipsius principia demonstret. Quæ ergo non ex creditis per se principijs profici-

scuntur, eæ ne scientiæ quidem propriè fuerint, id quod uel Plato affirmat. cui enim sunt quæ non no uit principia, media autem finisque ex ijs sunt quæ ignorat, quomodo constare huic potest scientia? Est uerò & tertia quadam ratione scientia para-trix uiæ, (Græci hodopœeticen uocant) intelligens quæ antecedere, quæ sequi conueniat. in quo signi-catu scientia est tum Medicina, tum Mechanica ars omnis. qua sane significatione uel hoc loco usus est scientiæ Philosophus. Virtutes autem hic dici perfectas, eas nimirum quæ & quod sit sciunt & quamobrem sit. Sunt enim uirtutes aliæ natura-les, ut qui naturalem modestiam obtinent quan-dam, aut mites natura sunt: qua bruta quoque præ-dita feruntur nonnulla ut turtur & cornix castita-te, ciconiæ iustitia. aliæ morales, quæ honestum esse iustitiam, & omnem simpliciter uirtutem no-runt, quam autem ob causam honestum sit haud norunt: sed hoc qui præditi ijs sunt ex patribus aut præceptoribus recta opinione instituti intelligunt. aliæ ciuiles, quæ simul & quod sit, & qua de re sit cognoscunt. quædam autem purificæ. Porrò à ci-uilibus distant purificæ, eo quod circa inferiora ci-uiles uersentur. honestioresque arripiant uolupta-tes, ac tempus & locum & quantitatem obseruent. qui autem pure agunt, haudquaquam curent de-teriora, uoluptatesque semel contemnant. sunt ue-ro & contemplatiuæ quædam uirtutes. Itaque uir-

tutes hic ut commouimus perfectas intelligit, nempe & ciuiles & purificas & contemplatiuas. { Modo ne magna sit uel a morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio. } Consentaneum enim est ut diuturno aliquo uexatus morbo, aut alioquin negotijs impeditus ob post habitam meditationem scientiam amiserit. {Dicuntur uero dispositiones eæ quę sunt per mobiles ac cito mutantur, ut caliditas, & frigiditas, & ualetudo, & sanitas, atque id genus reliqua: dispositus quidem homo quodam pacto in ijs dicitur, non habitum tamen obtinere, nisi harum quoq; aliqua ipsarũ temporis diuturnitate iam in naturam abierit, sitque insanabilis aut uix admodum dimoueatur, quam quis habitudinem forsitan appellauerit. } Talis enim non amplius dispositio, sed habitus nominatur. In naturam autem inquit abierit, hoc est mutata fuerit in naturam, atque ob consuetudinẽ multi temporis ipsa natura euaserit. {Qui enim participes non admodum sunt scientiarum, eos obtinere habitum haudquaquam dicunt. } Nam qui in grammatica uel rhetorica, de quibuscunque rogetur rhetoricæ uel grammaticæ speculaminibus, ad respondendum est promptus, rationemque de ijs reddit, atque oborientes difficultates impigre soluit, hunc rhetoricæ habere aut grammaticæ habitum affirmant. sin est aliter qualitate earum quodam pacto seu modice perfusus, non is quidem habitum obtinere harum dicitur, sed ijs quodam mo-

do dispositus. {Nam qui sunt habitus, ij dispositiones quoque at quæ dispositiones, eæ non habitus ex necessitate sunt.} Sicut enim de nomine & uerbo prædicatur nomen, estque nomen tum genus nominis, & uerbi, tum quod a uerbo e regione distinguitur, ita dispositio quoque altera ut genus de habitu, ac dispositione dicitur, altera ut species ab habitu in aduersum se mouetur. quo fit ut qui habitus est, is & dispositio sit prorsus, quoniam genus est eius dispositio: at quæ dispositio, non præterea & habitus. nam per contrariam ab ea distinctionem dicitur habitus.

L.

ALIVD uero genus qualitatis est secundum quod pugilatores uel cursores uel salubres uel insalubres dicimus, & simpliciter quæcunque secundum potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo unumquodq; huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam uel impotentiam facile aliquid facere, uel nihil pati: ut pugilatores uel cursores dicuntur, non quod sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem uel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres uero dicuntur, eo quòd habent potentiam naturalem ut nihil à quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero quòd impotētiam habeant naturalem nihil facile a quibuscunque accidentibus

patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent. durum enim dicitur quod habeant potentiam non facile secari: molle uero quod eiusdem ipsius habet impotentiam.

{Alterum est genus qualitatis, secundum quod pugilicos, ac cursorios quosdam, uel salubres, ac ualetudinarios appellamus, & simpliciter quæcunque per naturalem potentiam uel impotentiam dicuntur.}

Species est hæc secunda qualitatis, quæ potentia inquam constat atque impotentia. Sed cur genus ipsam qualitatis appellauit? genus enim qualitas generalissimum est: aiunt pro specie genus ab eo dictũ, ne speciem quis hanc esse putaret specialissimam: huiusce rei argumentum idest quod non genus generalissimum, sed genus dixit, ut subalternum genus esse, speciem uero quæ sub qualitatem confertur indicaret: perinde ac si diceremur genus esse substantię animal, hoc est ad substantiam referri. Speciem igitur tradit qualitatis, secundam ut diximus, quæ ad potentiam & impotentiam pertinet, ac secundum quam pugilicos, uel cursorios, uel salubres, uel ualetudinarios uocamus. Porrò eos pugilicos aut cursorios nominat, qui naturam ad horum aliquod idoneam possident, hoc est qui tales sunt facultate. Ac qualitatis prima quidem actu species considera

tur, habitus inquam ac diſpoſitio . ſecunda poteſta-
te. aliud enim eſt pugilem, aliud pugilicum. & cur
ſorem , ac curſorium dicere, quippe actu pugil cur
ſorque eſt, poteſtate uero pugilicus atque curſo-
rius, qui nondum actu quidem eiuſmodi eſt, cæte-
rum ut talis fiat natiuam obtinet facultatem ideſt ap
titudinem . at qui eſt actu pugil aut curſor , non is
etiam per naturalem poteſtatem dicitur, ſed habi-
tum uel diſpoſitionem habet. pugilicum autem no-
minamus infantem cui longæ ſunt manus, quaſi ad
certandum ſummis manibus utiles: & infantem cur
ſorium qui plethoricus non eſt, ſed bene etiam ua-
let. Quomodo uero & impotentiam qualitatem
nuncupat? quoniam diſpoſiti in hac ſumus quodam
pacto . equum enim dicimus propterea quod tali di
ſpoſitus ratione ſit , impotentiam habere ſcientiæ
capeſſendæ. Ac denium iis quibus poteſtatem , in
iiſdem quoque impotentiam contemplamur . nam
qui præditus patiendi eſt facultate, habet is & non
patiendi impotentiam : & qui facultate pollet non
patiendi , iis patiendi impotentiam obtinet . poteſt
enim pugilicus facere. poteſt & nõ pati ſalubre: quip
pe ab ægrificis cauſis peſtilentia ſæuiente non facile
excipitur. nec facere poteſt conſilio tardus : de quo
dictum eſt. Dilatorem operum nunquam non no-
xa fatigat; facere non poteſt ignis ut refrigeret: face
re non poteſt ignis quin ca faciat. neq; poteſt nõ pa
ti molle; aut ualetudinarius peſtilẽtia graſſante. at pa

ti durum non poteſt. Alia ratio. Quoniam genus idem eſt oppoſitorum. Siue igitur quis hæc contraria oppoſita eſſe uelit, ſub quo genere unum habetur contrarium, eodem ſeſe & alterum recipiet. ſiquidem & album & nigrum ſunt contraria, eidem generi qualitati referuntur accepta. Ergò ſi ſub qua le potentia colligitur, recurret ſub idem & impotentia. ſiue hæc mutuo aduerſari ſibi per priuationem atque habitum malis, ea ſic quoque ad idem genus reduces. nam cuius eſſe fertur habitus generis, huius quoque priuatio dicetur, ut oculi. eſt enim eius & uiſus & cæcitas. itaque ſub quo genere continetur habitus, ad idem priuatio quoque reuocabitur. {Non enim quale horum quoduis dicitur quod diſpoſitum ſit quodam modo.} Quaſi dicat non enim ij propterea quod actu ſint, tales dicuntur: ſed quod eiuſmodi poteſtatem habeant. Porrò uocatur tribus modis facultas. nā aut ex eo nominatur quod facere ſit quiſquam natura idoneus, hoc eſt facultatem quiſquam ad faciendum habeat, aut quod ad patiendum aut ad non patiendum, quemadmodum adeſſe ualetudinario exempli gratia poteſtatem patiendi dicimus a multa ambulatione, aut ſolis ardore: ſubeſſe uero ſalubri uim a talibus non patiendi: & fabro ianuæ faciendę facultatem adeſſe. Quot autem modis uocatur potentia, totidem & impotētia nuncupabitur. habet enim qui poteſt pati impotentiam non patiendi: & qui poteſt non pati patiendi impo-

tentiam non uero etiam qui facere potest, is omnino & non faciendi impotentiam obtinet. Quamobrem igitur, ut cum patiendi potentia non patiendi quoq; assumpsimus impotentiam, non itidem cum faciendi ui impotentiam nō faciendi commisimus? Respondemus, quoniam res quædam sunt quę ad faciendum duntaxat, nequaquam uero & ad non faciendum uim habent: ut in libro quoque Arist. de interpretatione inquit, partim utroque spectare potentiam, partim ad alterum tantum sese habere contrariorum. anticipitis est naturæ quæcunque rationali constat specie. possidet contrariorum solum alterum quæ eiusmodi non est. potest uerbi gratia sanare Medicus, sed nihilominus & non sanare; faber quoque ianuæ potens construendæ, nihilominus & non construendæ præditus est facultate. at uero calefacere cum possit ignis, non potest præterea & non calefacere. similiter cum adsit & refrigerandi uis niui, nō insuper uis quoq; non refrigerādi pręsto est. & Deus cū faciendorū bonorū facultate polleat, non est item & non faciendorum compos. Habetque iure optimo potestatem ad utrunque rationabilia: quoniam non in ijs potestas concurrit cum uoluntate. non enim quæ uolunt, possunt & ea omnino: nec quæ possunt, ea etiam uolunt. Deus tamen Opti. Maxi. comitem uoluntati potestatem habet. nam si uelle quidem dicamus eum, cæterū quæ uelit non posse, fatua esse uoluntas. quemadmodū fa

tuus & homo ille est qui ea uult quæ consequi nequit, ut uolare, immortalisue esse. Rursum si posse eum quidem, non autem uelle affirmemus, inanem facultatem obtinebit. nam si facere potest quisquam aliquid, nec facere id uelit, omnino non faciet, nec facultatem in actum prouehet. quapropter inanis erit facultas, quæ nunquam actu illustretur. eam obrem ipsum in Deo posse duntaxat dicimus, haud uero etiam non posse. quoniam quæ potest, uult ea quoque. uolens autem, facit etiam prorsus: nec forte quidem facit, forte uero non facit, sed facit omnino. quidquidem enim uult potest, & uult quidquid potest. Porrò hic uoluntatem non quod Græci buleuesthæ uel bulesin appellant, hoc est consulere uel consultationem, sed to thelema, hoc est id quod lubet uocamus. nam neque consulere proprie in Deo fertur aut consilium, si nihil aliud consilium est, ut Aristoteles tradit, quam prudentiæ defectus. quid enim facere oporteat, & utrum hoc faciendum an aliud sit nescientes consulimus. Nam in quibus est prælectio, in ijs & consilium est, si est prælectio nihil aliud quidem quam hoc præ illo eligere: consilium autem rerum electionis gratia fit: consulimus uero ignari: ignoramus prudentiæ inopes. nam minime eum latent quæque res gerendæ cui suppetit prudentia. quippe uirtus ea est absolutissima. Ergò si Deus quoque prudentia ipse est, consilio non egebit, si per

defectum id fiat prudentiæ. Itaque de his causis Aristot rationale solam esse facultatem in utrunque dixit procliuem. Verum si sit exquisitius loquendum, appetendi facultas omnis ad utranque partem habet momentum, præter appetitricem uero, tum hæc præstantior, tum deterior, omnis membrum alterum contradictionis duntaxat possidet, uti iam in igne niueque monstrauimus. Igitur si faciendi solum facultatem in rebus quibusdam locum habere ostensum est, haud uero & partem quoque contradictionis alteram, merito non ut in patiendo ipsum non pati ex aduerso collocauimus, sic uolumus in faciendo id etiam quod est non facere oppositum statuere. enimuero non omnem prorsus facultatem sequitur impotentia. Porrò & descriptionem eorum ac negationem sic facere conuenit.

Itaque eas ob res triplicem hanc, & ipsæ speciem tradit potestatis, ac eam quæ faciendi est, inquiens, pugilici enim uel cursorij dicuntur, non quod dispositi sint quodam pacto, sed facultatem facile quidquam faciendi habeant. hic faciendi est facultas. Salubres uero appellantur, quod naturalem habeant nihil a quibusnis facile patiendi potestatem. ecce & secunda. Valetudinarij uero, quod natiuam impotentiam nihil a quibuscunque patiendi obtineant. tertia hic. Nam habent quidem ualetudinarij potestatem facile patiendi, nó patiendi uero

impotentiam, salubres contra. A quibuslibet autem minime affici salubria dixit exacte, ut ab æstu, uel flatu, aut a quibus denique affici salubria noluit natura. affici enim possent a gladio, uel igne, aut huiusmodi quouis alio. at morbosa potestatem a quouis obuio patiendi habent: impotentiam uero non patiendi. Simile his est & durum & molle. habet namque illud potestatem quo minus diuidatur facile, atque huius ipsius impotentiam. molle autem potentiam ut facile, impotentiam ut minime dissecetur.

Affirmationes		Negationes
	Valetu bres	
Põt facere		Nõ põt facere
Põt pati,		Nõ põt pati,
Põt nõ pati.		Nõ põt nõ pati.
	Salu dinarij	

LI.

TERTIVM uero genus qualitatis est passibiles qualitates & passiones. Sunt autem huiusmodi, & dulcedo & amaritudo & austeritas & omnia his cognata: amplius, & calor & frigus & albedo & nigredo. Quod quidem igitur & hæ qualitates sunt manifestum est. quæcunq; enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: ut mel quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit: similiter & in cæteris. Passibiles uero qualitates dicuntur, non quod ea quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur (neque enim mel quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi) similiter autem his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur: non quod ea quæ illas suscipiunt aliquid passa sint. sed quoniam secundum sensus unaquæq; dictarum qualitatum passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur. dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit: & calor secundum tactum: similiter autem & aliæ. Albedo autē et nigredo & cæteri colores non eodem modo iis quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsæ ab aliquo passione innascantur. quoniam enim fiunt propter aliquam passionem multæ colorum mutationes manifestum est. erubescens aliquis, rubens factus est: & timens pallidus & unumquodque talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationemue passus est, simi-

lem colorem uerisimile est eum habere. Quæ enim affectio nunc in eo quod uereeundetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, ut & naturalis color similis sit, Quæcunque igitur talium accidentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanétibus principium sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur. siue enim secundum naturalem constitutionem pallor sit aut nigredo qualitates dicuntur (quales enim secundũ eas dicimur) siue propter ægritudinem longam, uel propter æstum eidem contingit nigredo uel pallor, et non facile prætereunt, uel etiam per uitam permanent, passibiles qualitates & ipsæ dicuntur similiter enim quales secundum eas dicimur: Quæcunque uero ex iis quæ facile soluuntur et cito transeunt fiunt passiones dicuntur: qualitates uero minime. non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales. neque enim qui propter uero uerecundiam rubens factus est, rubens dicitur: neque cui pallor propter timorem uenit, pallidus est: sed magis eo quod aliquid passus est. quare passiones quidem huiusmodi dicuntur: qualitates uero minime. Similiter autem his & secundum animam passibiles qualitates & passiones dicuntur. quæcunque enim mox innascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: ut amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi. quales enim secundum eas dicuntur, idest iracundi, atque amentes. similiter autem

& quæcunque alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus aliis accidentibus factæ sunt difficile prætereuntes, & omnino immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi. quales enim & secundum eas dicuntur. Quæcunq; uero ab iis quæ facile & cito prætereunt fiunt, passiones dicuntur: ut si quis contristatus iracundior fiat. non enim dicitur iracundus qui huiusmodi passione iracundior est: sed magis quia aliquid passus. quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

{Genus uero tertium qualitatis, passiuæ qualitates ac passiones dicuntur, sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, acerbitas, similiaq; his omnia.}

Genus rursus pro specie dixit. Quomodo autem genera ea nuncupauit, si species hæ sunt qualitatis? Quoniam habent & ipsa subiectas sibi species alias, quarum sunt genera. Hoc autem quatuor modis cōsideratur genus. adest enim aut omni speciei passiua qualitas, ut album, omni niui. aut non omni, naturaliter tamen atque ab ortu, ut nigrum Aethiopus. atque si omni, aut cōpletiua subiecti est, aut minime. completiua est, ut niuis albedo ac frigiditas, & ignis caliditas siccitasque. Non completiua uero, ut nigritia coruorum, atq; olorum candor. non enim complet coruum nigritia, ut proditum sæpe est: propterea quoniam deplumatus, niger quidem nō est, præterea coruus tamē est nihilominus. Et aliter, quoniā

finiendis ijs, nec eiusmodi usurpamus qualitatum differentias, nisi sæpenumero substantialium differentiarum egestate coacti. nihil enim mirum est, cum simus homines, non in omnibus substantiales a nobis differentias inueniri, eaque de causa rerum ex talibus obsignandarum necessitate urgeri. Si igitur speciei omni competat, completiuaque sit, passiua qualitas nominatur, ut sensui nostro passionem ingerens. Sin in tota sit specie, quam tamen non compleat, passiua dicitur qualitas, uelut a passione innascens, ut nigredo coruorum. At si speciei non inest omni, aut diuturna est, aut breui finitur. si diuturna, rursus passiua qualitas fertur, quasi a passione inuecta, ut dulcedo in iure, aut ab ortu pallor ac rubor. sin speciei non omni conueniat, breuique permaneat, nec facile emendetur abijciaturque, passio dicitur ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno, aut ex multa hyeme oborta frigiditas. sin deponatur haud magno negocio, ac facile confestinque emendetur, passio ad pati prædicamentum pertinens uocatur, ut ex intempestiuo metu pallor, aut rubor ex uerecundia: talia enim qualitates appellare operæpretium esse non putat Arist. quoniam non ab ijs denominatiue participes dicuntur. Descriptio autem rursus diuisionem faciet conspicuam, ac subijciet oculis.

Qualitas

Qualitas pasſiua ſpeciei adeſt.

Omni.	Non omni, naturaliter tamen, & ab ortu, ut album æthiopi.

Cõpletiua ſubiecti, ut albedo & frigiditas niui, eſtque ſenſui noſtro paſſionem ingereus qualitas.	Non cõpletiua ſubiecti, ut nigrũ coruo, & pasſiua eſt qualitas à pasſione innaſcens.	Diuturna, & eſt qualitas tas a pasſione innaſcẽs, ut dulcedo in iure.	Breui durans.

Non facile emendabilis. eſtque paſſio ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno.	Facile emendabilis. & pasſio eſt ad ipſum pati relata, ut rubor ex uerecundia.

Non ſolum autem quatuor hæ pasſiuarum qualitatum ſpecies circa corpus, ſed animum etiam ſpectantur. nam ſi quis optimo habitu ſit ac ſimpliciter ſcientario in rationalem præditus contemplationem, tale dici poterit, nempe qualitas paſ-

ſiua ut noſtrum circa ſenſum paſsionem inducens, nec quaſi a paſsione inoleſcens: quoniam animæ eſſentiæ completiuus perfectiuusque eſt id genus habitus, Paſsionem uero circa ſenſum non uidelicet corporalem mollitur, ſed eum qui diuinus & rationalis uocatur. Dicimur itaque rationes iniuriasque ſentire, nimirum animo, & non corporeis ſenſionibus. Furioſos autem ex corporea quadam temperie, uel iracundos, uel huiuſcemodi aliquos paſsibilem qualitatem habere quis dixerit tanquam ab affectu innaſcentem, qui ex morbo tales euaſerunt, paſsionem quæ ſub qualitatem recipitur, obtinere qui ſunt ob caſum quempiam ira correpti, aut quidquam id genus perpeſsi, paſsionem eam quæ ſub pati prædicamentum confertur. Cæterum conſtat nos omnibus abutentes hæc dicere quandoquidem proprie hec omnia ad habitum ac diſpoſitionem referuntur. Sunt uero duplici modo paſsiuæ qualitates deſumendæ, nam aut ab eo quod affectum ſubiectum ſit, ac paſsiua quædam ei qualitas ex affectu ingenita, qualitatem habere dicitur: aut quod iis percipiendis qualitatibus noſter afficiatur ſenſus, ipſæ uero in iis quibus hærent non per affectum fiant, ſed naturaliter, ut in igne. non enim per affectum eſt igni innata caliditas. nam ineſt ei ſubſtantialiter, eiusque formatrix eſt. perinde quoque res habet in melius dulcedine, & niuis candore, ac ſimilibus. Alba tamen

caro ab effectu habet albedinem. accidit nanque ipsi album, neque adest eidem substantialiter, nec formam indit. eodem modo & de nigro, & dulci iu re, ac similibus dicemus. Afficitur ergo & in his sensus: uerum quoniam magis proprium est hæc ab affectu ingenito, quàm ab inferendo sensibus affectu nominemus, hoc ipsis ea de re primo loco cõpetit. secundo uero & affectum ingerere. par si quidem est ab antiquiore cognomentum passiuæ qualitatis fieri. Ergo & in melle, quoniam ei dulcedo non ab affectu prouenit (ipsum enim informat) iccirco ab affectu sensui inferendo passiua qualitas nuncupatur. { Passiuæ uero qualitates dicuntur. } Duplex est passiua qualitas: uel animo, uel corpori insita, quæ animo inhæret, aut speciei omni impertitur, ut animi ferocia leonibus: aut nonnullis: & uel ab affectu ex generatione aliquo, ut furor: aut ab accidente ut astutia. Ac quæ corpori insidet, aut omni speciei conuenit, ut albedo niui: aut quibusdã, aut ab aliquo ex generatione affectu, ut æthiopibus nigredo aut non a generatione est, sed post ab affectu genita: idq; duplici uia. nã aut inuehit affectũ, ut febris: aut ut pallor, nõ inuehit. { Albedo aũt & nigricia coloresq; alii non eodem cũ supradictis modo. } Non faciunt inquit a seipsis denominatiuũ affectũ. non enim albescit qui album contuetur uelut educatur: calescitque iis qui dulcedinem caloremque percipit. Cæterũ si passiua qualitas albedo nigrorq;

est, ex quali prodiit affectu, & quem affectum in generat? albedo ab effectu, frigido est, nigror calido. Affectus uero nō circa habentē faciunt: sed cernentis aspectum. quippe illa uisum dispergit, hic congregat. { Complures igitur ob affectum mutationes colorum fieri constat. } Cum colores passiuas esse qualitates dixerit, quod ipsæ ex passione innascantur, id ita se habere probat ostenditq;. ex territi enim inquit pallescunt, dilecto naturæ sanguine ad cor proprium fontem, ut ualidam arcem, fontem uitæ confugiente: eaque de re postremum partium omnium morte occumbentes: nam si uel quibus uulneratum cor est biduum ac triduum uiuunt, id accidit arteriarum beneficio quæ ab ipso pertinent. Pallidum quoque una & ad tempus & ab ortu facit temperatura: fit enim sanguinis defectione, quemadmodum eiusdem abundantiam rubicundum & ab ortu & ad tempus reddit. nam cum pudore afficitur natura, amabilem sanguinem sibiipsi ueluti uelamen obtendit, eorum ritu qui cernant indigna manus oculis admouere: quasi dicere nobis det illud elogium. Te uero ipsum maxime omnium pudeat. { Quæcunque igitur huiuscemodi accidentia. } Colores accidentia esse dixit propterea quòd aliis affectibus superueniāt: ut morbum diuturnum comitatur pallor: est & quidam substantialis color, ut album cerussæ uel niui, & rubrum sanguini, & nigrum in sepiæ humo-

re: similiter enim quales inquit & secundum has dicimur. qualitas autem ea est secundum quam quales esse quidquam dicuntur. ergo si quales ab iis non dicuntur affectibus qui summoueri facile queunt, hi nec qualitates dubio procul nominantur, { Non modo enim circa corpus inquit passiuæ qualitates & affectus, sed circa animum quoque spectantur. } Dicuntur qualitates & quæcunque protinus in generatione a contumacibus quibusdam affectibus genita sunt. { Sicut enim nigrities in æthiope ab ortu contracta, passiua appellatur qualitas, sic & mentis emotio ab ortu, uel ira, passiua qualitas uocatur. } Similiter & quæcunque emotiones aliæ non naturales, sed ab accidentibus aliis quibusdam genitæ sunt, depulsu non faciles. Rursus quemadmodum passiua dicitur qualitas pallor ex longo morbo contractus, sic & exorta ab aliquo accidente exorbitatio mentis, uel aliud eius generis quidpiam, qualitas passiua nominatur. { Quæ autem a facile dissoluendis fiunt citoque emendandis, affectus uocantur omnia, passiones uero minime. } Quales quidam igitur secundum has non dicuntur, hoc est, finitionem qualitatis non admittunt, nec quales secundum eas impertiti nominantur. Non enim erythrias uel ochrias idest diu rubicundus pallidus ue habetur is qui in solo uerecundiæ uel metus tempore rubet aut pallidus euasit. non habentur au-

tem, quoniam neque expectat appellationem mutatio: sed ii sub pati prædicamentum recipiuntur affectus: erubuisse enim & expalluisse solum & aliquid perpessi dicuntur, quod est pati. eadem uero & in anima dicit: non enim iracundus eatenus iratus est duntaxat, ut tristetur.

LII.

QVARTVM uero genus qualitatis est figura, & circa ununquodque constans forma. amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, et si quid aliud his simile est. secundum enim ununquodque eorum quale quid dicitur. trangulum enim uel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum: & secundum etiam formam ununquodque quale dicitur.

{Quartum uero qualitatis genus, figura, & circa ununquodque forma existens.}

Quarta species est hæc qualitatis. Genus autem rursum dicit pro specie, quæ figura & forma seu morphe est. Patet uero latius figura quam morphe. Nam morphe omnis & figuram & morphen habet: non habet autem & morphen quicquid est compos figuræ. hac enim de causa figuram morphæ ante posuit, quoniam potior uniuersaliorque est. Dicebamus & paulo

antea ſpectari in inanimis aut imaginariis figuram: morphen in animatis, morphes aliquando nomen feramus, id per abuſum magis fieri, quod ſit animatorum ſimulachrum: & uero hæc iure qualitates eſſe: quandoquidem diſpoſita ſecundum hæc quodam pacto ſunt quæ iis participant, atque ab ipſis nominantur. { Ad hæc item rectitudo & curuitas & ſi quid ſimile his eſt. } Denominatiue enim a rectitudine recta linea dicitur: curuitate autem curua: ſuntque lineæ affectus rectitudo & curuitas. Eſt uero illud ſciendum, cum punctum, linea, ſuperficies, corpus, quatuor hæc ſeſe deinceps conſequantur, a puncto quidem, ut quòd impers eſt, neque affectum, neque figuram receptam: multo uero magis nec morphen. a linea uero, quæ ſpatium unum habet, affectum ſolum. nam aut curua eſt, aut recta, aut ſi qua alia dicitur, a ſuperficie, cum duabus pateat dimenſionibus, longitudine inquam ac latitudine, & affectum admiſſum, figuram. Affectus itaque ſunt ſuperficiei, anguſtum & latum, figuræ, triangulus, uel quadrangulus, & quæ ſunt huiuſmodi: propterea enim quod ſuperficies omnis clauditur lineis: (ſunt enim inquit Euclides ſuperficiei finis lineæ)ea propter figuras quoq; iure accepit: conſtant enim ex lineis figuræ at uero a corpore, qnod in ſpacia tria porrectū eſt, longitudinē, profunditatem, latitudinē, & ſuſce-

ptos affectus esse, & figuras, & morphas: affectus quidem, crassum & tenue, figuras, quoniam aut cubita est, aut cylindrica, aut id genus aliqua, sed suscipit morphas quoq; animarum corpus. Quamobrem uero & uerba illa adiecit, & si quid simile his est? ob innumera inter rectum ac circunflexum comprehensa, quod magis minusque altero participent, hoc est conuoluta omnia: sunt autem hæc qualitates, nanque impertita qualia quædam illarum causa dicuntur. Triangulus enim tum concretus tum abstractus, & rectus, & curuus est, & retortus.

LIIII.

RARVM uero & spissum & asperum & leue putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à diuisione quæ circa quale est. quandam enim positionem magis uidentur partium utrunque monstrare. spissum enim dicitur, eo quod partes sibiipsi, propinquæ sint. rarum uero, eo quod distent à se inuicem, & leue quidem, quod rectitudinem aliquo modo partes iaceant. asperum uero, quod hæc quidem superet, illa uero sit inferior.

Rarum autem & densum, & asperum, & lene, uideri quidem possunt quale quidquã indicare, cęte

rum hæc a qualitatis diuisione aliena esse uidentur, quippe situm quendam magis partium significari iis singulis constat.}

Quoniam enim secundum raritatem uel spissitudinem & asperitatem lenitatemq; modo quodã disposita sunt participantia, atque ab ijs nominantur, existimationem quandam inquit qualitatum habẽt. hoc autem uerum non est, sed magis ad situs prædicamentum referentur nam positum quẽdam significant. est enim densum cuius prope inuicem sunt partes positæ adeo, ut corpus admittere diuersi generis nequeant. Rarum quod diductas habet partes, ut recipere alterius generis corpus ualeat. Rursus lene id uocamus quod æquales inuicem habet partium eminentias extantesque pariter. Asperum uero quod inæquales inter se prominentias habet partium. lene malum est uerbi gratia, nam huius est superficies æquabilis. facies aspera, quoniam ex inæqualibus ac minus planis constat partibus, ore, naso, oculis, reliquisque situm partim propensiorem partim cauum habentibus ergo situm quendam magis indicare partes eorum uidentur: asperumque & lene ad situs prædicamentum dictis decausis omnium consensu rediguntur. Rarum porrò ac densum hoc loco id solum cepit quod artis magisterio tale redditum est. hoc autem est id quod ad positus prædicamentum reducitur: ut, siquis alutam extendens raram fe-

cerit, non enim rarescit per totum prorsus, sed mutatur quarundam situs eius partium, quod a se mutuo magis discedant. Rursus si nucibus quis manũ impleuerit, consistens ex omnibus corpus, rarum dicitur, quod sit unum. nam manon hoc est rarum, to mi hen on. idest quod unum non est Græce appellatur. Similiter & densum. nuces enim si minutatim contusas animo contemplabimur, promiscuum ex omnibus corpus erit densum. & rursus si compressum quis globulum lanæ ac densatum cõcerpat, efficiet rarum. Iureque hoc loco ad situs prædicamentum artificialem hanc raritatem ac spissitudinem reuocat, uelut ad introducendos sermonem habens, quoniam hæc uel densa uel rara pro situ partium dicuntur. Non sunt autem qualitates, neque si naturalem raritudinem aut spissitudinem habeant: neque si tota per totum aut densa sint aut rara, sed solo partium positu censetur, non ipsis uero etiam partibus similem totorum raritatem accipientibus. At in naturali auscultatione qualitates esse uult naturalem raritatem uel spissitudinem quæ circa unum subiectum atque idem uersatur. Aqua uerbi gratia cum naturalem habeat densitatem, totaque sit per seipsam totam densa, si deposita hac densitate irraruerit, fit aer. quoniam aquæ sextarius decem forte sextarios fecerit aeris: idque fit aqua non in minutas portiunculas dissipata; uelut si in aerem plena manu pronuncias puluerem; plurimumque is

occupet ſpatij, quod partes ſint eius explicitæ, quandoquidem ſi id eſſet, nobis quoque conficere aerem diſperſa minutatim aqua perinde liceret. Cæterum ſiquis dixerit, at nobis negatum eſt aquam tenuiter adeo diſpartiri quod ſi uel opere nequimus, utique ne ratione id quidem ſuppoſuerimus: neque fieri hoc ita poteſt: quæ enim partes, prorſus aquulæ ſunt. nam partes ſunt toti ſubſtantia ſimiles, ac diſſoluitur quoque in hæc ex quibus quodque componitur. Aqua igitur ſi ex partibus quæ aquæ ſunt ſimilibus conſtat (nam toti ſunt ſimiles partes ut diximus) in has etiam omnino reſoluendas tribuitur, aer autem non foret continuus ſed inanibus medijs interciperetur capedinibus, nam aut continuas eſſe aquæ partes neceſſe eſt, aut diſiunctas. fieri non poteſt ut ſe tangant mutuo: nam ſi tangant, continuæ protinus ob humiditatem fiunt. ergo ſi diuiſæ ſunt, non erit aer continuus: quod falſum eſt, ac præter euidentiam. ſin coniunctæ, totum rurſus aqua erit, nec aer. Aerem igitur non facit aqua tenuiſſime diſcerpta, ſed conuerſa prorſus atque alterata. Porrò quod qualitates hæ ſint, palam facit in phyſica Ariſtoteles, Quemadmodum enim corpus inquit cum capax qualitatum ſit, per ſeipſum totum ſecundum eas mutatur, fitque nigrum ex albo, & album ex nigro, ſic quoniam qualitates ſunt raritas etiam & denſitas, corpus quoque iure ſecundum eas mutatur: ac ſpiſſitudinem

accipiens fit aqua: terra autem si magis item dense tur, quod ex densitate in raritudinem transeat, fit aer: magis uero adhuc rarescens ignis euadit. Itaque naturalis raritudo uel densitas quæ circa subiectum unum uersatur qualitas est: quæ uero non circa unum, sed plura corpora habetur, uel si naturalis sit, non qualitas sed positus nominatur, qualis dentiũ frequentia est aut infrequentia quanquam enim est ex natura, tamen quoniam non circa unum subiectum, sed plura fit, hoc est dentes, non qualitas dicitur, sed positus magis. hæc quidem hactenus. Verum cum Aristoteles qualitates esse rectitudinem ac curuitatem dicat, asperitatem autem lenitatemq; non etiam qualitates, sed ut ante prodidimus asperum & lene situm esse partium duntaxat: sunt qui addubitent utrum rectum quoque & curuum situm solum indicet partium, si recta quidem linea est ea quæ suisipsius pũctis equaliter sita est, uel rursus a cuius medijs præpediuntur extrema. cõstat autem uel hic a tali partium lineæ positu fieri rectam, nempe ut pars eius nulla foras intro ve uergat, sed ab æqualitate obtendantur extremis media. Et uero curuum a rectitudine, situ partium solo differt quippe si inflectantur eius partes, forasq; aliæ, quædam intrò exorbitent, curuitatem fieri accidit. Ergo si & asperum & lene qualitas non sunt, hæc autem situm solum significant partium, idem utique & rectum curuumq; indicabit, huiusmodi igitur est quæstio:

quam hunc in modum soluemus. Non est idem rectam lineam fractamq; dicere. non enim fracta rectæ speciem qua recta est, mutat, sed ex una duæ fiunt, & faciunt angulum, curua autem speciem habet á recta diuersam. nam curuum circum uexum significat. Porró quód circunferentia specie a recta euariet ex pluribus comperias argumentis. primū quód pars circunferentiæ omnis parti omni cohæret, quo pacto & rectæ rursum lineæ partes inter se omnes conueniunt. nulla autem pars rectæ, cuiquam parti circunferentiæ congruit. Secundo, si consistentes ex rectis figuræ a compositis ex circūferentia specie distant, specie igitur & recta a circunferentia dirimitur. Item recta linea neque una, neque duæ, sed tres minimum figuram absoluunt. Vnde rectilinearum prima figurarum ac simplicissima Triangulus est, qui tribus rectis comprehenditur: circunflexa autem una circuli figuram reddit: est enim circulus figura una linea contenta, &c. Itaque si recta & ambiens diuersam sunt speciem sortitæ, & situ solo partium differunt, asperum tamen & lene solo dissident partium positu, quapropter nec circa hæc subiectum specie euariat, sed specie eadem manente superficiei eadem aspera lenisq; fit. Exempli causa si sit ager quadrangularis, quem quis fodiendo partim excauet, partim cumulet, asper fit manens quadrangularis, ac si derasis rursum partibus eminentibus ciuitates

impleat, lene, quadranguli nõ demutata ſpecie, nec aliqua aſcita qualitate redditur, ſed dimoto duntaxat partium poſitu. quamobrem probe Ariſtoteles rectitudinem curuitatemque, ideſt circunferentiam qualitates dixit, aſperum autem & lene pro ſola partium poſitione differre.

LIIII.

FORTASSE quidem igitur alius quiſpiam modus apparuerit qualitatis. ſed ferè qui maxime dicuntur, hi ſunt.

{Alius quoq; uideri forſitan queat qualitatis modus, ſed qui dicantur maxime, tot ferè ſunt.}

Poſtquam ſpecies quatuor nobis qualitatis tradidit, concluſionem quoque infert, atque hi ſunt inquit qualitatis modi. Cæterum cum non eius dictis acquieſcere nos uelit, nec deſidere ocioſos, atque ab alijs mouendos, ſed interno aliquo & nos ipſos motu eſſe præditos, ac ſcrutari, fortasſis & alium uideri poſſe dicit qualitatis modum. at re uera præter traditos alius non eſt ut diuiſio moſtrauit, & antiquorum ac prudentium uirorum indagatio.

LV.

QVALITATES itaq; ſunt quæ dictæ ſunt. Qualia uero ſunt quæ ſecundum has denominatiue dicũtur, uel quomodo libet aliter ab his. In plurimis ita

que & fere in omnibus denominatiue dicuntur: ut à candore candidus, & a grammatica grammaticus, & à iustitia iustus, similiter & in alijs. In aliquibus uero: eo quod non sunt posita nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab ijs denominatiue dici: ut cursor, aut pugilator, qui secundum naturalem dicitur potẽtiam, à nulla qualitate denominatiue dicitur. non enim posita sunt nomina potentijs secũdum quas isti quales dicuntur, sicuti disciplinas secundum quas pugiles uel palæstrici secundum dispositionem dicuntur. Pugilatoria enim et palæstrica disciplina dicitur: quales uero ab his denominatiue dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur denominatiue quod secundum eam quale dicitur: ut à uirtute studiosus. eo enim quod uirtutem habeat, studiosus dicitur; sed non denominatiue à uirtute. non autẽ in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur quæ denominatiue à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

{Sunt ergo qualitates eæ quas recensuimus: qualia uero quæ denominatiue secundum eas dicũtur.}

Postquam de qualitate disseruit, nunc de quali ser monem instituit. fecit enim de utroque inscriptionem. sunt ergo qualitates, ut albedo, nigredo, & similia. quale autem, quod partem qualitatum habet: ut album corpus, nigrum, dulce, amarum uel mode stus animus, uel iracundus; corporeaque id genus ani

mariaq;. Et insumuntur quidem qualitates, qualia autem ijs participant. Dicuntur uero a qualitatibus qualia, ut proditum sæpe est. at non denominatiue ab ipsis dicuntur omnia: sed non nulla & æquiuoce: aut ne ab ipsis quidem prorsus nominantur. nã & huiusce rei gratia dixit, uel alio quouis ab ipsis modo. {In plurimis itaque, fermeq; in omnibus denominatiue dicuntur.} Quoniam in sermone de qualitate exordiendo illam esse qualitatem dixit a qua denominatiue uocantur impertita rudiusq; de ea nec subtiliter pronunciauit. (non enim hoc qualitatem omnem consequitur) nunc sermonem repetit, atque exactius decernit uerumq; esse in plurimis inquit sermonem, nempe a qualitate denominatiue impertita nuncupari. dicitur enim albus ab albedine, & a grammatica grammaticus. {At in qualitatibus nonnullis propterea quod non sint posita, qualitatibus nomina, nõ dicuntur ab ipsis denominatiue impertita.} Hoc in specie secũda qualitatis accidit, quæ in potentia atque impotentia posita est. Nam neque cursorij, neque pugillici qui naturalem in his quandam obtinent aptitudinem denominatiue ab his dicũtur facultatibus nomina, propterea quod absolu is rebus actuq; existẽtibus nomina indere consuetudo studuerit. nam pugilicus ac cursorius a scientijs in actu pugilica nempe & cursoria nominantur. Ac quid inquã in potestatibus quibus non sunt indita nomina: quãdo nec in quibusdã qualitatibus

litatibus nomina habentibus denominatiue ab ipſis participantia dicuntur? quippe uirtutis particeps non uirtuoſus, ſed ſtudioſus uocatur. Quandoque uero & æquiuoce appellantur a qualitatibus participantia, ut a grammatica ſcientia grammatica mulier: & muſica a muſica. Proinde acquiſitiorem nobis hoc loco uti diximus ſermonem exhibens qualitatis, uerba illa adiecit, uel quouis alio ab ipſis modo. addidit uero hæc ad innominabilia ac diuerſiuoca.

INEST autē & cōtrarietas ſecundū qualitatē ut iuſtitiæ iniuſtitia contraria eſt: & albedo nigredini: & alia. Similiter autem & ea quæ ſecundum eas qualia dicuntur: ut iniuſtum iuſto: & album nigro, Non in omnibus autem hoc accidit. rubro enim aut pallido aut huiuſmodi coloribus nihil eſt contrarium qualibus exiſtentibus. Amplius. Si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale. hoc autē palam eſt ex ſingulis proponenti alia prædicamenta: ut ſi eſt iuſtitia iniuſtitiæ contrarium. quale autem eſt iuſtitia: quale igitur & iniuſtitia nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniuſtitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque ubi, nec omnino aliquid huiuſmodi niſi quale. ſic autem & in alijs quæ ſecundum quale ſunt contraria.

{Ineſt uero & contrarietas in quali: ut iuſtitia

iniustitiæ contrarium : & albedo nigritiei.}

Accedit & propriũ qualitatis, eadem quemadmodum in prædicamẽtis alijs præceptionis regula utẽs. Proprium igitur qualitatis inquit est contrarietatẽ admittere. neque iniuria. nam & in corpore album nigro, & an anima iustitia iniustitiæ, & in utroque sanitas morbo repugnat. spectatur enim in qualitate proprie contrarietas. Etenim uel in prædicamẽtis alijs contrarietas penes qualitatem considerabatur, quippe & substantia huius nomine contrariorũ est capax: & quæ contrarietatem admittũt relatiua ex qualitatis prædicamento desumebantur. Proprie igitur ut modó dixi contrarietas circa qualitatẽ uisitur. Cæterum non adest omni qualitati contrarietas, nihil enim est contrarium qualitatibus inter cõtrarias qualitates medijs: ut rufo, uel luteo, uel similibus. Sed ne figuris quidem est cõtrarium, triãgulo inquam, & circulo, atque id genus reliquis. Similiter inest contrarietas & qualibus. dicitur nanque album nigro contrarium: & calidum frigido. {Item si contrariorum unum quale sit, erit & alterum quale. id uero prædicamenta alia proponenti constabit. ut si iustitia est iniustitiæ contrarium. qualis autem iustitia, est, qualis igitur & iniustitia fuerit.} Patet enim sub quod prædicamentum contrariorum quodque recipitur, alterum quoque eodem iri relatum, ex eo quod in aliud prædicamentũ nobis coaptari non possit. nam genus idem est contrariorum.

LVII.

SVSCIPIVNT autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album, alterum altero dicitur: & iustum alterum altero magis & minus. Sed & ipsa intensionem suscipiunt, cum candidũ nanque sit, contingit amplius candidum fieri. non tamen omnia sed plurima. Iustitia nanque si dicatur magis & minus iustitia, potest quilibet ambigere, similiter autem et in alijs dispositionibus. quidam enim dubitant de talibus. iustitiam nanque iustitia non omnino aiunt magis & minus debere dici: nec sanitatem sanitate. minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur sic autem & grammaticam, & alias dispositiones. sed tamen ea quæ secundum eas dicuntur, indubitanter, recipiunt magis & minus. grammaticior .n. alter altero dicitur: & iustior: & sanior: sic autem & in alijs. Triangulum uero & quadrangulum non uidentur magis & minus suscipere: neque aliqua alia aliarum figurarum quæ enim diffinitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt. eorum autem quæ non recipiant rationem eandem: nihil magis alterum altero dicetur. nihil enim quadratum magis quàm parte altera lõgius circulus est. neque alterum enim recipit circuli rationem, simpliciter autem si utraque non recipiunt propositiram tionem, non dicetur alterum altero magis. non ergo omnia qualia recipitunt magis & minus.

{ Suſcipit autem quale & magis & minus. album enim magis & minus aliud alio dicitur & iuſtũ aliud alio magis & minus & uero ipſum ſibijpſi incremẽtum capit. }

Aliud conſequens ipſius qualis, nempe ſuſcipere magis & minus. album nanque albo magis & minus dicitur & ipſum ſe ipſo albius. hoc autem inquit nõ eſt omnibus conſequens, idq; merito. ſiquidem dictum eſt, ubi contrarietas ac miſtio cõtrariorum uiſitatur, ibi magis quoque & minus conſiderari ubi nec contrarietas, nec contrariorum miſtio eſt, ibidẽ nec magis minusq; ſpectari. { Iuſtitia uero an magis quam iuſtitia & minus dicatur ſane quis dubitauerit. } Quod autem non in omni qualitatis prædicamento ſuſcipi magis & minus dicere conueniat, patet ex eo quod circa hæc quidam addubitant, nolentes iuſtitiam magis & minus iuſtitia eſſe, & ſanitatem ſanitate, & ſimilia. uerum de his Ariſt. non articulate nobis rationem explicat; nos uero hæc de ijs in medium afferimus, affirmamusq; admitti citra controuerſiam a qualibus quem in modum diximus magis & minus a qualitate tamen quæ finibilis eſt ratione, magis minusq; non ſuſcipi: ut iuſtitia, ſanitate, ac ſimilibus. iuſtitia enim ipſa per ſe non utique magis & minus quam iuſtitia fuerit. nam ſiquid iuſtitiæ finitionem non capiat, ne omnino quidem iuſtitia eſt. Vt enim ſunt homines nihilominus ij quibus hominis finitio congruit, in qui-

bus autem pars uel minima finitionis non conuenit uel rationale, ut brutis, uel scientiæ capax aut mortale, ut angelis, nec omnino sint homines, ita nisi iustitiæ, uel sanitatis, uel alicuius huiusmodi finitionem ad æquabiliter accipiat, neque tale erit iustitia, neque sanitas, neque eius generis quidpiam. Recipiunt tamen hæc qualia magis minusq;, quoad sibi siue plus siue minus unumquodque qualitatis uendicauerit. nam quod albedinis plus quam nigri indeptum est, magis album id dicimus plus nigredinis quam albedinis obtinente. similiter eum quoq; magis iustum appellamus qui communicationem erga iustum uberiorem est amplexatus. & salubrem qui alijs magis sanitate fruitur. perindeq; in id genus omnibus. Quo .n. pacto non æque ignis omnes qui circunstant si forte accidat calorem percipiunt, sed magis propinquiores quo pyram etiam liberalius fouent, remotiores minus, tametsi ignis unus idemq; sit calor, ita uel in qualitatibus omnibus arbitrari conuenit, nec intendi nec remitti per se eas posse. quod si in subiectis fiant corporibus, in quibus misceri quoque natura sunt aptę, contrariorum plus minus admistione intenduntur aut remittuntur. { Triangulus autem quadrangulusque ipsum magis & minus accipere non uidentur, neque aliarum ulla figurarum. nam quæ trianguli uel circuli rationem admittunt, omnes perinde trianguli sunt aut circuli. } Per hæc etiam magis &

minus non omni inesse qualitati comprobat. neque enim ulli competit figuræ. quippe triangulus nullus triangulo magis & minus triangulus dicitur. nanq; horum uterque rationem similiter capit trianguli. neque circulus circulo, quanquam decies milies fuerit maior. nam suscipit & uterque horum similiter circuli rationem. parique in cæteris modo, in quibus eadem inuariabiliter ratio cohæret. {Eorum uero quæ non admittunt, aliud nihilo magis quã aliud dicetur. nihilo enim quadrangulus magis quam parte altera longius quadratum circulus est.} Hoc est quod sibi uult per hæc uerba. In quibus inquit ipsum magis minusque consideratur, eadem in ijs finitio, non tamen similiter prorsus, oportet conueniat nam si nulla euariatione congruat, non accipiunt ipsum magis & minus. Salubre exempli causa est quod ad sanitatem se commode habet. competit exercitationi quoque hæc ratio, & cibis, & urinis, aliisque compluribus. Quandoquidem igitur finitionem eandem, non tamen indifferenter recipiunt omnia, sed ut sanitatis custos, exercitatio: cibus ut efficiens: lotia ut indicatiua: ipsum magis quoque ac minus iure admittunt. dices enim exercitationem cibo magis salubrem. nam præsentem illa sanitatem tuetur: hic absentem reuocat. magis uero cibus quam lotia. tantum quippe duntaxat obtinent salubris lotia, quantum dispositionem salubrem indicent. Quod si sit in quibusdam finitio

eadem nullo difcrimine, aut prorfus diuerfa, hæc ipfum magis ac minus non fufcipiunt nam prorfus quædam diuerfa, nonnulla prorfus eadem funt: ut homo & equus, nemo quippe dixerit hominem equo magis hominem: nec equum cane magis equum: quoniam diuerfa plane funt. fed neque hominem homine magis hominem eadem de caufa affirmabit: neque equum equo magis equum, quoniam inter fe funt eadem penitus, finitionemque eã dem perinde accipiunt. Verum quoniam album in niue & uefte eandem finitionem, fed non citra differentiam admittunt, iure aliud magis quam aliud dicitur. fufcipit enim diffinitionem utraque non fimiliter eandem: fed nix ut cognatum habens album, proprieque completiuum fubftantiæ, nec admittens contrarij: ueftis uero, arte comparatum fi forte accidat, nec fubftantiæ completiuum nec cõtrarij minime capax. idem quoq; in nigro modus eft, atq; alijs. Polygonũ igitur feu multangulus non magis triangulo circulus dicitur: quoniam eorum neuter finitionem recipit circuli. neq; uero multangulus circulis aliis minus circulus perhibetur, eadem rurfus ratione.

LVIII.

HORVM itaque quæ prædicta funt, nihil eft proprium qualitatis. Similia uero aut disfimilia fecundum folas dicuntur qualitates. Simile enim &

dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare propriũ est qualitatis secundum eam simile uel dissimile dici.

{ Nullum ita ex ijs quæ recensuimus qualitatis proprium est. similia uero & dissimilia in solis qualitatibus dicuntur.}

Quemadmodum in substantia atq; alijs fecit, ac reprobatis prius ijs quæ propria uidebantur, postea quæ propria reuera essent tradidit, ita uel hoc loco, reiectis duobus ipsius qualis consequentibus, nimirũ inesse ipsi contrarietatem, & magis ac minus accipere, quasi non omne comitentur quale, eligit quod simile dicatur atque dissimile. nanque in aliorum prædicamentorum nullo id dicitur. Cæterum non ipsa qualitas, sed quali simile ac dissimile suscipiunt. Nam qualitas quæuis una eadẽq; est, si ipsa per se nec in subiecto spectetur. quonã igitur pacto similis ipsa uel dissimilis sibi ipsi fuerit? subiecto tamẽ insita simile ac dissimile excipit uel proueniẽs syncera ijdẽ, uel contrarij similiter admistionem recipiens, itaque subiecta ipsi similia secundum eã inter se eo reddẽs uel dissimilia, quod non similiter in concretum deducatur, sed contrarij mistione ipsum magis & minus in subiectis admittat. Itaque ea de re quo omni prædicamento proprium accommodemus, uti fecimus in substantia assignato eius proprio nõ nihil addentes dicentesq; substantiæ esse prędicamenti pro-

prium, ut eius indiuidua unum idemq; numero ma
nentia contrariorum sint alternis capacia, atq; eo
modo proprium omnis substantiæ consequens esse
cimus, ita uel hoc loco agemus, ac qualitatis pro-
prium esse dicemus prædicamenti, ut ei subiecta
indiuidua similia uel dissimilia dicantur. sic nan-
que & omni prædicamento consequens & soli
conuenerit.

LIX.

AT VERO non decet conturbari, nequis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse. habitus .n. dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt, esse diceba- mus. Pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singu- laria. nam cum disciplina genus sit, idipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur. corũ uero quæ singularia sunt, nihil ipsum quod est alteri- us dicitur. ut grammatica non dicitur alicuius gram- matica: nec musica alicuius alterius musica. sed forte secundum genus. & hæ ad aliquid dicuntur: ut gram matica alicuius dicitur disciplina, non alicuius gram- matica: & musica alicuius disciplina: non alicuius mu sica. quapropter quæ singularia quidẽ sunt, nõ sunt ad aliquid. dicimur autẽ quales secundum singula hæc .n. & habemus. scientes enim dicimur eo quod habemus singularũ scientiarũ aliquas. quare hæ erũt etiã qua-

litates quæ singulares sunt, secundum quas aliquando & quales dicimur: hæ autem non sunt eorũ quæ sunt ad aliquid. Amplius: Si contingit idem ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in utrisque hoc generibus enumerare.

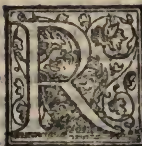
{Minime uero turbari conuenit, nequis cum de qualitate uerba facere instituerimus, complura quæ ad aliquid sunt connumerare nos putet. habitus enim dispositionesque ad aliquid esse dicebamus.}

Quandoquidem ei de qualitate sermo est, habitus uero ac dispositiones sub qualitatem redegit, quæ erant ad aliquid (nam ipse quoque ad aliquid prius ea retulit, & habitum inquiens habilis rei habitum, & dispositionem disponendæ dispositionem esse) iccirco difficultatem sentiens, duplici eam ratione soluit. ac primum leuius quidem, dein subtilius. habetque solutio prima ad hunc modum. {Ferme enim in eiusmodi omnibus genera ad aliquid dicuntur, singulare autem nullum.} Hæc solutio prima est difficultatis, talium enim inquit genera ad aliquid referuntur: species uero ad quale. scientia uerbi causa est ad aliquid. genus est enim scientia: & scibilis rei scientia dicitur. Geometria uero ad aliquid non est, cum species sit scientiæ: sed ad quale reducitur. habet similiter res sese in habitu & dispositione, eiusque notæ omnibus, ha-

bitus nanque habilis habitus, & habile habitu habile. & diſpoſitio diſponendi diſpoſitio: & diſponendum diſpoſitione diſponendum. Sunt tamen qualitates ſanitas uel morbus, & grammatica uel rhetorica: cum ſpecies habitus diſpoſitionesve ſint. quales enim ſecundum eas ſimus: denominatiueq; ab ipſis grammatici uel rhetorici uel ſalubres uel morboſi quouis modo appellamur. dicimur uero & ſcientes: non quod ſimpliciter ſcientiæ ſimus, ſed particularis alicuius ſcientiæ participes, grammaticæ, uel muſicæ, uel alterius cuiuſquam. Hæc igitur leuior eſt ſolutio. porrò leuior eſt, quoniam in prædicamentis omnibus genera ad quod ſpecies quoq; prædicamentum referuntur, ſeſe eodem recipiunt. Exactior autem ſic ſe habet. { Item ſi idem forte ſit quale & ad aliquid, abſurdum nihil eſt in utroque ipſum genere cenſeri. } Vt enim reducuntur ad ſubſtantiam pater & filius, reducuntur uero & ad relationem, alia tamen atque alia ratione, ita abſurdum nihil eſt habitus diſpoſitioneſque ut res ad qualitatem, ut reſpectum quendam recipientia, ad ea quæ ſunt ad aliquid referri.

DE FACIENDO ET PATIENDO

LX.

ECIPIT autem agere & pati contrarietatem: & magis & minus. Calefacere enim ei quod eſt frigefacere contrarium eſt: & calefieri, ei quod eſt frigefieri: & delectari ei quod eſt contriſtari, quare ſuſcipiunt contrarietatem, & magis & minus. eſt enim calefacere, & magis & minus: & calefieri magis & minus, & triſtari magis & minus. ſuſcipiunt igitur magis & minus agere & pati: de his igitur tot dicuntur. Dictum eſt autem & de eo quod eſt ſitum eſſe in ijs quæ ſunt ad aliquid quod denominatiue a poſitionibus dicitur. De reliquis uero: ideſt quando, & ubi, & habere, propterea quod manifeſta ſunt, nihil de ipſis aliud dicitur, quam quæ in principio dicta ſunt: quod habere quidem ſignificat calceatum eſſe, armatum eſſe: ubi uero, ut in Lyceo, in foro: & alia quæcunque de ijs dicta ſunt. Igitur de omnibus generibus, quæ propoſuimus ſufficiunt dicta.

{Facere autem & pati tum contrarietatem, tum magis & minus recipiunt.}

Simplicia quædam ſunt prædicamenta: quædam

ipſum eſſe per ſimplicium combinationem complexumq; obtinent. Simplicia ſunt quatuor expoſita, ſubſtantia, quantum, quale, & ad aliquid relata: per complexionem uero ad horum unum ſubſtātiç uel ad ſeipſam, ſex fiunt reliqua: ut ex ſubſtantia et quanto, ubi, & quando: ex ſubſtantia & quali, facere, & pati: ex ſubſtantia & relatiuis, habere, & ſitum eſſe. Cæterum ut id quoque intelligamus, proprie inquam prædicamenta ſupradicta quatuor eſſe, ſex uero reliqua ex mutuo horum complexu fieri: ea quę diximus ex diuiſione ſumamus. Ex ijs quæ ſunt ſubſiſtunt alia per ſe, quædam ipſum eſſe in alijs poſſident. Subſiſtit per ſe ſubſtantia. Quorum eſſe in alijs eſt, ea partim in reſpectu conſiderantur, ut relatiua: partim eodem carent. Quæ ſe ad aliud non habent, alia ſecari in partes poſſunt, ut quanta. proprium enim id quanti eſſe dicebamus, nempe diuiduum in partes. alia diſtribui in eaſdem nequeunt, ut qualitates. Hæc ſunt quæ propriæ ac primū prædicamenta appellantur. Alia uero ſex fiunt complicata tribus reliquis ſubſtantia, quanto inquam, relationi, & quali. Quanto enim iuncta ſubſtantia duo prædicamenta efficit, quando, & ubi. nam tempori ſociata prædicamentum facit quādo. ſignificat enim quando neque ſubſtantiam duntaxat, neq; tempus, ſed ſubſtantiam quæ ſit in tempore. ſignificatiuum autem eſt temporis quando; tribus ſui partibus, inſtante, præterito, conſequente. Sin uero conne-

ctatur loco ſubſtantia, ubi prædicamentum conficit. quippe ubi neque locum ſolummodo indicat, (non eſt enim locus in loco) neque ſubſtantiam: ſed ſubſtantiam quæ ſit in loco. ubi autem loci declaratio eſt. diuiditurque ſurſum, deorſum, dextrorſum. ſiniſtrorſum, priorſum, retrorſum. Rurſus prædicamẽta alia procreat duo ſubſtantia ipſi quaſi addita, faciẽdi & patiendi: nam facere & pati penes qualitatem fiunt, qui enim facit in aliquid, is aut calefaciendo, aut refrigerando, aut alia qualitate aliqua facit. Aliter quoque Facere eſt in aliquid agere: & aut in ſeipſum agere, ut per ſeſe laborare, cernere, ſermocinari: aut in aliud, ut uerberans uapulantem uerberat. Et uero patiens uel in caleſcendo, uel nigreſcendo, aut alia qualitate aliqua patitur: pati enim eſt ab aliquo alterari. Diuiditurque ita, ut uel in corruptionem a contrario ducatur: uel in perfectionem, ut uiſio a uiſibili. Iterum ſi relatiuis adijciatur ſubſtantia, ſitus prædicamentum facit: eſt enim ſitum eſſe talis corporis poſitus, atque in hæc diuiditur. quæ ſunt recubare, ſedere, ſtare. ſitum autem eſſe ad aliquid dicebamus. Ipſa uero ſibijpſi complicata in re quapiam arte conſtructa, prædicamentum habendi efficit: ſignificat enim habere ſubſtantiæ circa ſubſtantiam obuolutionem. Hæc porrò arte comparata res aut tota eſt in tota ſubſtãtia, ut tunica in corpore: aut tota in parte, ut annulus in digito, uel telum in manu. Dicitur nan-

que tribus modis habere, in animo ut habitus, in corpore ut cicatrix, circa corpus ut palliũ, tunica, calceamentũ, arma. Cæterũ proditis quatuor prædicamẽtorũ rationibus finitionibusque ac consequẽtibus, Arist. sex aliquorum neque finitiones, neque diuisionem in species tradidit: perinde quasi hæc nobis ex dictis incognoscere liceat. nos igitur cuiusque definitionem oportet ac diuisionem in species edamus. Facere est in quidquam agere: cuius species duæ sunt, nam faciens aut in seipsum facit, ut animus seipsum uiuificans, cognoscensque, aut in aliud, ut ignis in nos cum calefimus, atque ut sensus circa sensibile agens. Vel aliter quoque duplex est facere: per animi impetum, ut in cane latrante: per naturam ut in ignis ustione. Pati uero est alterari ab aliquo. suntque species eius duæ: nam aut perinde patitur ac quidquam quod in corruptionẽ agatur, ut lignum quod ab igne uritur: aut uelut in perfectionem ducitur, ut cum a uisibili patimur uisum, deducitur enim uisus in perfectionem a uisibili: cum proprium actum recipiat: patitur discipulus quoque a præceptore: neque corrumpitur ipse, uerum perficitur. Rursus item duplex est pati, nam aut corruptiuum est, ut secari, uri: aut perfectiuum, ut discere, legere. Positum esse autem est situm quendam habere, huius sunt species tres, recumbere, sedere, stare: aut enim ut sæpe commemorauimus, reclinatum corpus totum est, ac recumbere di-

citur: aut partim reclinatum eſt, partim rectum, & ſedere nuncupatur: aut totum eſt erectum, & ſtare appellatur. Quando eſt quod tempus declarat, uel quod eſt in tempore, ſpecies tres eius ſunt, præſens, præteritum, & futurum. Vbi eſt quod locum ſignificat, uel eſt in loco. ſex ſunt huius ſpecies, ſupra, infra, dextrum, ſiniſtrum, ante, & pone. Sex autem iure ſunt loci diſcrimina: eſt enim locus uti nos prodidimus, finis ambientis quatenus ambitum complectitur: ambitum autem corpus eſt, quod in tria patescit ſpacia: quorum ſecundum rectá lineam quodq; definitè, nec ſecundum aliam quampiam ſpectatur. Siquis enim dimenſionem in longitudinem, uerbi gratia noſſe quanta ſit parietis uelit, ad perpendiculum hanc metietur. eſt uero perpendiculum recta linea: eodem modo ſi ſpatium in latitudinem uel profunditatem quantum ſit cognoſcere cuiquã libeat, id fundiculo extentó metietur, qui et ipſa recta eſt linea. habet uero omnis recta duos fines. Ergo ſi tribus dimenſionibus conſtat omne corpus, quælibet autem per rectam lineam figuratur dimẽſio, habetq; recta omnis linea duos fines, iure ſex finibus corpus concluditur. Sex igitur ſi ſint corpori fines, locus quoque ipſum ambiens totidem habeat neceſſe eſt: quoniam locus ſecundum dimenſionem omnem corpus amplectitur. ſuntq; dimenſus in longitudinem extrema ut in animato dixerim, ſupra & infra: in latitudinem: dextrum ac ſiniſtrum: in pro-

in profundum, ante, & retro. Habere autem est substantiæ circa substantiam amictus, hoc uero aut circundatur ut totum, uelut tunica totum corpus ambit: aut totum parti inducitur, ut annulus digito. } Facere autem & pati contrarietatem recipiunt. } Quærendum hoc loco quid sit quod ipsum facere & pati Philosophus non ad ea quæ sunt ad aliquid redigat, sed alterius esse ea dicat prædicamenti: faciens enim in patientem facit: & patiens a faciente aliquo patitur: quamobrem sunt hæc quoque ad aliquid. Itaq; ad hoc dicimus infinitiua uerba naturæ actionum uel passionum significatiua esse duntaxat, nam aut actionem tantum, aut passionem declarant: alia autem uerba, uel participia, substantiarum uel cum actu, uel cum affectu coniunctionem indicant. facere igitur & pati cum affectu coniunctionem indicant. facere igitur & pati cum infinitiua sint uerba, factionis ipsius indicatiuà passionis ue sunt, nec ex eorum genere quæ sunt ad aliquid: nemo enim ipsum facere in id quod pati dixerit: patiens tamen uel faciens sub relàtiua recipiuntur: nam faciens in patientem facit: & a faciente patiens afficitur. Quærit autem merito in naturali auscultatione Arist. si ex faciendo patiendoque prodeat motus, utrum in faciente an patiente spectetur: affirmatque in patiente. est enim motus a potestate in actum uia. porro actus, est habitus ipsa adiectio. mouentur ergo quæ sunt in-

diga, atque ab imperfecto ad perfectum transmigrant: motibus igitur cientur pluribus quæ plura desiderant: quæ paucis opus habent, parcius mouentur. Deus sane Opt. Max. cum nihilo egeat, est prorsus immobilis. Faciens itaque si habitum in hoc ipso quod facit perfectum obtineat: non secundum illud quod facit mouebitur. patiens uero perinde quasi facientis egeat: quo insitam ei facultatem in actum producat, iure ab eo quod est potestatis ad ipsum actus esse moueri dicitur quod natura esse idoneus est cum prouehitur. Quamobrem unus est motus qui in solo patiente consideratur. duplicem tamen licet esse motus rationem. potest enim & in faciente, & in patiente spectari: nam cum a faciente aspexerimus inchoantem motu in patiens desinere, factionem eam uocamus. passionem uero, cum a patiente exordiri eum, ac cessare in faciens uiderimus. similis modus quoque in doctrina disciplinaque est. Vnus est itaque subiecto motus, ratione differens. Quæ uero ad aliquid habentur: non solum ratione sed subiecto quoque diuersa sunt. quamobrem ad aliquid non erunt facere & pati: cum circa subiectum unum hoc est morum diuersentur, si ad aliquid pertinentia non relationem solum habere, sed subiecta quoque uolunt diuersa. Quid ergo quod non de factione & passione titulum indidit? quoniam duplex inquam est factio. siquidem & uia ipsa fa-

ctio dicitur: ut ædificatoris actio, & finis ipse actionis, uerbi gratia domus ue errorem igitur quempiam æquiuocatio pareret, eumque de fine disserere arbitraremur, ob id ita inscripsit. De faciendo & patiendo, idest de actione ipsa & uia. { Facere autem & pati tum contrarietatem, tum magis & minus recipiunt. } Neque iniuria. nam contrarietas in qualitatibus duntaxat cernitur. facere autem ac pati ex substantiæ complexu ad qualitatem consistit. Et uero magis minúsque ab illis suscipi sæpe prodidimus, quæ & contrarietatem admittunt. Quandoquidem uero non omnis qualitas contrarietatem, nec magis et minus recipit, cuiusmodi sunt figuræ, merito nec contrarietatem, nec magis ac minus suscipere omni faciendi & patiendi prædicamento est consequens, sed si magis minúsque accipiat quod est ex qualitate desumptum, hoc ipsi inest. quod si ex qualitate prodeat quæ contrarietatem non capiat, neque erit quidquam ipsi contrarium. { Itaque de propositis quidem generibus dicta sufficiunt. } Ex pauculis hisce uerbis de solis conceptibus prædicamentorum intentionem esse suspicati sunt quidam interpretes. Aristoteles enim aiunt genera sola nouit posterius genita, ac mente concepta. Quippe uniuersale inquit ipse in commentatione de anima, uel nullum est, uel posterius, quæ uero præ multis

ex usu essent commonuimus inseruando autem segmento de prædicamentis ipsis.in tertio hoc est proposito,de uocibus quibusdam in prædicamentorum præceptionem assumptis,quarum notitiam quidem habemus nonnullam , cæterum non articulate distinctam atq; explicitam. Quod uero hæc non seiuncta a prædicamentorum scopo sectio sit, ut sunt quidam arbitrati , tum ex iis quæ dicimus liquet,tum ex ipso locutionis serie innotescit quippe coniunctioni quidem in sectionis fine præcedentis positæ,in hac ipsam uero coniunctionem intulit.nam cũ in illa dixisset.itaq; de propositis quidem generibus dicta sufficiant,nunc in huiusce primordio inquit, De oppositis uero.itaq; uel ex hoc patet scopi continuitas. Docet uero de oppositis primum . etenim mentionem horum fecit cum de quanto differeret,quando oppositum esse magnũ paruo non ut contrario , sed ut ad aliquid affirmabat,docere igitur hoc loco uult opposita quot modis dicantur.Obiacent ergo quatuor inquit modis opposita:uel ut ad aliquid ,uel ut contraria , uel ut habitus & priuatio , uel ut affirmatio ac negatio. Cæterum quærendum est cur species quatuor solæ oppositorum,nec plures nec pauciores habeantur. & quænam sit huiusmodi ipsorum ordinis causa.ut ergo cur quatuor species sint condiscamus, dicamus hoc pacto.Opposita uel ut orationes , uel ut res mutuo sibi aduersantur.quæ ueluti res opposita

molliorem oppoſitionem haberent, relatiuis inquã occepiſſe. haud enim hæc ſua oppoſitione non ſe mutuo ſolum corrumpunt, ſed ſimul etiam inuehunt. quippe uno poſito, uerbi gratia patre, ſecum alterum quoque infertur, ut filius. ſublatóq; uno ſimul aufertur & alterum: cum alterum ipſum eſſe alteri præſtet. Locum ſecundum obtinet contrariorum oppoſitio, ut albi & nigri. horum enim eſt oppoſitio quodam pacto ualentior: quoniam non ſe mutuo duntaxat non inferunt, ſed etiam corrumpunt, alterum enim non permanet uno præſente. quanquam hæc inuicem quoque in ſe transmutentur, ut calidum & frigidum: album & nigrum. Tertium obtinent ordinem quæ per habitum & priuationem repugnant. eſt enim horum ualidior oppoſitio contrariorum oppoſitione. nam mutantur in ſe inuicem contraria, priuatio nunquam in habitum tranſit. nec enim ex cæco quis rurſus uidebit, quod ad naturalem aut artificialem rationem attinet, niſi id diuina poteſtate acciderit. Poſtremo loco ſita ſunt quæ per affirmationem negationémq; obnituntur quippe horũ oppoſitio ualentior eſt, quoniam in omnibus quæ ſunt & nõ ſunt, uerum falſumq; diuidit. diuidit enim Socrates uel eſſe dexter, uel dexter non eſſe, uteraque hæc ſane diuiſio eſt. uel ſi ſolus ſit Socrates, uel cum pluribus, uel neque omnino ſit. nam & ſolus ſi ſit uera eſt diuiſio quæ cum dicit dextrum non eſſe,

siue cum pluribus, similiter. nam aut dexter est in pluribus, aut non est dexter, sed uel medius, uel sinister. utrunque autem non dextrum significat. sed siue omnino, quidem etiam sit, uerum est dicere dextrum non esse. quomodo enim, siue omnino sit? Vox quoque alba esse dicitur, uel non alba, & lapis aut habere uisum, aut non habere. Et uero hanc in omnibus oppositionem ueram esse non in particularibus solum oppositionibus, sed in uniuersalibus quoque comperies. nam quæ sunt, aut dextra sunt, aut non dextra: uel alba sunt, uel non alba: uel uisum habent, uel non habent. non enim hæc oppositio in corporibus duntaxat, sed in incorporeis quoque obtinet locum. quippe nec illa dextrum habent situm: quandoquidem nec corpora sunt: neque sunt alba: neque nostro sunt ui su prædita. Quin & non ens neque dextrum est: neq; album: neque uisum obtinet. Ergo affirmatio & negatio ui prædiximus omnia entia & non entia dirimunt. oppositiones aliæ minime. nam nec relatiuorum oppositio in omnibus dicitur. si quis enim forte solus sit, non esse dicitur dexter, aut sinister. sed neque ullum ex incorporeis, aut anima. quippe neque dextra est, neque sinistra. Verum nec contrariorum oppositio. esse enim uox alba non dicitur aut nigra, cum quædam etiam mollis uocetur. neque in coloribus hi sunt albi, illi nigri, quandoquidé sunt & medij, fuscus, et pallidus, atq; consimiles. Sed neq;

in priuatione & habitu: non enim cæcus esse dicitur lapis, uel præditus uisu. Merito igitur primam dixit relatiuorum, secundã contrariorum, tertiam quæ per priuationẽ & habitum, quartam quæ per affirmationem negationemque obitur: orsus nimirum ab ijs quæ oppositionem sunt molliorem sortita: progressusque ad ea quæ obiacent uehementius. { Opposita uero sunt id genus singula, ut formula explicem, ceu relatiua quidem, quale duplum dimidio. } Notitiam per hæc nobis quandam eorum tradit, sermonem in exemplis meditans, tum ita separatim ununquodque discernit à reliquis: nequis eandem horum esse oppositionem putet. eandem nanque esse oppositionem contrariorum relatiuorumque sunt quidam suspicati: contrarium enim inquiunt contrario contrarium est. Ad hoc igitur res quæ contrarietatem admittunt qualitates esse dicimus, ut album & nigrum: & calidum & frigidum, nemo quippe dixerit album nigro esse album: neque nigrum albo nigrum: ipsa tamen ad aliquid se habentium est contrarietas neque absurdum quidquam sane est contrarietatem quæ relatiuorum sit, alijs in rebus uisitari. nanq; ad aliquid spectantia propria non frui subsistentia dicebamus, sed in alijs prædicamentis consistere. { Vt autem contraria, uelut malum bono. } Bonum hoc loco non super substantiale dicit: quandoquidem huic non est oppositum malum. sed quod in gene-

ratione corruptioneque uersatur: quod malum habet contrarium. Est enim duplex bonum, alterum per se Deo suppetens substantialiter, quod contrarium obtinet nullum. nam nihil contrarium est substantiæ. alterum per accidens, quod ad distinctionem contrarij dicitur, id inquam quod in nobis est. Quemadmodum lucem quoque duplicem affirmauimus, tum solarem, cui tenebræ oppositæ minime sunt, quoniam solis substantiam complet, substantialisque eius est. tum aeri infusam, ei per accidens iunctam, cui sunt tenebræ oppositæ, nimirum & ipsæ aeri lucis recessu superuenientes. Est uero & cognitio duplex, ut Plato quoque affirmat, altera intellectualis, quæ uerum duntaxat nouit, nec falsum habet oppositum: altera sunt cogitatiuæ opiniones, quibus est oppositum falsum. falso nanque cogitare opinarique est. falso uero non est intelligere, siquidem mens amens esset. aut enim inquit Arist. attigit mens intelligibile, aut non attigit. quocirca uacat errore. huic igitur apud nos bono, generabili inquam, malum esse oppositum dicit.

LXII.

QVAECVNQVE igitur ut ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: ut duplum dimidij, hoc ipsum quod est, alterius dicitur. alicuius enim du-

plum dicitur. & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur. & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam. scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile. quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, uel alio quolibet modo adinuicem dicuntur.

{Quæ ergo ut ad aliquid sunt opposita, ea quæ sunt aliorum esse dicuntur, aut ad ipsa quouis aliter modo.}

Relatiuorum oppositionem uult cum contrariorum oppositione non eandem esse demonstrare: probatque id tali in secunda figura utens syllogismo. Quæ opposita sunt ut ad aliquid, ea quę sunt, aliorum dicuntur, ut dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ uero ut contraria sunt opposita, non ea quæ sunt dicuntur aliorum. nam album nigri album non dicitur. opposita ergo ut ad aliquid ab oppositis ut contraria diuersa sunt.

LXIII.

ILLA uero quæ opponuntur ut contraria, ea ipsa quidem quæ sunt, nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur. neq; enim bonum mali dicitur bonum: sed contrarium. quare differunt ab inuicem hæ oppositiones. Quæcunque uero contrariorũ talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri,

& de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium. Quorum uero non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. ut ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, uel ægritudinem, uel sanitatem. & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, uel par uel impar: & non est horum aliquod medium: neque ægritudinis & sanitatis: neque imparis atque paris. Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium: ut nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri: & non est necessarium alterum eorum inesse corpori. nō enim omne corpus uel album uel nigrum est. sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine, & de alijs compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse ijs de quibus prædicantur. non enim omnia aut praua aut studiosa sunt: sed est aliquid eorū medium, ut albi & nigri fuscum & pallidum: & quicunque alij colores. praui uero & studiosi quod neq; prauum neque studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: ut albi & nigri fuscum & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus uero non est nomine facile medium assignare: utriusque uero extremorum negatione medium definitur: ut quod neque bonum neque malum est, neque iustum neque iniustum.

¶ Quæ autem sunt eiusmodi contraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur, ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium.]

Discreta relatiuorum à contrariorum oppositione, nunc seiungere eam a cæteris cogitat: priusq; ab habitus & priuationis oppositione discriminat. Quoniam uero ad hoc ei diuersarum enumeratio confert specierum quæ per habitum priuationéque sunt opposita, prius tradit nobis harum differentias speciesque ante hæc prodit diuersas contrariorum nimirum enim has quoque ab ijs protinus discernit quæ per habitum priuationemque opponũtur. post uarias autem oppositorum per habitum priuationemque enumeratas species, eorum quoque exponit differentias quæ per affirmationẽ negationéque obluctantur postremo igitur hęc quoque a cæteris discernit. nam si oppositionis cuiusque differentias consequẽtiaque nouerimus, oppositionum quoque inter se discrimina facile intelligimus. Primum igitur contrariorum ut dictum est diuisionem tradit: habet autem hunc in modum potestatẽ. Contrariorũ alia medio carent, ut par & impar: alia medium obtinent, ut album & nigrum. medium enim fuscũ est, & colores reliqui. ac medio præditorum quædã sic habent, ut abesse utraque a subiecto ualeant. neq; .n. corpus omne albũ simul esse uel nigrũ est necesse. nam esse & fuscũ potest. quædã ita, ut ex necessitate:

præfinitè alterum, nec quolibet, adsit subiecto, ut caliditas ignis nec unquam frigiditas. similiter & in niue frigiditas, caliditas nunquam: quod horum sic uterque natura sit comparatus. atque hæc quidem tum diuisio, tum subdiuisio est. Cæterum superdiuiduntur & hoc pacto contraria medijs prędita. Mediatorum contrariorum quorundam media sunt nominibus, quorundam orationibus, atque extremorum negatione explicata. Nominibus uocata sunt quæ albo nigroque interiacent, ut fuscum, luteum, flauum, & similia. quod autem inter uitiosum studiosumque est medium, id non exprimitur nomine, sed negatione extremorum indicatur, quod neque uitiosum neque studiosum est. { Quæ autem sunt eiusmodi contraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur. } Contraria partim per accidens, partim per se sunt in subiecto. Declarauit igitur per hæc uerba, fieri natura sunt idonea, quæ per accidens: per prædicari, quæ per se subiecto insunt. Porrò ipsum per se duplex est, ut demonstratiua ipse commentatione affirmat tũ quod pars definitionis subiectæ rei sit, ut animal, rationale. sunt per se hæc in homine; atque in eius definitione assumuntur. tum id in cuius finitione subiectum accipitur: ut par & impar: simitas & desimitas (adunci nasi affectum per desimitatẽ intelligo) nanque & par & impar finientes subiecti meminimus. numeri inquam. Par enim dicimus numerum qui bi

partitô ac æque diuiditur, & impar numerum qui in partes æquales duas secari nequit. At numerum fi nientes non necesse est paris meminisse: est.n. multi tudo collectusque unitatum numerus: etsi numerus omnis maxime aut par est aut impar: Simitatem quoque ac desimitatem finientes, subiectum hoc est nasum necessario commemoramus, simitatem di- centes cauitatem esse in naso: desimitatem gibbum in naso. {Ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium.} Quod dicere uult his uerbis, huius modi est. Quæcunque sunt id genus contraria, ut ip- sorum inesse alterum, uel ut per sese, uel ut per acci dens ex necessitate oporteat, horum nihil interia- cet medium. Quæ uerò sunt eius notæ ut ambo a subiecto abesse possint contraria, in quo uel per se, uel per accidens insunt, hæc medio non carent, sed aliquod habent intersitum medium. Exemplum prioris. Contrariorum quæ per se insunt, par & impar: horum enim nihil in medio est, prædicatur autem par & impar de numero: est enim numerus omnis aut par aut impar: nec qui id genus non sit di ci poterit numerus: eorum autem quę per accidens insunt contraria, morbus & sanitas: nam nec est ali- quid horum medium sed adesse ex necessitate eo- rum alterum animalis corpori est opus, uel sanita- tem, uel morbum, ut per morbum, omnem quouis modo a naturali statu egressum capiamus. Secundi exemplum, eorũ quę per se adsunt: ut caliditas igni,

& aquę frigiditas. medium enim est horum aliquod, tepidum puta. eorum uero quæ per accidens, ut nigrum in nobis atque album, quibus fuscum est medium. { Et uero prauum studiosumque de hominibus prædicatur, aliisque compluribus. } Nam non in hominibus solum, sed in alijs quoque prauũ ac studiosum dicimus, ut in equo. { In nonnullis itaq; inposita sunt medijs nomina. } Per hoc uti iam diximus alio pacto mediatorum contrariorum subdiuisionem facit: subdiuisis iam ante his ipsis in ea quę abesse a subiecto ambo possunt, & quæ per oppositorum alterum subiecto ex necessitate inesse natura sunt comparata.

LXIIII.

PRIVATIO uero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: ut uisio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicere est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur utrunque eorum fieri. priuari uero tunc dicimus unũquodq; habitu susceptibilium, quando in quo natum est inesse, uel quãdo illud natũ est habere, nullo modo insit. edentulum n. dicimus non quod non habet dentes, & cæcum non quod non habet uisum: sed quod non habet quando natum est habere. aliqua .n. ex natiuitate neque dentes habent, neque uisum: sed non dicũtur edentula, neque cæca. Priuari uero & habere habitum non est priuatio & habitus. Habitus enim uisus est, priuatio uero cæcitas: habere autem

autem uisum, non est uisus: nec cæcum esse, cæcitas. Priuatio enim quædam est cæcitas: cæcum uero esse priuari, non priuatio est. amplius si idem esset cæcitas & cæcum esse, utraque de eodem prædicarentur. sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas uero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista uidentur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus idem enim modus est oppositionis. nam sicut cæcitas uisui opponitur, sic cæcum esse & uisum habere opponuntur. Non est autem neque hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio. Affirmatio nanque oratio affirmatiua est: & negatio oratio negatiua. quod uero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio: sed res dicuntur autem hæc esse opposita ad inuicem, tanquã affirmatio & negatio. nam & in his modus oppositionis idẽ est. sicut .n. affirmatio ad negationẽ opponitur, ut quod sedet, ei quod nõ sedet: sic et res quæ sub utroque est opponitur, scilicet sedere aliquẽ ad nõ sedere.

[Priuatio & habitus circa idem aliquod dicitur.] Cum diuersa contrariorum opposita significata prodiderit, nunc eo conuertitur ut de priuatione atque habitu doceat iam enim diximus horum ipsi præceptionem ut a relatiuis ea dirimat conferre, neque ut ab iis solum, sed ab alijs quoque oppositis discernat. [Vniuersaliter autem loquẽdo in quo fieri habitũ natura comparatũ est, eorũ utrunq; circa in

dicitur.} Vt rem designaret, in quo natura comparatum est dixit: quo particulare ostenderet. natura autem comparatum, ut tempus indicaret. Illud uero sciendum est, aut esse priuationem substantiæ, aut facultatis, aut habitus, aut actionis, aut rectitudinis, aut perfectionis, sed nomen ac res, priuatiua in quibusdam sunt, ut in sensibili. in quibusdam nomen solum, ut in immortali, atque incorporeo, illo quod a corpore in oppositum seiungitur. in alijs res duntaxat, non etiam nomen, & in surdo, & cæco. Tria sunt in habitu priuationeque obseruanda: quod accipere natum est: & quando accipere, idest quo tempore sit aptum natura: & in qua parte accipere. Circa quam rem uero dicitur habitus, circa eandem & priuatio spectatur: non enim uisu priuatum esse dicimus lapidem: quoniam ne omnino quidem uisum recipere suapte natura est aptus. neque uisu priuatum in pedibus hominem: quando uisum ab eo hac in parte obtineri natura noluit. Sed nec catulum uisu orbatum uocamus: quoniam eo tempore uisu frui haud quaquam est natura idoneus. at hominem in facie uisu priuatum appellamus quod homo uisus compos esse naturæ beneficio est aptus, & hac in parte, atque hoc similiter tempore. Dicimus quoque edentulum non eum absolute qui dentes non habeat: haud enim sane & recens natum: cum habere tunc sit natura ineptus, quomodo nec cæcum catulum. sed eum uerbi gra-

tia edentulum nominamus qui a senectute uel affe-
ctu priuatus est dentibus. {Priuatum uero esse & ha
bitum obtinere non est priuatio & habitus. } Vult
hisce Philosophus non esse idem priuatum esse cum
priuatione, neque habitum obtinere cum habitu
ostendere. nam qualitates quidem sunt habitus ipse
ac priuatio: qualia uero ea quæ habitum ac priua-
tionem habent: denominatiueque ab ipsis dicun-
tur, ut albedo & album. est enim qualitas illa: hoc
quale, denominatiue ab ea deductum. Ostendit hoc
porrò Philosophus habitum inquam aliud esse & ha
bere habitum, non per genera, hoc est per habitum
& habitu præditum, uel per priuationem & priua-
tione affectum, sed per species, hoc est uisum ac cæ
citatem, & eum qui uisum cæcitatemque obtinet:
quippe notiores sunt species generibus. Prospicuum
nanque in his est aliud cæcitatem, aliud habens cæ-
citatem esse: & aliud uisum, aliud qui uisum habeat:
sunt enim qualitates illæ: hæc participes earum sub-
stantiæ, itaque si diuersa sint hæc, erunt & ho-
rum diuersa genera. Vt enim uisus cæcitasque ad
eum qui uisu ac cæcitate præditus est sese habet,
sic habitus & priuatio ad eum qui habitum & pri-
uationem obtinet quoniam ut ad habitum quo-
que ac priuationem sese habent uisus & cæcitas,
sic cui uisus, & cæcitas est ad eum qui habitum &
priuationem habet confertur, cum eorum sint
species. Ergo si diuersa sunt hæc, uisus inquam &

habens risum, & cæcitas ac cæcitatem habens, erũt & genera eorum diuersa, habitus inquam & qui habitum possidet: & priuatio ac priuationem obtinens. Cæcitas præterea si idem esset ac cæcum esse, prædicaretur de eodem utrunque. Et aliter, si uisus esset idem inquit & uisum habens, ambo de subiecto eodem prædicarentur. Vt enim mortalis, & homo, meropsque, cum idem sint, de uno subiecto appellantur, ita hæc quoque si essent eadem, de uno subiecto eodemque dicerentur. nunc uero habere homo cæcitatem aut uisum fertur, cæcitas autem uel uisus simpliciter esse non dicitur: quamobrem uel ex hoc constat esse hæc differentia. Verum tametsi diuersa hæc inquit sunt, habent eundem tamen oppositionis modum: nam ut cæcitati obiacet uisus, ut priuatoi habitui, sic habere uisum, & cæcitatem, & per habitum sunt priuationemque opposita. [Neque uero quod sub affirmatione negationeque cõprehenditur idem affirmationi est & negationi.] Nec quod sub affirmatione ac negatione continetur id affirmatio est & negatio. Quod autem non idem sit affirmatio negatioque illis quæ ab ijs significantur, probat ex eo quod orationes sint affirmatio ac negatio, res uero, quæ ab ipsis indicantur. Nam sedet Socrates oratio est, res autem sedens, ipse Socrates est enim substantia cum actione quadam, cum eo inquam quod sedere est. Et uero codẽ hęc oppositionis modo sibi mutuo refrangantur.

etenim quemadmodum Socrates sedet dicens oratio, Socrates non sedet dicenti aduersatur: ita & sedens Socrates nõ sedenti repugnat oppositio enim utraque ut affirmatio negatioque obnititur.

LXV.

QVOD autem priuatio & habitus non opponãtur ut ad aliquid, manifestum est. non .n. dicitur id ipsum quod est oppositi. uisus .n. non est cæcitat uisus: nec ullo alio modo ad ipsum dicitur. similiter autẽ neq; cæcitas uisionis cæcitas dicatur. sed priuatio quidẽ uisionis dicitur: cæcitas uero uisionis non dicitur: neq; uisus cæcitatis. Amplius ad aliquid omnia ad cõuertẽtia dicũtur quare si cæcitas eorũ quæ ad aliquid sunt esset, utiq; & conuerteretur ad illud ad quod dicitur sed non cõuertitur nõ .n. dicitur uisus. cæcitatis uisus.

[Quod autem non ut relatiuã priuatio habitusq; opponatur, perspectum est.]

Cum nos de oppositione seorsum unaquaque docuerit, nũc discretionem earum facit: oppositaq; ut ad aliquid ab oppositis per habitum ac priuationẽ discriminat · iam enim ea a contrarijs diduxit. Sermonem autem in speciebus rursus ut pote clarioribus exercet, uisu inquam & cæcitate, ac primũ quidem ita probat, iterum syllogismo in secunda utẽs figura. Relatiua, q̃a ipsa quæ sunt, dicuntur oppositis

nam pater filij pater, & dextrum sinistri dicitur dextrum: quæ autem per habitum ac priuationem obstant, non ea ipsa quę sunt oppositorum perhibentur. uisus quippe non cæcitatis esse uisus dicitur. ergo relatiue opposita ab ijs quæ per habitum priuationemque obuertuntur diuersa sunt. ita primum quidem ab illustriore confessoque demonstrauit, ab eo inquam quod uisus non cæcitatis uisus dicatur. dein post quoq; & ab ambiguo, nempe quod nec cæcitas uisus dicatur cæcitas. nam hoc dici uidetur, { Nec aliter ullo ad ipsum modo uisus dicitur.} Hoc est quæcunq; modo finxeris nomina, nullo pacto ad oppositum dicitur. Quod ergo dixit nec ullo modo, siue ad ablatiuum, siue ad alium casum assignaueris indicat. neque enim uisus cæcitate est uisus, eodem modo nec cæcitas uisus dicitur cæcitas. quippe qui uisus est, is non fit cæcitas, tametsi cæcus fit oculus. Non itaque cæcitas uisus cæcitas dicitur, sed uisus priuatio cæcitas nam nec tenebræ lucis dicuntur tenebræ, sed lucis priuatio, quippe nec lux fit tenebræ, sed tenebrosus aer, quanquam per lucis obumbrationem. Sciendum porrò est non uidendi actum solum, sed subiectum quoque hoc est oculum græcis uisus nomine indicari. Cum ergo in confesso idest uisu non eum dici ad oppositum probauerit, nunc in ambiguo demonstrat. nam cæcitas inquit priuatio quidem dicitur uisus, cæcitas autem uisus nequaquam. An uero potius cæcitatem non ui

ſus cæcitatem dici perperam pronunciari arbitramur. Nam ſi priuationem ut ipſe quoque inquit uiſus dicimus, genus autem ſi de quoquam prædicetur, ſpeciem quoque eius aliquam prorſus de quoquam prædicari eſt neceſſe (non enim quidquam eſſe animal poteſt quod omnino aut homo, aut equus aut aliorum quopiam non ſit animalium. ſimiliter nec priuationem eſſe licet, niſi quidquam ſit omnino cuius eſſe priuatio dicatur,) prorſus ergo eſt neceſſe oppoſitam quoque illi ſecundum ſpeciem habitudini priuationem illius eſſe perhiberi. quippe uiſus priuatio non ſimpliciter uniuerſaliterque omnino priuatio eſt: ſed quædam uidelicet priuatio, ideſt cæcitas. Ergo ſi uiſus priuatio eſt quædam priuatio, ipſa autem quædam priuatio nihil quam cæcitas aliud eſt, cæcitas ergo eſt uiſus cæcitas. Qui enim fieri posſit quin cum dicatur alicuius eſſe genus, ſpecies quoque alicuius eſſe affirmetur, ſiquidem ni ſpecies aliqua ſit, genera exiſtere minime poſſunt? aut ergo nec genus, ideſt priuatio, uiſus eſſe priuatio dicitur: aut ſi genus, omnino & ſpecies aliqua. Sed ad hoc dixerit quiſquam fortasſis, ſi ſcientiæ priuationem dicimus, ſpeciem priuationis huius aliquam (quod ad rationem hanc attinet,) eſſe oportere, quæ de ſcientia prædicabitur, aut ad eam dicetur. nunc uero cum prædicetur de ſcientia genus, quampiam de eadem prædicari ſpeciem nõ comperimus. Dicere ergo ad id põſſu

mus, nec nominatam haberi oppositam scientiæ priuationem quemadmodum opposita uisui priuatio cæcitas nuncupatur: quæ si esset, ad scientiam illa quoque ut cæcitas uisus cæcitas, diceretur. Vbi enim priuationes per habituum priuationem, nominamus, ut inscitiam, indocilitatem, indoctum, ac similia, non talia inesse uidelicet oppositi, sed recipientis dicuntur. Non enim inscitia scientiæ fertur inscitia, sed animi inscitia: & indocilitas: & reliqua. quippe in seipsis oppositum de quo priuationem prædicant habent. Verum priuatio etsi id ipsum, quod est fertur esse oppositi, non genus ipsum duntaxat, sed si species quoque nomen adepta sub hac quæpiam sit, non præterea tamen & habitus id ipsum quodest priuationis esse dicitur: at oppositorum utrunque relatiuorum id ipsum quod est oppositi esse perhibetur, ut Aristoteles deinceps affirmat. quamobrem per habitum priuationemq; opposita a relatiuis secerni hac ratione possunt. Quin & hoc affirmare habeas, non quomodo ad aliquid spectantia ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicũtur, sic priuationem quoque esse habitus priuationem dici. Nanque in relatiuis, ut quæ causæ sibi mutuo sunt, sic esse utrunque oppositorum dicitur reliqui. habitudinis uero esse fertur priuatio, ceu quæ illi non ut sit, sed contra, ut non sit causam præstet. An uero est Aristotelis dicto opitulari, priuationem dici uisus esse priuatione asserenti,

cæcitatem autem uisus non item? Ecce itaque lucis quoque priuationem, tenebras autem lucis non etiã dicimus: tametsi quid aliud sunt tenebræ obsecro quam lucis priuatio, ut uisus priuatio, cæcitas? uelut alibi nobis pluribus ostensum est. Verum quo pacto crurum, uerbi gratia læsionem uocamus, haud uero etiam integritatis, uel rectitudinis, uel quouis modo crurum situm naturalem appellaueris, sic tenebras quoque uidelicet aeris, lucis autem tenebras non etiam nominamus, Ergo nec uisus cæcitatem: sed siquidem loquendum sit, oculorum cæcitatem, ut oculorum quoque læsioné nuncupamus, significat enim partem oculus uisionis participem: uisio potestatem ipsam. Verum quoniam ut in qualitatibus alijs quoque sæpenumero qualitate affectum corpus æquiuoce cum qualitate nominamus, albumque tum dealbatum corpus, tum ipsam appellamus albedinem, & calidum frigidumque similiter, & graue ac leue, & reliqua: ita uisum quoque non in potestate solum, sed in ipsis quoque instrumentis ferimus, oculosque ipsos uisum seu lumina uocamus: cæcitatem uero oculorum esse proprie dicimus: at oculi uti prodidimus uisus proprie græcis uocantur. itaque ea de re cæcitatem quoque uisus dicimus. non in facultate uisus nomen, sed in instrumentis nimirum ferentes. Aristoteles autem cæcitatem non ad oppositam facultatem dici, id quod uerum est, arbitratur.

Reliquum est igitur illud soluamus, quo modo cum genus cæcitatis, priuatio inquam, esse prodatur habitudinis, non species quæuis etiam priuationis, oppositæ cuiuspiam esse habitudinis dicatur: si uerum quidem sit in quibus dicitur genus, omnino subiectam quoq; generi prędicari aliquam speciem. Habitus igitur res quasdam esse formam adeptas subsistentesque animo. proinde genus cum sit habitudo, subiectas quoque ipsi species iure existentes ac forma quapiam naturali præditas obtinet singulas. At priuatio nihil aliud porrò est quàm habitus absentia. quamobrem non ens est ipsa sua ipsius ratione quonam igitur modo non entis ut existentis aliquas species quærimus? Quare tametsi specialior aliqua cuiusquam habitui sit priuatio opposita, non ut ens aliquod tamen, sed rursum ut non ens per habitus negationem obstat, ut docto indoctum, & dentes obtinenti edentulum, ab è priuatiua particula, & dente. Itaque & particulares hæ priuationes quidem similiter generi per habitus negationem dicuntur. Quod si priuationi cuiquam inditum nomen usquam fuerit inuentum, ut uisus absentia cæcitas nominatur, uel luminis absentia tenebræ, non de habitus absentia, sed de affectu penes subiectum genito, aut aliqua re aliqua quæ habitudinis absentiæ superuenit eiusmodi prædicatur nomen: ut tenebræ quod scotos Græcis dicitur, a uerbo sciazin quod est obumbrare: est autem umbra lucis impe-

dimentum quod in aere, uel simpliciter perlucido contingit. uel, ut Herodianus auctor est, a uerbo schethin, quod est detinere: detinet enim quo minus intelligamus, aut aggressus actusque complures remoratur. Et uero typhlotes forte idest cæcitas a tiphin idest inurendo deducitur. & typhlos idest cæcus, quasi typhos, hoc est inustos habens oculos nominatur. Oculi enim inquit Poeta paulatim utuntur inanes. quemadmodum peros quoque idest oblæsus a petho peso idest patior patiar, ut ab ocno ocneso ocneros, hoc est a pigresco pigrescam piger factum est. Merito igitur talia esse instrumentorum dicuntur, nec habitum: ipsorum nanque sunt habitibus subiectorum, nec ipsorum habitum affectus. {Item relatiua omnia ad reciprocantia dicuntur.} Alio rursus probat syllogismo, diuersa esse ut ad aliquid opposita ab ijs quæ per priuationem habitumque aduersantur: sic enim potestate inquit. Quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur: nam ut pater filij pater, sic & filius patris filius dicitur, quæ uero per habitum priuationemque obsistuntur, non dicuntur ad conuertentia: non enim uisus esse dicitur cæcitatis uisus. relatiua igitur ab ijs quæ per habitum ac priuationem opponuntur diuersa sunt.

LXVI.

QVOD autem neque ut contraria opponuntur quæ secundum priuationem & habitum dicuntur ex

his manifestum est. Contrariorum enim quorum nihil est medium, necesse est uel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus predicantur, alterum ipsorum inesse semper. eorum enim nihil medium erat quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat: ut in languore & sanitate: & impari atque pari. Quorum uero aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. neque enim necesse est omni susceptibile uel candidum, uel nigrum esse: neque frigidum uel calidum. horum enim medium aliquid nihil esse probibet. Insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat: præter illa quibus unum inest naturaliter: ut igni calidum esse: & niui candidum. in his enim determinate necessarium alterum est inesse, & non utrumuis contingit. non enim possibile est ignem frigidum esse: neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse: sed solis quibus natura unum inest. & his determinate unum, non utrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quæ dicta sunt uerum est. non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim nondum natum est habere, uisum, neque cæcum, neque uisum habens dicitur. Quare non erunt hæc ut ea contraria quorum nihil est mediũ. Sed neque ut ea quorum aliquid est mediũ. necessariũ enim est aliquãdo omni susceptibili alterũ eorũ inesse. Quando enim iam ad habendum uisionem natum fue-

rit, tunc aut cæcum, aut habens uisum dicetur. & eorum non determinate alterum, sed utrumuis contingit. non enim necessarium est uel cæcum uel uisum habens esse: sed utrumuis contingit. in contrarijs autē quorum medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, & his determinate unum, & non utrumuis contingit. Unde palam est quod secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea quæ secundum priuationē & habitum opponuntur. Amplius. In contrarijs quidem cum sit susceptibile, adinuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicui unum natura inest, ut igni calidum. etenim sanum possibile est languere: & calidum nigrum fieri: & calidum frigidum: & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est prauus enim ad meliores exercitationes deductus & doctrinas, etsi ad modicum aliquid proficiat ut melior fit, si certe semel quamuis modicum incrementum sumpserit: palam est, quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. semper enim bene mobilior ad uirtutem fit, etiam quodcunque incrementum sumpserit a principio. quare etiam uerisimile est plenius eum sumere incrementum. & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore probibeatur. Verū in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationē fieri. ex habitu enim in priuationē mutatio fit: à priuatione uero in habitū impossibile est neque n. cæ-

eus factus aliquis, rursus uidit: neque cum clauus fuerit. rursus comatus factus est. neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

{Quod uero neque ut contraria quæ per priuationem atque habitum dicuntur sint opposita, ex his dilucescit.}

Oppositionem relatiuorum a contrariorum & habitus priuationisque oppositione discreuit. nunc deinde quæ per priuationem & habitum ab ijs quæ ut contraria sunt opposita dirimat, ac relatiua quidem ab affirmatiue negatiueque oppositis discernere, quod ad cōsequentia attinet, debeat, uerum quoniam futurum est ut ratione quadam una quę per affirmationem negationemque opposita sunt secernat a reliquis, iccirco nunc relatiuorum ab affirmatione ac negatione discretionem differt, ne eadem dicere cogatur. Rursus autem specierum contrariorum enumerationem repetit. uult enim contrariorum omnium opposita habitus priuationisque oppositioni conferre. { Nam contrariorum quibus nihil medium interiacet, necesse est in quo natura fieri. } Numerum enim aut parem esse aut imparē omnino, & animal aut male aut bene ualere est necesse. quibus autem medium quidquam intercedit, nunquam inesse omni alterū necesse est. neq; enim corpus ex necessitate aut album aut nigrum est om

ne.nam fuscum quoque est. uel rursus calidum aut frigidum est enim & tepidum. {praterea est & horum medium aliquod quorum inesse receptiuo alterum non est necesse: nisi in quibus est unum natura.} Tertia fuit hæc species contrariorum, quæ aliquod obtinet medium, nisi adsit ex necessitate contrariorum alterum acceptiuo, quoniam sit illi natura insitum, ut igni calidum, album niui. Nunquam uero contrariorum utrunque a susceptiuo potest abesse. quippe fieri nequit ut calidus non sit ignis. nix non frigida: terra non grauis, ignis non leuis. {At in priuatione atque habitu neutrum est ex ijs quæ dicimus uerum.} Cum diuersos nobis contrariorum oppositionis modos ad memoriam reuocauerit, nunc nullo ex dictis modo contrariorum oppositionem esse cum priuationis habitusque oppositione eandem posse ostendit. priusque a contrarijs eam medio carentibus discernit. ita enim inquit. {Neque enim susceptiuo inesse eorum alterum perpetuo est necesse.} Nam in contrarijs quæ medio carēt inest ex necessitate alterum subiecto, at in ijs quæ per habitum priuationemq; opposita, subiecto non adest necessario alterū: sed potest utrūque abesse: quippe nec cæcus catulus est, nec uisum obtinet. & editus recens in lucem puerulus neq; edē tulus est, nec prǣditus dentibus. At uero numerus est aut par prorsus, aut impar. & animal ex necessitate uel aduersa cōflictatur, uel secūda fruitur ualetudine.

aliter ergo quæ medijs uacant contraria, aliter priuatio habitusque opponuntur. [Sed nec quibus est interſitum medium. ſuſceptiuo nanque omni aliquando ineſſe ipſorum neceſſe eſt alterum. Nunc quæ per priuationem atque habitum ſunt oppoſita a contrarijs medium obtinentibus diſcernit. ac primum ſane ab iis quæ utroque contrario poſſunt a ſubiecto ſuapte natura abeſſe. Nanque in oppoſitis pea habitum ac priuationem cum horum capax ſubiectum fuerit, adeſt ipſi ex necesſitate alterum cũ enim iam aptus natura eſt Socrates, dicetur necesſitate a it cæcus, aut uiſu frui, non ita uero in cõtrariis. quippe non eſt ex necesſitate uel albus uel niger. ſiquidem ipſe neuter eſſe horum poteſt. quamuis ex natura contrario utroque recipiẽdo ſit habilis: [Nec definite horum alterum, ſed utrumuis contingat.] His rurſus per priuationem habitumque inter ſe aduerſa a mediatis contrarijs diducit in quibus alterum præfinite contrariorum ſuſceptiuo adeſſe eſt aatura idoneum. Nam in priuatione & habitu non adeſt tunc inquit præfinite alterum ſubiecto cum ſuapte natura capax eſt, ſed utrumuis eueniat. non eſt enim aut cæcus definite Socrates, aut uiſu præditus: ſed utcunque acciderit in mediatis uero contrarijs in quibus adeſt alterum per naturam ſubiecto, unum adeſſe certum neceſſe eſt, nec unquam contrarium. adeſt enim igni calor diſtincte: albedo & frigiditas niui: contrarium nunquam. idq; ob ſubiecti na-

sti naturam.cum alioqui intercipiantur medijs per se caliditas ac frigiditas. Eadem itaque cum neutro mediatorum contrariorum modo priuationis habitusq; oppositio est.{Itē in contrarijs si exceptiuum existat, potest utriusque in alterum mutatio fieri.} Cum diuisis contrarijs, eandem nulli ipsorum speciei esse priuationis habitusq; oppositionem particulatim ostenderit, hæc nunc a se mutuo uniuersali sermone discriminat, sic inquiens, Contraria in se inuicem commeant.nam calidum in frigidum, & frigidum in calidum;& nigrum in album,& album in nigrum demutatur.quæ autem sunt per priuationem habitumq; opposita non in se mutuo transeunt. tametsi enim in cæcitatem uisus degeneret, non reddit tamen & cæcitas ad uisum. non sunt eadem igitur contraria per priuationem habitumq; obiacentibus. Probe autem dixit, si exceptiuum existat. quippe ob id & contrariorum in se per uices mutatio fit.quandoquidem ipsæ per se qualitates sunt immutabiles:in subiecto uero cum sunt, mutationem sustinent. probe etiam potest dixit. non enim mutuum semper in se faciunt transitum contraria.nam quæ definite cuiquam subiecto naturam insunt, hæc nunquam in contraria mutantur. quippe nec ignis caliditas in frigiditatem, nec niuis frigiditas aut candor in calorem uel nigritiem commigrauerit. {Potest & uitiosum ex studioso, & studiosum ex uitioso fieri.} Quod fieri quidem è studioso uitio-

ſus posſit.non oſtendit: probat autem ex uitioſo ſtu dioſum reddi. Porrò ſtudioſum hic uocat,non conſummatū, quiq; id quod eſt in ſcientia præcipuum obtinet.nam is habitum posſidet immutabilē: quippe qui uirtutem cur honeſta quoque res ſit, nedum honeſtatem eſſe intelligat. Non hunc igitur inquit mutari,ſed rectæ opinionis hominem. his enim labi in deterius poteſt falſis perſuaſus rationibus, aut ab hominibus malis deceptus, cum quamobrem honeſtum uirtus ſit neſciat. { Idq; ſi asſidue fiat, prorſus in contrarium habitum reſtituitur, niſi tempus prohibeat.} Veriſimile eſt enim uel interrūpi morbo continuitatem:uel negotiorum curis:uel prauorum hominum conſuetudine. Et uero aliter ſiquis in poſtrema ſenectute philoſophari cœperit,deinde morte præuentus non in abſolutum uirtutis habitum traduci potuerit. {Neque enim cæcus quis red ditus uiſum recepit. } Medica certe ratione uidelicet ac naturali nemo unquam amiſſam oculorum aciem recuperauit: niſi quoquam modo diuinitus effulſerit.

LXVII.

QVAECVNQVE uero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam eſt quòd nullo prædictorum modo opponuntur. in ſolis enim his neceſſarium eſt ſemper hoc quidem eorum uerum, illud autē falſum eſſe.neq; enim in contrarijs neceſſarium eſt ſemper alterum uerum eſſe,alterum autem falſum:neque

In ijs quæ ad aliquid sunt: neq; in habitu & priuatione: ut sanitas & languor contraria sunt: & neutrum horum neq; uerum, neq; falsum est. similiter autem & duplum & dimidium tanquam ad aliquid opposita sunt: & non est eorum neutrum neque uerum neque falsum. sed neque ea quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, sicut uisio & cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexionem nihil neque uerum neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Veruntamen maxime tale hoc contingere uidebitur in ijs quæ secundum complexionem contraria dicuntur. sanum nanque esse Socratem, ac languere Socratem contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum uerum esse, & alterum falsum. cum enim Socrates sit, aliud quidem uerum aliud autem falsum erit, cum uero non sit, ambo falsa sunt: neque enim languere, neque sanum esse uerum est, cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione uero & habitu, cum non sit omnino, neutrum uerum est, cum autem sit, non semper. alterum quidem uerum erit, alterum autem falsum. habere nanque uisum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur sicut priuatio & habitus. & cum sit, non necessarium est alterum uerum esse uel falsum. cum enim nondum sit natus habere, utraque falsa sunt. & cum non sit omnino Socrates, similiter quoque falsa sunt utraque & uisum eum habere, & cæcum eum esse. In affirmatione uero & nega-

tione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem uerum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est quod alterum eorum uerum, alterum uero falsum est: & cum non sit, similiter. Languere etenim, cum non sit, falsum est: non languere autem, uerum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

{Quæ uero ut affirmatio negatioque aduersæ sunt ea nullo oppositorum modo obstare compertum est.}

Quæ ad aliquid spectant ab oppositis per priuationem & habitum ac contrarijs disiungit. & hæc ab ijs quæ per priuationem & habitum repugnant. Tres igitur fiunt coniugationes. ergo & tres aliæ reliquæ sunt, secundum eam methodum quam in introductionem tradidimus. erat autem id genus methodus. Multiplicanda proposita est multitudo ad minorem uno numerum: dimidiumque collecti numeri insumendum: ac tot coniugationes esse pronunciandum est. Sunt res quatuor nobis uerbi gratia propositæ. has usque ad unitate minorem, hoc est tria, pluries complicamus. fiuntque quater tria duodecim. sex horum dimidium. tot ergo sunt coniugationes. Quapropter tribus nobis, ut dictum est traditis, tres restant: reliquæ:

quas nunc communi oratione docet. nam quæ per affirmationem negationemque opponuntur nunc communi sermone a cæteris tribus discernit. {Nam in solis his partem eorum alteram ueram esse, alteram falsam perpetuo est necesse.} Si enim dicam Socrates sedet, Socrates non sedet: horum alterum uerum est, alterum falsum. aliorum trium nec ueritatem nec falsitatem ullum significat. nam si pater: uel album, uel nigrum: uel uisum, uel cæcitatem sexcenties dixero, nullam nec ueritatem nec falsitatem indicaui. quippe si ipsa per se sine uerbis proferantur nomina, nec ueritatem ullam nec falsitatem declarant. sin uerbis coniungantur, tunc uel ueritatis significatiua sunt uel falsitatis. Quin & ipsa si per se dicantur uerba, nec ueritatem nec falsitatem indicant. quod si applicentur pronominibus, ueritatem aut falsitatem ostendunt, ut ego ambulo. Enimuero & pronomen a uerbo ipso ambulo potestate continetur. etenim personam declarat. Id comprobant ita esse infinitiua: quippe quæ non ueritatem declarent falsitatemue, cum personas non indicent ut ambulare, uel currere. nudum enim ipsum est per se uerbum: nec facultate pronomen complectitur: ut ambulo. Ergo si per affirmationem ac negationem dicta ueritatis sunt uel falsitatis indicatiua, trium autem cæterorum ne unum quidem ueritatem aut mendacium designat: eadem nulli horum oppositio per affirmationem

negationemq; est. {Neque enim semper in contrarijs alterum uerum esse alterum falsum, neque in relatiuis, neq; in habitu priuationeq; necesse est.} Aduerbium semper ea propter adiecit, quoniam hæc aliquando subiectis complexa, capacia ueritatis aut falsitatis fiunt: ut bene ualet Socrates non bene ualet Socrates. {Denique eorum quæ nullo in complexu dicuntur uerum neque falsum est nullum.} Quæ per nullam dicuntur, complexionem, eorum nullum aut uerum aut falsum indicat, nam relatiua, & contraria & per habitum priuationemq; occursantia absque ullo dicuntur complexu. nihil hæc igitur ueri aut falsi declarant quare nec eadem sunt per affirmationem atque negationem dictis. { Verum enimuero id in illis euenire contrarijs quę per complexum dicũtur uideri possit maxime.} Quam quis obijcere ipsi difficultatem potuisset, hanc assumens ipse proponit, ac soluit. Contraria enim inquit quæ cum subiecti dicuntur complexum uerum falsumq; diuidunt. nam sanus est Socrates uel ęgrotat, partim uerum, partim falsum est. sed & uisum habere uel cęcum esse, uel patrem aut filium, hæc quoque uerum aut falsum ostendunt. Ad hoc igitur etsi hæc inquit uerum a falso diuidere per complexum uideantur, multo tamen uel hoc pacto ab affirmatione ac negatione differunt. Affirmatio enim semper & negatio in entibus omnibus & non entibus uerum falsumque diuidunt. nam cæcum esse

Socratem uel cæcum non esse, uel album esse uel non esse album, uel patrem esse, uel patrem non esse siue sit ipse, alterum uerum semper ex necessitate est, alterum falsum, siue non sit, semper uerum est alterum. Nam qui ne est quidem omnino, is neque pater, neque cæcus, neque albus est. Et qui albam esse animam dicit aut albam non esse, & habere uisum aut uisum non habere & esse dextram aut dextram non esse, is parte altera uerus erit, altera mentietur. At non sic habent contraria. Sed si quidem sit Socrates, uerum esse alterum necesse est, alterum falsum. nam aut frui illum sanitate oportet, aut morbo torqueri. sin non sit, ambo sunt falsa. nam qui prorsus non est, quo queat pacto aut sanus agere, aut ægrotare? in priuatione autem & habitu, tum si sit, non semper contrarium uerum alterum est, sed ambo interim falsa: tum nisi sit, falsum semper est utrunque. siquidem edentulum esse Socratem, aut habere dentes, superstite eo, uerum non est perpetuo alterum, sed est cum falsa sunt ambo: non existente, ambo nunquam non falsa. Nam qui ne est quidem omnino, quomodo aut esse edentulus poterit, aut dentatus? Perinde & in catulo utrunque & habitus & priuatio. siue sit ille siue non sit, nempe & uisum habere falsum est, & cæcum esse. Similis quoque in relatiuis ratio est. Nam & esse dextrum sinistrumue, tum existente,

LXVIII.

CONTRARIVM autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductionem palam est: ut sanitati languor: & iustitiæ iniustitia: & fortitudini timiditas. similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum. defectui enim cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum. similiter autem & mediocritas, cum utrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet: in pluribus uero semper malo bonum contrarium est.

{Contrarium autem bono ex necessitate est malum, idquod ex singularium inductione patet}

Absoluta propositorum disputatione, quædam nunc nobis præcepta contrariorum tradit: quorum primum est, Bono quidem malum omnino esse oppositum: malo autem bonum non prorsus: sed quandoque & malum: ut iustitiæ, quod est bonum, iniustitia, quod malum est, aduersatur: & modestiæ petulantia. pluris tamen uendicationi, quod malum est, non iustitia undequaque, sed minoris quoque uendicatio obijcitur, ut excessui defectus. Quid ergo? iniusta est adeo natura, ut uni duo statuat pugnantia? unum enim ubique uni oppositum cernimus: ut aquæ ignem; graui leue: humidum sicco. Malo igitur bonum ut immoderationi mo-

derationem oppositum dicimus: malo autem malum non item ut immoderationem moderationi repugnare (siquidem immoderationes ambo sunt) sed ut excessioni defectum. Nam cum uirtus in moderatione consideretur, uitium utrinque unum, alterum per excessum, alterum per defectum spectatur. Iustitiæ uerbi gratia, quam in moderatione contemplamur, excessus est, maioris uendicatio: defectus, minoris possessio: quarum immoderatio est utraque: obstant enim ut immoderationi moderatio. Rursus modestiæ excessus procacitas: defectus stoliditas, fortitudinis quoque timiditas & audacia: prudentiæ caliditas atque amentia. Vtraque igitur declinatio uirtuti ut bono malum, & immoderatio moderationi obijcitur. inter se uero non ita, sed ut defectus excessui: quare non duo uni, sed unum uni oppositum est.

LXIX.

AMPLIVS. Contrariorum non necessarium est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non. similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo uero non.

{In contrarijs itē non necesse est, si sit alterum, & reliquum esse.}

Secundum est hoc contrariorum præceptum. Vnum enim si sit contrariorum inquit, non necesse est esse & alterum: quippe si omnes homines sa-

nos esse supposuerimus, erit ex necessitate sanitas, morbus non erit. similis ratio quoque in morbo est, & albedine, et nigricia, et cęteris id genus. Porrò hęc Aristoteles, ipsas per se res quæ contrarietatem admittunt, non etiam ut contraria scrutando pronunciat: album enim ut res uel absque nigro esse potest. ut uero huic contrarium, per se intelligi non etiam potest, quandoquidem sunt ad aliquid contraria ipsumque esse in alterius adnexu habent: contrarium nanque contrario contrarium est.

LXX.

AMPLIVS. Si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est, non contingit autem simul utraq, idem inesse, non utique continget cum alterum contrariorum sit, & reliquum esse. cũ. n. sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit.

{Item si sanum Socratem esse & ægrotare Socratem sunt contraria, eidem uero simul inesse nequeunt ambo non utique, existente contrariorum altero, esse & reliquum licet}

Sciendum porro dictum hoc uel ad superioris fuisse approbationem, uel quoniam alia esse in contrarijs simplicia dicebamus, alia per subiectorum complexum intelligi. Cum itaque per superiora posse contrariorum existente uno alterum non esse in simplicibus commostrauerit, nunc in ijs quoque quæ per complexum considerantur idem fieri posse ostendit: nam si ægrotans Socrates sano

contrarius Socrati est, minime uero possunt in eodem esse contraria, contrariorum uno existente, non esse alterum omnino est necesse: quippe si sanus sit Socrates ægrotare eodē tempore ipse hauduaquam potest.

LXXI.

PALAM uero est quod circa idem aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor nanq; & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri. albedo autem & nigredo, simpliciter in corpore. Iustitia uero & iniustitia in anima hominis.

{Constat quoq; apta natura esse contraria ut circa idem uel specie, uel genere fiant.}

Tertium hoc theorema de contrarijs dicit, quod est uel circa unum atque idem genus fieri, uel circa unam eandemque speciem nata esse contraria, ut albedo & nigricia: nam circa unum & idem genere uersantur, in lapide inquam, & equo, & homine, ac denique in animato corpore, atque inanimi, quæ sunt eadem genere· horum nanq; genus est corpus simpliciter. Sanitas uero & morbus circa unū idemque specie habetur, ut in homine, & equo atq; animali absolute omni, quæ specie sunt eadem: quippe animalis corpus species est simpliciter corporis. Iustitia similiter, & iniustitia in hominis anima prouenire natura solent; hæc uero ipsius simpliciter animæ siue incorporeæ species est. Quamobrem uero cum idem uel specie, uel genere dixerit, non adiecit

uel numero? nam idem, ut supra docuimus, uel genere, uel specie, uel numero est idem, quomodo & diuersum: genere, ut homo & equus: specie, ut Socrates & Plato: numero, ut ensis, gladius, mucro, machæra, & similia. Aut ergo & cõfessum, id superhabitum ab eo dicimus, perinde quasi subaudiri nobis posset: aut quoniam etsi circa idem numero diuersentur contraria, nõ in parte eadem tamen: nam albus parte alia Socrates est, alia niger: ut capillo calidus item alia, & alia frigidus, quippe fieri nequit ut in eadem simul parte existant contraria.

LXXII.

NECESSARIUM autem est omnia contraria uel in eodem genere esse, uel in contrarijs generibus, uel ipsa genera esse; album enim & nigrum in eodem genere sunt: color enim eorum genus est. iustitia uero & iniustitia, in contrarijs generibus. illius nanque uirtus genus est: huius autem uitium. bonum uero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

[Omnia uero contraria, aut in eodem sint genere necesse est aut in contrarijs generibus, aut ipsa sint genera.]

Quartum est hoc contrariorum Theorema, nẽpe aut sub uno eodemq; genere esse contraria, ut album & nigrum: sunt enim sub colore, aut sub contrarijs generibus, ut iustitia, & iniustitia: nam illa sub uirtute, hæc sub uitio reponitur: contraria autem uir

tus est uitio, aut ipsa esse genera, ut bonum ac malum: hæc enim sub genere alio non continentur, sed genera duntaxat sunt. Quid ergo? duo alia decem illis addenda prædicamenta boni & mali, ut non decem amplius prædicamenta sed duodecim numerentur? Hæc igitur uocata dicimus genera non eadem cum alijs prædicamentis significatione, quod per se hæc inquam, quo pacto & prædicamenta, subsistant: sed quemadmodum & Plato quinque illa, genera entium dixit, ens inquam, identitatem, diuersitatem, motum, ac statum, propterea quod in ijs quæ sunt omnibus uisitentur, non autem quod hæc per seipsa subsistant. Sic ergo & bonum malumque esse genera dixit hoc loco Aristoteles, non quod ipsa per se, sed quod in prædicamentis omnibus conspectentur: est enim in substantia bonum quodpiam ac malum: & in quanto: & in quali: prædicamentisque reliquis. Bonum nanque in substantia, est eius perfectio, absolutamque habere numeris omnibus naturæ rationem, neque in ratione redundare, aut deficere, in quanto, commoda cuique rei quantitas, in quali color unicuique commodus, similiter & in alijs. At exactius rem æstimãtibus ne contraria quidem bonum & malum, sed per priuationem habitumque opposita uidebuntur. Contrariorum enim utrunque forma præditum sit oportet, ac finitam habeat naturam, ut album & nigrum, malum aut certam quæ subsistat naturam

non habet, siquidem ametria hoc est (ut sic dixerim) immensitas quædam est, at immensitas quomodo formam obtinere præfinitam potest? Ea de re fit ut nec sub definitionem cadat uitium, sed quemadmodum habitus absentia uenit priuatio, naturam quampiam ipsa certam non habens, sic uitium quoque, uel per excessum, uel per defectum superest, uirtutis absentia. nam illa cum in mediocritate spectetur, declinatio a mediocri per excessum uel defectum, uitium fecit. Neque uero id nos prætereat, contraria quamuis sub contrarijs generibus esse prodiderit, non de genere tamen eorum generalissimo, sed proximo dixisse & subalterno. nanque agere sub eodem genere contraria necesse est. Quamuis enim sub uitio sit iniustitia, sub uirtute iustitia habeatur, tamen ea quoque sub communi quodam uno genere, habitu inquam ac dispositione comprehenduntur, id autem ad qualitatem refertur, quæ genus est omnium contrariorum generalissimum.

Iureq; sub uno genere degunt contraria quippe mutuum eorum bellum intelligens natura, superne illa atque inferne connectenda curauit. superne nimirum, communi genere: inferne subiecto cōmuni.

DE PRIORE LXXIII.

RIVS autem alterũ altero dicitur quadrupliciter. Primo quidem & maxime proprie ſecundum tempus; ſecundum quod antiquius alterum altero, & uetuſtius dicitur. In eo.n.quod tempus amplius eſt & antiquius & uetuſtius dicitur. Secundo autem quod non conuertitur ſecundum ſubſiſtendi conſequentiam: ut unum duobus prius eſt. duobus. n. exiſtentibus, mox unum eſſe conſequens eſt. uno uero exiſtente, duo eſſe non neceſſarium eſt. quare non conuertitur ab uno conſequentia, ut reliquum ſit. prius autem illud eſſe uidetur à quo nõ cõuertitur eius quod eſt eſſe cõſequẽtia. Tertio uero ſecundum ordinem quendam prius dicitur: quemadmodum & in ſcientijs, & in orationibus. Nam in demonſtratiuis ſcientijs eſt prius & poſterius ordine. elementa.n. in Geometria priora ſunt ordine ijs quæ deſcribuntur ſed & in grammatica, elementa ſyllabis priora ſunt. & in orationibus ſimiliter prœmiũ narratione prius ordine eſt. Amplius præter ea quæ dicta ſunt, quòd melius & honorabilius eſt, prius natura eſſe uidetur. conſueuerunt autem et multi honorabiliores & magis dilectos à ſe priores apud ſe dicere. Eſt quidem & pene alieniſsimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti ſunt de priore, fere tot ſunt. Videtur autem præter eos qui dicti ſunt alter

ter esse prioris modus. Eorum quæ conuertuntur secundum esse consequentiam. quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici possit. quod uero quædam sunt huiusmodi, palam est. esse nanq; hominem, secundum esse consequentiam ad ueram de se conuertitur orationem. Nam si homo est, uera est oratio qua diximus quod homo est: & conuertitur. Nam si uera est oratio qua dicimus quod homo est, est homo. Est autem uera oratione nequaquam causa ut sit res. ueruntamen res quodammodo causa uidetur ut sit uera oratio. eo enim quod res est aut non est, uera oratio aut falsa dicitur. quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.

[Prius aliud alio dicitur modis quatuor.]

Prioris meminit in relatiuorum disputatione, ubi scibile scientia, & sensibile sensu prius esse affirmabat. eam ob rē itaq; diuersa hic eius significata enumerat, & quatuor numero esse ait. Ac primum quidem tempore prius, secundum natura, tertium ordine, quartum dignitate. [Nam primum quidem ac maxime proprię, tēpore: quatenus antiquius aliud alio ac uetustius dicitur. quod enim p us intercesserit temporis, & antiquius & uetustius nominatur.] Primum quidem ac maxime proprie inquit prius dicitur quod tempore antiquius & uetustius est. tempore. n. Socratem esse dicimus Aristotele priorem. Primum autem & maxime proprie hoc prioris significatum dicit, quoniam quod antiquius est tempore,

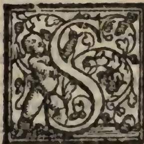
id consuetudo quoque prius maxima appellare solita est. Sciendum porrò uetustius idest tò palæoteron, tum in animatis, tum in inanimatis: antiquius autem seu magis, ut ita dixerim, senius hoc est to presbyteron, in solis animatis dici consueuisse. {Secundum est quod per existendi consequentiam non reciprocat: ut unum duobus prius.} Secundum est hoc significatum prioris, quod per existendi consequentiam non reciprocat, hoc est in quo existendi non reflectitur consequentia: nempe quod simul infertur quidem sed secum non infertur: ut si sint duo, erit ex necessitate unum. nam simul unum infertur. at unum si sit, non ex necessitate duo erunt. non enim simul cum uno inferuntur. quare prius est unum duobus. Rursus existente homine, erit animal necessario. nam simul animal cum homine infertur. at si sit animal, non prorsus erit homo. siquidem non simul homo cum illo infertur: cum animalia quæ homines non sunt complura existant. prius igitur quam homo est animal natura, non tempore. {Tertio loco, secundū ordinem quendam prius, quemadmodum in scientijs atque orationibus, dicitur.} Tertium hoc est significatum prioris. nempe prius ordine, quemadmodum habet se inquit res in scientijs. Nam præcedunt & in demonstratiua scientia propositiones, conclusiones consequuntur. & in Geometria priora sunt inquit descriptionibus elementa. Vocant autem Geometræ elementa, pun-

ctum, lineam, superficiem, & similia quæcunque Theorematum demonstrationem antecedere consueuerunt. Descriptiones uero, quas diagrammata græci nominant, ipsa theoremata. Et uero in literis priores sunt syllabæ dictionibus: elementa syllabis. Idem & in orationibus dicemus. nam præcedunt exordia: præconstitutio sequitur: dein constitutio: proxime sunt his narrationes: mox certamina. hæc autem ut priora sint omnia solo obtinent ordine: neque uero natura, neque tempore. Potest nanque & artis expers orator primum uti certaminibus: deinde exordijs: & tunc narratione. Et Geometra speculamen prius exponere: dehinc elementa quapropter hæc ordine duntaxat, prioris obtinent rationem. De alijs igitur prius ordine solo fortasis dici concesserit: uerum in literis non ordine etiam solo esse uidentur syllabis elementa, uel nominibus, uel orationibus priora. Neque enim licet ordine obuerso primum nomina discere, deinde syllabas, postremo elementa. siquidem nota reliqua esse non cognitis elementis nullo modo possunt: pereuntque simul reliqua sublatis elementis. at manere possunt elementa uel si reliqua illa tollantur. Quo fit ut sint elementa ijs priora quæ ex ipsis constant elementis non solum ordine, sed etiam natura non recte igitur in grãmatica solo ordine elemẽta prima esse dicit. nisi forte ad aliud respexit, quod & orationes nectere,

& proferre nomina, elemẽtorum autem uim ignorare queant literarum rudes. sed quanquam uidelicet ex usu loquantur, ac significata uocum teneant, ipsam tamen quæ est in uoce uim nesciant orationis: cum ex quibus constet nequaquam intelligant. [Item præter ea quæ diximus, quod melius honorabiliusque est id natura esse prius uidetur.] Quartus est hic prioris modus. honorabilius inquam: quod consuetudo prius nominat. est autem hoc inter prioris significata prorsus alienum. quamobrem & id ipse reprobat. quintum autem quẽdam modum huius loco deinceps affert, ut quatuor prioris significata expleat. Iccirco cum diuersa quoque simul aduerbij significata enumerando unum huius modum prioris singulis opponat, huic soli, nullum obiecit, a prioris ipsum significatis prorsus exterminans. [Videri autem quis possit præter enumeratos alius esse prioris modus.[Quintum hunc addit. nam quartus ut diximus a prioris significatis erat alienus: quoniam a nostra electione, non a rerum natura proficiscebatur. Quintum autem est secundo cõtrariorum nam cum illud secundum ipsius esse consequentiam non reciprocet, neq; sit alterum alteri causa, hoc & reflectitur, & alterum alteri causa est, ut pater & filius. quippe hæc inter se commeant in existendi consequentia. siquidem utrouis posito, omnino alterum sequitur: est tamen reliquo alterum causa, filio inquam pater. Ratio in re quoque similis est & uera

de re ipſa oratione: nam & horum in exiſtendi con ſequentiam reciprocantium alterum alteri cauſa eſt: ut Philoſophus eſt Socrates: & oratio de eo quę quædam eſt quæ ipſum eſſe Philoſophum dicit. utrum ergo ex his fuerit poſitum, alterum quoque ex neceſsitate conſequitur. Si enim uera eſt oratio quæ philoſophum eſſe pronunciat, Socratem neceſſe eſt eſſe Philoſophum & ſi ſit Socrates Philoſophus, uera ex neceſsitate oratio erit quæ illum eſſe Philoſophum perhibet. Verum hæc tametſi mutuo conuertuntur, res tamen orationi quo uera ſit cauſam præſtat. Nam niſi res ſit, uera eſſe de re ipſa non poteſt oratio. Poteſt igitur modis quinq; aliud alio prius dici. Cæterum de eo quod prius eſt ſermone habito, non de poſteriore etiam meminit, ſiquidem cum de priore ageretur, præceptio quoque poſterioris enituit: hæc enim ſimul habentur, ſuntque ad aliquid, proinde & uno cognito, alterum quoque eſt notum nam prius poſteriore prius dicitur, & poſterius priore poſterius. Quare quot modis uocatur prius, totidem & poſterius nuncupabitur. ſiquidem quocunque alterum modo ſeſe habeat relatiuorum, eodem habet & reliquum.

DE SIMVL ADVERBIO LXXIIII.

IMVL autem dicuntur simpliciter quidem et proprijssime quorum generatio in eodem est tempore. neutrum.n. eorum neq; prius neq; posterius est simul autem secundum tempus hæc dicũtur. Natura uero simul sunt quæcunque conuertuntur quidem secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri causa est ut sit, ut in duplo et dimidio. conuertũtur etenim hæc. nam cum duplum sit, dimidium est: & cum dimidium sit, duplum est: sed neutrum alteri causa est ut sit. Dicuntur autem simul natura & quæ ex eodem genere è diuerso abinuicem diuiduntur. è diuerso autem diuidi ab inuicem dicuntur quæ secundum eandem sunt diuisionem: ut uolatile gressibili, & aquatili. hæc.n. ab inuicem diuerso diuiduntur: cum sint ex eodem genere. Animal nanque diuiditur in hæc, in uolatile, gressibile, & aquatile & nihil horum prius uel posterius est, sed simul hæc natura esse uidentur. Diuiditur autem & unumquodque horum in species rursus: ut uolatile; gressibile, & aquatile. Erunt ergo & illa simul natura quæcunque ex eodem genere secundum eandem sunt diuisionem. Genera uero speciebus semper priora sunt, neque enim conuertuntur secundum

eius quod eſt eſſe conſequentia : ut cum quidem aquatile ſit, animal eſt : cum uero ſit animal, non neceſſe eſt ut aquatile ſit. Simul ergo natura dicuntur quæcunque quidem conuertuntur ſecundum eius quod eſt eſſe conſequentiam, ſed nequaquam alterum alteri ut ſit cauſa eſt & ea quæ ex eodem genere è diuerſo diuiduntur ab inuicem. Simpliciter autem ſimul ſunt, quorum generatio in eodem eſt tempore.

{Simul ſimpliciter quidem & maxime proprie dicũtur ea quorum generatio in eodẽ eſt tempore.]

Meminit & uerbi ſimul in relatiuorum diſputatione, ubi dicebat. Videntur autem quæ ſunt ad aliquid ſimul eſſe natura. quapropter merito de eo nunc ſermonem inſtituit. Quoniam uero ſimul aduerbium eſt priori oppoſitum, triplicem eius aduerbij differentiam tradit: ac primum quidem modum primo prioris modo opponit: ſecundum ſecundo & quinto. tertium tertio: quarto autem nullum aduerſum ſtatuit modum. etenim hunc eſſe ante iam diximus ex prioris ſignificatis alienisſimum. Primum igitur ſimul aduerbij modum quem maxime quoque proprium dicit, eum eſſe pronunciat qui ad tempus pertinet: uerbi cauſa ſi duo quidam aut plures eodem in tempore generationem obtinerent. Hunc autem iure maxime proprium affirmat: ſiquidem fert etiam uerbum ſimul conſuetudo in his maxime, nẽ

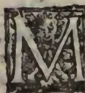
pe ijs quæ eodem tempore existunt. Cæterum primo prioris uti docuimus significato est aduersu shic modus: quod ipsum quoq; prius esse maxime ac præcipue dicebatur, id inquam quod penes tempus intelligitur: ut Socrates & Alcibiades. est enim Socrates prior tempore. Ergo si quod tempore ipso est, id prius dici magis ac potissimum ualet, obstat autē uerbum simul priori, poterit & quod simul est tempore peculiarius nūcupari. sunt autem simul ea quæ neque priora neq; posteriora habentur. [Simul autem natura sunt ea quæ secundum ipsius quidem esse reciprocant consequentiam.] secundus est hic simul aduerbij modus, qui secundo & quinto prioris significato repugnat. secundo quidem, quoniam prius id esse illic dicebamus quod in existendi consequentia non reflectitur, ut unum & duo. neq; enim ut unū duobus, sic & duo uni sunt consequentia. hic uero simul id esse pronunciat quot in ipsius esse conuertitur sequela, ut dupl'ū & dimidium. Vt enim duplo existente consequens est esse dimidium, ita si dimidium sit, duplum esse ex necessitate consequitur. Quinto autem est oppositum, quoniam prius quidē illud esse prodebatur quod in ipsis quidem esse obābulat consequentia, causa tamen alteri ut esset reliquū erat: uelut in patre ac filio dicebatur. hęc. n. quanquam in existendi reciprocātur sequela (nā utrouis posito alterū quoq; subsequitur) causa tamē ut sit est filio pater. iccirco & prior esse ferebatur. hic uero si

mul dicuntur quæ in existendi cōmeant consequētia, nullo autem pacto alterum alteri est causa, duplum inquam ac dimidium hęc enim tū reflectūtur nanq; uno posito infertur & alterum necessario. tū neutrū ut sit causa est alteri. Porrò uerbis illis nullo aūt pacto alterū alteri est causa, aduerbium dūtaxat addendum. quoniam pater ac filius, & duplum ac dimidium difficultatem in re pariunt: est causa duplum dimidio, quanquam non ita solum. etenim causatum quoque est, a dimidio causam obtinens. similiter filio quoque cum causa sit pater, causam obtinet filium. adiectum itaque sit aduerbiū duntaxat conuenit. quippe & causa proprie est ea que causa est duntaxat, sed non eius quoque causa tum cuius est causa. {Et que ex eodem genere a se mutuo disiūcta in aduersum sunt, simul dicuntur natura.} Hic tertius simul existendi modus est, qui tertio significato prioris repugnat, ordine inquam priori, qualia sunt in syllabis elementa, syllabæ in dictionibus, in orationibus prœmia. Hic uero simul ea sunt quæ eundem ex priore ordinem possidēt qualia genera sunt, ex diuisione eadem sumpta: ut corpus & incorporeum. distant enim æqualiter hæc a substantia, & speciebus specialissimis, homine inquam & equo, angelo & anima. Simul quoque animatum & inanime ratione eadem dicuntur: siquidem hæc pari, tum a corpore simpliciter dicto, tum ab animali, interuallo recedunt. Terrestre quoque &

uolucre & aquatile atque id genus omnia ſimul dicuntur. eorum enim nullum alterũ altero eſt prius nam & a ſupremo genere parem diſtantiam eandemque obtinent. ſimiliter & a ſpecie ſpecialisſima. Quod ſiquis forſitan uolucre in aues & locuſtas diuiſerit. non etiam auis & uolucre ſimul dicuntur ſed prius uolucre, quoniam ex animalis diuiſione acceptum eſt: auis autem ex uolucris ſectione prodiit. Sunt uero priora ſemper ſpeciebus genera, quoniam in nulla exiſtendi reciprocant conſecutione. nam ſpecie poſita ſequitur genus neceſſario: at poſitis generibus ſpecies non neceſſe eſt conſequantur.

DE MOTV.

LXXV.

OTVS autem ſpecies ſunt, ſex, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & ſecundum locum mutatio.

{ Sex motus ſunt ſpecies: generatio, corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio. }

Non eſt ſub prædicamentis motus, quod in ipſis uiſitetur. in ſubſtantia enim generatio corruptióq; ſpectatur ſed nec ſubſtantia generatio & corruptio, neque auctio & decretio quantum, nec alteratio

qualitas, nec localis motus ubi dicitur. sed neque ad aliquid: quoniam nec ipsum esse obtinet in eo motus quod sese quodam pacto ad aliquid habeat. Nec uero illud nos prætereat, disputationem de motu uiro esse naturæ rationes perscrutanti consentaneam. siquidem habent ipsum esse res naturæ omnes in motu. est enim & natura, ut finiuit ipse, motus principium & quietis. quapropter & in naturali auscultatione sermonem de eo producit longius, atque exactius differit. Cæterum quærendum est cuius rei gratia hoc loco motionis meminerit. Quidam ergo quod prædicamenta facere & pati motiones essent, de quibus est nihil locutus, ea propter hic ab eo sermonem de motu institutum affirmarunt. quodam modo enim motus inquit genus est, species eius, tum alia plura, tum facere & pati, sic igitur de his nonnulli definiuere. Sed non admittenda id genus ratio est. non enim propositum Philosopho est plus quid de prædicamentis facere & pati quam a principio dixerit profari. Præterea, ut inter initia quoque dicebamus, mouere ad facere prædicamentum refertur: moueri ad pati, ipse uero motus non item. non est enim motus facere. Motus quoque non prædicamenta, sed uias in prædicamenta esse dicebamus. Quam ergo nos sententiam feri-mus? nempe ut in præsumptis uocibus præceptionem fecit, quoniam earum cum de præ-

dicamentis præciperet meminisse, ita nobis sanè & de motu dictum iri. Habuit enim in sermone de substantia mētionem de motu, cum proprium assignauisset, substantię, unum idemque numero capax uicissim contrariorum esse. dubitationemque ad hoc protulisset non esse hoc propriū forsan substātiæ, quandoquidem non soli ipsi, sed orationi quoque & opinioni cōpetat. Nam & hæc unū idemq; numero manentia, contrariorum sunt alternis capacia, ueritatis inquam ac falsitatis, dubitationem soluens intulit, non eodem hæc modo capacia contrariorum cum substantia esse: fit enim capax contrariorum substantia, motum patiens ipsa illa uero non ipsa motu agitata, sed alijs motum substinentibus ueritatem falsitatemque accipiunt. Proinde igitur quoniam meminit motionis, necesse de ea esse nos docere arbitratus est. Decet itaque physicum uirum, ut iam ante dixi, sermo de motu; quamobrē quatuor & ipse posteriores ex octo physicæ auscultationis libris in disputationem de motu cōsumpsit. hic uero tamen de eo disputat quantum Logico uiro scrutari conuenit. in quot species diuidatur motus, & quæ sint, & quæ quas consequantur, uel non consequantur. [Sex motus sunt species: generatio corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio.] Cur in sex partes motus discerpitur? quoniam motus alienatio quædam ac demutatio est. De turbatur autem uel a sua ipsius quidquam substātia,

& generationem ac corruptionem facit. uel ab iis quæ in ipsa sunt substãtia penes quantitatem, facitq; augmentum ac decrementum. uel penes qualitatẽ, & fit alteratio. aut ab iis quæ circa seipsum sunt, & mutatio loci conficitur. Quæri autem hæc tria in disputatione de motu sciendum est, quot species sint motionis quibus mutuo discernantur, & ad hęc tertiũ, quali speciei motus qualis sit opposita. Quot igitur species sint motionis iam ipse enumerauit, sex esse pronuncians. Verum quo nos scientiaria quoque ratione intelligamus cur species motus sex nec plures sint, nec pauciores, rationem in mediũ ex diuisione afferamus. Tria igitur esse dicimus quæ circa naturam nostram spectantur: ipsa substã tia, quæ in substantia habentur, quæ sunt circa substã tiam. Sunt ergo in ipsa, si magnas partes diuidas, quantum & quale. magnas partes propterea diximus, quoniam etsi prædicamenta alia sint in substã- tia, habent tamen ex his generationem ut ante pro didimus: circa substantiam uero sunt locus & tempus. Hæc tria cum sint, generatio & corruptio est substantiæ motus: qualitatis alteratio incrementũ ac decrementum quantitatis: ubi uero prædicamẽti localis mutatio, quæ latio nominatur. Porrò latio quædam recta appellatur, quæ sursum uidelicet ac deorsum tendit: nonnulla circularis, quæ in orbẽ circumagitur: ut cæli latio, recta, & in gyrum. Sex itaque species hic tradit motionis, lationẽ in re

ctam & circularem nequaquam diuidens. At in naturali auscultatione, genus esse uult mutationem, eiusq; tres esse species, motum, generationem, corruptionem. motum nanque a generatione & corruptione illa in aduersum distinguit. Non enim uult illic generationem aliquorum manentium mutationem esse formámque obtinentium, uerum secundũ illorum aliquod quæ circa eam accidunt. Iccirco quæ mouentur, ea secundum quantum, uel quale, uel locum inquit moueri, substantialem formã quæ ab initio fuerat seruãtia in generatione uero ac corruptione uetus forma in eo quòd mutatur non manet. quoniam generatio uia est a quoquo modo nõ ente in ex quodam modo. hoc est ab eo quòd potestate est in ens actu. corruptio contra uia est ab ente in nõ ens. Verum hic quoniam introductorius liber est, & logicus magis, non physicus, exacta de his ratione non disserit: sed generationem quoque & corruptionem motiones esse pronunciat. quandoquidem non ut physicus hoc loco, sed ut logicus disputat, quærens in his quæ quibus sint, uel non sint consequentia.

LXXVI.

ALII itaque motus palam est quod ab seinuicem diuersi sunt. non enim est generatio corruptio: neque augmentum diminutio, neque secundum locum mutatio: similiter autem & alij. In alteratione uero habet quandam dubitationẽ, ne sit forte necessarium id quod

alteratur per aliquam reliquarum motionum altera-
ri.hoc autem non uerum est nam secundum omnes pe-
nè passiones aut complures accidit nos alterari,nulla
aliarum communicante motionum . nam neque augeri
necessarium est quod per passionem mouetur,neq; di-
minui . similiter autem & in aliis . quare alia præter
alios motus erit alteratio.nã si esset eadem, oporteret
id quod alteratur , & mox & augeri, uel minui : uel
quandam aliarum motionum sequi:sed non necesse est.
Similiter autem & quod augetur,aut alia aliqua mu-
tatione mouetur,alterari oporteret.sed sunt quædam
quæ augmentantur quæ non alterantur:ut quadratũ
gnomone circumposito creuit quidem,alteratum uero
nihil factum est.sic & in aliis huiusmodi,quare alij mo
tus sunt ab se inuicem.Est autem simpliciter motui qui
dem quies contrarium . ijs uero quæ per singula sunt
& singula generationi quidem corruptio cõtrarium,
augmentationi uero diminutio:secundum locum muta-
tioni:ut ei quæ inferius est, ea quæ superius est:& ei
quæ superius est, ea quæ inferius est.reliquo uero as
signatorum motuum non facile est assignare quid forte
est contrarium.uidetur autem nihil esse ei contrariũ,
nisi quis & in hoc secundum qualitatem quietem op-
ponat:aut in contrarium qualitatis mutationem:sicut
& in mutatione secundum locum,quietẽ secundũ locũ:
aut in cõtrariũ locũ mutationem.est enim & alteratio
mutatio secũdũ qualitatẽ. quapropter opponitur mo
tui secundum qualitatẽ, quies secundũ qualitatẽ: aut

crementum, uel aliquam cæterarum alteretur. Sed non eſt uerum hoc inquit. nanque in pluri- mis affectibus, calefactione inquam, perfrictione ac ſimilibus, alteramur quidem prorſus, non tamen quenquam ex reliquis motum perferimus. neque enim augeatur omnino quod caleſcit aut refrigeratur, uel decreſcat, uel fiat, uel corrumpatur, aut reliquorum quodpiam oportet ſuſtineat. quare ſeiuncta ab alijs motibus eſt alteratio. { Eadem enim ſi eſſet, protinus quod alteratur uel augeri uel minui oporteret. } Si idem uni eſſet inquit aliorum motuum alteratio opus eſſet omnino quod alteratur, reliquorum etiam motuum quempiam ſuſtineret. minime uero id nunc accidit. nam corpora quidem in ſole uerſata caleſcendo nigreſcendoque alterantur, non tamen huiuſce rei gratia augentur, minuunturue, aut cæterorum aliquod perpetiuntur. eadem potes & de ijs dicere quę a frigore, aut quouis aliter modo alterantur. { Similiter & quod augetur, aut a ijs quibuſdam cietur motibus, alterari. } Sermonem uice inuerſa probat. non enim inquit ſolum ſi idem in alijs motibus eſſet alteratio, id protinus quod alteratur unoquoque aliorum motuum cieri oporteret, ſed contra etiam ſiquid ſecundum augmentum, uel decrementum uel decrementum uel cęterorum aliquem motum eſſet, id ſtatim quoque alterari. quanquam

maxime cæteris motibus alteratio prior existat, siue ipsos consequatur. nam alteratius quoque omnino fiat oportet quod augetur. siquidem cibum alterari primum in sanguinem opus est augescentibus: atque illum in carnem: nec fieri aliter non præcedente alteratione incrementum posset. Sed antecedit quoque alteratio quæ generantur. nam semen alterari in sanguinem potest: sanguis in carnem: ac quouis aliter modo leges postulent naturę. Et uero in motibus alijs omnibus est alterationem uel continentem uel antecedentem contemplari. Nam quæ locali cientur motu, præsertim si plus sint contentiusque agitata, alteratio sequitur: nimirum ijs quæ mouentur concalescentibus. Tametsi ergo alios ut dixit motus sequitur alteratio, non idem tamen ex hoc alijs motibus alterationem esse affirmamus. Quandoquidem uel localis motus alios oẽs comitatur. nam & quod gignitur, & quod corrumpitur, locali quoque agitatu prorsus mouetur. similiter augescens quoque ac decrescens. nam singulis his localis motus necesse est antecedat, qui nisi sit, aliorum quenquam fieri haudquaquam potest. Nam siue in commune rem æstimes, appropinquante sole & recedente uniuersalis generatio corruptioque consistit. siue priuatim perpendas, semen uidelicet in terram, uel etiam in uterum cadat oportet. aut mas quoque fœminam

adeat. hoc autem localis est motus. & in corruptio ne uidelicet congressa elementa a se inuicem opus est discernantur. Porrò in augmento & decremento perspicua est loci mutatio. siquidem maiorem ex minore locum obtineat oportet quod augetur: & minorem ex maiore quod diminuitur. Sed id etiam quod alterascit: tum quod a profundo ad superficiem qualitas, ut in erubescentibus, uel pallescentibus permeet: tum quod alterans appropinquare alterascenti sit necesse. Verùm etsi motum omnem localis consequitur motus, quod tamen sit ab ijs alius, plane dilucet: quandoquidem & si loci expositum corpus omnino comitatur umbra, non ob id tamen & umbra iam corpori in luce posito est idem. sic ergo & in alteratione quamuis motus hæc alios omnes sequatur, non ea tamen de re idem quoque est illis: quando ne motionis quidem omnis comes est alteratio. nam quæ per additionem augentur, crescunt quidem (euadunt enim ex minoribus maiora) ut si aqua cisternæ addatur. sed non fiunt alteratiora, quippe aqua in ea contenta, affusa alia creuit non altera. Et quæ extrahitur recta linea, non alterascens augetur. Verum nec quidquid alteratur augescit: si quis irascitur, qui metuit, non augescendo alteratur: id quod uel ipse declarans subiungit, atque inquit. { Quadrangulus circumposito ipsi gnomone augescit quidem, at

non alteratius euadit. Nam & auctus, manet etiam quadrangulus, quare ne decrementum quidem est alteratio, siquidem detracto a quadrato gnomone, quadratum quod reliquum est, mansit. Verum quoniam alterationis a cæteris motibus diuersitatem ostendere uolens Aristot quadranguli gnomonisque commeminit, age uerba illa exponamus: Gnomonem igitur Geometræ unum quempiam ex ambientibus diametrum quadrangulis nominant, ubi cum duobus simul complementis fuerit, quo autem plana ea quæ dicimus fiant, sermonem in hoc ipso descripto meditemur. Spatium esse dicitur quadrangulus quod ab lateribus quatuor inuicem æqualibus, & rectis angulis continetur. Sit ergo quadrangulum spacium. a b c d. quod ęquales quatuor angulos, & æqualia totidem habeat latera. ducaturque per ipsum diametrum. b c. in latere autem. a b. sumatur punctum. e. uerbi causa. atque ab ipso. e. puncto, ab utrauis. a c. b d. costarum æque distans ducatur linea: sitque hæc. e f. ab. a c. uero latere abstrahatur. a g. linea ęqualis lineæ. e b. perducaturque. a. g. puncto; linea quæ ab utrolibet. a b. c d. laterum pariter distet, sitque hæc, g h. quę. e f. lineam in. *k*. puncto intersecet. fiunt quatuor itaque intra. a b. c d. quadrangulum spatia. quorum duo diametrum ambientia, nempe & e b. h *k*. & *k* g. c f. sunt quadranguli reliqua duo, complementa

nimcupantur. Vnum ergo utrumuis quadrangulo rum.g c. f k uerbi gratia cum ambobus complemen tis, quæ sunt. a e. k g. & k. h. d f. gnomonem uocatur. Quo autem modo similis e b k h. quadrangulus a b c d. quadrangulo sit, haud obscura est probatio. Gnomonem igitur contemplare. nam e b h k. quadrangulus per.a b c d. quadrãgulum auctior eua sit, alteratusque minime est, siquidem paruus auctus quadrangulus, similiter existens quadrangulus mansit: At uero tametsi a toto quadrangulo qui est. a b c d. gnomonem. a e g h c d. detraxeris, quadrangulus tamen. e b k h. relinquitur, atque id totum quidẽ quod ab initio fuerat decreuit ac minus euasit. nequaquam uero est alteratum; sed species ipsa mansit quadranguli. Quod neq; decretio, neque augmẽtum qui motus est in quantitate, speciei quadrangu

li proprietatem dimouit, patet motum alium secundum qualitatem, aliud augmentum decrementumque esse. at si sint hæ mutationes diuersæ, multo magis quæ per generationem atque in tertium fiunt. { Est porrò simpliciter motui quies contrarium. } Nunc tertium deinceps horum quæ diximus, quærit in disputatione de motu, quali nam motus inquam speciei qualis repugnet. atque omni quidem inquit communiter motui opposita est quies. Nam si motus transgressio quædam ac uia est uel ex entibus in non esse, uel contra ex potestate in actum, uel a loco in locum, uel a minore in maius, & econtrario, uel ab esse tali in tale esse, ut ab albo in nigrum, quies autem status est quidam, iure omni motui contrarium est quies. Specialius uero motus obiacent inquit ex opposito inter sese distincti: generationi quidem corruptio: diminutioni augmentũ. locali uero motui obstat quies præcipue. neq; iniuria: quãdoquidem notior alijs est potissimum hic motus atq; in hoc maximè nomen fert multitudo. Cæterũ specialius quoq; ipse sibijpsi potest hic motus opponi secundũ diuersas loci dimẽsiones partitus: ut latio ascendens sit descendenti opposita: procedens recedenti: dextrorsum tendens in læuam deflectenti. [Reliquo autem proditorum motuum non facile est quodnam sit contrarium assignare.] In motuum quoque discretione

is fuit rursus de quo quærebamus, alteratio inquam. Et huic igitur inquit opponenda est qualitatis quies, perinde ac locali, & mutatio qualium in contrarium, ut albedine in nigritiem.

DE VERBO HABERE.

LXXVII.

ABERE secundum plures dicitur. Aut enim ut habitum & dispositionem, aut aliam aliquam quantitatem. dicimur enim disciplinam aliquam atque uirtutem habere. Aut ut quantum, ut quam contingit aliquis habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habere magnitudinem, uel quadricubitam. Aut ea quæ circa corpus sunt, ut uestimentum uel tunicam. Aut ut in parte, ut in manu anulum. Aut ut partem, ut manum, uel pedem. Aut ut in uase, ut modius, grana tritici, aut amphora uinum, uinum n. habere amphora dicitur, et modius grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, ut in uase. Aut possessionem. habere enim domum & agrum dicimur. Dicitur autem & uir uxorem habere: & uxor uirum. Sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere. nihil

enim aliud uxorem habere significamus, quam quod cohabitant. Forte tamen & alij quidam eius quod est habere, apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt penè omnes enumerati sunt.

[Habere autem pluribus dicitur modis. nam aut perinde atque habitum & dispositionem, uel qualitate quamlibet aliam.]

Aequiuoca uox est habere. non enim decem prædicamentorum unum tantum significat, sed alia quoque complura. nam & habere scientiam dicimur, & uirtutem, ac quotquot enumerantur alia. Proprie uero habendi prædicamentum substantiæ circa substantiam amictum declarat, ut cum circumpositum pallium, uel anulum, uel calceos dicimus, habere autem uxorem, uel agrum, uel id genus aliquid, aliud quiddam est. Ergo ne ex æquiuocatione fallamur, distincte nobis hoc loco quotnam modis habere dicatur, exposuit. At uero quoniam de substantia, & quanto, & quali, & relatione, & faciendo, & patiendo superius locutus, sermonem de cæteris prædicamentis ut minime obscurum prætermisit, finiuit autem & habendi prædicamentum, substantiæ circa substantiam esse obuolutionem inquiens, diciturque alijs etiam modis habere, iccirco nunc de eo sermonem repetit.

atque habere ait pluribus modis dicere consueui-
mus. nam dicitur inquit habere uel penes qualita-
tem, quippe habitum, aut dispositionem habe-
re, autem scientiam dicimur. uel secundum quan-
titatem, ut si quis lignum habere tres uerbi gratia
cubitos dicat. hæc quidem in corpore habentur.
Circa uero corpus dicimur, ut uestem, uel locum,
uel tantum habere temporis. Dicimur uero & par-
tem habere, ut manum, aut pedem. & ut posses-
sionem, ut domum, aut fundum. & ut in uase, ut
cum seria habere uinum fertur. ac quotquot alijs
modis dici potest habere. Dicere autem inquit ha-
bere uxorem, inter habendi significata uidetur es-
se alienissimum. siquidem uxorem habere nihil est
aliud quam uxoris esse contubernalem. alienissi-
mum autem uocat, quoniam nihilo magis habe-
re uxorem uir dicitur, quam uxor uirum. Sed re-
spondere ad hoc licet, quod uel in possesionibus,
non solum habere nos agrum dicamur, aut ser-
uum, sed ager etiam, & seruus, & uestis domi-
num habeat. In partibus quoque & toto, non so-
lum habet partes totum, sed etiam partes integri-
tatem. [Fortassis uero & alij quidam uideri pos-
sunt habendi modi, cæterum enumerati ferme
sunt omnes qui dici consueuerunt.] Rursus uero
nisi acquiscere eius uerbis uelimus, modeste no
biscum agens, sunt quidem & alij forsitan inquit

habendi modi, uerum nos tamen eos qui dici consueuere, omnes recensuimus.

FINIS.

VENETIIS Ioan. Gryphi. excudebat
M D L V.

395-

390-

INDEX IN ARISTOTELIS PRAEDICAMENTA COPIOSISSIMVS.

duorum

mus.quare prędicaméta ad Logicum ipsum non attinebunt. minor sane ita probatur, negotij logici finis est demonstratio, quę in syllogismum, hic autem in enunciationem, enunciatio uero in nomen & uerbum resoluitur. nomen autem & uerbum in simpliciora ad Logicum spectantia haud resoluuntur, siquidem nomen & uerbum sunt illa simplicia, ex quibus necessario conflatur enunciatio quare post ubi per resolutionem finis logici ad nomen atq; uerbum deuctum est, ab illis auspicandum est uniuersam logicam, siquidem ultimum in resolutione est primum in compositione. Hanc porro rationem euertentes, ipsius minorem propositionem, quæ est ipsius logici finis resolutione prædicamenta ad eũ spectare non admittimus. Inficias imus atque cum Ammonio dicimus, quod cum nomen & uerbum sint uoces simplices, in eas ipsa resoluuntur, de quibus quidem uocibus simplicibus res medijs conceptibus significantibus ad logicum in lib. prędicamentorum negotiari spectat, pro hoc autem astruendo illud assumimus, de quo nemo ambigit, quod in comparanda scientia duo sunt nostri intellectus instruméta scilicet, definitio & demõstratio, per quorũ alterũ cognoscimus quid res sit, per alterũ uero qualis nam sit, de his quidẽ logicus negotiatur, uerum priusquam hæc instrumenta applicentur ipsis rebus, quarum notitiam distinctã nan-

cisci cōtendimus, quod assequimur in illa applicatione, oportet earundem habere notitiam confusam, nam ita affecti ad contemplandum post ortum sumus, ne statim nobis rerum ueritas appareat, hęc confusa notio habetur per uoces, res cōceptuum interuentu significantes, quod quidem peregit Aristot. in libro prædicamentorum, neq; eorūdem simplicium in primo de interpretatione superuacanea fuit contemplatio, quidem uoces simplices in libro prædicamentorum duntaxat noscuntur, quatenus ad sua significata referuntur: & non ea ratione, qua chaterizantur charibus nominis atq; uerbi quorum liniamenta ad distinctiorem orationis partium cognitionē facit, quod quidem deinde ab Aristot. factum fuit in 1. de interpre. nam ceu dictum est, in nobis noticia confusa præcedit distinctam, quare neuter illorum tractatum de simplicibus uocibus uidelicet liber prædicamentorum, & principium primi de interpretatione in logica, superuacaneus est. Neq; etiam illud conuincit, in quo aiunt, Aristoteles unumquodq; prædicamentum per illius proprietatem designat, quæ quidem proprietas rei & non uocis existit, quare illa contemplatio non est logica. cum sit de rebus, istud quidem diluitur, negando contextum, nam illæ proprietates adducūtur, quo magis certi reddamur de uocibus res cōceptibus interuenientibus significātibus.

existentibus, huncq; in modum substantia ab accidentibus haud distinguitur: accidentia enim substantiæ, & essentiæ nuncupantur, hoc modo substantiam Aristot. in notificatione æquiuocorum sumpsit, cum dixit æquiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa.

Substantiæ multiplex acceptio.

Aut substantia est natura non in subiecto iacens.

Hęc autem aut simplex

Aut composito pręstantior ut Deus, Angelus, Mens, Anima,

Aut cōposito deterior, ut materia, & forma.

Aut composita.

Aut prima ut Socrates.

Aut secunda ut homo.

Alio modo de substantia Aristoteles in prædicamentis haud disputat, nisi eo modo, quo pro substantia composita sumitur, cuius multi homines no-

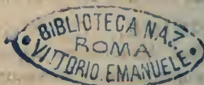
in hoc Doctores in diuersas trahuntur sententias, siquidem Auerroes, & eius sequaces asserunt formam composito esse magis substantiam, ut uidere poteritis Tex Met.sept.& secundo Physicor.4. Albertus quoque secundo de Anima, in expositione Tex. 3. fuit eiusdem sententiæ: Scotus autem & diuus Thom.uoluit substantiam compositam. At uos peripatetice sentiendo tenere debetis, formam dignitate, atque honore esse magis substantiam materia, nec non composito, cum ipsa definiat, appellationesque præbeat, ut patet per Alexandrum 8. Met. commen. 2. sumendo uero substantiam ea ratione qua contrarijs subijcitur atq; substat, nobis notius est, quod substantia cōposita sit magis substantia quā materia, huncq; in modum Aris.de subst.8.Met.4.loquutus est, ubi ex substātijs compositis manifestauit materiam esse, substantiam, ut enim Socratem substantiam uocamus, propterea quòd oppositis mutationibus subijcitur, ac illis & aduenientibus, & recedētibus ipse persistit, sic quoniam materia formis ei aduenientibus & abeuntibus ipsa manet, illę nō item persistunt, dubitari non debet, quin materia substantia sit, quo uero ad naturam & rem ipsam, materia hac ratione erit magis substantia, quàm compositum, siquidem compositum per materiam magis quam formam subijcitur contrarijs,

trarijs,& ita intellexit Phyloponus 1. Physico. In expositione Tex. 52. ubi affirmauit materiam esse magis substantiam ipso composito. Accipiendo autem substantiam quo ad subsistentiam, ita compositum quare materia atque forma erit magis substantia,& hunc in modum sumpsit substãtiam Ammonius hoc in loco, enuncians composito deteriorem esse materiam & formam, huc etiam accedit Simplicius, qui 1. Physi. in expositione Tex. 70. Tex. 7. 7. Met. legit in recto non autem in obliquo hunc in modum, illud quod ex utrisq; compositum est, est magis ens utrisq; scilicet materia,& forma, propter eãdem rationẽ, unde ipse Simplici. Tenet substantiam compositum esse maxime substantiam, secundo uero loco succedere formam, atq; materiam. Idcirco dicendum est quo ad subsistentiam, compositum esse magis substantiam materia atque forma, si autem quispiam instaret, qua Arist. in Tex. 7. 7. Met. dicit, quare si forma prior sit,& magis ens quam materies,& id profecto quod ex utrisq; constat, prius per rationem eandem erit, at ut ait Alexãder forma est prior materia, quoniam per formam quodque, non per materiam nuncupatur, quin etiam quoniam a forma ordinatur & definitur, idcirco forma magis est ens quàm ipsa materia, cum autem compositum,& non materia ha-

formam partem sui eadē ratione, qua forma est prior & magis ens materia, erit prius ipsum cōpositum eadem materia. Vnde fit compositum materia duntaxat esse prius & magis ens,& non etiā forma,cuius contrarium determinatum est. porrò respondendum est, quod & si forma in honore atq; dignitate sit magis substantia quā materia atq; cōpositum tamen alias scilicet quo ad subsistentiam compositum erit magis substantia quā materies atq; forma, neq; illud obstat quod compositum in actu per formam,siquidem compositū est id quod subsistit habetq; speciem cōpletā, forma uero est pars speciei,unde ipsum & nō forma est hoc aliquid,quapropter dubitari non debet,quin ex materia & forma conditum,hac quidem ratione magis substantia sit quā forma quod si dicatur causa rei est dignior causato sciendum est quod ea ratione qua forma est causa compositi,& non econuerso, ipsa est magis substātia quā compositum qua uero ratione compositum subsistens completam habet speciem est magis substantia quam forma,ex quo fit quod causa quatenus causa est præstantior causato qua ratione illud causatum est,non autem simpliciter, nam & si forma sit causa ipsius subsistere, quia tamen eo modo reperitur in composito, quo dictum est, ideo compositum est magis substantia,forma.

 424 -

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE